MĂRIA SA, NEAGOE BASARAB...

ÎNSEMNĂRILE MONAHIEI PLATONIDA, DOAMNA DESPINA A ȚĂRII ROMÂNEȘTI

MĂRIA SA, NEAGOE BASARAB...

ÎNSEMNĂRILE MONAHIEI PLATONIDA, DOAMNA DESPINA A ȚĂRII ROMÂNEȘTI

Măria sa, Neagoe Basarab... **este un „jurnal" construit literar, inspirat din cronici şi documente istorice, înfăţişând viaţa unui sfânt care a fost, în vremea petrecerii sale pământeşti, domn al Ţării Româneşti, soţ al prinţesei Despina Milița, descendentă din familia ţarilor sârbi şi părinte a şase copii. Isihast, voievod şi tată - o îngemănare din care cititorul de orice vârstă şi stare va putea afla, pentru propria-i viaţă, un strop de învăţătură...**

Consultant ştiinţific:
Prof. univ. dr. Ioan Caproşu,
Facultatea de Istorie, Universitatea „Al. I. Cuza" - Iaşi
Pictură şi grafică: **Mănăstirea Diaconeşti © Mănăstirea Diaconeşti**

Descrierea CIP a Bibliotecii Naţionale a României
PLATONIDA, monahia
Măria sa, Neagoe Basarab: însemnările monahiei Platonida, Doamna Despina a Ţării Româneşti / ediţie alcătuită şi îngrijită la Mănăstirea Diaconeşti - Bacău: Bonifaciu, 2012
ISBN 978-606-8439-00-6 94(498.1)" 15**" Neagoe Basarab**

MĂRIA SA, NEAGOE BASARAB...

ÎNSEMNĂRILE MONAHIEI PLATONIDA, DOAMNA DESPINA A ȚĂRII ROMÂNEȘTI

Ediție alcătuită și îngrijită la Mănăstirea Diaconești

Tipărită cu binecuvântarea
Preasfințitului IOACHIM BĂCĂUANUL,
Episcop vicar al Arhiepiscopiei Romanului și Bacăului

Editura Bonifaciu, 2012

Mulțumim tuturor celor care ne-au sprijinit la redactarea acestei cărți cu sugestii, cu documente de specialitate, traduceri şi fotografii: dl. prof univ. dr. Petronel Zahariuc, dl. prof univ. dr. Paul Nistor, Elena Teodorescu, Mădălina Reznic, Cătălina Murariu, Petrişor Siminel, Alexandru Ghenea şi alții.

LĂMURIRE ASUPRA EDIŢIEI

Măria sa, Neagoe Basarab... nu este în totalitate, aşa cum poate o sugerează titlul, o lucrare de istorie, nici o ficţiune literară şi cu atât mai puţin o scriere aghiografică. Nefiind exclusiv vreuna din acestea, cuprinde totuşi câte ceva din fiecare.

Lucrare de istorie poate fi socotită în măsura în care urmăreşte firul cronologic al domniei lui Neagoe Basarab, aşa cum l-am găsit înfăţişat - cu controversele de rigoare - în cele două vechi izvoare, *Letopiseţul Cantacuzinesc* şi *Viaţa Sfântului Nifon* scrisă de Gavriil Protul, precum şi în alte documente şi studii de specialitate, toate indicate în bibliografia orientativă de la sfârşitul cărţii.

Ficţiune literară este în privinţa modalităţii narative adoptate: nu se cunoaşte până acum existenţa vreunor însemnări biografice ale Monahiei Platonida, fosta Doamnă Despina a Ţării Româneşti. Am ales însă această formulă de „jurnal" pentru că permite o mai mare bogăţie stilistică, ferită de monotonia inevitabilă a expunerilor clasice. Ideea ne-a sugerat-o şi afirmaţia lui Constantin Gane din *Trecute vieţi de doamne şi domniţe* că probabil Monahia Platonida, retrasă la Schitul Ostrov de pe Olt, „va fi rememorat", între zidurile mănăstirii, „puţina fericire şi multele lacrimi de care a avut parte în viaţă" alături de Domnul Neagoe Basarab.

Scriere aghiografică nu cutezăm a o numi, căci cele sfinte se cuvin a fi scrise de cei sfinţi. Gândul nostru a fost doar acela de a înfăţișa - într-o societate a modelelor de tot felul - chipul unui domn român care a trăit în mod isihast. Aici, sursa principală de inspiraţie ne-a fost cartea *învăţăturile lui Neagoe Basarab către fiul său Theodosie*, o scriere în felul ei autobiografică, fiindcă toate sfaturile date prinţului moştenitor au în ele greutatea cuvântului cercat cu fapta.

Învăţăturile ne arată lămurit că viaţa voievodului muntean a cuprins cele trei dimensiuni nedespărţite ale spiritualităţii ortodoxe, aşa cum ni le înfăţişează teologia răsăriteană: dogmatică, eclesiastică şi ascetică. Domnul Neagoe a cunoscut dogmele credinţei pravoslavnice şi le-a păzit cu sfinţenie. De asemenea, a avut nemărginită evlavie şi dragoste pentru Biserică, pentru rânduielile şi slujitorii ei adevăraţi, episcopi, preoţi sau monahi. Şi nu în ultimul rând, a dus o viaţă de asceză, unind nevoinţele trupeşti cu trezvia minţii. *Învăţăturile* cuprind pagini minunate de *Filocalie* privind ştiinţa duhovnicească a curăţirii omului de patimi şi a unirii sale cu Dumnezeu. Surprinzător este cadrul în care sunt rostite aceste învăţături: nu trapeza vreunei mănăstiri, nu pustia vreunei aşezări izbăvite de lume, ci sala divanului unei Curţi domneşti din secolul al XVI-lea, cu tot fastul şi podoaba de rigoare.

Tocmai acest fapt a stârnit la sfârşitul secolului al XIX-lea o polemică aprinsă asupra paternităţii *învăţăturilor* lui Neagoe Basarab: Cum a putut un domn având grijile cârmuirii unei ţări să aibă o gândire cu totul cufundată în Dumnezeu? Pentru omul raţional al secolului nostru, acest lucru a părut cu totul neverosimil. Pentru aceea s-a şi socotit de mulţi că autorul *învăţăturilor...* ar fi mai degrabă un călugăr învăţat, probabil Manuil din Corint. Pentru noi însă, tocmai în acest paradox stă mărturia cea mai fermă a sfinţeniei voievodului de la Argeş. Căci, aşa cum aflăm din scrierile ce vorbesc despre lucrarea rugăciunii, la oamenii care ajung la măsura sfinţeniei, facultatea raţională se separă de lucrarea minţii (a „nous"-ului, termenul grecesc original), fiecare ocupându-se de cele rostuite ei: prima de chivernisirea celor din afară, iar cea de a doua de convorbirea neîncetată cu Dumnezeu. Astfel, sfântul este şi nu este din lumea aceasta, trăieşte şi totuşi nu trăieşte printre oameni.

Se adevereşte astfel că domnul Neagoe Basarab a păşit neabătut, asemeni tuturor sfinţilor, pe calea urcuşului duhovnicesc, luptându-se cu patimile şi biruindu-le, primind iluminarea harului şi ajungând la măsura desăvârşirii în Hristos, la îndumnezeire. Cea mai puternică încredinţare spre aceasta ne aduce tot textul *învăţăturilor*, în care Neagoe Basarab, în cuvinte care la o lectură superficială par doar o simplă metaforă, se dezvăluie cititorului avizat, cu smerenie, în toată măreţia unui văzător de Dumnezeu: *Eu, robul lui Dumnezeu, măcar de sunt şi mai păcătos decât toţi oamenii, ci însă ce am putut pricepe, despre oarece parte, n-am putut afla alt rai mai bun şi mai dulce decât faţa Domnului nostru Iisus Hristos. Că Acela, fraţilor şi fiii mei, este Raiul şi Acela este Domn, Acela este veselia şi bucuria tuturor bucuriilor.*

Într-o lume în care viaţa oamenilor se umple din ce în ce mai mult de materie şi se goleşte de sens, chipul unui sfânt care a fost, în răstimpul petrecerii sale pe pământ, voievod al Ţării Româneşti, soţ al unei prinţese sârboaice şi tată a şase copii, poate, dacă nu să constituie un model, cel puţin să trezească interesul.

Pentru aceea şi punem înainte cititorilor cartea de faţă, care se adresează tuturor vârstelor. Ea este, dincolo de toate, un îndemn la sfinţenie, la apropierea de Dumnezeu, fără de Care, precum stă scris şi între filele acestor *însemnări ale Monahiei Platonida,* „viaţa noastră este praf şi tină şi nu se deosebeşte cu nimic de a târâtoarelor care au pământul ca hrană, fericire şi mormânt".

*

Mulţumim Preasfinţitului Ioachim Băcăuanul pentru dragostea, sprijinul şi arhiereasca binecuvântare acordate acestei cărţi. Mulţumim, de asemenea, domnului profesor universitar doctor Ioan Caproşu de la Universitatea „Al. I. Cuza" din Iaşi, care a avut bunăvoinţa să verifice textul din perspectiva informaţiei

istorice. Aprecierile domniei sale ne-au încurajat mult în tipărirea acestei lucrări. Nu în ultimul rând, recunoştinţa noastră se îndreaptă şi către domnul Marcel Petrişor, care din multa preţuire ce o are pentru mănăstirea noastră, a primit să scrie predoslovia cărţii.

Fie ca osteneala tuturor celor ce au pus o fărâmă de suflet la plămădirea cestor *însemnări* sa nu rămână fără rod!

Mănăstirea Diaconeşti,
12 iulie 2012, *la prăznuirea*
Sfintei Icoane Prodromiţa de la Muntele Athos

PREDOSLOVIE

Cititorule,

Cartea pe care o ai în faţă şi pe care, pesemne, ai de gând s-o citeşti sau măcar s-o răsfoieşti, dacă tot ai cumpărat-o sau ai primit-o în dar, nu este o simplă istorie a unei ilustre familii domnitoare valahe, munteneşti, familia creştinului voievod Neagoe Basarab (1512-1521), de-acum numărat cu sfinţii şi prăznuit la 26 septembrie, ci este o istorisire inspirată din prima noastră - şi singura, de altfel - carte de învăţătură despre cum s-ar cuveni să fie orânduită creştineşte o ţară, dar şi cum se cade călăuzit sufleteşte un neam care n-ar vrea să-şi rateze nici menirea în veacul acesta, nici mântuirea în vecii vecilor.

Scrise în duhul şi după modelul *învăţăturilor lui Neagoe Basarab către fiul său Theodosie*, precum şi al celorlalte cărţi răsăritene elaborate cu aceleaşi intenţii didactice (ca învăţăturile lui Vasile Macedoneanul către fiul său Leon, sau ale lui Constantin Porfirogenetul către fiul său Romanos, sau ale lui Vladimir Monomahul către fiii săi, sau ca *Panegiricul Sfântului Constantin cel Mare* alcătuit de Eftimie al Târnovei, sau ca *Viaţa lui Ştefan Lazarevici* alcătuită de Konstantin Kostenecki), *însemnările Monahiei Platonida* (nimeni alta decât Doamna Despina Milița, răposată la 1554) ascund îndărătul lor nevoinţa şi harul unui întreg sobor de maici ortodoxe ale Sfintei Mănăstiri Diaconeşti, de pe Valea Trotuşului, şi cuprind nu o simplă reluare a faimoaselor *învăţături* ale lui Neagoe, ci o iscusită repunere în scenă, cu ingeniozitate literară, dar şi cu bună documentaţie istorică, a vremurilor în care au trăit preafericitul voievod şi aleasa sa doamnă.

Şi e de remarcat ceva foarte important: meşteşugul anonimelor maici care, într-un limbaj adecvat secolului nostru, dar nu lipsit de miresmele arhaice, ne transmit conţinutul ideatic şi sufletesc al unei înţelepciuni demult şi de prea mulţi uitate, ieşite din adânci fapte de viaţă şi în esenţa ei mereu actuale. Un semn că tradiţia rămâne vie şi că mult se poate folosi cel ce nu va pregeta s-o cerceteze cu smerită şi iubitoare vrednicie.

Marcel Petrişor

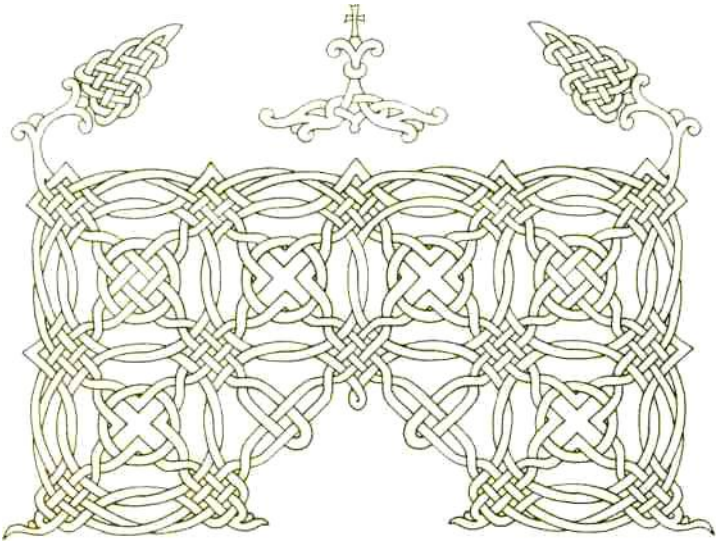

ÎNSEMNĂRILE MONAHIEI PLATONIDA, DOAMNA DESPINA A ȚĂRII ROMÂNEȘTI

1551 Septembrie 15 zile, Schitul Ostrov

Doamne, ce este omul că-Ți aminteşti de el? Sau fiul omului, că-l cercetezi pe el? Micşoratu-l-ai pe dânsul cu puțin față de îngeri, cu slavă şi cu cinste l-ai încununat pe el…

Astăzi s-au împlinit treizeci de ani de când robul lui Dumnezeu, bunul domn Neagoe Basarab, a plecat din această viață degrab trecătoare, ca dintr-o vale a durerilor, spre locaşurile cereşti cele veşnice.

Odihnească-se în pace sufletul lui, alături de sufletele copiilor noştri, coconii Theodosie, Petru, Ioan şi Anghelina, Ruxandra şi monahia Sofronia!

Este seară şi întorcându-mă de la Vecernie în chilioara mea tăcută, am luat hârtie şi condei pentru a-mi deşerta inima de poverile grele şi a le aşterne spre ştiință nepoților şi strănepoților noştri. Bucurii şi lacrimi, împliniri şi sfâşieri, slavă şi înfrângeri amare…

Astăzi, când toți fiii pe care i-am născut au intrat în pământ înaintea mea, când anii mi s-au împuținat şi eu ca iarba m-am uscat, nu aş putea îndura lumina soarelui strălucind deasupra, de nu aş avea întipărit în suflet chipul luminos al domnului Neagoe, un domn ales şi dăruit de Dumnezeu. Când rănile amintirilor se desfac, îi aud aievea glasul ce-mi porunceşte, ca atunci când era în viață: „Sus să avem inimile, doamnă!" .. Căci din voia lui Dumnezeu am avut cinstea de a-i fi doamnă şi de a cârmui împreună, vreme de mai mulți ani, Țara Românească.

Ce vremuri blagoslovite!... De altminteri, pe cât mă pot întinde cu mintea, nu ştiu să mai fi fost prin aceste locuri vreun domn aşa evlavios şi fără prihană precum a fost Măria sa şi-mi pare că multă vreme va trebui să treacă până ce Dumnezeu va ridica pe altul asemenea lui. Alături de domnul Neagoe am aflat mărgăritarul cel mai scump şi singura vistierie ce nu se poate fura de nimeni: dragostea lui Dumnezeu. Căci aceasta este bucuria statornică şi plinătatea cea fără lipsă a inimii.

Măria sa a avut un suflet sfânt. Viața lui scurtă s-a trecut mistuindu-se ca o lumânare de ceară curată ce arde în sfeşnic şi luminează tuturor. A fost un om care, iubind pe Dumnezeu mai mult decât pe sine, şi-a petrecut zilele vremelniciei sale într-o necurmată pocăință. Fiecare faptă a sa era una a evlaviei, fiecare gând era o rugăciune, cugetând la Legea lui Dumnezeu ziua şi noaptea. Din viața Măriei sale am învățat că nu este sfârşit pocăinței, nici dragostei dumnezeieşti şi că sufletul însetat după Domnul se vede pururea la începutul căii şi nu ştie că se înalță din putere în putere şi că pune suişuri în inima sa...

Însă după moartea domnului, nimic n-a mai fost ca înainte. Viața mea s-a clătinat de multe ori, în furtuni şi vifore îngăduite de Dumnezeu. Pentru aceea, simțindu-mi sărăcia sufletească, am bătut la uşa milostivirii lui Dumnezeu, venind la acest liman de mântuire. În liniştea Schitului Ostrov cel înconjurat de apele Oltului, îmi caut azi odihna sufletului în rugăciune şi singurătate.

Aici, în tăcerea nopților, valurile ce se zbat de maluri îmi pare că-mi aduc crâmpeie dintr-o viață de demult, ce îmi poruncesc să nu le îngrop odată cu mine.

1551 Septembrie 20 de zile

Din pântecele maicii mele Tu eşti ajutorul meu, întru Tine este lauda mea pururea...

Primele mele amintiri sunt din anii copilăriei, din Ţara Sârbească în care am văzut lumina zilei şi am primit harul Sfântului Botez. Tatăl meu a fost despotul Iovan Brancovici, domnitorul de atunci al sârbilor. Am fost crescută la Curtea din Srem de dascăli iscusiţi în toate ştiinţele, dar mai ales în cunoaşterea credinţei pravoslavnice şi a învăţăturilor Scripturii.

Ţara sârbească era mult smerită şi chinuită de apăsarea jugului robiei turceşti, după ce în 1389, în bătălia de la Kosovo, străbunicul meu, slăvitul ţar Lazăr, fusese înfrânt de otomani pe Câmpia Mierlei. De atunci a început suferinţa noastră, suferinţă pe care noi înşine am ales-o pentru a nu ne lipsi de împărăţia cerească. De atunci sârbii au o vorbă: „înfrângerile înţelepţesc mai mult decât biruinţele, iar slava pământească la nimic nu foloseşte în ceasul Judecăţii".

Copilăria mea la Curtea sârbească a fost însoţită de umbrele despoţilor ale căror vieţi ne erau povestite înainte de a adormi. Eram legănaţi în şoaptele cântărilor ce lăudau vitejia şi evlavia ţarului Lazăr, căci înfrângerea de la Kosovo a fost cântată de sârbi mai mult decât orice biruinţă. Şi ni se insufla în chip tainic că fiecare fiu ce se năştea într-o familie de sârbi are o singură moştenire de la înaintaşi: datoria de a fi un urmaş al pătimirii ţarului Lazăr.

N-am uitat până astăzi povestea bătăliei de la Kosovo, care mi se spunea adesea în nopţile copilăriei mele...

Două oştiri aprige s-au înfruntat atunci. Una îşi apăra credinţa şi pământul, alta venea să cucerească, să prade şi să îngenuncheze. Sultanul Murad I a năvălit cu armată nesfârşită de ieniceri şi spahii, iar ţarul Lazăr a strâns toată oastea Ţării Sârbeşti. Înaintea bătăliei, el a cerut jupanilor şi oştenilor să fie pregătiţi de moarte. „Cel ce nu este în stare să-şi apere pământul, să nu mai aibă parte de rodul grâului şi al viţei de vie!", a hotărât cu sfântă asprime. În ziua dinainte, împreună cu toată oastea, ţarul Lazăr s-a împărtăşit cu Trupul şi Sângele lui Hristos, încredinţând viaţa lui şi soarta ţării sale în mâinile lui Dumnezeu. În acea noapte a avut o vedenie înfricoşătoare: un înger i s-a arătat şi i-a cerut să aleagă între împărăţia pământească şi cea cerească. Dacă voia o împărăţie pământească, atunci urma să îl învingă pe Murad cu toată oastea lui, iar dacă alegea împărăţia cerească, atunci el şi toţi sârbii aveau să moară în luptă. Iar sufletul marelui Lazăr a cântărit drept: împărăţia pământească este scurtă şi trecătoare, cea cerească este

veşnică şi nepieritoare. Şi ţarul a ales împărăţia cerească.

Au urmat zilele războiului. Pe Câmpia Mierlei au curs râuri de sânge. Mai întâi cneazul Miloş Oblici a străpuns rândurile oştirii turceşti şi pătrunzând în cortul sultanului, l-a rănit de moarte cu sabia. Fiul său, Baiazid, a ascuns aceasta turcilor şi s-a năpustit cu furie năpraznică spre inima oştii sârbeşti, care era viteazul Lazăr. A urmat o luptă încleştată. Trei cai împărăteşti au fost sfârtecaţi sub ţarul Lazăr, dar el lupta încă, nesimţind rănile de pe trup. Înconjurat de turci, ţarul a fost răpus şi odată cu el, întreaga armată sârbească. Baiazid s-a minunat de bărbăţia ţarului Lazăr şi de felul în care a primit moartea. De aceea a îngăduit sârbilor să-i înmormânteze trupul cu cinste.

Apoi a fost un doliu mare şi o jale nesfârşită pretutindeni.

Tara văduvită de feciorii ei viteji a plâns cu tânguire amară împreună cu despota Milița, soția țarului, și nu era cine să le poată mângâia. Lacrimile orfanilor, rugile mamelor şi ale logodnicelor, tânguirile soţiilor urcau necontenit la Dumnezeu.

Rănile erau încă sângerânde când sultanul Baiazid i-a trimis despotei Milița o scrisoare de pace. Era însă o pace cumpărată cu altă suferință, căci sultanul făgăduia iertarea în schimbul Oliverei, fiica cea mică a țarului Lazăr. Sufletul țarinei Milița a murit încă o dată... Sabia şi Coranul cereau numai preț de robie şi umilință. Într-un sfârşit, ea şi-a biruit durerea de mamă şi - deşi însuşi Patriarhul Spiridon al Serbiei s-a împotrivit la aceasta - şi-a jertfit fiica pentru binele poporului, trimițându-o ca pe o nouă Esteră în mâinile vrăjmaşilor. A pus însă o singură condiție: ca Olivera să rămână în credința creştinească. Fiica s-a supus mamei sale, iar despota Milița s-a călugărit, primind numele de monahia Evghenia. De atunci, împreună cu țarul Lazăr, au fost cinstiți amândoi de poporul sârb ca sfinți.

Cu astfel de povestiri am crescut la Curtea din Srem... De mici, copiii sârbi ştiau că s-au născut pentru suferință şi pătimire, pentru cruce şi, prin ea, pentru împărăția lui Hristos. Şi spre încredințarea tuturor, Dumnezeu ne-a lăsat trupul țarului Lazăr nestricat de trecerea anilor, izvorând mir cu bună mireasmă, ca mărturie a slavei pe care a primit-o în cer.

Iar eu, roaba lui Dumnezeu Elena Milița, astăzi monahia Platonida, am urmat această cale a strămoşilor mei, deşi am fost fiica lor cea mai de pe urmă...

1551 Octombrie ziua întâi

Acoperământul Maicii Domnului, împărăteasa cerului şi a pământului...

Câte lacrimi n-au fost în viaţa mea şi câte viscole aprige n-au suflat peste sufletul meu, după îngăduinţa şi voia lui Dumnezeu! Căci adânc mare sunt judecăţile Lui. Şi în toate amărăciunile am aflat scăpare la mila negrăită a Precuratei Sale Maici. Chiar şi numai pomenirea numelui ei aduce sufletului bucurie, căci ea a venit în această lume pustiită de iarna păcatelor ca o primăvară veselitoare ce a odrăslit mântuirea lumii. Nu sunt graiuri care să poată lăuda după vrednicie milostivirea Născătoarei de Dumnezeu. De ea se bucură toată făptură, cerul şi pământul, îngerii şi oamenii.

La ajutorul împărătesei cereşti, la ocrotirea şi mila sa am alergat din anii prunciei şi rugăciunea către Preacurata Maică a Domnului a fost mângâierea zilelor mele.

Aveam câţiva anişori când bunica mea, despota Anghelina, m-a dus înaintea icoanei Născătoarei de Dumnezeu şi mi-a spus:

- Iată, Milița, ea este maica ta, care te va ocroti toată viaţa! Când nu va fi nimeni să te ajute, când nu va fi nimic să te poată alina, singură Maica Domnului nu te va părăsi!

Şi aşa a fost, cu adevărat. De altfel, în fiecare seară o auzeam pe bunica rugându-se în odaia ei Maicii Domnului şi încredinţându-i grija noastră, a tuturor. La lumina sfioasă a lumânărilor, sub fumul înmiresmat de tămâie, o vedeam îngenuncheată înaintea icoanei, iar glasul ei îmi părea că străpunge cerul şi-l uneşte cu viețile noastre, cu tăria unei legături ce nu poate fi ruptă de nici o putere a lumii acesteia. Şi rugăciunile ei m-au ocrotit apoi toată viaţa.

Despre maica ce m-a născut păstrez puține amintiri, care s-au şters cu trecerea anilor, căci ea a murit bolnavă de tânără, la puțină vreme după naşterea mea.

După moartea mamei, toată grija creşterii mele a purtat-o bunica Anghelina. Bunica a avut un suflet sfânt, iar înaintea pomenirii ei mă închin cu evlavie şi recunoştinţă. Povestea vieții sale

a fost pentru mine cea mai înaltă învățătură despre cum trebuie să fie o soție, o mamă, o doamnă şi, în sfârşit, o monahie, căci spre sfârşitul vieții ea s-a călugărit.

Bunica Anghelina a fost fiica principelui Gheorghe Skanderbeg al Albaniei. Când tânărul despot al Serbiei, Ştefan Brancovici, a fost orbit de turci ca să nu mai poată domni şi apoi urmărit pretutindeni pentru a fi ucis, el s-a refugiat în Albania, unde a aflat milă şi ocrotire la Curtea principelui Gheorghe. Acolo, cea care l-a îngrijit a fost bunica, fiica principelui, pe atunci o tânără frumoasă, cu o educație aleasă. Aşa s-a înfiripat dragostea lor. Nobleţea sufletului Anghelinei s-a aplecat asupra rănilor despotului suferind şi o iubire evanghelică, binecuvântată, i-a unit pentru totdeauna. S-au însoțit la puțină vreme şi au fost împreună o icoană a dragostei creştineşti. Au avut doi fii, Gheorghe şi Iovan, ultimul dintre ei fiind iubitul meu tată.

După o vreme de la moartea mamei, tatăl meu s-a recăsătorit cu Helenca, noua despotă, de la care a mai avut două fiice. El a urcat pe tronul țării după fratele său Gheorghe, care s-a călugărit din tinerețe. Aveam vreo şapte ani când tata a devenit despot al Sremului. El m-a iubit mult până la sfârşitul vieții sale şi, deşi era mereu plecat cu treburile Curții ori la vreo bătălie, totuşi, din vreme în vreme îşi făcea timp şi pentru mine, luându-mă în drumurile pe care le făcea la rudele noastre, la mănăstiri ori la Curtea regelui Vladislav de la Buda, unde mergea uneori, deoarece ca despot a căutat peste tot sprijin pentru ca țărişoara noastră să nu piară cu totul sub stăpânirea turcească.

Şi în toate zilele Preacurata Maică a vegheat asupra vieții mele, călăuzindu-mi paşii după voia cea bună şi înțeleaptă a lui Dumnezeu. *Căci după cum nu ştii calea vântului şi cum se tocmesc oasele în pântecele maicii, tot aşa nu poți pătrunde lucrarea lui Dumnezeu care face toate,* cum spune Ecclesiastul...

1551 Octombrie 3 zile

Soarele a apus dincolo de creste şi întorcându-mă în chilia mea, îmi caut iarăşi puțină odihnă pe filele acestui caiet. A fost o zi încărcată cu pregătirile pentru iarnă ale schitului, cu primirea zugravului Dobromir, cu slujbele obişnuite. Pe la amiază a trecut Oltul la schit o văduvă sărmană cu fiicele ei, rugându-mă să le ajut şi să le dau puțină cunoştință de carte bietelor orfane. Deşi au trecut atâția ani de la moartea bunului Neagoe, oamenii încă îmi spun mai întâi „doamnă" şi apoi „maică Platonida"...

Fiicele acestei mame îndurerate mi-au umplut sufletul de duioşie. Nu aveau mai mult de unsprezece ani, erau frumoase la chip, îngrijite, dar cu o privire ce le destăinuia tristețea de a fi pierdut pe cineva drag. Le-am făgăduit că le voi ajuta.

Privindu-le, gândul mi s-a dus departe, în copilăria mea, la o fetiță cu cosițe negre care abia împlinise şi ea, pe atunci, unsprezece ani...

Era toamna anului 1499. Bunica Anghelina m-a înştiințat că voi merge la un banchet al principelui Vladislav, în suita domnească a tatălui meu.

Am fost îmbrăcată în veşminte de preț, cu diademe şi podoabe de aur în păr, cu rochie de brocart argintat şi nestemate în loc de nasturi. La unsprezece ani, se chema că eram de acum o prințesă a Sremului! Bunica a scos din cuferele ei de podoabe aceste daruri şi m-a gătit cu dragoste. M-a sfătuit cum să mă port, spunându-mi cu înțelepciune că acea vizită va fi însemnată pentru mine. Şi aşa a fost.

Îmi amintesc cât de maiestuoasă mi s-a părut Curtea de la Buda, cu palatul regelui Vladislav şi cu mulțimea nobililor veniți de pretutindeni!

După ceremonia primirii şi masa cu fast împărătesc, oaspeții mai tineri au fost poftiți în salonul de pictură al Curții, fala întregului palat. Era acolo o artă cu totul nouă pentru mine, străină de zugrăveala ce-mi încălzea inima în bisericile noastre sârbeşti. Din tablouri îmi părea că mă urmăresc priviri reci, de care-mi era teamă.

Gazda, un nobil învățat al palatului, ne-a lăudat însă arta apuseană:

- Pe ruinele Constantinopolului, pe care cu toții l-am plâns, se ridică o nouă lume şi o nouă artă. Europa merge de acum pe calea înnoirii şi iluminării, slobozindu-se de canoanele depăşite de vremi.

Priviți această Madonă! ne-a mai spus el, arătându-ne un tablou în care Preacurata Fecioară era despletită şi purta în braţe un prunc dezbrăcat. Câtă graţie, câtă căldură umană!...

Aceste cuvinte au fost pentru mulți dintre oaspeți o grea umilință, căci protecția pe care ne-o dăruiau apusenii n-a fost niciodată dezinteresată.

Atunci însă s-a auzit un glas:

- Am admirat meşteşugul mare al zugravilor domniilor voastre! Să ştiți însă că această pictură se adresează mai mult simțurilor trupeşti decât sufletului, iar ceea ce se clădeşte pe simțuri are tăria nisipului şi a cenuşei. Icoana bizantină nu va muri, pentru că puterea ei este duhovnicească. În icoana bizantină noi mărturisim şi păzim neatinsă curăția Maicii Domnului. Ea este Maica unui Fiu Răstignit şi prin aceasta, a tuturor celor ce pătimesc. Şi-mi pare că Preacurata se odihneşte mai mult în frescele bisericilor noastre cotropite de turci, decât în palatele pline de fast, unde pare dezbrăcată de neprihănirea ei!

Mi-am ridicat privirea spre cel ce rostise aceste cuvinte îndrăznețe. Era un tânăr jupan din Țara Românească, înalt la stat, cu ochii luminați de sprâncene duioase, cu fața senină şi bucle castanii până la umeri. Vorbise cald, liniştit, însă cu putere. L-am privit cu recunoştință şi sfială, ca pe un înger coborât din frescele sârbeşti...

Spre seară l-am zărit iarăşi în grădină, deosebi de zarva palatului. Stătea drept, adâncit în gânduri, scrutând dincolo de frumusețile grădinii principelui Vladislav. Abia când m-am apropiat mi-a auzit paşii în covorul de frunze. S-a plecat înaintea mea, deşi nu eram decât o fetiță de unsprezece ani, iar eu am îndrăznit să-i spun:

- Vă sunt recunoscătoare pentru cuvintele frumoase ce le-ați rostit. Drept mulțumire, aş vrea să vă fac un dar din partea țarului Iovan Brancovici. Este un medalion cu chipul Maicii Domnului, maica celor ce pătimesc, ocrotitoarea creştinilor...

Şi i-am întins medalionul pe care-l purtam la gât. El m-a privit cu dragoste şi uimire, spunând că nu este vrednic de un asemenea dar...

O voce însă a curmat vorbirea noastră:

- Milița!... Despota Milița!...

Era glasul tatălui meu, care mă căuta nedumerit. Am alergat înspre palat, lăsând în urma paşilor foşnetul frunzelor, iar în mâinile acelui necunoscut medalionul Maicii Domnului şi, odată cu el, o

parte din inima mea.

Această amintire luminoasă am purtat-o în suflet cu taină şi dor în toți anii copilăriei...

Înainte de plecarea de la Buda ne-am luat rămas bun cu pace unii de la alții. Atunci am aflat că tânărul cel cu chip de înger era mare dregător la Curtea lui Radu, voievodul Țării Româneşti.

Acesta era Neagoe Basarab, omul de care Maica Domnului mi-a legat viața din anii copilăriei. Aveam să-l reîntâlnesc abia peste cinci ani, în Țara Românească.

1551 Octombrie 9 zile

Pomenirea Sfântului Ştefan cel orb, bunicul meu...

Astăzi am făcut o colivă la adormiți şi una la sfinți, pentru bunicul meu. Şi m-am întors iarăşi cu gândul la anii petrecuți la Curtea din Srem, ani scăldați mai mult în lacrimi.

Aveam numai doisprezece ani când bunul meu tată a murit şi m-a lăsat fără ocrotire. Mama vitregă s-a recăsătorit şi a fost recunoscută de regele ungar ca singura moştenitoare a tatei. Bunica Anghelina nu mai alerga decât la mănăstiri, unde înaintea icoanelor făcătoare de minuni şi a sfintelor moaşte se ruga cu deadinsul pentru ocrotirea noastră.

Cel mai adesea mergeam împreună cu bunica la Kupinovo, unde se aflau moaştele întregi şi izvorâtoare de mir ale soțului ei, despotul Ştefan cel orb. În tinerețe, ei au petrecut în surghiun, mai întâi în Albania, apoi în Italia. Acolo bunicul meu cel mult-pătimitor a murit de tânăr. După o vreme, bunica a fost chemată din nou în Serbia şi nu a plecat fără să ia cu sine trupul despotului Ştefan. Trecuseră şapte ani de la moartea lui, însă dezgropându-l, l-au aflat întreg, nestricat şi binemirositor. Astfel, bunica a adus în pământul sârbesc sfintele moaşte ale soțului ei, care au fost aşezate cu cinste în Mănăstirea Kupinovo.

O, sfinte al lui Dumnezeu, despote Ştefan, roagă-te lui Hristos pentru noi!

Bunicul meu s-a născut şi a trăit pentru pătimire. El a fost fiul despotului Gheorghe Brancovici şi al Irinei, soția sa, şi nepotul

țarului Lăzăr. După o înfrângere suferită de sârbi, a fost luat ostatic împreună cu sora sa şi crescut la Curtea sultanului Murad al II-lea. Sora lui, Mara, o prințesă de o mare frumusețe şi înțelepciune, a devenit fără voia ei a doua soție a sultanului. O umilință grea, pe care Mara a purtat-o cu îndelungă răbdare, ca o muceniță. În taina inimii sale, ea a făgăduit că dacă va scăpa vie din palatele turceşti, se va călugări.

Pe Ştefan, fratele ei, turcii l-au pizmuit pentru darurile sale şi l-au sortit mutilării şi morții. A fost însemnat şi orbit, pentru a nu mai putea fi domn, apoi turcii l-au urmărit ca să-l ucidă. A fugit, părăsindu-şi cu nespusă durere în saraiul turcesc sora iubită, căreia nu-i mai putea fi de nici un ajutor. Mara a avut grijă de fiul sultanului, Mahomed al II-lea, căruia i-a dat cea mai ilustră educație. Sultanul Murad o iubea şi îi îngăduise să-şi păstreze credința creştinească, iar Mara încerca să fie de ajutor bisericilor şi mănăstirilor. Ea a dus din Constantinopole la Sfântul Munte, la Mănăstirea Sfântul Pavel, darurile magilor, aurul, tămâia şi smirna, izbăvind aceste scumpe odoare de la pierzare. Durerea cea mare a prințesei Mara a fost că Mahomed al II-lea, pe care l-a crescut ca pe fiul ei, a devenit în 1453 cuceritorul Constantinopolului. În acea vreme, ea se afla deja în mănăstire - căci sultanul Murad al II-lea murise - şi nu mai putea face nimic pentru a-i ajuta pe creştini.

Ca o pasăre rănită, scăpată din legături, şi-a petrecut restul vieții înveşmântată în negru, în lacrimi şi pocăință...

Ştefan şi Mara, nepoții țarului Lăzăr... Nume de mucenici, care au lăsat urme adânci în sufletul meu de copil. Doi frați născuți pentru pătimire. Odihnească-se în pace sufletele lor!

1551 Octombrie 12 zile

Şi privind la ei, Domnului I s-a făcut milă de dânşii, că erau ca oile fără păstor...

Erau ca oile fără păstor... Dureroase cuvinte! Ele mi-au venit în minte astăzi, când au sosit iară la schit oameni sărmani, pentru milostenie. Unii au nevoie de hrană, alții de lemne de foc, alții de bani ori numai de un cuvânt bun sau o îmbărbătare. Parcă s-a înmulțit suferința în lume, din pricina păcatelor noastre.

Un țăran bătrân, cu mâinile crăpate de strânsul plugului şi cu un picior retezat demult, într-o bătălie cu turcii, mi-a zis oftând:

- Pe vremea Măriei sale Neagoe aveam şi noi cui spune necazul

nostru! Acum nimeni nu ne mai întinde mâna, că nu crede cel sătul pe flămând...

L-am privit cu inima strânsă de durere. Doamne, fie-Ţi milă de norodul Tău, că sunt ca oile fără păstor!

Am mers să văd cu ce pot milui aceste suflete. Căutând printre lucruri vreunele mai de preţ ca să le dau, am aflat într-un cufăr, împăturită cu grijă, o scrisoare îngălbenită de vreme. Am pus-o deoparte şi după ce i-am slobozit cu pace şi cu puţină milostenie pe ţărani, am cercetat-o mirată. Am recunoscut scrisul mărunt şi frumos al bunicii Anghelina. Era o scrisoare către fiul ei mai mare, Părintele Maxim, trimisă în anul plecării noastre în Ţara Românească:

„Bunul meu fiu, lumina ochilor mei, Preacuvioase Părinte Maxim, blagosloveşte!

Rog pe milostivul Dumnezeu ca scrisoarea mea să te găsească sănătos, cu bucurie şi pace în inimă.

Ştiu că pentru dragostea Mântuitorului Hristos ai lăsat toate cele lumeşti şi te-ai depărtat de rudenii şi de locurile ţării tale. Cu evlavie adâncă cinstesc lepădarea ta de slava lumească şi cred că-ţi aminteşti că, deşi multă a fost suferinţa mea aflând de dorirea ta de a te călugări, totuşi nu m-am împotrivit, ci cu lacrimi ti-am dat binecuvântarea mea de mamă, cerându-ţi să ne pomeneşti neîncetat în rugăciunile tale.

Ai fost întâiul rod al pântecelui meu şi te-am iubit mult, ca pe primul meu fiu, în care eu şi mult pătimitorul tău tată, despotul Ştefan, ne-am pus nădejdea că vei fi într-o zi un conducător vrednic, un despot bun al Serbiei. Însă de când ai plecat, lăsând tronul fratelui tău Iovan, te-am iubit şi mai mult, fiul meu, căci gândul tău a fost mai bun şi mai sfânt decât al nostru.

Îmi amintesc de ostenelile, zbuciumul şi neodihna ta pentru ţărişoara noastră, de lupta ta pentru a-i croi o soartă mai bună pe când erai despot la Curtea din Srem. Negreşit, sufletul tău luptă astăzi cu aceeaşi tărie în nevoinţele călugăreşti spre a dobândi mila lui Dumnezeu, pentru tine şi pentru noi, cei de un neam.

Gândul că te afli înaintea lui Dumnezeu, în rugăciune, îmi dă îndrăzneală să-ţi spun durerea sufletului meu, nu ca unui fiu, ci ca unui părinte sufletesc...

De câţiva ani, de când fratele tău Iovan a plecat la Domnul, odihnindu-se alături de tatăl vostru la Mănăstirea Kupinovo, eu şi

fiica sa, Elena Milița, am rămas fără nici o apărare. Suntem străine în țara noastră şi nu mai avem unde să ne plecăm capul. Suntem izgonite din loc în loc şi lacrimile ne sunt singura mângâiere. *Dar Dumnezeu răneşte şi El leagă rana, El loveşte şi mâinile Lui tămăduiesc* şi pentru aceea nu mă răzvrătesc împotriva oamenilor şi nu le cer socoteală. Oamenii doar împlinesc voia lui Dumnezeu, care a vrut să ne smerească şi prin această prigonire - şi îmi plec inima înaintea judecăților Sale. Dumnezeu să-i ierte pe toți şi să nu li se socotească păcatul acesta!

Fiul meu, anii mei sunt înaintați şi în afara grijii pentru fiica fratelui tău, nimic nu mă mai leagă de această lume. Mi-aş dori să-mi închin viața, măcar acum la bătrânețe, lui Dumnezeu şi Lui să-I dăruiesc restul zilelor mele, câte vor mai fi. De aceea îți şi scriu, fiul meu, eu, maica ta care te-am purtat în pântece şi te-am alăptat, ca să mă ajuți să-mi împlinesc această din urmă dorință.

Te chem, Părinte Maxim, să vii să-mi deschizi această cale mie şi, de va voi Dumnezeu, şi nepoatei tale Milița. Vino, fiul meu, să ne ajuți să întemeiem aici o mănăstire de călugărițe, cu toată rânduiala pe care tu o ştii a fi bună. Nu lăsa întinse mâinile bătrânei tale mame, căci ele te-au purtat în brațe... Cred că dacă vei fi în mijlocul nostru, toate se vor rândui şi binecuvântarea lui Dumnezeu va fi cu noi. Iar după ce ne vei povățui o vreme, te vei întoarce acolo unde îți doreşte inima şi unde te vrea bunul Dumnezeu.

Părinte Maxim, am nevoie de sfat înainte de a începe lucrul acesta sfânt şi nu am cu cine schimba o vorbă. Am nevoie de îndemn şi povață şi nu am la cine să strig decât la tine, fiul meu, care ai îmbrăcat haina cea îngerească. Căci dacă lumina monahilor sunt sfinții îngeri, atunci lumina noastră, a oamenilor de rând, sunteți voi, călugării.

Vino, Părinte Maxim, şi ne ajută să ne mântuim măcar sufletele, astăzi când toate ale noastre au pierit ca fumul şi ca ceața.

Rămâi sănătos şi Dumnezeu să te bucure, fiul meu!

Să mai ştii, Părinte Maxim, că nepoata ta Milița e cuminte, înțeleaptă şi cu bună podoabă la chip. Are cinsprezece ani şi multă odihnă am din partea sufletului ei blând şi liniştit, cât nu pot mulțumi lui Dumnezeu. Îți sărută mâna şi te roagă împreună cu mine să vii degrabă să ne povățuieşti.

Am împăturit la loc scrisoarea, cu evlavie. O ținuseră cândva şi mâinile Părintelui Maxim, care o primise la Mănăstirea Bistrița din Țara Românească, unde se nevoia atunci. Iar Despota Anghelina

Brancovici" răspunsul sfinției sale, tocmit după multă rugăciune, fusese așa: să venim noi în țara de peste Dunăre, unde el aflase un colț de pace și oameni cu frică de Dumnezeu, care îl iubeau ca pe un dascăl sfânt, așa cum și era...

1551 Octombrie 16 zile

După câteva zile de ceață, dimineața de azi a venit cu o revărsare de lumină blândă, aurie. Dincolo de Olt, dealurile au îngălbenit peste noapte, de parcă, ascunsă sub perdeaua de ceață, mâna Ziditorului însuși le-ar fi zugrăvit în taină cu vopseluri ruginii și le-ar fi poleit cu aur.

Scrutând cu privirea depărtările, mi-am amintit de toamna anului 1504, când am ajuns în Țara Românească împreună cu bunica Anghelina...

De cum am trecut Dunărea, ne-am simțit în siguranță în aceste locuri. De sute de ani, apele învolburate ale fluviului păzeau cu străşnicie hotarul Țării Românești și în adâncurile lor rămăseseră trupurile multor turci ce cutezaseră a năvăli încoace.

Careta noastră cu coviltir a mers în urma oamenilor Părintelui Maxim, care ne aşteptaseră la Dunăre. Am străbătut întâi câmpii și dealuri arse de soare, apoi drumul a lunecat pe sub poalele pădurilor arămii și de-a lungul apelor limpezi, iar la urmă ne-am apropiat de zările despicate de coamele albastre ale munților.

După câteva opriri am ajuns în amurg la Curtea de Argeș, unde ne-a întâmpinat Părintele Maxim. Bunica Anghelina abia l-a recunoscut: înalt, uscat, cu barba căruntă, răsfirată de vânt, cu ochii vii, luminoși. Era în toată înfățișarea lui un amestec minunat de smerenie și măreție. Straiele negre, călugărești, stăteau acum umile pe trupul care purtase cândva strălucit veșmânt de despot.

Părintele ne-a primit cu căldură și o clipă mi-a părut chiar că ochii săi osteniți de priveghere au rourat. Ne-a spus bucuros că vom locui la Curtea de Argeș, cale de câteva ceasuri de Mănăstirea Bistrița, unde viețuia sfinția sa. La Bistrița era mănăstire retrasă de

călugări şi şederea noastră acolo ar fi fost nepotrivită. La Curtea de Argeş, însă, era Mitropolie şi cândva fusese veche reşedinţă domnească, iar în jurul acestora se aşezase de veacuri un mic orăşel cu case frumoase şi cu câteva biserici, dintre care cea mai aleasă era Biserica Sfântul Nicolae. Intrând într-însa, m-am simţit acasă. Frescele, icoanele, totul îmi era cunoscut, de parcă aş fi fost în Serbia. Când m-am închinat la icoana Sfântului Nicolae, mi s-a întărit în suflet credinţa că Dumnezeu era cu noi în acest loc. Aveam cinsprezece ani şi începusem de-acum să-mi ascult glasul inimii...

N-au trecut multe zile şi Părintele Maxim ne-a luat cu el la Mănăstirea Bistriţa. Se apropia pomenirea Sfântului Grigorie Decapolitul, zi de mare sărbătoare, căci cel mai de preţ odor al mănăstirii erau moaştele cuviosului. Toate păreau să aducă laudă sfântului: şi munţii împodobiţi cu cetină verde, şi stelele scânteietoare, şi călugării cu psalmodierea lor puternică şi umilicioasă, şi lumina candelelor de la icoane. Ctitorii mănăstirii erau jupâneasa Neagoslava împreună cu banul Barbu Craiovescu, oameni evlavioşi şi temători de Dumnezeu.

Starețul, Părintele Macarie, ne-a primit cu căldură şi toată lumea ne-a dat multă cinstire, încât bunica Anghelina avea ochii înlăcrimaţi văzând cât respect dobândise fiul ei în aceste locuri în puţini ani de zile. Nu ne-am simţit străine, căci atât jupâneasa Neagoslava cât şi Părintele Macarie, care erau de loc şi de neam sârbesc, vorbeau limba noastră şi nu ne pierdea nici o clipă din ochi.

În ziua prăznuirii Sfântului Grigorie au venit la Bistriţa însuşi voievodul Radu, domnul de la Târgovişte, cu doamna Cătălina şi cu boierii de la Curte şi au ascultat slujba cu cucernicie. După slujbă, domnul Radu ne-a chemat la masa domnească, să prânzim împreună cu dânsul. Era un om în putere, un domn cu cuget înţelept şi cu blândeţe în purtări. Ne-a poftit la Curtea de la Târgovişte, făgăduind că ne va dărui toate cele de trebuinţă şi toată cinstirea cuvenită. Bunica i-a mulţumit cu recunoştinţă, dar l-a rugat să ne îngăduie a rămâne la Curtea de Argeş, unde aveam mai multă linişte şi eram mai aproape de Părintele Maxim.

- Sufletele noastre au nevoie de rugăciune, Măria ta, de rugăciune şi liniştire, pentru ca rănile să ni se lege şi lacrimile să ni se usuce pe obraji! i-a spus ea cu voce domoală.

În acea zi l-am recunoscut între sfetnicii domnului Radu pe Neagoe, îngerul copilăriei mele... Trecuseră însă aproape cinci ani, iar eu nu mai eram o copilă, astfel că domnia sa nu mă putea recunoaşte cu lesnire. De altfel, socoteam că poate nici nu-şi mai

amintea de acea întâmplare de la Buda...

Am zăbovit câteva zile la Bistrița, căci Părintele Maxim avea multe de vorbit cu bunica Anghelina, iar bunica purta destule poveri pe suflet. Tot atunci am dăruit mănăstirii câteva podoabe scumpe şi două manuscrise vechi ce fuseseră ale despotului Ștefan, dintre care cel mai prețios cuprindea *Tâlcuirea la Psaltire* a Sfântului Ioan Bogoslovul.

Apoi, încetul cu încetul, am străbătut aproape toată Țara Românească. Simțind că sufletele ne erau încă apăsate de înstrăinare, Părintele Maxim ne mângâia ducându-ne pe la mănăstiri şi astfel, cunoscând oameni şi locuri, am început să iubesc această tară.

Dar zilele omului trec ca iarba şi ca floarea câmpului, cum zice psalmistul şi iată, de atunci s-au scurs aproape patruzeci de ani...

1551 Octombrie 29 de zile

Am luat hotărârea de a mă osteni mai mult pentru copiii țăranilor din împrejurimile Schitului Ostrov. De când s-a dus vestea că m-am retras aici, nu este zi în care să nu treacă cineva Oltul după ajutor. Cel mai mult mi-e jale de copii, că nu mai am cu ce-i milui. Însă dacă averile şi podoabele le-am trimis de mult dincolo, mi-au rămas totuşi sufletul şi mintea, pe care le pot dărui acestor sărmani. Am început deci să-i adun la schit şi să petrec câteva ceasuri cu dânşii, învățându-i citirea şi scrierea. Poate măcar unul din ei va ajunge, cu darul lui Dumnezeu, călugăr învățat şi va face pomenire de îndurerata văduvă a lui Neagoe Basarab...

Au venit şi astăzi, după obicei, înfrigurați şi flămânzi. I-am îndestulat din smeritele noastre bucate şi am început a le vorbi. I-am povățuit, înainte de toate, să țină credința părinților lor, că la nimic nu le va folosi învățătura de carte dacă nu vor cinsti pe Dumnezeu. Le-am citit apoi din Evangheliarul tipărit la Bistrița acum aproape treizeci de ani, pe vremea bunului domn Neagoe.

Ținând Sfânta Carte în mâini, mi-am amintit iarăşi de Părinții Maxim şi Macarie, călugări cărturari care mi-au luminat şi mie odinioară sufletul cu tainele Sfintelor Scripturi...

În vremea venirii noastre din Serbia în Țara Muntenească, la Mănăstirea Bistrița erau şcoli alese de caligrafie, miniatură, pictură şi broderie, erau tălmaci şi făcători de canoane şi cântări bisericeşti, erau copişti, psalți şi iconari vestiți. Biblioteca mănăstirii avea sute

de manuscrise slavoneşti, greceşti şi sârbeşti, aduse din Sfântul Munte, din Rusia, Moldova, Serbia şi Macedonia. Jupanul Barbu Craiovescu dimpreună cu soţia sa, Neagoslava, oameni iubitori de frumos, cheltuiseră multă avere să împodobească mănăstirea ca pe o mireasă a lui Hristos, cu toată cuviinţa. Neavând prunci de la Dumnezeu, toată dragostea şi-o revărsaseră în ctitoria Bistriţei, rod al iubirii lor curate pentru Domnul. De altfel, evlavia şi dărnicia familiei Craioveştilor - din care făcea parte şi domnul Neagoe - erau cunoscute până în Sfântul Munte, unde făceau danii anuale. Aceşti oameni au dat găzduire şi cinstire întâi Părintelui Maxim şi Părintelui Macarie, iar pe urmă şi nouă.

Unchiul meu, Părintele Maxim, mi-a fost în primul an al petrecerii în Ţara Românească asemeni unui tată şi aşa l-am simţit până la mutarea sa la Domnul. Avea vorba puţină şi liniştită, ochii adânci şi luminaţi de cunoaşterea tainelor dumnezeieşti. Lepădase tronul şi toată bunăstarea pământească şi alesese în loc smerenia călugărească, iar Domnul îi răsplătise din belşug cu daruri duhovniceşti. Vorbea mult cu Dumnezeu şi de aceea oamenii îl înţelegeau îndată şi puneau în inimă puţinele lui cuvinte. Toţi îl cinsteau ca pe un părinte duhovnicesc şi ca pe un dascăl sfânt, iar dânsul, departe de a se trufi cu aceasta, se umilea mai vârtos cu sufletul şi cerea mila lui Hristos în rugăciune.

În anul 1507, când domnul Bogdan cel orb al Moldovei a pornit cu oaste împotriva Ţării Româneşti, Părintele Maxim a fost cel care l-a împăcat cu voievodul Radu, aşa cum nimeni nu gândea. Amândoi domnii erau pregătiţi cu oştire şi toate păreau că duc la război. Însă Părintele Maxim s-a făcut luntre şi punte între dânşii, sfătuindu-i părinteşte şi amintindu-le că sunt fraţi de aceeaşi credinţă şi de acelaşi neam. Iar Dumnezeu a fost cu dânsul şi cuvântul său dulce a lucrat în sufletele domnilor, care s-au împăcat şi şi-au făgăduit dragoste şi pace. Aceasta de dragul căruntelor Părintelui Maxim, călugărul cel blând şi înţelept.

Părintele Macarie era şi el un om cu suflet sfânt şi minte luminată, cu dragoste de rugăciune şi de slujbe. În tinereţea sa călătorise mult şi ajungând la Veneţia, deprinsese meşteşugul tiparului, scoţând apoi la Cetinie, în Serbia, câteva cărţi de folos. Vremurile tulburi şi ocupaţia turcească l-au adus după un timp în Muntenia. Aici, la Mănăstirea Bistriţa, Dumnezeu i-a îndestulat dorul după scrierile sfinte, ajutându-l să înfiinţeze o tiparniţă şi să scoată la lumină cărţi de mare trebuinţă clerului şi norodului muntenesc. Iar cele scrise în cărţi le plinea Părintele Macarie şi cu

fapta, nevoindu-se la Mănăstirea Bistrița cu postul, cu privegherea şi cu milostenia necontenită către aproapele.

Pe aceşti doi oameni, Părinții Maxim şi Macarie, i-a unit în toată vremea dragostea de Dumnezeu, precum şi osteneala pentru învățătura Bisericii. Unul altuia îşi dădeau cinste şi întâietate, încât nu era între ei dihonie ori neînțelegere. Şi vieţuiau împreună ca un suflet în două trupuri, sfințind locul în care sălăşluiau ca în rai.

De aceea şi astăzi, când țin în mâini Tetraevanghelul de la Bistrița, mă închin cu evlavie pomenirii celor doi preacuvioşi părinți, luminători ai sufletului meu şi ai acestei țărişoare de dincoace de Dunăre. Odihnească-se în pace sufletele lor sfințite de dragostea pentru Dumnezeu, căci mult s-au ostenit în această viată!

1551 Octombrie 30 de zile

În ceasurile de singurătate aduc înaintea lui Dumnezeu sărmana mea făptură, ființă urzită din smerenie şi măreție, din lut şi suflare dumnezeiască. Până spre ziuă îmi petrec nopțile stând înaintea milostivirii lui Dumnezeu, căutând numai cu puterea duhului să îmbrățişez strâns Numele Preadulcelui Iisus. Uneori, când lacrimile curg în neştire pe obraji, ştiu că Domnul este aproape. Alteori, biruită de neputință, caut în urma anilor amintiri luminoase şi cu ele îmi mângâi însingurarea. Chipuri şi icoane ale unor oameni sfinți îmi strălucesc înaintea ochilor minții. Între toți, ca un soare luminător, Sfântul Patriarh Nifon, părintele meu duhovnicesc şi al domnului Neagoe...

La venirea mea în Țara Muntenească, în 1504, Patriarhul Nifon se afla deja de un an de zile la Curtea de la Târgovişte, unde fusese adus, după multe stăruințe, de domnul Radu, la sfatul Părintelui Maxim şi al jupanilor Craioveşti.

Om sfânt, preadestoinic în cunoaşterea Sfintelor Scripturi, dreptar al credinței, fostul Patriarh al Constantinopolului fusese înlăturat din scaun în urma unor urzeli nedrepte şi surghiunit la

Adrianopole, căci soarta adevăraților păstori a fost dintotdeauna prigoana.

Domnul Radu, iscusit la minte şi aplecat spre evlavie, izbutise să-l înduplece pe sultan să-i îngăduie Sfântului Nifon să vină în Țara Românească, lucru din care înalta Poartă n-a avut decât de câştigat, fiindcă domnul muntean şi Craioveştii au plătit în aur bunăvoința padişahului.

La început, Sfântul Nifon a petrecut la Târgovişte, stând de-a dreapta domnului Radu, care i-a încredințat cu smerenie ocârmuirea duhovnicească a țării:

- De astăzi, Părinte Nifon, pe sfinția ta te avem călăuzitor şi păstor al nostru, ca să ne povățuieşti la Legea lui Dumnezeu. Eu o să domnesc în cele din afară, iar preasfinția ta să aibi toată grija Bisericii întru cele dinăuntru. Şi orice orânduieşti, să se facă! i-a spus voievodul în ziua venirii sale la Târgovişte, înaintea tuturor jupanilor.

- Îți laud, doamne, cugetul cel bun pe care acum îl arăți şi-I cer lui Dumnezeu să-l ai aşa neschimbat până la capăt! i-a răspuns cu cumpătare Patriarhul. De asta eu, nevrednicul, mă rog să nu-ți cadă greu vreun cuvânt al meu la firea ta senină. Şi către toți am rugămintea ca de voi încerca ceva în țară spre îndreptare, să primiți cu bucurie. Iar dacă tu însuți, fiul meu Radu, vei greşi, să primeşti atunci mustrarea mea părintească, încât văzând norodul pe domnul său primind îndreptarea pocăinței, el mai uşor să se îndrepteze şi să asculte de domn. Căci dacă domnul se sălbăticeşte spre cele bisericeşti şi calcă Legea şi învățăturile apostoleşti, atunci se face cădere multă în norod, căci lesne se sminteşte omul spre rău!

Şi în auzul tuturor, domnul Radu a făgăduit:

- Orice este de folos, Părinte Nifon, să faci şi noi cu bucurie o să primim!

Iar Preasfințitul Nifon nu şi-a cruțat nici o clipă bătrânețile. Mai întâi a adunat sobor, chemând la sine toți egumenii mănăstirilor, preoții, dregătorii palatului şi pe însuşi voievodul Radu, îndestulându-i cu cuvintele sale purtătoare de Duh Sfânt. Şapte zile întregi le-a vorbit din zori până-n seară, scoțând din vistieria sufletului său comori de înțelepciune şi har, că nu se mai sătura nimeni ascultându-1. Şi toți au plecat slăvind pe Dumnezeu, Cel ce dă oamenilor o putere ca aceasta, care din mort face viu, din netrebnici vase de bună cinste, din cei stinşi la suflet, făclii aprinse de credință. Cu toții au simțit atunci că în mijlocul lor stătea un om sfânt, un apostol al lui Hristos.

De cum a sosit în Țara Românească, Sfântul Nifon a înțeles că secerişul era mult, iar lucrătorii puțini şi pentru aceasta a început a trudi să ridice păstori vrednici în pământul Valahiei. Îndată a hirotonit doi episcopi, dându-le eparhii osebite şi învățându-i cum să poarte grijă de turma lui Hristos, arătându-le prin cuvânt şi pildă cum se cade a fi slujitorul lui Dumnezeu pe pământ. Mai târziu a izbutit să-l înduplece şi pe smeritul Părinte Maxim să primească, din ascultare, toiagul de arhipăstor, ceea ce i-a adus multă bucurie bunicii Anghelina.

La Târgovişte şi la Mănăstirea Dealu, ctitoria domnului Radu, Sfântul Nifon a întemeiat şcoală duhovnicească, învățând el însuşi pe preoți şi călugări din Scripturi şi din scrierile dumnezeieştilor Părinți. Toate le-a lămurit sfinția sa: şi pravilele, şi rânduielile, şi tâlcuirea slujbelor şi a Sfintelor Scripturi. Deşi încărcat de ani şi nevoințe, a bătut drumurile tuturor mănăstirilor şi schiturilor, îngrijindu-se a pune într-însele rânduială călugărească. A străbătut Țara Muntenească în lung şi în lat, poposind prin sate şi târguri, căutând să afle starea păstoriților lui şi aducând peste tot luminare şi folos duhovnicesc. Şi pretutindeni era însoțit de cei doi ucenici ai săi, Părinții Macarie şi Ioasaf, care urmau dascălului lor cu dragoste şi supunere, ca nişte fii adevărați.

La Târgovişte, Patriarhul a pus bună rânduială la Curte, făcând-o a străluci de sfințenie şi curăție ca o mănăstire. Domnul şi doamna țării îşi începeau ziua cu Sfânta Liturghie şi o terminau în cântările Utreniei. Nu se pomenea de beții, certuri ori petreceri necuviincioase şi toată lumea părea mulțumită, însuşi Patriarhul se minuna de pământul bun pe care îl găsise aici şi se întreba cât vor rămâne acestea neschimbate.

Însă cu toată evlavia de la Curte, Sfântul Nifon dorea mult după linişte, aşa încât de la o vreme s-a retras, cu învoirea domnului, la Curtea de Argeş, unde era Mitropolie veche. Acolo l-am întâlnit în primele zile ale venirii noastre în Muntenia, când Părintele Maxim ne-a dus la dânsul pentru binecuvântare.

Îmi amintesc şi astăzi cum am intrat în chilia sa care mirosea tare a tămâie, de parcă îngeri ascunşi prin unghere ar fi cădelnițat în toată vremea. Am îngenuncheat alături de bunica şi i-am sărutat mâna, nu pentru vreo împlinire a tipicului mănăstiresc, ci fiindcă îndată ce-i păşisem pragul, sufletele noastre se umpluseră de umilință. Cu barba scăldată în lumină, cu chipul alb şi senin, cu trupul adus uşor de bătrânețe, Sfântul Nifon era înaintea noastră ca o icoană. Lumina lui Hristos era înaintea ochilor noştri fără de

umbră ori îndoială, atât de aproape şi totuşi atât de departe de noi, păcătoşii... Lumina strălucea în lume, iar întunericul nu o putea cuprinde. Sufletului meu chinuit de întrebări şi îndoieli, vederea acestui om sfânt i-a fost ca o oglindă, în care şi-a putut vedea sfâşierile şi puținătatea credinței.

- Maica Domnului să te binecuvinteze, fiica mea Milita!

Mi-a spus sfinția sa de mai multe ori. Să nu uiți că porți numele soției sfântului țar Lazăr, copila mea, şi că viața ta va fi ca a ei. O, fiică, Dumnezeu să te înțelepțească în anii fericirii şi să te întărească în vremea pătimirii. Eu sunt în vârstă, dar tu vei trăi şi-ți vei aminti de cuvintele mele... Vei purta într-o zi cununa țarinei Milița, da, o vei purta cu adevărat!

N-am înțeles atunci nimic din cele ce mi-a spus, căci toate păreau fără noimă. Eu eram pribeagă într-o țară străină, trăind din mila oamenilor şi a lui Dumnezeu şi gândul vreunei măriri lumeşti era străin de mine. Însă mai târziu, când toate s-au împlinit, mi-am amintit de cuvintele sfinției sale.

„De vei afla înțelept, picioarele tale să roadă pragurile casei lui", mă învăța bunica Anghelina. Iar eu cu bucurie am alergat să-i împlinesc sfatul, sorbind dumnezeieştile cuvinte ale Sfântului Nifon în toată vremea petrecerii sale în Țara Românească, încă şi fără sfatul bunicii aş fi alergat la acest om, căci nimic nu dorea mai mult sufletul meu tânăr decât un părinte duhovnicesc care să-l învețe cum să trăiască şi să fie viu...

1551 Noiembrie 15 zile

Alunec iar pe firul amintirilor şi depăn ceasurile sfinte petrecute în preajma Patriarhului Nifon. Mergeam adesea la chilia sa din casele Mitropoliei şi-i puneam înainte cu încredere ascunzişurile tainice ale inimii mele. Tot în vremea aceea venea de la Târgovişte să ceară sfatul şi binecuvântarea sfinției sale şi marele postelnic Neagoe. Uneori ne întâlneam şi atunci şedeam amândoi la picioarele blagoslovite ale Sfântului Nifon, bând din apa cea vie a înțelepciunii sale. Păstrez şi astăzi în suflet acele clipe cu bună mireasmă duhovnicească, ca pe nişte răsărituri de soare prin crânguri

înflorite...

Era într-o amiază de primăvară timpurie. Venisem la Mitropolie, după obicei, dar Părintele Nifon nu se întorsese încă din drumurile sale. L-am aşteptat cu sfială în cerdac, căutând să pun rânduială în gândurile ce aveam a i le spune.

Un tropot uşor de cal m-a făcut să mă ridic în picioare. Gândul că preasfinţia sa ar fi putut avea oaspeţi m-a întristat, căci îmi răpea putinţa de a-i sta mai mult alături. M-am liniştit însă repede, căci oaspetele care urca scările Mitropoliei era postelnicul Neagoe.

- Prinţesă Elena Brancovici, mă bucur să te întâlnesc! mi-a spus el înclinându-se. Înţeleg că Părintele Patriarh nu s-a întors încă la chilie, dar dacă-mi îngădui, îl voi aştepta alături de domnia ta...

Neagoe nu se schimbase deloc în aceşti ani. Pe chip i se citea aceeaşi blândeţe şi hotărâre, iar ochii negri şi adânci te priveau făţiş, fără să ascundă nimic.

- Nădăjduiesc că împreună cu despota Anghelina vă simţiţi în tihnă în Ţara Munteniei! mi-a zis iar. Jupâneasa Neagoslava, mătuşa mea, pe care aţi cunoscut-o la Mănăstirea Bistriţa, împreună cu mama mea Neaga vă trimit plecăciunile lor şi vă poftesc să ne faceţi cinstea de a ne fi oaspete la Craiova, la casa Băniei. I-am spus şi Părintelui Maxim despre asta, ca să vă înştiinţeze.

După o vreme m-a întrebat:

- Prinţesă Elena, acolo, în Serbia mai ai surori?

- Am două surori mai mici, vitrege, care au rămas cu despota Helenca, a doua soţie a răposatului meu tată.

Neagoe m-a ascultat cu luare-aminte şi a grăit mai mult ca pentru sine:

- Maica Domnului să le păzească pe surorile domniei tale, prinţesă! Poate într-o zi veţi fi din nou împreună...

Chiar atunci s-a întors Sfântul Nifon împreună cu unul din ucenicii săi şi vorbirea noastră s-a curmat. Patriarhul ne-a binecuvântat şi ne-a chemat în chilia sa. Ca de fiecare dată când intram acolo, m-au cuprins deopotrivă teama şi bucuria. Teama, fiindcă ştiam că păşesc pe locul unde se vărsau lacrimi la rugăciune pentru întreaga lume, locul unde, ascuns de ochii celor mulţi, Patriarhul vorbea cu Dumnezeu. Şi bucurie, pentru că nicăieri sufletul nu-mi sălta de mai multă pace ca acolo unde Patriarhul, singur cu Cel iubit, lupta împotriva duhurilor rele, stând ca un Moise în fruntea oştirii creştineşti şi biruind pe egipteni.

În acea zi bunul nostru părinte ne-a vorbit îndelung despre dragostea lui Hristos, mişcând adânc inimile noastre. Nu vorbea din cărți, deşi era un bărbat preaînvățat, ci vorbea din cunoştinţa pe care ți-o dă petrecerea neîncetată în rugăciune. De aceea cuvintele sale atingeau ca un penel aurit inimile noastre, zugrăvind într-însele pentru totdeauna pecetea dragostei de Dumnezeu. La sfârşit, privindu-ne pe fiecare în parte, ne-a sfătuit pentru curăție, îndemnându-ne a ne păzi de orice întinăciune:

- Precum un parfum puternic, chiar de este închis într-un vas, îmbălsămează cu mirosul său aerul şi desfătează nu numai pe cei ce stau aproape de vas, dar chiar şi pe cei de mai departe de el, tot astfel şi mireasma curată a sufletelor feciorelnice, curgând afară prin simțuri, prin privire, prin glas şi prin toate câte se pot simți, scoate la iveală virtutea lor ascunsă. Copiii mei, să vă păziți comoara curăției neprihănită, ca Domnul să vă iubească şi să-Şi gătească sălaş în sufletele voastre! Căci într-un vas de necinste, murdar şi spart, mirul harului nu va suferi să stea...

Întărită de povețele pline de înțelepciune ale Sfântului Nifon, îmi petreceam zilele cu pace la Curtea de Argeş, alături de bunica Anghelina, încredințându-mă cu totul voii lui Dumnezeu, ca să rânduiască El cele spre folos vieții mele.

Fără a le potrivi dinainte, au urmat şi alte întâlniri cu Neagoe. Mă bucuram de vederea sa şi-mi părea că aceeaşi bucurie o regăsesc şi pe chipul său, însă eram oarecum întristată înțelegând că i s-au şters din minte cele petrecute cu cinci ani în urmă...

Într-una din zile, mergând la Liturghie în Biserica Sfântul Nicolae, l-am zărit stând adâncit în rugăciune. Mi-a părut trist şi m-am rugat în taină Maicii Domnului să-i dea ajutorul şi mila ei. După slujbă l-am aşteptat afară, socotind că i-aş putea fi de folos cu ceva. Un gând anume părea să-l frământe şi a început să-mi vorbească încet. Cuvintele lui curgeau limpede ca apa unui izvor de munte:

- Prințesă Elena... Te cunosc de puțină vreme şi totuşi aş vrea să-ți împărtăşesc o taină pe care o port de câțiva ani în suflet, fără să o pot dezlega singur. Curăția sufletească şi evlavia domniei tale îmi dau îndrăzneală a te socoti ca pe o soră, căci aşa te simt. Mărturisesc că din ziua în care ai venit în Țara Muntenească am avut gândul de a afla de la domnia ta răspuns şi lămurire frământării mele. Să mă ierți pentru acest cuget!... Cândva, prințesă Elena, am cunoscut o copilă de vreo zece ani, ce părea după grai şi veşminte o prințesă de Srem, sau poate fiica unui dregător sârb de seamă... Am întâlnit-o la Curtea regelui Vladislav, în primii ani ai

slujbei mele lângă domnul Radu. Era frumoasă la înfățișare, cu ochi curați şi buni. De atunci, de câțiva ani, am în inima mea zugrăveala chipului ei. I-am rămas dator acelei copile, căci ea mi-a dăruit atunci un medalion cu Maica Domnului, pe care îl port cu mine până astăzi. Spusesem ceva, în auzul tuturor, despre neprihănirea Preacuratei Stăpâne şi toți au râs de înflăcărarea mea tinerească. Ea însă, în nevinovăția ei, nu a râs... Au trecut lunile, au trecut anii, iar eu aş vrea să ştiu unde este, aş vrea să-i mulțumesc pentru gândul ei bun de atunci...îl ascultam pe Neagoe cu sufletul înmărmurit.

- Numele ei era Milița şi asta e tot ce ştiu despre ea, a continuat el. Am credința că aş recunoaşte-o neapărat dacă aş vedea-o, pentru că îmi este apropiată precum surorile mele mai mici. Te întreb, prințesă Elena, dacă ştii pe cineva cu numele acesta între neamurile ce le ai la Srem. Să fie oare una din surorile domniei tale? I-aş mulțumi lui Dumnezeu să ştiu că e sănătoasă, că nu e în primejdie, că este în viață! Vremurile sunt uneori crude pentru o prințesă... În zilele de bucurie, ori în cele de întristare mă întorc cu gândul la ea şi mă întreb unde este... Mi-am făgăduit să o caut, să merg în Serbia, dar nu ştiu, oare îşi mai aminteşte acea copilă de mine?!...

Neagoe vorbise cu o însuflețire potolită, aşa cum vorbeşti despre cineva drag pe care nu l-ai mai văzut de multă vreme sau care a murit.

- Cred că cea pe care o cauți este vie şi sănătoasă, domnia ta! am îngăimat eu. Puternic este Dumnezeu s-o păzească! însă numele Milița îl primesc multe din fiicele cnejilor sârbi, după numele despotei Milița, soția marelui țar Lazăr...

Neagoe mă privea din depărtările amintirilor şi era cu neputință să-l fac a mă recunoaşte.

I-am zis iar, cu mai multă putere:

- Domnia ta, te încredințez că o prințesă de Srem nu poate uita pe cel căruia i-a dăruit medalionul său. Cred că Dumnezeu o să-ți deschidă ochii şi o vei cunoaşte cândva!

Pe urmă m-am înclinat uşor, încercând să mă retrag. Îmi era greu să plec, dar şi mai greu să-i arăt adevărul. Am făcut doi paşi înceți, nehotărâți, când bunica Anghelina, socotind întârzierea mea peste cuviință, m-a strigat mustrător:

- Milița!... Despota Milița!...

Neagoe a rămas încremenit, luminat ca în fața unei vedenii. A urmat o veşnicie de câteva clipe în privirile noastre, care s-a risipit ca aburul în curgerea anilor... Din acea zi, el avea să-mi spună

Despina, un alint românesc pentru cuvântul despota...

1551 Decembrie ziua întâi

Unde eşti acum, bunul meu domn, unde petrece sufletul tău curat şi milostiv? Oare te-ai întâlnit cu Sfântul Nifon în locaşurile drepților, oare te veseleşti împreună cu dânsul şi cu fiii noştri în lumina Dumnezeului Celui în Treime lăudat?

O, bunul meu domn Neagoe, adu-ți aminte în rugăciunile tale de mine, cea care am rămas în valea plângerii lumii acesteia şi roagă pe Stăpânul Hristos să mă cheme mai degrab la Sine şi să mă slobozească din legăturile acestui trup de țărână!

Se lasă întunericul şi aprinzând lumânările, dau iarăşi, una câte una, filele vieții mele. Prin fereastra mică strălucesc ramuri împodobite de zăpadă, iar vântul şuieră, aducând în amintire zugrăveli de demult...

Decembrie 1505... Domnul Radu ne chemase, pe despota Anghelina şi pe mine, să iernăm la Curtea de la Târgovişte.

Era o iarnă cu viscole aprige, cu geruri ce-ți biciuiau obrajii. Palatul domnesc părea că doarme între troiene de zăpadă, iar albul neprihănit voia parcă să tăinuiască durerile şi neputințele omeneşti ce sălăşluiau dincolo de zidurile groase de piatră. Turnul Chindiei, care fusese martor, în istoria sa de veacuri, atâtor glorii, fericiri, urzeli şi nedreptăți, stătea neclintit în viscolul iernii. O, de-ar şti oamenii de rând câte frământări şi nelinişti se ascund dincolo de zidurile de nepătruns ale palatelor domneşti, atunci nimeni n-ar mai râvni vreodată să ajungă printre cei mari, ci s-ar bucura de smerenia celor săraci şi simpli!

La Târgovişte i-am cunoscut mai bine pe domnul Radu şi familia sa, precum şi pe boierii de la Curte. Voievodul Radu era un om înțelept şi blând. Nu era iubitor de războaie şi nici grabnic la mânie şi izbutise să insufle boierilor săi îndestul respect şi devotament, încât să domnească paşnic vreme de treisprezece ani fără întrerupere, aşa cum de multă vreme nu se mai întâmplase în părțile acestea. Cei dintâi jupani care stăteau în jurul domnului Radu erau Craioveştii: Barbu - mare ban, Pârvu - mare vornic, Danciu - mare spătar şi Neagoe - mare postelnic. Iar această bună înțelegere cu boierii Craioveşti a fost spre folosul tuturor, şi mai ales al țării.

Vremurile erau tulburi şi în afară de milostivirea lui Dumnezeu, de crestele munților şi apele Dunării, nimic nu putea apăra Țara Muntenească de lăcomia marilor Puteri. Domnul Radu însă se afla

în pace şi cu turcii, şi cu ungurii. În 1497 el trimisese la Buda o bogată solie cu daruri şi făgăduinţe şi semnase un jurământ de credinţă faţă de regele Vladislav al II-lea. Preţul acestei umilinţe nu era deloc neînsemnat, căci în schimbul măgulirii mândriei imperiale a lui Vladislav, voievodul muntean îşi păstrase ţărişoara slobodă. Ungurii se mulţumiseră cu atât, neamestecându-se nici în trebile domneşti, nici în cele bisericeşti ale valahilor. De altfel, dacă nu izbutiseră să impună credinţa latinească în Transilvania supusă de dânşii, cu atât mai puţin puteau nădăjdui să o facă în Ţara Muntenească ori Moldova. Căci oamenii de prin părţile acestea îi priveau cu neîncredere pe latini, fiindcă le cunoscuseră „virtutea" în vremea primejdiei, iar aceia dintre pravoslavnici care treceau la rătăcirea papistăşească erau socotiţi aici oameni uşuratici şi dornici de parvenire, clătinaţi de vânturi şi nestatornici în toate căile lor. Or, domnul Radu nu era unul din aceştia, ci se silea a păzi credinţa strămoşilor săi, ştiind că pentru aceasta Dumnezeu însuşi îl va păzi pe dânsul. Iară ungurii şi-l doreau mai mult prieten decât supus răzvrătit, căci numai de Radu depindea dacă dădea sau nu cale liberă turcilor peste munţi.

Şi domnul Radu veghea cu înţelepciune să nu dea prilej de nemulţumire înaltei Porţi, căutând ca legăturile sale cu apusenii să nu aducă supărare turcilor. Pentru aceasta, în fiecare an mergea la Constantinopole încărcat de daruri şi aur, ca să sărute mâna sultanului şi să-l încredinţeze că nu-l va vicleni faţă de unguri. Şi Radu şi-a ţinut cu cinste făgăduielile faţă de amândoi stăpânitorii, spre uimirea padişahului, care îl laud înaintea sfetnicilor săi pe domnul muntean pentru înţelepciunea sa. De aceea a şi împlinit sultanul rugămintea lui Radu de a-i îngădui Sfântului Nifon să vină la Curtea de la Târgovişte. Prin aceasta, Ţara Românească avea, pentru prima dată în istoria ei, cinstea de a găzdui un Patriarh a toată lumea, vestit pentru viaţa sa fără prihană.

Va fi avut oare trufie domnul Radu pentru aceasta? Dar cine poate spune că e lipsit de trufie?...

În acea iarnă s-au petrecut la palat lucruri care mi-au tulburat sufletul şi la care am fost martoră fără voia mea.

Împreună cu bunica Anghelina, petreceam multă vreme în odăile doamnei Cătălina, soţia voievodului Radu, brodând acoperăminte de preţ pentru Mănăstirea Dealu, ctitoria familiei domneşti. Lucrul era plăcut, iar mâinile noastre se întreceau

migălind cu acul cusăturile fine de aur şi argint. Uneori venea şi domnița Caplea, sora voievodului, o femeie încă tânără şi cu chip plăcut, rămasă văduvă de curând. Îşi purta cu greu povara singurătății, iar ochii ei căutau parcă pretutindeni mângâiere.

Într-una din zile, ieşind din odăile doamnei Cătălina, l-am întâlnit în grădina palatului pe Neagoe. Ne vorbeam rar, dar sufletele noastre erau unite printr-o dragoste curată, fără gânduri de viitor. Înrâurirea cuvintelor Sfântului Nifon era atât de mare asupra noastră, încât ne doream mai mult viața călugărească decât însoțirea căsniciei. Însă ori de câte ori spusesem vreun cuvânt despre asta preasfinției sale, el ne îndemnase să aşteptăm voia lui Dumnezeu.

Ne-am oprit deci alături pentru câteva clipe, când a trecut grăbit pe lângă noi un jupan care ne-a privit stăruitor.

- Despina Milița, să fii cu luare-aminte la omul acesta şi să te păzeşti de el! mi-a spus cu îngrijorare Neagoe. A venit de mai bine de un an de zile la Târgovişte, alungat de la Curtea Moldovei încă de când trăia Măria sa Ştefan şi am văzut cum zilnic se vâră sub pielea domnului Radu. Nu mi-a plăcut de la început, fiindcă l-am auzit zicând domnului numai ce ştia sigur că ar vrea să audă: că Ştefan Vodă a fost prea iute la mânie, că n-a ştiut să-şi apropie boierii, că a fost tiran şi crud... Dar mai rău este că a început să strice oamenii din jur! Jupanul Bogdan, căci aşa îl cheamă, petrece din vreme în vreme cu cei de la cancelarie, încât de atâta veselie sunt zile în care eu singur trebuie să fac totul. Asta n-ar fi nimic, dacă s-ar opri aici, însă teamă mi-e să nu alunece mai rău! încă şi Părintele Nifon, de câte ori mă duc la dânsul, mă întreabă de moldoveanul Bogdan şi de fiecare dată blagosloveşte îngrijorat cu mâna spre Târgovişte. Mă tem pentru domnul Radu, dar nu-i pot spune ceea ce văd, căci nu suferă pârele şi clevetirea. Şi apoi, nu s-a întâmplat încă nimic peste măsură, iar domnul ar putea crede că-l zavistuiesc pe jupan, căci Bogdan este cu adevărat iute la minte şi cunoscător în trebile domneşti...

N-au trecut două zile de când îmi spusese aceste vorbe şi îngrijorarea lui Neagoe s-a adeverit. Ne aflam la blânda doamnă Cătălina, brodând după obicei. Alături de noi şedea domnița Caplea, tristă şi tăcută. Deodată, slujnica ei a intrat în grabă şi i-a zis bucuroasă:

- Domniță, a venit jupanul Bogdan la odăile voastre şi vă aşteaptă!

Domnița Caplea s-a plecat în fugă doamnei Cătălina şi a ieşit

mânată de o nerăbdare străină. Atât doamna cât şi noi ne-am prefăcut a nu observa nimic şi ne-am văzut de lucru mai departe.

Seara, când am plecat cu bunica Anghelina la odihnă, am văzut în grădină două umbre care păşeau alături. Era jupanul Bogdan, care o ducea de umeri pe nefericita domniță Caplea...

A doua zi l-am căutat pe Neagoe să-i spun toate, însă era prea târziu. Jupanul Bogdan o ceruse de soție pe domnița Caplea şi atât ea cât şi domnul Radu aproape că îşi dăduseră încuviințarea. N-ar fi fost nimic rău în asta, căci Caplea însăşi părea fericită şi înviată din morți, dar era lămurit pentru toți că graba boierului de a pune mâna pe inima domniței semăna mai mult a târguială decât a dragoste. Fiindcă era învederat că pentru fericirea domniței Caplea, domnul nu îi va refuza nimic lui Bogdan.

Tot atunci a venit la Curte încă un zvon tulburător, care a ajuns şi la urechile domnului: anume că boierul moldovean îşi lepădase în Moldova nevasta cu doi copii, lăsându-i fără nici un sprijin. Dar nici asta n-a părut să schimbe inima lui Radu, care înclina a se învoi cu însoțirea celor doi pentru fericirea surorii sale. Pe de altă parte, jupanul Bogdan avusese grijă să-şi atragă mulți oameni din jurul domnului care să-l vorbească de bine. Şi se părea că domnul Radu tindea, din cine ştie ce pricini, să nu cerceteze adevărul despre moldovean. Adâncă este inima omului şi cine poate spune că s-a cunoscut pe sine până la capăt?!...

Chiar în acele zile a sosit la Târgovişte, pe neaşteptate, Patriarhul Nifon. La Liturghia de a doua zi toată lumea a venit cu frică şi cu bucurie, căci alături de sfinția sa încercai amândouă trăirile deodată. A slujit cu evlavie, adunat în sine ca întotdeauna şi am simțit că a citit cu limpezime în inimile tuturor celor de față, căci sub privirea lui pătrunzătoare gândurile oamenilor deveneau materiale şi cu neputință de ascuns.

La sfârşit, Patriarhul a grăit astfel:

- Doamne şi fiul meu Radu, doamnă şi fiica mea Cătălina, iubiții mei fii... A văzut vrăjmaşul mântuirii roadele faptelor voastre bune şi a cerut îngăduință de la Dumnezeu să vă cearnă. Rogu-vă, iubiții mei, fiți cu luare-aminte şi păziți cuvântul lui Dumnezeu, ca să am plată şi eu de la Dânsul şi nu în zadar să mă fi ostenit la voi. Privegheați şi vă rugați, ca să nu intrați în ispită! Domniile voastre ştiți că de când am venit aici, n-am căutat ale voastre, nici aur, nici pietre scumpe, nici laude şi cinste, ci am căutat sufletele voastre, ca să le aduc mireasă neprihănită lui Dumnezeu... Pentru aceasta vă

rog, fiii mei: să nu fie între voi inimă vicleană, să nu fie între voi desfrânare, să nu fie beție, să nu fie gâlceavă. Iubiți pe Dumnezeu, iubiți Biserica şi rugăciunea, de unde vine tot binele şi mângâierea. Fiii mei, pe care cu durere v-am născut în smerenia surghiunului meu, nu lepădați cuvântul meu de părinte, nu ruşinați bătrânețile mele, ci pocăiți-vă de cugetele voastre şi lepădați tirania patimilor… Nu vă mândriți cu virtutea ori cu puterea, căci Domnul caută la smerenia şi la umilința noastră...

Cuvintele sale păreau mai mult rugăminți decât mustrări. O tăcere adâncă s-a aşternut în biserică şi am plecat pe rând, cu inimile grele.

Mai târziu, Neagoe mi-a povestit toate câte au urmat la Curte, cele ştiute şi cele de taină, precum le aflase de la însuşi Patriarhul Nifon.

Domnul Radu a ieşit tulburat din biserică şi în ziua aceea nu a vorbit cu nimeni. Jupanul Bogdan i-a cerut îndată, prin domnița Caplea, o căsătorie grabnică, nesfiindu-se de nimic. Dar domnul Radu nu i-a dat nici un răspuns câtăva vreme.

Sfântul Nifon, fără a se teme de ceva, l-a căutat pe jupanul Bogdan, povățuindu-l la pocăință şi la supunere față de Dumnezeu. După cuvântul Scripturii, a mers şi l-a mustrat în taină, fără de nimeni altcineva, arătându-i lămurit păcatul:

- Fiule Bogdane, vino-ți în fire şi nu lepăda, rogu-te, dragostea şi credința în Dumnezeu! Toate păcatele se iartă, dacă arătăm căință. Nu te ruşina, fiule, de pocăință, ci ruşinează-te să faci nelegiuire. Mântuitorul Hristos, nu eu, păcătosul, spune: *Cine se desparte de femeia sa, o face să săvârşească adulter.* Nu întina cu acest păcat cinstea domnului Radu şi a Curții domneşti, ca să nu porți îndoită osândă. Nu căuta minciuni ca să-ți ascunzi fărădelegea, căci toate sunt descoperite înaintea ochilor lui Dumnezeu. Iată, am primit scrisoare de la jupâneasa domniei tale din Moldova, pe care ai lepădat-o acolo cu pruncii! Priveşte-i scrisul şi te întoarce, rogu-te, la casa ta. Altminteri, lacrimile jupânesei şi ale copiilor tăi vor ajunge la Dumnezeu şi nu vei avea odihnă nicicând!

- Ba nu, părinte, ci mai bine vezi de-ți caută preasfinția ta de trebile Bisericii şi de slujbe, dacă vrei să mai ai odihnă în această țară! Cât crezi că vom mai răbda mustrările şi stăpânirea silnică cu care ne obijduieşti? Caută sfinția ta să fii cu luare-aminte la ce spui, dacă nu ți s-a urât cu traiul prin locurile noastre!

Nu ştia jupanul că Sfântul Nifon dezbrăcase de multă vreme

orice teamă şi îngrijorare pentru viaţa şi trupul său şi nu avea altă grijă decât aceea de a nu fi călcată Legea lui Dumnezeu!

La scurtă vreme, domniţa Caplea şi jupanul Bogdan s-au cununat fără ştirea Patriarhului. Sfântul s-a întristat adânc, văzând că prin aceasta însuşi cuvântul lui Hristos fusese lepădat. Pentru aceea a mers fără zăbavă la domn şi arătându-i scrisorile jupânesei din Moldova, l-a rugat ca pe un fiu să nu dispreţuiască până în sfârşit Evanghelia şi învăţătura Bisericii. Însă domnul Radu nu-l mai auzea:

- Nu ţi se cade, Stăpâne, să arăţi atâta asprime faţă de noi şi de popor, ci trebuie să aibi şi sfială şi frică faţă de domn! i-a zis el Patriarhului. Eu demult voiam să-ţi spun aceasta, că îndată ce te-am adus în ţară, ai stricat toate obiceiurile şi rânduielile noastre moştenite şi ai schimbat lucrurile după socoteala ta, ca un ieşit din minte. De aceea, de azi înainte nici învăţătura ta nu o mai primim, nici rânduielile, pentru că noi suntem oameni din lume şi nu putem să ne luăm numai după socoteala sfinţiei tale!

- Prealuminate doamne, oare acestea mă aşteptam eu să mi le răspunzi? i-a grăit cu durere Patriarhul. N-ai venit Măria ta de trei ori cu dregătorii în liniştea mea şi nu m-aţi rugat voi să vin aici pentru folosul sufletelor voastre? Arată-mi, fiule Radu, care obicei rău şi rânduială rea v-am dat şi pe care datină bună am stricat din ale voastre?... Vai, văd acum limpede că mare urgie va veni asupra domniei tale şi a ţării întregi şi-mi pare rău pentru sufletele voastre! Cât despre mine deloc nu mă îngrijesc, tot curajul şi nădejdea mea fiind Acela pe care L-am iubit din tinereţile mele şi pentru a cărui dragoste cu bucurie voiesc a-mi vărsa şi sângele. Să ştii, doamne Radule, că toată puterea şi tăria mea este Legea Bisericii, pentru care Hristos Şi-a vărsat sângele, ca să o curăţească de tot păcatul şi să o sfinţească. Iar datoria mea de păstor este să veghez până la sfârşitul vieţii ca Biserica să fie curată şi sfântă prin lucrarea dumnezeieştilor porunci...

Pe urmă, mâhnit ca un proroc al cărui glas nu era auzit, Sfântul Nifon a intrat în biserică şi a slujit pentru ultima dată la Târgovişte. La sfârşit, îmbrăcat în odăjdiile arhiereşti, a afurisit cu îndrăzneală pe jupanul Bogdan şi pe domniţa Caplea, scoţându-i afară din Biserica lui Hristos ca pe nişte apostaţi şi călcători de Lege. Încă a mai prorocit că domnul Radu şi jupanul Bogdan vor sfârşi de moarte rea şi ruşinoasă, iar ţării îi vor veni cumpene, secetă şi alte nenorociri.

- Câtă vreme aţi împlinit Legea, a grăit Patriarhul, aţi cunoscut

pacea şi binecuvântarea lui Dumnezeu, dar acum, că ați ales nelegiuirea, veți cunoaşte îndepărtarea blagosloveniei!

În cele din urmă, domnul Radu a adunat sfatul țării:

- Cinstiți jupani, v-am adunat nu pentru a vă cere părerea, căci o cunosc pe a fiecăruia în parte. Şi pe a ta, jupane Barbu, şi pe a ta, jupane Neagoe, a tuturor! a spus el, privind cu mânie în ochi pe fiecare. Ci v-am chemat pentru a vă spune că țara aceasta are mai întâi domn şi apoi vlădici şi arhimandriți! Ştiți că l-am adus aici cu multă cinste şi celtuială pe preasfinția sa, Patriarhul Nifon, iar astăzi mă văd ruşinat tocmai de cel care trebuia să-mi fie ca o maică. L-am lăsat să schimbe toate obiceiurile de la Curte, l-am lăsat să hirotonească pe cine şi cum a vrut şi niciodată nu l-am întrebat nimic. Dar, precum zice jupanul Bogdan, Patriarhul e mândru şi nu ştie a se opri, dacă îi dai cale, să ți se urce în cap. De când a venit aici, el nu s-a plecat în fața nimănui. Şi la Constantinopole Patriarhul a făcut tulburare, că doar de aceea a fost îndepărtat din scaun, iar acum se vâră în trebile domniei mele. El să-şi fi văzut de mănăstiri şi slujbe, că nimeni nu-l oprea de la asta, dar pe noi să nu ne silnicească la obiceiuri străine şi la legi călugăreşti, că nu le putem duce. Asta am hotărât eu, domnul țării! Iar alții, dacă poftesc alte legi, să-şi caute altă țară, unde să facă după inima lor! Pentru aceea, cine îl va ajuta pe Patriarh cu daruri ori cu bani, va cunoaşte mânia mea! Şi eu, Radu cel blând, de data asta nu voi cruța!

Însă fericirea pe care omul şi-o croieşte fără de Dumnezeu este mai amară, cu mult mai amară decât nefericirea pe care Domnul o îngăduie să vină asupra sa. Iar de asta aveau să se încredințeze din destul atât domnul Radu, cât şi domnița Caplea împreună cu jupanul Bogdan, nu peste multă vreme.

Îngrijorați pentru soarta Părintelui Nifon, boierii Craioveşti au făcut sfat în casele Băniei şi au găsit mai înțelept ca Patriarhul, împreună cu ucenicii săi Macarie şi Ioasaf, să petreacă o vreme într-o casă retrasă de pe o moşie mai îndepărtată a Craioveştilor. Neagoe urma să se îngrijească de toate, iar el a primit aceasta cu bucurie, alegând a asculta mai mult de omul lui Dumnezeu decât de amenințările domnului Radu.

- Despina Milița, mi-a spus el într-o seară, nu pot suferi atâta cruzime din partea domnului pentru Patriarh! Mi-e anevoie să înțeleg cum a putut Bogdan să-i schimbe mintea până într-atât Măriei sale... Mare este neputința omenească!... Însă grija mea acum este alta. Eu nu pot lipsi mult de la Curte, iar sfinția sa are trebuință

de cineva să-i slujească. Am s-o trimit chiar mâine la moşie pe doica mea, Călţuna, însă s-ar cădea ca şi cineva dintre noi să fie în preajma Patriarhului...

N-a fost trebuinţă de mai multe vorbe. Nu încăpea sufletul meu atâta bucurie la gândul că voi putea sta aproape de părintele meu, ca un pământ însetoşat lângă izvoarele apelor.

Am străbătut drumul până la moşie cu înfiorare, neştiind cum aş putea mângâia suferinţa Patriarhului. Dar lucrurile au stat altfel, căci sfinţia sa a fost acela care ne-a mângâiat şi ne-a întărit cu blândeţea şi înţelepciunea sa, iar slujirea noastră trupească întru nimic a fost. Mai ales faţă de Neagoe, care venea de la Curte ori de câte ori îi îngăduiau trebile, Sfântul Nifon a arătat toată grija, deschizându-i comorile sale de duhovnicească înţelepciune. Izvoarele harului nu pot fi secate, iar oceanul iubirii lui Dumnezeu e cu neputinţă de cuprins şi de aceea cuvântul Patriarhului era mereu nou şi preaîndestulător pentru noi, neîmpuţinându-se niciodată. Fiecare grăire cu sfinţia sa era un urcuş, care deschidea înaintea noastră alte şi alte vederi ale frumuseţilor vieţuirii în Dumnezeu.

Într-o seară, Sfântul Nifon i-a mărturisit lui Neagoe:

- Am crezut, în neştiinţa mea, că Dumnezeu m-a trimis aici pentru sufletul lui Radu, dar acum văd limpede că pentru tine am fost trimis în această ţară. Tu vei fi într-o zi domnul creştin întru care a binevoit sufletul meu. Să fii blagoslovit, fiul meu Neagoe, şi Duhul lui Dumnezeu să fie cu tine!

1551 Decembrie 3 zile

Abia iarna aflu şi eu puţină tihnă, căci nu sunt mulţi cei ce se încumetă a porni spre schitul nostru uitat de lume. Privesc pe fereastra îngheţată a chiliei şi zăpezile de afară îmi aştern peste inimă ninsori de amintiri. Parcă mai ieri s-au petrecut toate...

Răsfoiesc în tăcere filele îngălbenite în care mâinile sfinte ale Măriei sale au însemnat cuvintele spuse nouă de Patriarhul Nifon, adevărate nestemate culese din învăţăturile Sfinţilor Părinţi:

„Despre ceea ce este cu adevărat de preţ în viaţă

Dumnezeu este aerul sufletului nostru, fiule Neagoe. Fără El, asemeni unei păsări, noi nu putem a ne ridica de la pământ. Fără Domnul, viața noastră este praf şi tină şi nu se deosebeşte cu nimic de a târâtoarelor care au pământul ca hrană, fericire şi mormânt. Însă cine îl are pe Dumnezeu ca pe văzduhul în care trăieşte şi din care îşi trage duh, acela are aripi de vultur şi se avântă spre înălțimile cerului. Omul însă e mândru şi nu vrea să viețuiască după voia lui Dumnezeu, lui îi place să se conducă el însuşi după mintea sa şi nu înțelege că nu are destulă pricepere pentru a face binele fără Dumnezeu. Întotdeauna trebuie să ne rugăm ca Domnul să ne povățuiască ce anume să facem şi Domnul nu ne va lăsa să rătăcim.

Despre fericirea pământească

Fiul meu, să nu te încrezi în fericirea pământească, în slava şi strălucirea acestei lumi, căci toate cele de pe pământ sunt mai înşelătoare ca visele. Precum zorii dimineții alungă umbrele şi nălucirile somnului, tot aşa venirea ceasului morții scutură toate închipuirile şi deşertăciunile cu care sufletul s-a îmbrăcat. Şi vai acelui suflet pe care moartea îl află lipsit de veşmântul ceresc al dragostei şi al credinței în Dumnezeu!

Ia aminte la ceasul de pe urmă, fiul meu, şi nu te înălța atunci când vei fi cinstit de oameni, căci în această viață fericirea e trecătoare şi întotdeauna urmată de durere. Nu te întrista peste măsură nici când cele de jale vor veni peste tine, ci mai mult întinde pânzele corăbiei sufletului tău şi struneşte-ți mintea ca pe un cârmaci bun către atotmilostivirea lui Dumnezeu. Nu-ți lăsa sufletul doborât de tristețe, chiar dacă pământul şi cerul se vor cutremura şi se vor clătina, ci foloseşte-te de furtuna ce ți-o trimite Dumnezeu pentru a te depărta de împătimirile vieții pământeşti. Fiul meu, astăzi poate fi soare, mâine pot fi viscole, dar peste toate este Dumnezeu.

Despre tinerețea bine plăcută lui Dumnezeu

Fiul meu, tinerețea, dacă are smerenie, destul îi este ei! Că nimic nu cere Dumnezeu de la tânăr fără numai curăție şi smerenie. Deci tu, fiule, fii blând şi paşnic, îndurat şi milostiv şi te socoteşte pe tine dedesubtul tuturor oamenilor şi vei fi în adevăr sălăşluindu-te cu Dumnezeu. Şi sileşte-te a nu-ți închipui cu mintea că ai ajuns la măsura curăției sfinților. Ci grăieşte-ți ție de-a pururea aşa: «Suflete, cunoaşte că întru păcate ai covârşit şi pe demoni, iar vreun lucru bun încă nu ai făcut pentru Dumnezeu şi vai nouă, ticălosule, ce vom face în ziua Judecății?». Şi să-ți fie ție rugăciunea ta în toată

vremea vieții tale ca a unui păcătos şi zi în fiecare clipă: «Doamne Iisuse Hristoase, Fiul lui Dumnezeu, miluieşte-mă!». Şi iarăşi: «Dumnezeule, curăţeşte-mă pe mine, păcătosul!». Zi şi graiurile acestea totdeauna: «Doamne, de cele ascunse ale mele curăţeşte-mă şi de cele străine iartă pe robul Tău!». Socoteşte-te pe tine ca nişte ţărână nefolositoare şi de aici îţi va fi ţie îndreptarea.

Despre păzirea dreptei credinţe

Biserica lui Hristos, iubitul meu fiu, nu poate fi biruită nici de oameni, nici de demoni. Ea este Trupul lui Hristos, iar noi toţi suntem mădularele ei, dacă trăim în chip plăcut lui Dumnezeu. În Biserică aflăm viaţa cea veşnică şi tot în ea ne tămăduim de rănile aducătoare de moarte ale păcatelor. În Biserică noi cunoaştem Adevărul şi slobozenia.

Războaiele şi furtunile ce s-au abătut asupra Bisericii au făcut-o să strălucească mai mult în această lume. Aşa s-au adunat Soboarele a toată lumea, când primejdiile dinlăuntru ori dinafară se înmulţeau. Atunci Duhul Sfânt a ridicat sfinţi Şi mucenici care au arătat adevărul şi au vădit rătăcirea, iar aceştia sunt luminătorii a căror laudă nu se va sfârşi în veac. Credinţa pravoslavnică, fiul meu, a fost pecetluită la aceste Soboare de Duhul Sfânt şi pentru aceea în toată vremea nevoieşte-te a o păzi, ca şi Dumnezeu să te păzească pe tine de moartea cea veşnică. Aşa am cunoscut până astăzi, că tot omul care cinsteşte Biserica, cinstit va fi de Dumnezeu şi aici pe pământ şi în ceruri, şi tot cel care calcă cele ale Bisericii, nici pe pământ şi nici dincolo nu va afla odihnă.

Despre rugăciune şi păzirea poruncilor

În toate zilele se cuvine să ai pe Dumnezeu şi pe Preacurata Născătoare de Dumnezeu în inima ta, căci toate bunătăţile vin de la Domnul şi de la Preacurata Maica Sa pentru cei ce nădăjduiesc spre dânşii. Fie-ţi drag a te ruga de-a pururea şi ţi se va lumina inima şi va vedea pe Dumnezeu. În toate zilele te socoteşte, iubitul meu fiu, spre care poruncă a lui Dumnezeu te-ai lenevit a te osteni şi iară, în fiecare zi cugetă care poftă a trupului ai omorât şi dă laudă lui Dumnezeu pentru cele ce ai izbândit şi mustră-te pe tine cu asprime pentru cele ce te-ai lenevit. Fiul meu, fii înţelept şi sârguieşte a avea pace cu toţi, ca să ai îndrăzneală în ceasul rugăciunii.

Despre smerenie

Fiul meu, nu uita glasul Hrisostomului Ioan care spune că toată lumea aceasta stă înaintea lui Dumnezeu ca o picătură de ploaie în streaşină unei case. Deci dacă toată lumea aşa este înaintea lui Dumnezeu, dar un singur om ce poate înaintea Slavei Lui? Nimic nu

este omul singur, fără numai slăbiciune, praf şi cenuşă. Fii treaz în toată vremea, căci aşa cum mănâncă rugina pe fier, aşa mănâncă şi pe om slava lumească, dacă i se lipeşte omului inima de ea.

Iar dacă începutul tuturor patimilor este mâncarea peste săturare, atunci sfârşitul răutăților este a gândi omul despre sine însuşi că este drept. De care nenorocire te păzeşte până la moarte, fiul meu.

Despre dragostea de Dumnezeu

Fiul meu, nevoieşte-te a câştiga lucrul cel mai de seamă în cer şi pe pământ, care este dragostea lui Dumnezeu. Cântările Bisericii şi Evanghelia ne vorbesc de multe ori de Hristos ca de Mirele sufletului nostru, iar tu ştii, fiul meu, din pilda vieții pământeşti, că orice mire un singur lucru cere de la logodnica sa, anume dragoste şi curăție. Nu vrea Domnul nici bogățiile noastre, nici daruri şi laude din inimi goale. Al Lui este tot pământul şi cerul, toată bogăția şi slava. El cere de la noi numai iubirea şi adevărul inimii. De aceea, păzeşte-ți sufletul tău în toată clipa ca nimic să nu dorească mai mult decât pe Domnul. Pentru aceea să nu iubim nici muierile noastre, nici copiii, nici averile, nici slava lumii mai mult decât pe Dumnezeu. Spune Simeon Noul Bogoslov că orice suflet care-şi abate dragostea de la Hristos asupra a orice altceva, robindu-i-se inima, acea făptură ajunge să-i fie Mirelui respingătoare şi plină de urâciune. Să ne luptăm, fiul meu, să iubim pe Domnul mai mult decât lumea, mai mult decât pe noi înşine.

Despre milostivirea față de aproapele

Despre porunca aceasta a Scripturii, tu ştii prea bine că Domnul cere de la noi să miluim pe cei în nevoi, goi, bolnavi şi întemnițați. Să ai milă şi să fii odihnitor față de toți, fiul meu, ca Domnului să-i fie milă de tine în ceasul Judecății şi să-ți dăruiască odihna Sa. Dumnezeu putea negreşit să hrănească pe săraci şi fără ajutorul nostru, dar a poruncit ca noi să-i hrănim ca să ne unească prin legătura dragostei şi să ne încălzim unii pe alții, căci unii altora suntem mădulare. Nu te bucura când îți sporesc averile şi pământurile, ci te bucură când aduni comori în ceruri, unde molia, furul şi rugina nu le strică. Dumnezeu să-ți dăruiască, fiul meu Neagoe, fericirea cea veşnică a celor milostivi!

Despre cum domneşte un împărat creştin

Fiul meu, nu uita povețele mele atunci când Dumnezeu te va chema să cârmuieşti țărişoara aceasta. Căci într-o zi Domnul va pune pe fruntea ta coroană de mare cinste. Dar tu, fiule, să nu te semețeşti în gândurile tale, ci pururea să cugeți că puterea ți s-a dat

de la Cel Preaînalt, care va pune la încercare faptele şi gândurile tale. Să ştii că împăratul care îl slăveşte pe Dumnezeu, slăvit va fi şi el de către Dumnezeu, iar domnul care-şi întoarce faţa de la Hristos, părăsit va fi de El.

Când vei ajunge domn, sârguieşte-te mai mult la fapta bună şi nu da genelor tale dormitare până ce nu vei umple de milostenii toate locaşurile sfinte unde se cheamă neîncetat Numele lui Dumnezeu. Păzeşte credinţa pravoslavnică şi nu te amăgi cu basmele ereticilor. Să ştii că pentru nimic altceva nu a căzut Constantinopolul, decât pentru aplecarea spre credinţa cea papistăşească ce s-a făcut la Ferrara şi Florenţa. Dar dacă tu vei păzi neschimbat adevărul credinţei aşa cum a fost el mărturisit la cele şapte Soboare, atunci Domnul îţi va păzi întreagă ţărişoara şi nici un duşman nu te va birui.

Fiul meu, să fii drept şi îndurător în judecăţile tale şi la tot lucrul care-ţi va sta înainte să chemi în ajutor pe Dumnezeu şi pe Preacurata Maica Sa, ca să te lumineze în cele ce vei avea de făcut. Ori de vei judeca, ori de vei răsplăti, ori de vei trimite ori primi soli, orice vei face, tu roagă-te mai întâi, ca lucrul tău să aibă binecuvântare şi har. Apoi, nu te încrede niciodată în gândurile tale, ci să ai mereu lângă tine sfetnici bătrâni, pe care să-i întrebi la nevoie şi să asculţi cu luare-aminte cuvintele lor.

Să cinsteşti pe călugări şi pe preoţi ca pe casnicii lui Dumnezeu şi să nu te ruşinezi a te închina înaintea lor cu toată smerenia, căci aceasta îţi va fi spre mare cinste. Să nu uiţi că slugile, boierii, ostaşii şi tot norodul privesc la tine în toată vremea ca la soarele de pe cer, iar tu te nevoieşte a străluci prin minte întreagă, prin dreptate, prin milostenii, prin înţelepciune şi dragoste de Dumnezeu. Să ţii minte, fiule, că domnul nu mai are rudenii, nici prieteni, ci numai slugi. De aceea sufletul tău să nu fie slab, ci drept să cântărească fiecăruia vrednicia ori nevrednicia şi fiecăruia să-i dai ce i se cuvine, plată ori pedeapsă, fără a căuta la faţa omului.

Aminteşte-ţi în toată clipa, fiul meu Neagoe, că împărăţia cea pământească este degrab trecătoare, că Domnul înalţă şi tot El smereşte, după judecăţile Sale neajunse. De aceea, nu pentru cele ce trec să te osteneşti, ci pentru cele veşnice. Încă şi pe fiii tăi şi pe urmaşii ce vor veni după tine nevoieşte-te a-i învăţa aceasta şi-i fă pe dânşii moştenitori ai împărăţiei cerului mai întâi şi mai pe urmă ai celei vremelnice.

Despre purtarea necazurilor

Preaiubitul meu fiu, vor veni furtuni asupra ta, dar apoi va

răsări soarele, luminându-te cu strălucire mare şi numele tău va fi pe buzele multor robi ai lui Dumnezeu. Însă după fericirea aceea, iar vor veni norii grei ai durerilor celor de multe feluri. Fiule Neagoe, găteşte-ţi sufletul de ispită şi în fiecare zi îmbrăţişează cu dragoste Crucea Mântuitorului Hristos, înţelegând puterea şi slava ei.

Ia aminte că Iov nu a fost lăudat pentru faptele lui bune, deşi nu era nimeni drept ca dânsul pe faţa a tot pământul, ci a fost lăudat pentru suferinţa şi răbdarea lui. Dar ca să vezi şi în alt chip cât de mare este câştigul suferinţelor chiar şi atunci când nu suferi pentru Dumnezeu, află că Iov nu ştia că pentru Dumnezeu a îndurat acele suferinţe; şi totuşi, numai pentru aceasta a fost încununat, că a răbdat cu curaj şi linişte sufletească. Nu-ţi pierde nădejdea în vremea suferinţelor, preadoritul meu fiu! Aminteşte-ţi cuvântul Hrisostomului, care spune că numai un singur lucru este înfricoşător, că numai de o singură tulburare trebuie să ne temem, anume de păcat! Basme sunt toate celelalte, chiar dacă ar fi vorba de duşmănie, de ură, de viclenie, de grăire de rău, de pierderea averilor, de surghiun, de ascuţişul săbiei, de boală şi de moarte, de războiul întregii lumi! Oricum ar fi acestea, ele sunt vremelnice şi pieritoare, se petrec într-un trup muritor şi nu vatămă deloc sufletul care priveghează.

De un singur lucru să te temi, anume de a te despărţi de dragostea lui Hristos. Iar de dragostea Lui nimeni şi nimic nu ne poate despărţi, decât numai păcatul.

Fiul meu, suferinţa este împărăteasa bunătăţilor, ea e cununa cununilor! Şi după cum ea întrece pe toate celelalte fapte bune, tot aşa, prin suferinţă ajunge mai strălucit chipul celorlalte virtuti. Răbdarea suferinţelor ne face mai tari ca diamantul şi ne aseamănă cu Fiul lui Dumnezeu.”

1551 Decembrie 4 zile

Zile de liniște... Omătul s-a întins ca o haină grea peste dealurile dimprejur şi din hornurile caselor risipite pe coline se ridică un fum subțirel până spre înaltul cerului. Amintirile ultimelor zile petrecute alături de Sfântul Nifon mi se perindă una după alta înaintea ochilor minții...

Zilele s-au scurs tihnit în căsuța Patriarhului de pe moşia Craioveştilor până într-o seară când Neagoe a venit pe neaşteptate, aducând veşti însemnate de la Curte. După ce a sărutat mâna Părintelui Nifon şi s-a înclinat grăbit înaintea noastră, cuprinzându-ne pe toți cu o privire caldă, a început a vorbi:

- Abia am ajuns dimineață la Târgovişte, că am fost chemat de domnul Radu în odaia sa. L-am găsit schimbat. Mă aşteptam la orice, dar nu-mi era teamă. În toate zilele din urmă am simțit că cineva mă urmăreşte şi nu m-am înşelat. Însă domnul Radu mi-a spus doar atât: „Mi-e teamă că am greşit față de omul lui Dumnezeu şi-mi pare rău. De asta am nevoie de tine, ca să-i spui Patriarhului că mă căiesc şi îl rog să nu lepede rugămintea mea de a veni din nou la Curte, pentru a-mi cere iertare după rânduială. Tu ştii unde să-l găseşti şi cum să-l aduci"...

Neagoe era bucuros şi îşi ascundea cu greu simțămintele. Sfântul Nifon n-a spus nimic. A suspinat numai, făcându-şi semnul crucii şi a şoptit ceva ca pentru sine.

Am început pregătirile de drum. Neagoe a trimis la moşie o caretă cu coviltir, în care Patriarhul a călătorit până la Târgovişte. Chiar şi aşa, osteneala călătoriei a fost mare pentru dânsul. Însă ce nu face o inimă de părinte pentru mântuirea fiilor săi?!...

La Târgovişte, după cum avea să-mi povestească Neagoe, domnul Radu l-a primit cu cinste în sala mare, având în jurul său mulțimea boierilor din sfatul domnesc. Lipsea doar jupanul Bogdan, căruia domnul îi spusese să nu vină.

- Preadumnezeiescule şi preaînțelepte părinte, a început domnul Radu cu glas moale, iartă-ne nouă întru toate câte ți-am greşit ca nişte oameni şi să aibi şi sfinția ta iertare de la ^ noi în cele ce le-ai grăit şi le-ai făcut împotriva noastră! De aceea te-am chemat, ca să ne rugăm Preasfinției tale să nu ai mai mult nici o supărare împotriva noastră, iar noi îți vom purta de grijă de toate câte îți trebuie, de bani şi de îmbrăcăminte. Încă şi toată cinstea noastră vei avea pe mai departe, acolo unde vei vrea să mergi să te liniştești,

ca să te rogi acolo şi pentru domnia mea. Cât pentru însurătoarea moldoveanului, dă-ți învoirea şi să nu-ți pese pe mai departe, că află preasfinția ta că el pentru aceasta a luat încuviințare de la întreaga adunare a arhiereilor din Constantinopole!

Boierii au rămas muți la aceste cuvinte. Însă domnul ştiuse aşi împleti în aşa fel vorbele, încât mai pe urmă toți au lăudat socoteala domniei sale. Căci ce putea fi mai de folos, în mintea oamenilor lumeşti, decât a împreuna înțelepciunea şi slava acestui veac cu legea creştinească?! E drept că aceasta din urmă trebuia să se plece înaintea bunului plac al domnului, dar oare - se linişteau unii în cugetele lor - „nu Legea era făcută pentru om"? Şi aşa, pentru cei mai mulți, vorbele lui Radu au părut bune şi vrednice de urmat.

Însă Patriarhul Nifon a suspinat din adâncul inimii şi privindu-l pe domn cu îndrăzneală, i-a răspuns:

- Radule, Radule! Nici argintul tău, nici îmbrăcămintea ta numi sunt de trebuință pentru folosul ori acoperirea mea, nici vreo cinste de la tine nu mai vreau! îți aduci aminte, fiul meu, câte ai făcut să mă aduci în Țara Românească, pentru ca să vă învăț Legea lui Dumnezeu? Şi de vreme ce Domnul ne-a pus pe noi, păstorii Bisericii, spre a păzi poruncile sfinte şi a mustra pe cei ce le calcă, de aceea eu nu voi fi niciodată părtaş acestei călcări de lege, pentru care nu este îngăduință în toate-sfintele canoane. Tu singur m-ai chemat şi tu singur mă goneşti. Iar eu, ca un rob al lui Dumnezeu, mă voi duce acolo unde va fi voia Lui, aşa cum porunceşti. Dar ține minte, Radule, că veți muri în fărădelegea voastră, cu multe dureri şi chinuri. Mă vei căuta, Radule, dar nu mă vei găsi... Nu cuvântul meu ați lepădat, ci însuşi cuvântul lui Dumnezeu l-ați lepădat de la inimile voastre!

Cu aceste mustrări, Sfântul Nifon a părăsit pentru totdeauna Curtea de la Târgovişte, scârbit că nu mai era loc într-însa pentru cuvântul Scripturii. Şi s-au minunat toți de bărbăția acestui suflet ales, care nu şi-a plecat inima spre ademenirile lumii. Chiar îngerii din cer s-au minunat, precum spunea domnul Neagoe mai târziu. Era vădit că pocăința domnului Radu nu fusese adevărată, căci el nu voia să câştige îndreptarea sa, ci numai bunăvoința Patriarhului, prin linguşeli şi daruri.

- Fiul meu Neagoe, a mai grăit Sfântul Nifon în drumul de întoarcere spre moşia Craioveştilor, de acum vremea plecării mele este gata, căci numai pentru nădejdea îndreptării lui Radu am mai zăbovit până astăzi. Însă nici un folos nu este să rămân mai mult. Văd că multă urgie are să vină în țară peste norod şi tu vei fi în

primejdie cu neamul tău... Însă Dumnezeu are să te păzească de stricăciunea relelor ce vor să vină, dacă o să păzeşti toate câte din inimă te-am învățat. Şi nu numai că ai să te izbăveşti de primejdii, ci ai să urci la mare cinste şi numele tău o să sporească pretutindeni. Să-ți aduci aminte de mine, fiul meu, căci şi eu voi fi mijlocind pentru tine, dacă voi afla milă la Dumnezeu!

Puțin a fost atunci ca Neagoe să nu-l urmeze pe Sfântul Nifon pentru totdeauna la Muntele Athos, căci atât domnia sa cât şi eu râvneam a ne închina întreaga viață lui Hristos. Iar acesta nu era decât smeritul rod al semințelor aruncate de Patriarh în inimile noastre feciorelnice. Toate ale lumii ni se păreau gunoaie şi deşertăciune şi sufletele noastre nu-şi mai aflau odihnă în nimic. Iar cele petrecute la Curtea de la Târgovişte ne înstrăinaseră şi mai mult de cugetul lumii, lume care alegea cu atâta uşurință fărădelegea în locul luminii şi adevărului.

Însă cuvântul Sfântului Nifon pentru noi a fost altul:

- Fiii mei, copilaşii mei născuți în lacrimile surghiunului, ascultați-mi povața, căci nu eu grăiesc, ci Domnul. Fiecare om are sădită în sufletul său râvna de a-I închina toată viața lui Dumnezeu. Acesta este rostul vieții noastre pământeşti şi aşa spunem în Biserică, la sfintele slujbe: „Pe noi înşine şi unii pe alții şi toată viața noastră lui Hristos Dumnezeu să o dăm!". Şi tot poporul aşa mărturiseşte, preotul, călugărul, împăratul şi sluga cea mai de jos. Căci cine slujeşte acum lui Dumnezeu şi mai încolo slujeşte diavolului, acela minte lui Dumnezeu şi nicicând nu slujeşte Lui. Ştiu că nu vreți a vă despărți de mine, dar voia lui Dumnezeu cu voi este alta. Rămâneți în mijlocul acestui neam şi trăiți în țărişoara asta aşa cum v-am învățat şi nimic nu ne va despărți pe noi de dragostea lui Hristos!

Apoi, în ziua plecării sale, părintele ne-a chemat pentru ultima dată la sine şi ne-a binecuvântat pe amândoi zicând:

- Fiii mei, Dumnezeu a binecuvântat nunta, mai întâi în rai şi apoi în Cana Galileii. Şi eu vă blagoslovesc a petrece în unire, fără despărțire, ca două suflete sub un singur acoperiş al harului Duhului Sfânt. Dumnezeu binevoieşte să unească prin taina nunții cele două trupuri şi suflete ale voastre, pentru că mai lesne este a călători în doi, decât de unul singur. Şi voi, copiii mei, să vă sârguiți ca împreună să aduceți mai multă roadă duhovnicească. Aşa să strălucească viața voastră încât oamenii, văzând faptele voastre bune, să slăvească pe Dumnezeu!

Am primit aceste cuvinte ca din gura lui Dumnezeu şi am

recunoscut voia Lui cea sfântă pentru noi. De altfel, tainicele Sale judecăți uniseră prin dragoste sufletele noastre cu mult înainte.

Ca un părinte duhovnicesc, Patriarhul ne-a logodit şi ne-a încredințat purtării de grijă a Maicii Domnului, rugându-se pentru noi.

Pe urmă, Neagoe i-a însoțit pe Sfântul Nifon şi ucenicii săi, Macarie şi Ioasaf, până ce s-au suit în corabia ce urma să-i ducă la Muntele Athos. Despărțirea a fost grea, iar Neagoe s-a întors cu tânguire nespusă în suflet. Mai târziu, am găsit în Orologhionul său această scurtă rugăciune, scrisă în ziua plecării Sfântului Nifon din Țara Românească:

„Slavă Ție, Doamne, pentru toate! Astăzi m-am despărțit de Patriarhul Nifon, omul binecuvântat al lui Dumnezeu. Inima mea plânge fără putință de a fi mângâiată şi nimeni nu o poate linişti. Şi cum ar putea fi potolită arsura inimii mele? Plâng cu lacrimi fierbinți, ca un prunc îndepărtat de sânul maicii, ca un prunc căruia i s-a luat sânul cel curgător al dragostei dumnezeieşti. O, Doamne, oare voi putea eu păstra comoara cea mare pe care părintele mi-a lăsat-o în inimă? Voi păzi eu oare focul aprins de sfinția sa, încât nimic să nu iubesc mai mult decât pe Tine? Doamne, Tu ştii neputința mea! Ştii că din urma vieții mele celei deşarte, curse şi legături viclene deschid gura spre a mă înghiți, vrând a despărți sufletul meu de dragostea Ta. Ajută-mă, Doamne, cu rugăciunile Patriarhului Nifon, să păzesc neştirbită şi neacoperită de nici o întinăciune uşa iubirii şi milostivirii Tale, pe care Preasfinția sa mi-a deschis-o ca unui fiu iubit. Ajută-mă, Doamne, să rămân în dragostea Ta şi în binecuvântarea părintelui meu duhovnicesc, ca nu cumva, din pricina păcatelor şi a neputinței mele, rugăciunea sa pentru mine să fie ruşinată înaintea Ta. Şi pentru toate darurile Tale, slavă Ție, Doamne, în veci!”

Şi eu i-am păstrat în inimă Patriarhului Nifon cea mai frumoasă amintire şi peste ani am cunoscut cu adevărat că prin rugăciunile sale viața noastră s-a schimbat aşa cum nici nu gândeam ori nădăjduiam. Fiindcă nu e binecuvântare mai mare pentru un om pe pământ decât aceea de a avea părtăşie cu un suflet sfânt, cu un om care L-a cunoscut pe Dumnezeu.

La puțină vreme după plecarea Sfântului Nifon, Neagoe a făcut cunoscută logodna noastră şi m-a cerut de soție bunicii şi Preasfințitului Maxim, unchiul meu. Despota Anghelina ne-a dat bucuroasă binecuvântarea sa, mulțumind lui Dumnezeu că aveam să intru în cea mai veche şi mai vrednică familie de jupani români.

1551 Decembrie 6 zile

Pomenirea Sfântului Ierarh de minuni...

Sfântul Nicolae a fost caldul şi puternicul sprijinitor al familiei noastre. Domnul Neagoe avea multă evlavie către dânsul şi împreună ni l-am ales, încă dinaintea nunții, ca ocrotitor al nostru şi al pruncilor pe care ni-i va da Dumnezeu. Pentru aceea, mai târziu, ca mulțumire şi recunoştință pentru toate facerile sale de bine, domnul Neagoe i-a cerut zugravului Dobromir să ne picteze o icoană a ierarhului făcător de minuni, înfățişându-ne şi pe noi, nevrednicii, îngenuncheați înaintea sa, alături de fiii noştri.

Cu ochii umezi de lacrimi am aprins candela de la icoana sa şi gândurile mi-au plecat îndărăt, spre vremuri de demult...

Nunta noastră a avut loc în primăvara anului 1505, la Curtea de Argeş.

Înaintea nunții, Neagoe m-a luat deosebi într-o odaie, având să-mi spună un cuvânt anume. Am simțit atunci să-i mărturisesc şi eu un gând ce mă apăsa de multă vreme şi am început să-i grăiesc:

- Domnia ta, deşi sunt încredințată că este voia lui Dumnezeu să ne însoțim, totuşi inima mea e săracă şi neînstare să îți dăruiască bucuria pe care poate o nădăjduieşti de la mine... Iar în afara sărăciei mele sufleteşti, iată că eu nu îți pot oferi nimic, căci din țara mea nu am adus decât suferința familiei noastre, lacrimile şi nădejdile ei frânte...

Neagoe însă nu m-a lăsat să continui. Ochii lui blânzi m-au mustrat cu dragoste:

- Despina, averi şi bogăție avem împreună în Țara Munteneascâ pentru trei vieți, de ar vrea Dumnezeu să trăim atâta... Ce altceva mi-aş putea dori decât dragostea ta nobilă?! Eu însă am altceva a-ți spune... Este o taină a familiei Craioveştilor şi mai ales o taină grea a mamei mele, Neaga... Despina, eu nu sunt, aşa cum se ştie, fiul jupanului Pârvu, ci sunt fiul nelegitim al domnului Basarab Țepeluş, strănepot peste veacuri al slăvitului Basarab cel Mare. Însă fiindcă familia Craioveştilor ține mult la cinstea sa, a

acoperit cu grijă păcatul din tinerețe al maicii mele, mai cu seamă că tatăl meu, domnul Basarab Țepeluş, a murit ucis la scurtă vreme după naşterea mea. El a fost mult hăituit de alți pretendenți la tron şi a domnit scurtă vreme. Pe mama a cunoscut-o când era încă fecioară, în casa părinților ei din Hotărani. Însă mereu hărțuit, nu şi-a putut ține făgăduiala de a o lua de soție şi simțindu-şi viața amenințată, a încredințat-o pe mama jupanului Pârvu, care era dintre boierii lui de încredere. La scurtă vreme de la nunta lor m-am născut eu. Sărmana mea mamă s-a simțit vinovată toată viața față de jupanul Pârvu, deşi el nu i-a mai pomenit vreodată păcatul ei. Dar poate tocmai de asta mama nu a mai avut linişte niciodată...

Apoi, după o clipă de tăcere, Neagoe a continuat liniştit:

- Nu ştiu, Despina, dacă voi ajunge vreodată domn, pentru a cinsti prin aceasta însoțirea cu tine, care te tragi dintr-o viță împărătească atât de blagoslovită, dar sunt bucuros să-ți pot spune că şi prin mine curge sângele domnesc al neamului meu. Cred că vestea asta îi va fi spre mângâiere cinstitei despote Anghelina...

Pe urmă, Neagoe mi-a potrivit mai bine diadema din păr, spunându-mi că de acum eram o doamnă Basarab şi se cădea să mă îngrijesc de toate amănuntele rangului meu. Am râs ca doi copii cărora Dumnezeu le era cu mult prea darnic în fericirea pământească.

Cununia noastră a avut loc în biserica Sfântului Nicolae, făcătorul de minuni şi ocrotitorul fecioarelor. A fost o nuntă mare, cu oaspeți aleşi, la care însuşi domnul Radu şi familia sa au luat parte. Preasfințitul Maxim a slujit împreună cu Părintele Macarie şi cu alți binecuvântați părinți. Şi pentru bucuria nunții, domnul s-a împăcat cu Neagoe, iertându-i îndrăzneala de a fi nesocotit poruncile sale pentru Patriarh. Cele rele s-au spălat, însă domnul i-a cerut lui Neagoe să nu-i mai pomenească niciodată numele Sfântului Nifon:

- Poți să crezi cum vrei, poți să-l ajuți înainte, dar fără ştirea mea. De acum nu mai vreau să aud nimic despre Patriarh...

Aşa i-a poruncit Radu şi aceasta a fost singura întristare care a umbrit ziua nunții noastre. A urmat o masă bogată şi strălucitoare, căci Neagoe era fiul cel mai de seamă al întregului neam Craiovesc şi întâiul care-şi întemeia o familie. Sute şi mii de oameni, boieri, meşteşugari, negustori, armaşi, țărani, sărmani şi săraci au fost cinstiți din belşug, cu veselie mare.

Neagoe era bucuros cum nu-l mai văzusem până atunci, deşi luase asupră-şi o grea făgăduință: să poarte grijă de viața mea

tânără, spre a o iubi şi a o ocroti până la moarte. Fiindcă aşa lăsase Dumnezeu de când lumea, ca o fecioară, când devine mireasă, să rupă firele ce o ţin legată de rudeniile şi casa sa şi cu sfială şi încredere să-i pună mirelui în mâini viaţa ei întreagă.

Aşa am devenit soţia marelui postelnic Neagoe, cel care avea să ajungă peste câţiva ani, prin voia lui Dumnezeu, domn al Ţării Româneşti.

După nuntă am locuit mai mult la Craiova, în casa Băniei, împreună cu jupânesele Neaga şi Neagoslava, mama şi mătuşa lui Neagoe, şi cu boierii Pârvu şi Barbu. Neagoe venea des de la Târgovişte şi bucurie mare se făcea în sufletele noastre. Petreceam atunci ceasuri întregi amintindu-ne de poveţele părintelui nostru Nifon sau povestind unul altuia vitejiile ţarilor sârbi şi ale voievozilor români. Alteori, Neagoe mă lua pe dealuri, în poienile înflorite, citindu-mi din Vieţile Sfinţilor ori rugându-mă să-i cânt balada ţarului Lazăr. Din vreme în vreme, când era vreun moment de seamă în viaţa familiei domneşti a lui Radu cel Mare, mergeam pentru câteva zile la Curtea de la Târgovişte, unde Neagoe îşi avea slujba.

Eram tineri şi fericiţi. Iar toate acestea erau milele lui Dumnezeu cu noi, păcătoşii...

1551 Decembrie 17 zile

Binecuvântat este Dumnezeu, Care n-a depărtat rugăciunea mea şi mila Lui de la mine...

Bunul Dumnezeu ne poartă de grijă aici, la schit, cum nici nu gândim. Nu demult a venit sora Ilinca să-mi spună că s-a împuţinat untdelemnul din vas, încât abia va ajunge în candele până la Crăciun. Apoi, zilele trecute, în chip neaşteptat, au trecut Oltul îngheţat un nepot de soră al domnului Neagoe, jupanul Vlăsan, cu fiul său, Radu, pentru a ne milui cu daruri înainte de Naşterea Mântuitorului. Au venit cu sănii încărcate şi ne-au umplut cămările cu cele de trebuinţă până la primăvară: untdelemn, lumânări, brânză, miere, peşte sărat, făină, pometuri, vin şi sare. În urma lor au ajuns şi câteva căruţe cu lemne de foc din pădurile Craioveştilor.

Jupanul Vlăsan este fiul jupânesei Marga, sora cea mai mică a

lui Neagoe, plecată şi ea la Domnul acum câțiva ani. Mare bucurie mi-a făcut venirea lui aici pe o astfel de vreme, când nu mai nădăjduiam să vedem față de om până la topirea zăpezii! Am vorbit îndelung în aceste două zile cât s-a odihnit de drum şi ne-am amintit împreună de vremurile de demult şi de rudeniile noastre. Radu, copilandru încă, ne-a ascultat atent tot timpul. La urmă le-am dăruit de blagoslovenie unul din manuscrisele pe care le mai păstram cu „învățăturile" domnului Neagoe pentru Theodosie. Mi se apropie ceasul plecării din lumea aceasta şi se cuvine să rânduiesc puținele agoniseli ce le mai am. I-am blagoslovit pe ei şi pe fiii fiilor lor până la al şaptelea neam, fiindcă nu au uitat de înlăcrimata văduvă a lui Neagoe Basarab, ci au căutat-o în singurătatea acestor locuri.

Împreună-vorbirea cu dânşii mi-a adus înaintea ochilor minții chipurile evlavioase ale părinților şi bunicilor lor, jupanii Craioveşti, aşa cum i-am cunoscut eu acum aproape patruzeci de ani, după căsătoria cu domnul Neagoe...

În anii aceia, Craioveştii erau, după familia domnitorului, cea mai veche şi mai bogată familie din Țara Muntenească. Aveau la Craiova un conac frumos, cu multe odăi, ca un palat domnesc, cu o biserică mare, închinată Sfântului Dimitrie, cu grădini şi ziduri de piatră, cu cete de armaşi care păzeau curtea. Originea lor se pierdea în negura anilor, fiind, după cum îmi spunea domnul Neagoe, înrudiți cu neamul Basarabilor. Pentru devotamentul şi vrednicia lor în slujba domnului, adeseori dovedite cu vărsarea sângelui lor, fuseseră ridicați de către domnul Vladislav al II-lea la rangul de vlasteli.

La venirea mea la Craiova, în casele Băniei erau patru frați Craioveşti, toți mari dregători ai domnului Radu: Barbu - mare ban al Craiovei, Pârvu, tatăl lui Neagoe - mare vornic, Danciu - mare spătar şi Radu - dregător de frunte la Curte. Mai aveau şi o soră, jupâneasa Muşa, care după moartea soțului ei, boierul Hamza, ridicase o mănăstire de călugărițe pe moşia de la Corbii de Piatră şi devenise acolo maica Magdalina.

Moşiile lor se întindeau în jurul Craiovei, pe valea râului Cătălui şi până la gurile Călmățuiului, având aproape două sute de sate cu păduri şi pământuri, moştenite în mare parte de la tatăl lor, bătrânul Neagoe Strehăianul.

Jupanii Barbu, Pârvu, Danciu, Radu... Rostirea fiecăruia din aceste nume îmi aduce în suflet multă duioşie şi dragoste, căci

laolaltă aceşti boieri români au însemnat pentru mine o adevărată familie. Lângă ei am învăţat să iubesc neamul românesc, cu tot ce avea el mai demn de laudă, iar prin dragostea lor m-am simtit acasă în aceste locuri binecuvântate.

Jupanul Barbu, unchiul domnului Neagoe, era cel mai mare dintre fraţii Craioveşti, având mai bine de şaizeci de ani când l-am cunoscut. El era marele ban al Craiovei, fiind împuternicitul domnului pentru Valahia Mică, cum li se zicea plaiurilor oltene. Soţia lui, jupâneasa Neagoslava, de neam sârbesc, a fost pentru mine un bun dascăl în deprinderea limbii româneşti şi o pildă de urmat în primii ani după căsătorie. N-a fost voia lui Dumnezeu ca ei să aibă copii şi rămânând singuri până la sfârşitul vieţii, şi-au dăruit toată dragostea şi averea mănăstirilor, pentru care aveau multă evlavie. Credincioşi, milostivi şi harnici în chivernisirea moşiilor, ei au ctitorit şi înnoit multe locaşuri de închinare din Ţara Munteniei, cărora le-au purtat de grijă ca unor copii de suflet: Mănăstirile Strehaia, Roaba, Sadova, Snagov, biserica Sfântului Dimitrie din Craiova şi, peste toate, ca o încununare, frumoasa Mănăstire Bistriţa.

Mi-a rămas întipărită în suflet amintirea jupanului Barbu povestind, la ceasuri de bucurie, cum cumpărase el de la un turc moaştele Sfântului Grigorie Decapolitul:

- Turcul, spunea el cu privirea veselă, s-a învoit să-mi vândă pe sfânt numai dacă îi voi da aur atât cât va fi greutatea sfintelor lui moaşte. Eu nu m-am speriat şi nici nu m-am codit, dar mi-era teamă că pentru multele mele păcate, sfântul va atârna atât de greu, încât nu voi avea aur îndestul ca să pot cumpăra cinstitul său trup. Turcul a pus sfintele moaşte pe un talger, iar eu am început a turna aur pe celălalt. La început trupul atârna greu, însă, o, milostivirea Sfântului Grigorie, îndată ce aurul a început să curgă, balanţa s-a făcut egală, fără să fi turnat nici jumătate din monezile pe care le pregătisem! Tare s-a mai minunat turcul şi a strigat cu necaz: „Vezi, vezi, creştin la creştin trage!”...

Tot jupanul Barbu a fost acela care în ziua nunţii noastre ne-a chemat deosebi şi ne-a spus cu dulceaţă:

- Copiii mei, eu cu Neguţa nu ne-am învrednicit a avea fii, însă pe voi doi vă socot ca pe copiii mei. Să ţineţi minte, dragii mei, că fericirea nu v-o dă lumea, nici bogăţia, nici nimenea... Fericirea v-o croiţi singuri, dacă faceţi fapte bune şi plăcute lui Dumnezeu. Eu cu Neguţa aşa am petrecut, pe cât ne-a fost Domnul de ajutor şi am avut parte de toată îndestularea vieţii acesteia şi n-am cunoscut nici

o lipsă în suflet...

Apoi ne-a privit pe fiecare în parte şi ne-a grăit bucuros:

- Să ai grijă, Neagule, de mireasa ta, căci Domnul ți-a dăruit nu o prințesă de bun neam, ci un înger! Iar tu, preafrumoasa Şi buna mea fiică, să-l ajuți pe bărbatul tău şi să-i luminezi zilele până la sfârşitul vieții!

Soția sa, jupâneasa Neagoslava - Neguța, cum o alinta banul - era o femeie blândă, cu purtări cuvioase şi foarte, foarte harnică. Ascultătoare fată de soțul ei, întrezărea de fiecare dată tot ce dorea şi gândea dânsul şi de multe ori isprăvea lucrul înainte ca el să-i spună cum şi ce să facă. Jupanul Barbu, privindu-o cu dragoste, spunea adesea cuvântul înțeleptului Sirah: *Darul Domnului este femeia tăcută, iar femeia bine-crescută nu are preț pe pământ.* Iubitoare de frumos, jupâneasa Neagoslava adusese meşteri zugravi din Serbia să picteze, împreună cu cei munteni, biserica Mănăstirii Bistrița. Iar când Starețul Macarie socotise că s-ar cădea a ridica acolo şi o bolniță spre slujirea sărmanilor, jupâneasa Neguța se făcuse şi mai luminoasă, pentru bucuria de a ajuta mai mult pe ceilalți, lucru pentru care nu mai avea odihnă.

Al doilea frate din familia Craioveştilor era jupanul Pârvu, tatăl domnului Neagoe. În tinerețe el fusese aprig în apărarea domnului şi de atunci îi mersese vorba prin străini că e „leul" Curții domneşti. Era mare vornic la Târgovişte, dregătorie din care cerceta, împreună cu domnul Radu, toate neajunsurile şi certurile ce se iveau în țară. Ayea o fire plecată mai mult spre cumpătare şi milostivire, fiind cunoscut pentru iscusința sa de a împăca pe cei învrăjbiți şi de a izbuti să-i facă pe cei greşiți să-şi recunoască singuri vina. Nimic nu rămânea ascuns înaintea judecății lui, lucru pentru care se zicea că pretutindeni în țară sunt ochii jupanului Pârvu care văd toate. Nu ştiu de era sau nu aşa, însă negreşit că jupanul Pârvu cunoştea bine sufletele oamenilor, înțelegând înaintea multora unde stăteau adevărul şi dreptatea. Era evlavios, ca toți boierii Craioveşti şi cinstea lăcaşurile lui Dumnezeu. Cel mai mult iubea să meargă la Mănăstirea Snagov, unde sufletul lui afla odihnă de toate pricinile şi judecățile țării, care nu de puține ori erau tare încurcate.

Împreună cu soția sa, jupâneasa Neaga, au avut trei fii şi două fiice: Neagoe, Preda, Pârvu, Vlădaia şi Marga. Şi-au crescut feciorii cu îndestulare de carte, trimițându-i să deprindă învățătura la şcolile apusene. Cu trebile casei se ostenea jupâneasa Neaga, care ştia toate câte erau pe moşiile şi pământurile Craioveştilor. Ea se trezea cea dintâi din conac şi se culca cea din urmă. Purta grijă de

socoteala grâului, a orzului, a ovăzului, a meiului, de culesul viilor, de cirezile de vite şi turmele de oi, de roiurile de albine, de livezile de meri şi peri şi de toate pădurile, heleşteiele, iazurile şi morile de pe moşii. Iar noaptea, la lumina opaițului, se odihnea de tulburările zilei brodând câte un acoperământ pentru vreo mănăstire ori citind Scripturile pentru mângâierea sufletului ei. Şi aşa făcuse, cu neobosită râvnă, din tinerețe, cu unul din prunci în brațe, cu altul de mână, până ce crescuseră mari cei cinci copii.

La chip, doamna Neaga era aidoma cu Neagoe: avea aceiaşi ochi plini de cuviință şi lumină, aceleaşi bucle arămii, acelaşi oval curat al feței. Ea i-a dat viață domnului Neagoe, ea l-a oblăduit şi l-a îngrijit ca pe un măslin frumos, care a dat rod ales la vremea sa şi toate câte a făcut au sporit. Iar domnul Neagoe a iubit-o cu o dragoste nespusă toată viața. Era cu adevărat o jupânească vrednică, o soție devotată şi mai ales o mamă negrăit de bună, aşa cum aveam să descopăr curând, când eu însămi, din mila lui Dumnezeu, am ajuns mamă.

Cel de-al treilea dintre frații Craioveşti era jupanul Danciu, om voinic şi vrednic, spătarul domnului Radu. Soția sa, Hrusana, fiica pârcălabului Gherghina de la Poienari, era o femeie frumoasă şi cumpătată în purtări, care-i născuse doi fii.

Cel mai mic dintre frați, Radu, avea de soție pe evlavioasa jupâniță Velica. Şi-au crescut pruncii, un fecior şi o fată, cu multă înțelepciune şi ei au adus multă bucurie părinților lor.

În casele acestor oameni domneau buna înțelegere şi tihna sufletească. Îşi începeau ziua în revărsatul zorilor cu slujba Utreniei, sau, la sărbători, cu Sfânta Liturghie şi apoi fiecare mergea la lucrul său. La începutul săptămânii bărbații plecau la Curte la Târgovişte, iar femeile rămâneau cu copiii şi cu grijile moşiilor. Iubirea de străini era cinstea casei, căci nimeni nu le intra în ogradă fără a fi omenit. Călugării, mai ales, erau primiți cu cucernicie în orice ceas, iar la praznicul Bobotezei, când veneau, după obicei, părinții athoniți de la Mănăstirea Sfântul Pavel să ia dania anuală, era mare sărbătoare în curțile Craioveştilor. Se strângeau cu toții în jurul monahilor şi le slujeau ca unor îngeri, iscodindu-i până târziu în noapte despre viața călugărească din Sfântul Munte. Şi an de an trimiteau acolo pomelnicul întregii familii, însoțit de două mii de aspri pentru folosul Mănăstirii Sfântul Pavel, de unde nădăjduiau a primi în schimb nimic altceva decât rugăciune, spre iertarea păcatelor celor vii şi adormiți din neamul lor.

Între aceşti oameni a crescut domnul Neagoe, deprinzând de mic

evlavia şi vrednicia în toate faptele sale, după pilda fără prihană a vieții lor.

O, robi ai lui Dumnezeu, cinstiți jupani români, odihniți-vă în pace în sălaşurile cereşti şi intrați în bucuria cea gătită drepților de la întemeierea lumii! Că milostiv şi iubitor de oameni este Dumnezeu, pe care L-ați cinstit în toată vremea vieții voastre pământeşti!

1551 Decembrie 21 de zile

Suflete ale meu, suflete al meu, până când nu-ți vei găsi liniştea statornică şi tot cauți mângâiere în umbrele trecutului? Vezi că zilele şi anii trec mai repede ca visele... Ca mâine vei pleca şi tu pe calea pe care merge toată lumea la ieşirea din această viață şi tot nu te înțelepteşti!

Iată, se apropie praznicul Naşterii lui Hristos. Îngerii cântă, prorocii vestesc taina, magii îşi gătesc darurile, păstorii veghează, Preacurata Fecioară se grăbeşte spre Vitleem, peştera se împodobeşte. Numai tu, sărmane suflete, rătăceşti fără odihnă în locuri unde de mult nu mai este viață. Înalță-te mai bine spre bunătatea şi îndurarea lui Dumnezeu, cazi cu tânguire şi lacrimi, ca să întindă spre tine o picătură a milei Sale, să-ți răcorească rănile şi putrejunile inimii învechite în păcate! Roagă-te Domnului să Se plece din slava Sa cerească şi să vie să Se nască în ieslea inimii tale! Negreşit Domnul va veni, dacă va găsi în ea curăție şi umilință.

De aceea, spală, Doamne, cu milostivirea Ta, întinăciunea inimii mele, izbăveşte din moarte necăjitul meu suflet, mântuieşte-mă, nu pentru faptele mele, ci numai pentru iubirea Ta de oameni, că Tu eşti viața, şi mângâierea, şi luminarea, şi învierea mea...

În singurătatea chiliei mele, întâmplările trecutului se întorc unele după altele, troienindu-mi nopțile cu amintirea lor. Mă aşez iar dinaintea caietului şi dau încă o filă din viața mea...

În primii ani ai căsniciei mergeam deseori cu Neagoe la mănăstirile sale dragi şi fiecare drum era un prilej de a-mi povesti istoria acelor sfinte locaşuri, precum şi viața sa de până atunci.

Mănăstirea Bistrița a fost şcoala în care domnul Neagoe a

deprins mai întâi cunoaşterea Sfintelor Scripturi şi toate învățăturile Sfinților Părinți, precum şi vorbirea limbii elineşti, slavone şi sârbeşti. Acestea i-au fost de mult folos mai târziu, în slujba sa de postelnic la Curte, când a mai adăugat încă şi cunoştințe de limbă turcă, latină şi ungară. Însă mai mult decât învățătura de carte, Neagoe a deprins de la călugării bistrițeni nefățărnicia obiceiurilor şi a vorbei, dragostea pentru psalmodie şi rugăciunea de noapte şi dorul după un fel anume de viață, de care nu s-a mai despărțit în inima sa niciodată. Viața de la palat nu i-a întinat cu nimic curăția minții, iar după ce a avut parte şi de povățuirea Sfântului Nifon, sufletul său s-a întărit şi mai mult în bunătate.

La Bistrița, Neagoe mi-a arătat chilia unde a învățat în copilărie citirea şi scrierea de la Părintele Macarie, amintindu-şi şăgalnic cât de necruțător se arătase starețul cu dânsul până ce fusese mulțumit de caligrafia lui şi câte penițe şi hârtii stricase până atunci. Apoi am mers să ne închinăm în bisericuța din peşteră, unde călugării bistrițeni vorbeau cu Dumnezeu feriți de iscodirile lumii, loc plin de sfințenie despre care nu mulți ştiau.

La Mănăstirile Jitianu, Zdrelea ori Sadova, spre care adesea ne purtau paşii, ne bucuram de pacea şi simplitatea monahilor, care duceau o viață retrasă de tăcere şi rugăciune.

Pretutindeni Neagoe era primit cu dragoste, ca un casnic al tuturor, fiind cunoscut călugărilor încă din vremea copilăriei sale.

Într-o zi, jupâneasa Neaga, mama lui Neagoe, ne-a spus:

- Iată, fiii mei, a trecut deja ceva vreme de când v-ați însoțit şi eu încă nu v-am dat darul meu de nuntă, căci lucrurile s-au petrecut atât de grabnic încât n-am avut vreme să rânduiesc toate... Acum însă, fiindcă vă văd dornici de drumuri spre locuri sfinte, am gândit să vă trimit pe voi să vă luați darul ce v-a aşteptat până acum. Tu, fiul meu, ştii să ajungi la maica Magdalina... Mergeți, dar, la Corbii de Piatră şi spuneți-i maicii că a venit vremea să vă dea ce este al vostru... Dumnezeu să vă ocrotească la drum şi să vă întoarceți bucuroşi!

Am pornit a doua zi spre Corbii de Piatră, cu o caleaşcă trasă de patru cai aleşi. Drumul ni s-a părut scurt, deşi abia la apusul soarelui am ajuns la maica Magdalina. Cerul era scăldat în culori roşiatice şi sufletele noastre s-au înfiorat şi mai mult de frumusețea şi pustietatea acelor locuri. Totul era neclintit în tăcere. De mii de ani munții cei pietroşi păreau că reazemă bolta cerului, fără schimbare. Mănăstirea era ca un cuib de rândunele prins de stâncile de piatră, era aproape ca o peşteră.

Pe maica Magdalina am găsit-o afară, citindu-şi pravila la lumina celor din urmă raze de soare. Era o făptură firavă, cu un trup peste care postul, lipsirea de toate cele uşurătoare traiului, însingurarea şi pustietatea aşezaseră bună-cuviinţă şi smerenie. Era încă în putere, dar bătrâneţea bătea la uşa vieţii sale.

Maica a simţit că ne-am apropiat şi s-a ridicat, îndinându-se înaintea noastră cu smerenie. A înţeles îndată că eram soţia lui Neagoe şi ne-a binecuvântat pe amândoi cu toată inima, ca o mamă. Am mers apoi în bisericuţă şi dânsa a făcut o rugăciune de mulţumire că am ajuns cu bine, după obiceiul ei de a pune toate ale vieţii înaintea Domnului. Pe urmă ne-a aşezat la masă, aducându-ne cu dragoste din cele pe care ea şi cele trei monahii cu care petrecea împreună le aveau drept hrană. Era o masă pustnicească, fără fierturi, dar peste ea plutea parcă Duhul Sfânt, care îndulcea bucatele şi le preschimba în gurile noastre.

După masă, maica Magdalina ne-a luat deosebi, să ne vorbească. Ţinea în mâini o cutie mică şi veche, ca un cufăraş şi am înţeles că acela era darul de care ne vorbise mama Neaga.

- Blagoslovit este Dumnezeu, copiii mei, că a venit şi ceasul acesta! a spus ea cu glas domol. Iată, Neagoe, aici este darul pe care trebuie să-l împărţi cu soţia ta, aşa cum te va ajuta Cel de Sus. Este un dar care îţi va aduce vifore şi furtuni, însă este zestrea ta şi trebuie să o moşteneşti!

Maica i-a întins cufăraşul lui Neagoe, îndemnându-l să-l deschidă. Înăuntru strălucea un inel frumos de aur. Neagoe l-a privit cu luare-aminte şi a recunoscut sigiliul domnesc al lui Basarab Ţepeluş, tatăl său adevărat.

Ne-am înfiorat amândoi, iar maica, văzându-ne tulburarea, a început să ne vorbească. Şedea cu mâinile ofilite pe genunchi, trăgând încet şiragul de metanii, boabă după boabă:

- Acesta este darul tău, Neagoe, de la domnul Basarab cel Tânăr. El a trăit în nişte vremuri tulburi şi n-a avut nici o zi de pace. Alungat de mai multe ori din scaunul domnesc, pribeag, fără soţie, cu familia risipită... Doamna Maria i-a fost răpită de Vlad Călugărul şi nu s-a mai întors niciodată la dânsul, deşi a chemat-o în mai multe rânduri. Atunci a cunoscut-o pe jupâniţa Neaga, frumoasă şi tânără şi a cerut dragostea ei. Apoi, înconjurat de duşmani de pretutindeni, Basarab nu s-a mai gândit la nuntă... Aflând însă că Neaga îi poartă în pântece un prunc, a încredinţat-o spre ocrotire boierului său cel mai de nădejde, jupanului Pârvu, fratele meu. Gândul n-a fost neînţelept, căci la scurtă vreme domnul a fost ucis.

A apucat însă să audă că Neaga născuse un prunc de parte bărbătească şi i-a trimis din surghiun acest inel. Caută şi citeşte scrisoarea care este ascunsă în tivitură...

Neagoe a desfăcut cu grijă pânza ce învelea capacul şi a scos un hrisov vechi, împăturit, care purta pecetea domnească. A început a citi în şoaptă, mai mult pentru sine:

- „Eu, Basarab cel Tânăr, domn al Țării Româneşti, fiul lui Basarab al II-lea, las acest inel, însemnul domniei noastre, ca moştenire fiului meu Neagoe, născut de jupâneasa Neaga în anii pribegiei mele. Pentru păcatele mele, nu am izbândit a-i lăsa altă avuție decât aceasta şi numele nostru de domn, lucru pentru care să aibă în loc de la Dumnezeu tot darul, ajutorul şi binecuvântarea. Să aibă parte de pace netulburată în vremea domniei sale şi să fie un voievod bun, vrednic de pomenirea urmaşilor săi în veac. Acestea le-am scris eu, Basarab cel Tânăr, din mila lui Dumnezeu domn al Țării Româneşti, la anul 1482, luna..., ziua... Iar Hristos, împăratul veacurilor, să păzească acest hrisov până la vremea rânduită şi bineplăcută Lui. Amin".

O tăcere adâncă s-a aşternut în chilia maicii Magdalina. Numai degetele ei ostenite mai petreceau boabele metaniilor. După o vreme, la lumina candelei dinaintea icoanelor, Neagoe şi-a plecat fruntea, înfrânt.

- Facă-se voia Domnului! a spus el cu glas umilit.

A doua zi, lăsând milostenie la mănăstire pentru pomenirea noastră, ne-am întors la Craiova, însoțiți de binecuvântarea maicii Magdalina şi de povara unui dar care avea să ne schimbe viața amândurora. Pe drum, Neagoe mi-a arătat din depărtare munții în care sihăstreau câțiva pustnici bătrâni, de care aflase din povestirile maicii. Erau călugări care se nevoiau în peşteri scobite şi pe care nu-i ştia decât bunul Dumnezeu. Pe unul dintre ei îl cunoscuse şi Neagoe mai demult:

- Am venit cu mama la bătrânul Iosif când aveam vreo nouă ani, mi-a povestit el. Ea aflase de la maica Magdalina că este aici un pustnic cu darul străvederii. Locuia într-o peşteră strâmtă, însă atunci locul acela sărăcăcios mi s-a părut strălucitor şi preafrumos. Mama m-a dus înaintea bătrânului pentru blagoslovenie, îngenunchind şi cerându-i cu lacrimi să facă rugăciune pentru mine, căci eram bolnăvicios în anii copilăriei. De cum a văzut-o, bătrânul pustnic a mustrat-o cu blândețe, spunându-i nişte cuvinte care atunci mi s-au părut fără noimă, căci nu ştiam taina naşterii mele: „Fiica mea, Dumnezeu a primit pocăința ta şi a iertat păcatul

tău. Mergi în pace la casa ta! Ține minte că Solomon a fost fiul lui David din Betşeba, femeia lui Urie... Hristos Domnul este bun şi milostiv, iar fiul tău, pentru care tremuri şi te ruşinezi, va fi mâine cinstea şi lauda ta!" Ne-am întors la Craiova plini de bucurie. Sărmana mea mamă plângea şi-i mulțumea lui Dumnezeu că a cunoscut un astfel de om sfânt, care-i luase o grea povară de pe suflet... Într-adevăr, Despina, în aceste găuri de munte, însuşi Hristos locuieşte alături de călugări. Blagosloviți sunt ei, cei bogați în Dumnezeu, care pentru dragostea Lui au lepădat toate desfătările pământeşti!

Ne-am amintit cu duioşie de părintele nostru Nifon, care alergase şi el din tinerețe, precum cerbul însetat de izvoarele apelor, la Sfântul Munte, loc de nevoință despre care ne povestea adesea, pomenind primii săi ani de viață călugărească.

Ne-am îndepărtat cu tristețe în suflet de coamele munților ce ascundeau în crăpăturile lor astfel de pietre scumpe, neprețuite înaintea lui Dumnezeu. Noi ne întorceam la traiul lumesc cel deşert, iar ei rămâneau să-şi ducă ostenelile pustniciei, zi şi noapte, pentru dobândirea împărăției cerurilor. O, ochi ai lui

Dumnezeu, care singuri priviți spre nevoințele şi luptele cele de toată vremea ale pustnicilor! Căutați cu milostivire şi spre noi, păcătoşii, cei legați cu patimile şi poftele lumii acesteia amăgitoare!

Când ne-am apropiat de Craiova, Neagoe, privind limpede spre înălțimile zărilor, mi-a spus:

- Despina, dacă Dumnezeu mă va chema să fiu domn, voi fi! Eu însă nu caut asta. Am cunoscut câtă neodihnă şi trudă, câtă tulburare şi duşmănie pricinuieşte o coroană... Dar nepătrunse sunt judecățile Domnului şi cine poate sta împotriva voii Sale? Dacă însă Dumnezeu îmi va da într-o zi cinstea de a ajunge domn, mi-aş dori ca cei mai apropiați sfetnici ai mei să fie aceşti cuvioşi pustnici. Mai sus de Târgovişte, spre munți, sunt nişte locuri lesnicioase pentru traiul pustnicesc şi aş vrea să mă înconjur acolo de astfel de călugări, care să se roage pentru noi să ocârmuim bine norodul acesta. Ei vor duce rugăciunile noastre la Hristos, iar noi le vom sluji cu cele de nevoie traiului.

Astfel, mi se descoperea, zi de zi, ce dar neprețuit îmi dăduse Dumnezeu prin sufletul soțului meu, Neagoe Basarab...

1551 Decembrie 28 de zile

În Biserica slavei tale stând, în cer a sta ni separe...

Cât de înălțătoare sunt slujbele Bisericii! Abia acum, când eu însămi le citesc la strană zi de zi, mă uimesc cât de adânc este oceanul harului care i-a insuflat pe sfinții făcători de cântări! Nu se satură mintea şi nu poate cuprinde inima câte simțăminte înalte, câtă umilință şi străpungere, câtă înțelepciune şi cunoaştere se ascund în slovele cărților de slujbe, dând fiecăruia după a lui nevoie!

În zilele praznicului Naşterii Mântuitorului mi-am răscolit sufletul întrebându-l ce înseamnă pentru el naşterea Fiului lui Dumnezeu, petrecută cu o mie cinci sute de ani în urmă. Am căutat răspuns nu din cărți, nu din cuvintele altora, ci răspunsul sufletului meu înaintea lui Dumnezeu. Şi cu înfricoşare am privit înapoi spre viața mea şi iară mi s-au înfățişat înaintea ochilor oameni şi fapte, împrejurări şi locuri, fericiri şi dureri...

Unde a fost Hristos cel Viu şi întrupat, în aceşti ani, în viața ta, suflete?

Şi am găsit că numai Domnul, numai El a fost Cel care a umplut de înțeles viața mea. El a dat fericirii mele frumusețe, durerilor mele nădejde, curgerii vremii un tâlc şi o aşteptare sfântă. Fără Hristos cel Născut pentru mântuirea sufletului meu, viața mea n-ar fi avut un rost mai bun decât cel al necuvântătoarelor. Iar dacă astăzi mă aflu în acest binecuvântat ostrov, e numai pentru că Hristos Domnul viază în sufletul meu, că dragostea Lui scânteiază înaintea ochilor mei sufleteşti, atât de departe şi totuşi atât de aproape...

Deschid Mineiul pe luna decembrie şi aflu la sfârşitul lui aceste cuvinte la Naşterea Mântuitorului Hristos, însemnate demult de mâna domnului Neagoe:

„Să credem din tot sufletul şi să mărturisim cu toată adeverința că pentru mila Sa cea multă, Hristos S-a pogorât pe pământ şi S-a întrupat de la Duhul Sfânt şi din Curata Fecioară Maria, om deplin şi Dumnezeu deplin.

Să urmăm credinței magilor, cu inimi înfrânte şi smerite. Să ne depărtăm de păgânătatea obiceiurilor, pentru ca să vedem pe Hristos, precum şi ei s-au depărtat de patria lor cea păgânească spre a-L vedea pe El. Să părăsim lucrurile cele pământeşti ca şi magii, care după ce au părăsit Persia au văzut pe Soarele dreptății.

Aşadar, suflete al meu, lasă toate şi aleargă la Vitleem. De eşti păstor şi te vei duce acolo, vei vedea Pruncul în colibă.

De eşti împărat şi nu te duci acolo, nici porfira nu-ți va folosi la nimic.

De eşti înţelept, nici aceasta nu te poate împiedica a te duce acolo şi a te închina Fiului lui Dumnezeu, căci aceasta foarte bine se potriveşte cu înţelepciunea.

Însă păzeşte-te să nu fii ca Irod, care numai la arătare zicea: «Şi eu voiesc să merg să mă închin Lui», iar cu fapta voia a-L omorî. Lui Irod se aseamănă toţi cei ce primesc Sfintele Taine cu nevrednicie, căci ei, zice apostolul către corinteni, «păcătuiesc faţă de Trupul şi Sângele Domnului». Ei au într-înşii un tiran care se împotriveşte Cinei lui Hristos, un tiran care este mai cumplit decât Irod, adică pe Mamona.

Iar noi să iubim pe Dumnezeu cu toată inima şi să-cinstim pe Preacurata Lui Maică cu tot sufletul şi să petrecem în curăţie, ca astfel locaş Lui să ne facem. Căci de la dumnezeiescul praznic al întrupării cunoaştem că Dumnezeu nu are alt lăcaş, nici altă casă mai dragă decât trupul omului. Deci dacă ne va vedea că-L iubim din toată inima, El va trimite spre noi puterea Sfântului şi de viaţă făcătorului Duh şi-Şi va face locaş întru noi şi vom câştiga înlăuntru nostru împărăţia Cerurilor cea fără de sfârşit."

1552 Ianuarie 9 zile

Când m-am hotărât a-mi aşterne trecutul pe aceste file, am voit să o fac spre pomenirea domnului Neagoe, căci până astăzi inima mea mulţumeşte milostivirii lui Dumnezeu că mi-a dăruit a-l cunoaşte şi a unit vieţile noastre. Fiindcă toate câte le am în suflet, toate câte au fost frumoase în viaţa mea, mi-au venit prin mijlocirea domnului Neagoe...

Însă amintirile, ca nişte tirani cruzi, înlănţuiesc prea strâns sufletul meu şi nu-l lasă a se îndeletnici curat cu rugăciunea. Şi eu, care am venit aici să aflu mila lui Dumnezeu şi am îmbrăcat aceste sfinte veşminte monahale, mă văd încă petrecând cu mintea în deşertăciunile lumii. O, amar mie, că din amândouă părţile sunt mustrată de cuget: nici a le uita pe toate nu-mi este cu putinţă, de vreme ce dătătorul tuturor bunătăţilor este Dumnezeu şi nici a mă ruga cu atâta răspândire nu-mi este fără de osândă!

Aflându-mă în strâmtorarea acestor gânduri, fac ascultare de

cuvântul duhovnicescului meu părinte, care m-a îndemnat a împleti rugăciunea cu scrisul celor de demult. Şi pe aceasta trebuie să o fac, iar pe celelalte nu mi se cade a le lăsa...

Milostiv fii, Doamne, cu sufletul care în mila Ta nădăjduieşte!

În vara anului 1505 am mers cu Neagoe la Curtea de la Târgovişte, la aniversarea domnului Radu, căci după izgonirea Patriarhului Nifon, domnul se folosea de toate prilejurile spre a-şi aduna boierii mai strâns în jurul său, când prin asprime, când prin bunătate.

Sărbătorirea domnului se întindea vreme de trei zile, timp în care în tot palatul era multă larmă. În ziua dinaintea sărbătorii se strângeau la Curte oaspeți din toate colțurile țării, ori veniți de peste Dunăre şi Carpați. Fiecare era primit cu cinste şi găzduit la conac, iar cei mai de seamă erau primiți de domn chiar din prima zi. De ceilalți se îngrijea Neagoe, care îl şi înştiința pe domnul Radu despre toate pregătirile pentru serbare.

În prima zi, potrivit tradiției, avea loc întrecerea vânătorească, la care participa întreaga Curte. Neagoe era căpetenia pâlcului de vânători domneşti, căci iscusința minții şi vioiciunea trupului îi fuseseră de multe ori probate. Avea de departe însuşirile unui comandant de oaste: ager, neîntrecut la mânuit sabia, spada ori flinta, bun călăreț şi întâiul dintre arcaşii Curții.

Întrecerea vânătorească deschidea serbarea palatului, iar noaptea, la lumina torțelor care străluceau în toată curtea, domnul împărțea daruri după izbânda fiecăruia. Se vânau urşi, mistreți, căpriori, ciute, viezuri, potârnichi, prepelițe şi din prăzile adunate se pregăteau a doua zi bucate alese pentru întreaga adunare.

În acea seară, Neagoe trebuia să-şi dovedească încă o dată bărbăția printr-un vânat de soi, căci altfel numele de vătaf de vânători îi era luat de cel care avea mai multă şi mai însemnată pradă. Lui Neagoe nu-i era gândul la cinstea sa, însă nici nu dorea ca boierii care se învoiseră cu izgonirea Patriarhului Nifon să crească în putere şi să-l cuprindă pe domnul Radu în mrejele lor. Jupanul Bogdan şi oamenii săi căutau să-şi facă loc în viața palatului, iar Neagoe era îngrijorat, căci ce roade bune putea da un om fără de Dumnezeu?! Cei care țineau la Curte cumpăna bunei cuviințe, a cumpătării şi a dreptei-credințe erau jupanii Craioveşti, iar Neagoe era vlăstarul lor cel mai tânăr şi mai ales. Pentru însuşirile sale, domnul îi dădea multă cinstire, cerându-i deseori părerea în trebile domniei. Iar asta nu făcea decât să sporească pizma logofătului

Bogdan asupra sa.

În seara aceea l-am aşteptat pe Neagoe cu îngrijorare, căci ceilalți vânători sosiseră deja la palat, aducând cu ei căpriori, ciute, viezuri ori mistreți. Mai ales jupanul Bogdan era vesel foarte, fiindcă avusese izbândă mare. Mă temeam să nu se fi întâmplat ceva, căci Neagoe obişnuia adesea să alerge singur înainte, despărțindu-se de pâlcul de însoțitori.

A sosit târziu, pe înnoptate, aducând cu dânsul un cerb carpatin de o rară frumusețe:

- Mult m-am gândit dacă să trag sau nu în această minunăție! a spus el zâmbind către domn. De asta am zăbovit... Mi se părea că-i păcat să lipsesc luminişul acela de munte de regele său, dar pentru cinstea zilei domnului nostru Radu, a meritat să fac aceasta! Un rege mai mic se supune întotdeauna unuia mai mare...

Mare bucurie a avut domnul Radu privind darul lui Neagoe! Cerbul, bătrân şi puternic, era fala poienilor de pe creste, iar vânarea lui însemna că până la anul următor, Neagoe rămânea căpetenia vânătorilor domneşti.

Poate de îngrijorare, poate din pricina oboselii - gândeam eu - la masă, în toiul poveştilor vânătoreşti, am simțit o slăbiciune în trup şi m-am retras în odăile de oaspeți. Doamna Cătălina a observat de îndată şi a trimis doftorul ei să mă vadă. Era un doftor bătrân, care nu după multă cercetare mi-a spus zâmbind:

- Jupanul Neagoe are să fie foarte bucuros, domniță. O să aveți un prunc...

Era primul copil ce-l purtam în pântece şi fericirea mi-a inundat inima. Neagoe a aflat îndată şi s-a grăbit să mă vadă. Cu privirea luminată de dragoste, mi-a zis:

- Abia acum, Despina, înțeleg cât de mult ne iubeşte Dumnezeu! Ca un tată pe fii, cum zice psalmistul... Ce vom putea răsplăti Domnului pentru toate câte ne-a dat nouă?!...

A doua zi dimineață am mers cu toții la Sfânta Liturghie, în biserica mare a Curții domneşti. După slujbă, întreg clerul a săvârşit un Te Deum, aducând mulțumire lui Dumnezeu pentru binefacerile revărsate asupra domnului Radu şi cerând iară şi iară sănătate şi lungime de zile Măriei sale. În taină, inimile noastre înălțau şi ele mulțumire Domnului pentru darul neprețuit ce ni-l făcuse nouă, nevrednicilor.

După slujbă s-au întins în curtea palatului mese nenumărate, cu tacâmuri de argint şi bucate aburinde. Domnul a şezut la masă înconjurat de jupani, de oaspeții străini, de arhimandriți şi preoți.

Mitropolitul a făcut rugăciune şi a binecuvântat bucatele, apoi tobele, trâmbiţele şi fluierele au purces să dea glas bucuriei ospăţului. N-au fost uitaţi nici săracii, pentru care s-au întins alte mese nesfârşite, către care domnul se îndrepta ducând din bucatele de la masa sa, ceea ce era semn de mare preţuire. Apoi oaspeţii au început a se înfăţişa înaintea Măriei sale cu darurile anume gătite. Blăni de viezure, de hermină, de urşi, săbii aurite, cai înşeuaţi în frâie cu pietre scumpe, mătăsuri şi stofe, mirodenii şi parfumuri de peste mări şi ţări au fost aduse la picioarele sale. Iar voievodul cinstea pe fiecare oaspete în parte şi punea să i se cânte ceva drept mulţumire.

În mijlocul sărbătorii s-a petrecut însă un lucru neaşteptat, căci domnului i s-a făcut rău şi a ameţit, prăbuşindu-se. Mare spaimă s-a făcut în toată adunarea, dar în câteva clipe Radu s-a ridicat, ţinându-se cu mâinile de tâmple. A fost dus în odaie şi ospăţul, la porunca sa, a continuat. El însuşi a ieşit după o vreme, împreună cu doamna Cătălina, în balconul palatului şi a urmărit de acolo desfăşurarea serbării. La sfârşit, după ce au avut loc întrecerile arcaşilor şi s-au tras salvele de tun, jupanul Pârvu şi Neagoe au împărţit, în locul Măriei sale, darurile cuvenite fiecăruia.

Seara, când sărbătoarea s-a încheiat şi peste Curtea de la Târgovişte s-a aşternut liniştea, Neagoe mi-a spus îngrijorat:

- Despina, mi-e teamă că de acum vom vedea împlinindu-se cuvintele Patriarhului Nifon, căci boala domnului Radu nu e trecătoare... Nu ştiu însă dacă el poate primi şi înţelege încă cele ce s-au întâmplat. Îl văd zi de zi mai chinuit şi fără pace, dar inima lui rămâne tot împietrită. Vai, Despina, mă înfricoşez cât de greu îi este omului să spună: „Am greşit!”... Să ne păzească Dumnezeu de o aşa învârtoşare sufletească şi să ne dea putere a ne pocăi pentru răutăţile noastre!

Vremea a trecut fără zăbavă şi am ajuns în iarna anului 1506, la sorocul naşterii. Mama lui Neagoe, jupâneasa Neaga, mi-a fost alături în acele zile, ajutându-mă cu multă duioşie.

Pentru bucuria de a aduce pe lume fiu, mamele uită durerea naşterii şi aşa s-a întâmplat şi cu mine. Când jupâneasa Neaga mi-a dat în braţe pruncul şi mi-a spus că am născut un fecior, am simţit că de acum viaţa mea, bucuria şi sufletul meu nu mai erau în mine, ci în pruncul din mâinile mele... Căutând un nume pentru fiul nostru cel întâi născut, bunica Anghelina a stăruit să-l cheme Iovan, după numele tatălui meu, iar jupâneasa Neaga a încuviinţat cu

bucurie. Neagoe însă avea alt gând:

- Este frumos numele Iovan, însă pruncul acesta se va chema Theodosie, care nu a fost nici sârb, nici valah, ci mare împărat al întregii creştinătăţi. Poate că eu, pentru păcatele mele, nu voi ajunge domn, însă după cuvântul Patriarhului Nifon, fiul meu va fi. Pentru aceea Theodosie se va chema numele lui!

Gândul lui Neagoe a fost primit de toţi cu bucurie şi băiatul a fost botezat la vremea cuvenită. Un nou rost se desluşea de acum vieţii noastre.

Neagoe venea adesea de la Târgovişte, pe furtună, ger ori arşiţă, ca să fie cu noi câteva ceasuri. Şi micul Theodosie îl recunoştea, adormind fericit în braţele sale.

Mai târziu, când Dumnezeu ne binecuvântase de acum şi cu alţi fii şi fiice, domnul Neagoe mi-a spus împăcat:

- Despina, am cunoscut că omul, fie împărat sau slugă, fie bogat ori sărac, se aseamănă cu Dumnezeu de trei ori în viaţă: când i se naşte un fiu, când pricepe şi se împărtăşeşte cu Trupul şi Sângele lui Hristos şi atunci când, nedreptăţit, se împacă cu suferinţele sale...

1552 Ianuarie 13 zile

Mulţumesc lui Dumnezeu pentru acest răstimp de linişte, m care ne putem îndestula de dulceaţa slujbelor, fără tulburare. Zilele acestea îmi voi da silinţa să aştern cât mai multe pagini, urmând înainte firul vieţii mele, căci mai sunt multe de scris, iar numărul zilelor omului îl ştie numai singur Dumnezeu...

Blagosloveşte, Doamne, să-mi amintesc şi să le însemnez pe toate întru frica Ta, căci de la Tine este toată darea cea bună şi tot darul cel desăvârşit...

Boala domnului Radu, vădită în timpul serbărilor de la palat, se înrăutăţea cu trecerea timpului. Ameţelile erau tot mai dese, iar picioarele deveniseră neputincioase a-l mai purta. Doftorii încercau leacuri aduse din toată lumea, însă nimic nu-l ajuta. Fusese chemat

chiar un doftor de la Veneția, seniorul Francisc, care-i încredințase pe toți că poate alina durerile Măriei sale, dar iscusința sa se dovedise în zadar, căci pricina bolii nu era alta decât nepocăința şi fărădelegea domnului.

Împreună cu ceilalți boieri de la Curte, Neagoe îi era alături, pătimind împreună cu dânsul nu numai pentru boala trupului său, cât mai ales pentru orbirea sufletească pe care nu şi-o putea recunoaşte.

Cu toată suferința trupească, domnul Radu se silea să fie, ca şi mai înainte, un domn bun, paşnic, înțelept în purtări, nevărsător de sânge. Şi poate tocmai fiindcă nu se ştia pe sine păcătos şi nici nevrednic, îi era greu să se smerească. *Însă toată dreptatea omului este înaintea lui Dumnezeu ca o cârpă lepădată.*

În anul 1507, simțindu-se tot mai slăbit, voievodul a trimis o solie însemnată de jupani şi dregători la Buda, spre a încheia noi înțelegeri de pace cu regele Vladislav. Pacea şi neatârnarea erau plătite cu daruri bogate: săbii aurite bătute cu pietre scumpe, cai împărăteşti înşeuați cu frâie de argint şi alte multe plocoane. Şi haraciul față de sultan a fost trimis înainte, iar dacă în ultimii doi ani Radu nu mai putuse ajunge la înalta Poartă spre închinare, izbutise totuşi să-şi păstreze bunăvoința padişahului tot prin felurimea şi strălucirea darurilor.

În țară însă începuseră vremuri de restrişte. O secetă îndelungată sărăcise şi primejduise viața multor oameni. Au urmat apoi cutremure şi furtuni care au înfricoşat pe mulți.

Despre semnele acestor vremuri, Neagoe vorbea îndelung cu Părintele Macarie şi cu Preasfințitul Maxim, când mergeam la Mănăstirea Bistrița. Neagoe era îngrijorat că pentru păcatele noastre vin asupra norodului astfel de pedepse. Însă aceşti îmbunătățiți părinți spuneau că în pedepse se ascunde şi dragostea lui Dumnezeu, care ne ceartă pentru a ne trezi din fărădelegi, chemându-ne la pocăință.

- Trebuie să înmulțim cu toții rugăciunea! zicea Părintele Macarie. Dumnezeiasca Liturghie şi sfintele slujbe ale Bisericii sunt scăparea noastră. Însă în țară e lipsă mare de cărți bisericeşti şi preoții nu au după ce face slujbe norodului. De aceea mă tot îndeamnă gândul, de la o vreme, să încerc a face o tiparniță aici, la Bistrița, aşa precum am văzut la Veneția...

Noi ne-am însuflețit îndată şi am cerut Părintelui Macarie să-i înfățişeze domnului Radu gândul său. Socoteam că n-ar fi chiar lucru anevoios, căci hârtia şi cerneala putea să le cumpere Neagoe

de la Sibiu, iar literele, presa şi legătoria să le meşterească Părintele Macarie cu fraţii.

N-a trecut o săptămână şi întorcându-se de la Curte, Neagoe mi-a povestit mulţumit cum şi-a dobândit Părintele Macarie dorirea. Mai întâi, domnul Radu chibzuise o zi, căci avea acest bun obicei să nu se pripească în hotărâri. Apoi l-a chemat pe stareţ în sfatul boierilor şi la urmă, după ce toţi au încuviinţat cu bucurie lucrul, a grăit:

- Cinstiţi jupani, Părintele Macarie este un om luminat şi am credinţă că va face ispravă bună. Cunoşteam demult despre astfel de tipărituri, am şi văzut câteva, aduse de solii de la Veneţia, dar n-am ştiut că părintele le cunoaşte meşteşugul. Iar gândul sfinţiei sale de a tipări întâi Liturghierul e înţelept, căci aceasta e cea dintâi carte de trebuinţă clerului... Apoi eu, cinstite Părinte Macarie, voiesc a vedea doar izvodul literelor mai înainte de tipărire şi apoi să-ţi ajute Dumnezeu!

- Slăvite doamne, i-a răspuns cu cuviinţă părintele, literele, de va ajuta Domnul, vor fi alese după cele mai frumoase manuscrise munteneşti şi moldoveneşti, cele ale lui Gavriil Uric şi ale monahilor de la Cozia, căci mai alese decât dânsele nici nu se găsesc, de-ai şi căuta...

- Aşa să fie! a pecetluit domnul Radu. Ai gândit înţelept, Părinte Macarie! Aşa să faci şi orice vei avea trebuinţă, să mă înştiinţezi prin jupanul Neagoe!

Părintele Macarie a purces la lucru cu multă osârdie. Nu mai avea somn, nici tihnă. Multe nopţi priveghea sfinţia sa ca să vadă literele turnate mai repede. Însă cu toată osteneala, lucrul înainta destul de greu.

În acest răstimp, starea domnului se înrăutăţea. Nu mai putea merge deloc, fiind purtat peste tot cu rădvanul. Totuşi, el nu pomenea nimic de Patriarhul Nifon, de parcă nu şi-ar fi amintit deloc prorocia sa. Abia în ultimele luni de viaţă, când boala se întinsese în tot trupul, iar rănile începuseră să miroasă greu, domnul Radu l-a chemat pe Neagoe şi după ce l-a întrebat de mersul lucrului la tipărirea Liturghierului, i-a zis:

- Postelnice, ia bani câţi ai nevoie, aur şi argint şi trimite oameni peste tot să-l caute pe Patriarhul Nifon. Acum am cunoscut că am greşit şi am mâniat pe omul lui Dumnezeu... Trimişii să meargă iute, să întrebe, să caute şi să mi-l aducă pe Patriarh, căci sufletul meu nu poate ieşi până ce nu va primi dezlegare de la dânsul...

Neagoe s-a închis în odaia sa şi a plâns cu amar. La fel şi domnul Radu, plin de răni pe tot trupul, vărsa lacrimi de durere în patul său de boală. Peste câteva luni însă, solii s-au întors cum au plecat. Nimeni nu ştia nimic de Patriarh, căci şi întru aceasta trebuia să se împlinească prorocia lui că Radu îl va căuta, dar nu-l va mai găsi...

Boala domnului nu mai avea nici o alinare, iar duhoarea pe care o răspândea trupul său devenise de nesuferit chiar şi pentru doamna Cătălina şi coconii domneşti. Radu îşi ruga moartea, însă Dumnezeu nu-l mai auzea, căci inima lui nu fusese dreaptă cu Dânsul. Toate mănăstirile au primit poruncă să se roage pentru uşurarea suferinţelor Măriei sale şi era mare tânguire pretutindeni în ţară, dar mai ales în cetatea Târgovişte.

Ca şi cum n-ar fi fost îndeajunsă durere, la Curte au început gâlcevile pentru tron, căci nici unul dintre fiii domnului Radu nu avea încă vârsta pentru a-i putea urma la domnie. Boierii aveau în privinţa asta gândurile şi socotelile lor, iar sultanul şi regele ungur, la rândul lor, nutreau fiecare nădejdea de a pune în scaunul domnesc pe vreunul din supuşi.

Jupâneasa Neaga, auzind de tulburările de la Curte, l-a chemat grabnic la sine pe Neagoe, îndemnându-l să-şi vădească obârşia domnească. Socotise chiar că la nevoie ar fi putut cere ajutor de oaste rudei lor de peste Dunăre, Mehmet Mihaloglu.

Însă Neagoe i s-a împotrivit cu hotărâre:

- Mamă, i-a spus el, eu nu voi ridica niciodată sabia pentru o coroană! Toţi cei care scot sabia, de sabie vor pieri. Dacă Dumnezeu va voi să fiu domn, atunci negreşit El va face aceasta mai presus de gândurile noastre!

- Nu, fiul meu! Dumnezeu ajută omului, dar nici el nu trebuie să stea cu mâinile în sân! Tu ai o datorie faţă de tatăl tău, domnul Basarab, şi nu ţi se cade să uiţi asta. El a murit cu gândul că tu vei împlini ceea ce el n-a izbutit, că vei duce numele său mai departe! Trebuie să fii domn, căci aşa îţi este scris!

Peste chipul lui Neagoe s-a abătut o furtună de gânduri. Lumini şi neguri străluceau în ochii săi:

- Asta îmi doreşti, mamă?! Să calc pe urmele tatălui meu, hăituit de pretendenţii la domnie, fără tihnă, fără ceas de netulburare, cu gândul că mereu cineva mă urmăreşte, cu spaima că în somn, o sabie îmi spânzură deasupra capului, cu închipuirea că în mâncarea ce mi se întinde zi de zi e o otravă ascunsă, că între jupanii ce mă înconjoară e un trădător care mă pândeşte? Asta e ceea ce nădăjduieşti pentru mine, mamă?!... Ori nu ştii care e soarta

celor ce se fac singuri domni? Oare nu vezi câți aşteaptă ca nişte ulii să moară domnul Radu şi să se năpustească spre Târgovişte?

Pentru prima dată îl auzeam pe Neagoe vorbind astfel maicii sale iubite. Şi în fața acestor cuvinte, inima simțitoare a mamei a dat înapoi, şovăielnică. Totuşi, doamna Neaga a căutat şi spre mine, întrebător:

- Dar tu, fiica mea, ce spui?

- Mamă, i-am răspuns după o clipă de cumpănire, eu sunt datoare să-l urmez pe soțul meu şi în fericire şi în primejdii. Când am părăsit Curtea din Srem, acum trei ani, am lepădat orice gând de mărire lumească. La fel a făcut şi Părintele Maxim, venind aici de bunăvoie şi renunțând la tron pentru dragostea lui Dumnezeu. Greutățile domniei nu mă înspăimântă, dar sunt bucuroasă că Neagoe nu-şi doreşte o coroană cu prețul unor urzeli nedemne!

Nu terminasem bine vorba când Stancu, slujitorul lui Neagoe, a intrat spunându-ne că a sosit un călăreț cu scrisoare de la Târgovişte. Neagoe a desfăcut îndată hârtia şi ne-a spus:

- Domnul Radu este pe moarte şi cere să mă vadă!

Oricât şi-a strunit el calul, până să ajungă la Târgovişte domnul Radu şi-a dat sufletul, chinuit de mustrările conştiinței, singur şi fără răspuns înaintea propriei judecăți. Căci oricine, în vâltoarea vieții, nesocoteşte Adevărul care este Hristos, se îmbolnăveşte negreşit cu sufletul şi la urmă piere sub povara durerii de a fi alungat pe cea mai iubită rudenie a sa.

N-am ştiut niciodată ce a vrut domnul Radu să-i spună lui Neagoe, căci numai jupanul Bogdan şi doamna Cătălina fuseseră în acele clipe alături de domn, iar de la dânşii nu am aflat nimic. Astfel, domnul Radu a îngropat cu sine cea din urmă dorință şi ultimele gânduri. Clopotele au dat glas în toată țara, bătând cu jale, iar trâmbițele şi buciumele au răsunat peste văi, ducând pretutindeni vestea morții domnitorului.

Trecuseră treisprezece ani de când urcase pe tronul țării... Fusese pentru toți un domn bun, un părinte al celor mulți, cu milă şi îndurare pentru cei greşiți, înțelept şi chibzuit față de mai-marii lumii. Păcatul lui cel mare era însă prigonirea Patriarhului Nifon, iubitul nostru povățuitor sufletesc, căruia nu-i putuse ierta îndrăzneala de a-l îndrepta. Căci smerenia, după cum spunea însuşi Părintele Nifon, e o floare rară, ce nu poate suferi fumul înălțării minții, în care se învăluie atât de des cei ce stăpânesc peste noroade...

Nici nu se isprăvise bine înmormântarea lui Radu când a şi urcat pe tron Mihnea, fiul domnului Vlad Ţepeş. Căpătase domnia cu învoirea sultanului, în urma multor pungi de aur şi a multor făgăduieli, precum era obiceiul. Auzisem şi eu, la venirea în Ţara Românească, multe despre vrednicia şi cutezanţa tatălui său, Vlad Ţepeş, om aprig dar drept, care uimise în luptă atât pe turci, cât şi pe apuseni. Fusese cu adevărat un voievod viteaz ca nimeni altul în lupta antiotomană, dar ungurii scorniseră şi multe legende neadevărate pe seama sa. De la moartea lui Vlad trecuseră mulţi ani, vreme în care Mihnea petrecuse prin străinătăţi, mai ales la Curtea lui Vladislav de la Buda, schimbându-şi obiceiurile şi gândurile. Despre asta însă aveam să ne dăm seama cu toţii mai târziu, când furtuna s-a dezlănţuit asupra noastră.

Boierii ţării, în frunte cu Craioveştii, l-au primit pe noul domn cu toată cinstea, ca pe fiul lui Ţepeş, bucuroşi să aibă pe tron urmaşul unui bărbat atât de vrednic. Având el însuşi nevoie de sprijinul Craioveştilor spre a lua frâiele ţării în mână, domnul Mihnea a căutat mai întâi să şi-i apropie, făcând cu ei jurământ de credinţă şi bună pace. Pentru aceasta a şi încuviinţat la început, fără zăbavă, cererile lor. Aşa s-a putut duce la bun sfârşit tipărirea Liturghierului, pe care domnul Radu nu mai apucase să-l vadă isprăvit. Însă ceva străin plutea parcă deasupra ţării odată cu urcarea lui Mihnea pe tron...

Într-o zi, Neagoe mi-a spus abătut:

- Mi-e teamă, Despina, că domnul Mihnea va fi cu mult mai prejos decât Radu. Poate greşesc, dar nu prea îl văd pe domn la sfintele slujbe. Abia duminica dacă vine, şi atunci cere să fie făcută rânduiala mai repede... Pe urmă, a adus la palat tot felul de oameni cărora le este dator din anii pribegiei şi pe care trebuie să-i chivernisească. Adesea mi se pare că abia aşteaptă o pricină pentru a pedepsi pe vreun boier mai neînsemnat, ca să-i ia moşiile şi să le dea alor lui, lucru pe care l-a şi făcut de câteva ori. Orice împotrivire a noastră n-are nici o izbândă, căci de fiecare dată domnul Mihnea spune că el are ochii lui şi ştie ce face şi pentru ce face aşa... La început ne-a grăit cu vorbă bună şi l-am crezut, socotindu-l urmaş întru toate domnului Vlad Ţepeş... Însă acum nu mi se mai pare aşa, căci văd că a moştenit de la tatăl său numai asprimea! Astăzi au fost alte vărsări de sânge nevinovat la Târgovişte şi mă întreb cine va mai urma... Am vorbit şi cu Preasfinţitul Maxim despre toate acestea şi mi-a spus că ne rămân numai rugăciunea şi încredinţarea

în voia lui Dumnezeu. De altfel, ştii că sfinţia sa socoteşte să se întoarcă în Serbia, având bun prilej pentru aceasta plecarea sa la Buda, cu solie de la domnul Mihnea...

Cerul vieţii noastre se întuneca. Ştiam că Preasfinţitul Maxim, care înaintea morţii domnului Radu fusese ales Mitropolit al Ţării Româneşti, nu va pleca singur în Serbia, ci împreună cu bunica mea, despota Anghelina. Un jupan sârb, Dimitrie Iaşcvici, boier credincios al răposatului meu tată, venise nu de mult cu treburi la Târgovişte şi căutând-o pe bunica, vorbiseră îndelung, înfăţişându-şi unul altuia gândurile şi nădejdile. Sufletul bunicii tânjea după pământul sârbesc şi după mănăstirile de acolo, după mormântul fiului său Iovan şi poate, mai ales, după racla unde se odihneau moaştele sfinte ale ţarului Ştefan, mult-pătimitorul ei soţ. Şi fiindcă atunci când este voia lui Dumnezeu să se facă un lucru, toată zidirea ajută la aceasta, aşa s-a întâmplat şi atunci, căci jupanul Dimitrie tocmai gândea să ridice o mănăstire în Serbia, la Kruşedol. Bunica Anghelina n-a şovăit nici o clipă, ci s-a gătit fără zăbavă să treacă Dunărea înapoi. La plecare, m-a luat deosebi şi mi-a spus:

- Fiica mea Milița, plec cu sufletul împăcat, lăsându-te în pace alături de soţul tău. Te-am crescut de mică şi te-am învăţat toate câte le-am ştiut a fi bune şi de folos. Ia aminte şi nu uita cuvintele mele. Întâi de toate cinsteşte pe Dumnezeu, iar apoi pe soţul tău, pe care să-l ai ca pe lumina vieţii tale. Nu te mândri cu nimic înaintea lui, nici cu neamul, nici cu înţelepciunea, nici cu podoabele tale. Aminteşte-ţi pururea de învăţătura Evangheliei care zice: *Podoaba femeii să nu fie cea din afară, ci să fie omul cel tainic al inimii, întru nestricăcioasa podoabă a duhului blând şi liniştit, care este de mare preţ înaintea lui Dumnezeu.* Să împărtăşeşti toate bucuriile şi necazurile sale, iar grijile să vă fie de obşte, căci aşa va spori casa voastră. De-l vezi întristat, mâhneşte-te împreună cu el o vreme, apoi însă, înseninându-ţi faţa, risipeşte-i întristarea prin cuvinte înţelepte şi duioase. Păziţi ca pe o mare comoară curăţia dragostei, care singură vă va învăţa toate, căci iubirii nu-i trebuie lege...

Şi înţeleaptă mea bunică a avut dreptate. Alături de domnul Neagoe, necazurile vieţii au trecut mai uşor, părându-ne mai mici, iar bucuriile ne-au devenit mai pline şi luminoase. Căci o căsnicie blagoslovită îi face de două ori mai puternici pe soţi, fiind unul altuia mădulare...

În această vreme, Theodosie creştea şi ne însenina sufletele cu gingăşiile sale copilăreşti, încât uitam de toate amărăciunile şi grijile. Nu împlinise doi ani când am cunoscut cu bucurie că Dumnezeu ne va mai dărui un prunc. Cu toate viforele ce ameninţau dinafară, o asemenea veste a luminat văzduhul inimilor noastre şi întreaga casă a Craioveştilor. Noaptea, adeseori îl găseam pe Neagoe în odaia sa, rugându-se cu faţa la pământ şi mulţumind cu lacrimi Domnului pentru toate darurile de care ne învrednicea. Umilința sa era răscolitoare pentru sufletul meu, iar această umilință, rod al rugăciunii sale neîncetate, domnul Neagoe avea să şi-o păstreze până în ultima clipă a vieții sale pământeşti.

Sorocul naşterii a venit şi Iheodosie a primit în dar o surioară cu cârlionți arămii şi ochii negri, pe care am botezat-o Stanca, după un vechi nume românesc. Jupâneasa Neaga, mama lui Neagoe, mi-a fost iarăşi alături. Tot de la ea am învățat, mai pe urmă, multe din tainele oblăduirii pruncilor. Cu uimire descopeream în femeia vajnică ce se îngrijea de toate treburile moşiilor, o inimă caldă de mamă, gata să aline, să mângâie, dar şi să strunească la nevoie, cu înțelepciune şi pricepere, apucăturile copilului. O priveam şi încercam să-mi închipui cum îl crescuse pe Neagoe, cum îşi grijise toți cinci copiii, de erau acum ca nişte flori alese şi binemirositoare. Ea m-a învățat un lucru de mare preț, care avea să-mi fie de folos mai târziu:

- Copiii, mi-a spus, sunt mai întâi ai lui Dumnezeu şi apoi ai noştri. Eu i-am învățat pe fiecare aşa cum m-am priceput mai bine, dar mai mult i-am încredințat Maicii Domnului, să-i povățuiască şi să-i ocrotească ea. Pentru aceea, fiica mea Despina, seara când te închini, cazi la icoana Preacuratei Născătoare de Dumnezeu şi roagă-te să-i primească sub un colțişor al sfântului ei acoperământ!

Acest sfat l-am purtat ca pe o piatră scumpă în inima mea, inimă prin care de atâtea ori, după voia lui Dumnezeu, avea să treacă sabia durerilor...

Într-o seară, pe când o adormeam pe Stanca la lumina blajină a sfeşnicelor, a venit în grabă Neagoe, aducând veşti neaşteptate de la Târgovişte. Nu era nici trist, nici vesel, ci mai degrabă plin precum un vas de apă curată ce dă să se reverse. Mi-a spus că în acele zile sosiseră la Curte nişte călugări din Sfântul Munte şi aflase de la dânşii că în urmă cu trei săptămâni, Patriarhul Nifon se săvârşise din această viață. Ne-am închinat în tăcere şi am aprins tămâie şi lumânări pentru odihna sufletului său sfânt. O vreme lacrimile au

vorbit singure despre dragostea noastră pentru părintele. Apoi amintirile au început să curgă una după alta, țesând în liniștea nopții străluciri de aur. De pe cărbunii aprinşi în cățuie se ridicau în toată odaia flori albăstrii, înmiresmând sufletele noastre.

- Despina, mi-a spus Neagoe scânteind în priviri un gând sfânt, câtă vreme mai este pace şi suntem sănătoşi, să lucrăm cele poruncite de sfinția sa: mai întâi rugăciunea neîncetată şi apoi faptele bune. Dar vai mie, păcătosului, că nu ştiu de unde să încep... Văd neorânduiala de la Târgovişte, văd certurile şi zbuciumul boierilor, văd țara pustiită de secetă şi îmi amintesc cuvintele Patriarhului dinaintea plecării sale. Am împărțit hambarele cu cei săraci, am lăsat slobode morile pentru cei scăpătați, am căutat pe văduve şi orfani, dar simt că nu e destul! Despina, aş vrea să facem ceva pentru Patriarh, ceva care să rămână spre pomenirea sfântului său nume şi spre iertarea păcatelor noastre...

- Să ridicăm o biserică! am spus eu, dar numai vocea era a mea, căci gândul era de sus.

Neagoe a încuviințat bucuros. O biserică în care să se săvârşească zilnic dumnezeiasca Liturghie era darul cel mai de preț pe care îl puteam face spre veşnica pomenire a părintelui nostru Nifon. Biserica urma să fie închinată Sfinților Apostoli, căci ce altceva fusese Patriarhul, dacă nu un apostol trimis de Dumnezeu pe pământul țării noastre.

Şi bunul Dumnezeu a deschis uşa inimii domnului Mihnea, care s-a plecat cu îngăduință rugăminții lui Neagoe. Aşa s-a ridicat, cu meşteri iscusiți şi cu cheltuială bogată, Biserica Sfinții Apostoli. Însă altele sunt gândurile oamenilor şi altele gândurile lui Dumnezeu...

1552 Ianuarie 26 zile

După ce am mai aruncat câteva lemne în sobă şi am aprins opaițul, m-am aşezat iar la măsuța de scris. La bătrânețe, nesomnul este frate bun cu amintirile vieții de altădată... Dulci ori amare, clipele de demult mi se zugrăvesc în culori potolite, în ceasurile de linişte. Singurătatea chiliei devine altar, în care îmi aduc viața întreagă înaintea împăratului nostru Dumnezeu...

Toamna anului 1509... Un vânt rece sufla sălbatic, smulgând acoperişurile de pe case, îndoind copacii şi ridicând colbul în vârtecuşuri. Pădurile păreau că freamătă de durere, zvârcolindu-se şi gemând după ajutor. Păsările zburau speriate, izbindu-se de

zidurile caselor. În odăile Băniei, jupânesele Neaga şi Neagoslava se însemnau cu sfânta cruce şi şopteau rugăciuni, privind cu îngrijorare plumburiul cerului.

Zi de zi veneau veşti tot mai întunecate de la Târgovişte. Se auzea că unora dintre boieri domnul Mihnea le tăia nasul, altora buzele, luându-le averile după pofta sa şi nedând socoteală nimănui de nimic. Încă adăugase şi fărădelegea desfrâului, aducând necinste şi ruşine în sufletele multor fiice şi soţii de boieri. Oamenii trăiau şi în conace şi în bordeie cu frica în sân. *Leu ce răcneşte şi urs flămând este cel rău, care stăpâneşte peste un popor sărac,* zice înţeleptul Solomon.

Nu se înserase bine când Neagoe împreună cu jupanii Pârvu şi Danciu au intrat călare în curtea casei boiereşti de la Craiova. Au întrebat grăbiţi de banul Barbu, vrând să stea la sfat cu dânsul. Erau neliniştiţi. Pereţii casei păreau să se fi posomorât odată cu intrarea lor. Numai Theodosie şi Stanca zburdau fericiţi în jurul tatălui lor. Neagoe i-a luat în braţe şi i-a aruncat de câteva ori în sus, spre marea lor fericire. Apoi le-a dat nelipsitele zaharicale aduse de la Târgovişte şi i-am dus în odaia lor, lăsându-i în grija Călţunei.

Între timp, sosise şi banul Barbu şi ne-am aşezat fiecare la locul său, împrejurul mesei pregătite pentru cină. Nimănui însă nu-i ardea de mâncare.

- Aşa, a început banul Barbu, cum s-ar zice, ni s-a urât cu binele! Am auzit că s-au înmulţit pedepsele lui Mihnea zilele acestea!

- O, de-ar fi numai atât! i-a răspuns abătut Neagoe. E pedeapsa lui Dumnezeu, că ne-a dat pe mâna unui rătăcit! Da, rătăcit, fiindcă din câte se vede, domnul Mihnea are mai mult cuget latinesc decât ortodox. Zilele acestea s-au tot preumblat pe la Curte nişte cardinali şi călugări papistaşi, iar dânsul s-a învârtit mândru cu ei prin palat, de parcă i-ar fi venit în ospeţie papa de la Roma! Dar, Dumnezeu să mă ierte, nu aş avea nimic cu dânşii, dacă n-ar fi venit din porunca regelui Vladislav, faţă de care Mihnea are datorii şi obligaţii vechi… Încep să înţeleg acum de ce nu are domnul tragere de inimă pentru nimic din ale Bisericii noastre!

- Dacă-i numai atât, i-a răspuns banul, apoi încă nu e nimica, fiindcă acestea sunt numai gândurile noastre…

- Cum? a întrebat aprins Neagoe. E puţin lucru dacă domnul se face latin, ori poate că şi este deja?! Ce va fi cu ţara aceasta? Ce va fi cu mănăstirile noastre? Dacă ne pierdem credinţa, ne vom pierde şi neamul! Numai atâta vreme cât sufletul ne e slobod putem a ne ţine slobodă ţara de robie. Dar cine ne va mai izbăvi dacă

sufletul ni se pleacă de bunăvoie spre legi străine? Neam din neamul Basarabilor nu s-a lepădat de credința pravoslavnică! Nouă nu ne trebuie nimic mai mult decât avem, căci sfânta noastră Biserică de Răsărit, aşa prigonită şi sărăcită cum este, totuşi nu conteneşte a revărsa harul Duhului Sfânt şi a naşte sfinți, precum vedem cu ochii noştri, numai dacă nu suntem cu totul orbiți de cele pământeşti...

- Şi eu socotesc la fel! s-a înflăcărat Preda, fratele mai mic al lui Neagoe.

- Să nu fie numai gândurile noastre! a răspuns iarăşi, tulburat, jupanul Barbu. Să mai aşteptăm!

- Ce-i drept, nu m-ar mira ca Mihnea să se facă papistaş, că nu-l prea văd să țină la cinstea sa! a zis cu voce scăzută şi jupanul Pârvu.

Femeile ascultau tăcute spusele bărbaților şi ziceau rar câte un cuvânt.

După ce vorbele s-au mai întețit o vreme, banul Barbu i-a sfătuit pe toți cu înțelepciune să nu vădească deocamdată nimănui bănuielile lor, ca nu cumva să semene tulburare şi să culeagă furtună.

- Însă, a adăugat el, vremurile sunt grele şi mâna nu trebuie să ne tremure pe arme dacă va fi nevoie să ne apărăm țărişoara şi viața!

Tocmai atunci slujnica de încredere a jupânesei Neguța a intrat în odaie, căutând încurcată privirea stăpânei sale:

- A venit jupanul Baldovin cu fiul său şi au a vă spune o vorbă! a zis ea frământându-şi mâinile sub şorț.

- Să intre, că suntem acasă cu toții! a poruncit scurt banul Barbu.

Jupanul Baldovin a intrat năvalnic, scoțându-şi cuşma de pe cap. Din urmă venea feciorul lui mai mic, Ivaşco. Erau rude mai îndepărtate ale boierilor Craioveşti, trăgându-se din neamul Goleştilor, oameni de cinste, harnici şi credincioşi.

- Ia loc, jupane Baldovin, şi trage-ți sufletul! l-a îndemnat cu bunăvoință jupâneasa Neguța.

Pe fruntea boierului curgeau sudori reci, iar ochii păreau să fi văzut o privelişte de spaimă.

- D-apoi am căutat să vă ajung din urmă, dar n-am apucat! Am venit cu Ivaşco, că el a văzut şi a auzit tot. La început nu l-am crezut, că-i încă necopt la minte, dar pe urmă, cercetând vorbele lui, m-am încredințat că nu e o închipuire de țânc. E mare primejdie şi numai Dumnezeu poate să ne mântuiască din mâinile lui Mihnea!

Apoi şi-a îndemnat fiul:

- Spune, Ivaşcule, ce-ai auzit ieri la Târgovişte!

- Ivaşcu, un băietan de vreo doisprezece ani, a început grăbit:

- Ieri dimineaţă, boieri dumneavoastră, după ce am isprăvit de strâns masa, marele paharnic m-a trimis până în pivniţă, să-i număr butiile goale. Mie însă îmi place să mă joc acolo şi tot cătând la ulcioare şi butii, am uitat să mai plec... Deodată, am auzit la intrare glasul domnului Mihnea şi de frică m-am ascuns într-o putină goală, aşteptând să iasă domnul afară. A intrat cu logofătul Stoican şi după ce i-a spus pivnicerului să-i lase singuri, domnul l-a întrebat dacă a pregătit trebuşoara. Jupanul Stoican i-a zis că până la sfârşitul lui octombrie toată ginta Craioveştilor va fi sub pământ. Praful de puşcă e pus la loc sigur şi o ceată de lefegii este plătită ca în noaptea Sfântului Dimitrie să termine de făcut ce nu va dovedi singur focul. La urmă, domnul Mihnea a început să râdă şi chemându-l pe pivnicer, i-a cerut să le dea un vin vechi. Au ciocnit câte o cupă şi au ieşit afară cu voie bună. De mine n-a ştiut nimeni că am fost în pivniţă. Nici măcar pivnicerul n-a băgat de seamă, că am ieşit pe furiş, fără să prindă dânsul de veste...

- N-am venit aici până nu m-am dumirit ce e cu praful de puşcă, a zis jupanul Baldovin ştergându-şi fruntea. Şi m-am încredinţat că este adevărat ce spune băiatul. Săptămânile astea oamenii lui Stoican au cumpărat din Sibiu şi Braşov mai multe căruţe cu praf de puşcă, despre care nu se ştie nimic, căci de cum au ajuns la Târgovişte, au intrat în pământ.

Jupanul Danciu, care era mare armaş la Curte, a încuviinţat îngândurat:

- Da, despre asta nu ştiu nimic, acum aud prima dată. Întotdeauna praful de puşcă trece şi prin mâinile mele. De data asta l-a luat Stoican şi l-a trimis cine ştie unde. Pesemne că pe aici, pe aproape, ca să poată pune focul mai iute...

În odaie s-a făcut parcă frig fără de veste...

Urzeala domnului Mihnea era ca atunci când toţi Craioveştii sunt acasă, laolaltă, de Sfântul Dimitrie, hramul mare al Craiovei, să dea foc, în miezul nopţii, conacului lor, în vreme ce pâlcuri de lefegii să înconjure moşia, încât nimeni să nu scape cu viaţă. Ne-am privit unii pe alţii cu cutremur. Până la praznicul Sfântului Dimitrie mai erau vreo două săptămâni...

Banul Barbu a cumpănit adânc lucrurile, gândind cum am putea să ne scăpăm vieţile. Şi cum nu aveam de ales, urma să trecem Dunărea şi să ne refugiem o vreme în Serbia: jupâneasa

Neaga cu o parte din familie la rudeniile ei, eu cu Theodosie, Stanca şi ceilalți la Mănăstirea Kruşedol.

- Dumnezeu poate să scape din ispită pe cei credincioşi, iar pe cei nedrepți să-i păstreze să fie pedepsiți în ziua Judecății! a încheiat banul, ridicând privirea spre icoane.

În odaie, deasupra capetelor, candela arunca lumini limpezi pe icoana Sfântului Dimitrie. Şi fiecare a privit într-acolo cu o rugăciune în gând, căci Sfântul Dimitrie era ocrotitorul casei Craioveştilor.

Ne-am retras târziu în odăile noastre, cu gândul la pregătirile de plecare. Din curte răzbăteau şuşotelile înfundate ale slujnicelor.

În mai puțin de trei zile am fost gata de drum, luând cu noi, în câteva care, cele de neapărată trebuință. Casele, pământurile, morile, hergheliile le-am lăsat în grija lui Dumnezeu. Am urcat mai întâi la Mănăstirea Bistrița, unde ne-am spovedit şi ne-am împărtăşit cu toții cu frică mare, gândind că poate fi pentru ultima dată. De acolo, după slujba de noapte am coborât cu bărcile pe râu la vale, până la Dunăre. După sfatul Părintelui Macarie, noi, femeile, împreună cu pruncii am rămas în Serbia, iar bărbații au purces mai departe la drum, să ceară sprijin rudei lor îndepărtate, Mehmet Mihaloglu, care era paşă de Nicopole.

- Turcii, cel puțin, se mulțumesc cu pungile noastre de aur! mi-a zis îngrijorat Neagoe la despărțire. Ei n-au să se bage în sufletul şi credința noastră şi ne vor lăsa să murim creştini pe pământul acesta. Cei din Apus, însă, vor a ne face papistaşi ca şi ei. Or asta nu e după Dumnezeu! Ți-aminteşti cum ne învăța şi părintele nostru Nifon, spunând că dacă vom păzi credința, Dumnezeu ne va păzi neamul şi țara. Pentru aceea ne vom pleca numai în fața celor ce nu se luptă cu Dumnezeul nostru!

Ne-am luat rămas-bun cu lacrimi, mulțumind lui Dumnezeu că ne-a scos vii din mâinile vrăjmaşilor noştri.

Drumul spre Kruşedol l-am străbătut în tăcerea asfințitului. Dealurile Serbiei îmi păreau pentru prima dată străine. Toamna ne învăluia în ceață ei răcoroasă. *Ca o pasăre gonită din cuibul ei, aşa este omul izgonit din casa sa,* cum zice Scriptura. .. Inima mea rămăsese în țara fericirii mele dintâi, în Țara Românească, țara domnului Neagoe.

1552 Ianuarie 28 zile

Vremurile pribegiei...

În urma noastră, furia domnului Mihnea s-a revărsat cu patimă întunecată asupra averilor şi a bisericilor înălţate de Craioveşti. Mai întâi a fost distrusă Biserica Sfinţii Apostoli, ctitorită întru pomenirea Patriarhului Nifon. Apoi a venit rândul Mănăstirii Bistriţa să fie dărâmată cu tunurile. Călugării au fost chinuiţi şi ucişi, sfintele vase spurcate... Peste toată Valahia era tânguire şi jale multă. Nici turcii nu făcuseră aşa nelegiuri între creştini. Numai moaştele Sfântului Grigorie au scăpat de urgia cumplitului domn, fiind ascunse de Părintele Macarie în peştera din munte.

Rând pe rând au trecut peste Dunăre mulţi boieri români, precum şi mulţi slujitori şi armaşi de-ai noştri. Au venit şi rudele răposatului domn Radu cel Mare, soţia, fiii şi fraţii săi. Printre ei, şi coconul Vlăduţ, fratele domnului Radu, care avea pe atunci şaisprezece ani.

Curând a sosit la Kruşedol şi jupanul Dimitrie Iaşcvici, încrâncenat ca un stejar trăsnit. Zăbovise cu ai lui în Ţara Românească pentru oarecare treburi şi nelegiuitul Mihnea batjocorise curăţia fiicei sale. Cu sufletul zdrobit, jupanul a luat drumul Constantinopolului, să-şi unească puterile cu Craioveştii, spre a-l alunga pe netrebnicul domn din Muntenia.

În tot acest timp, rugăciunile şi grija mea de zi şi de noapte erau pentru viaţa domnului Neagoe. Am păstrat cu evlavie scrisorile pe care mi le-a trimis în acea vreme. Cu multă mărime de suflet, el numi scria despre greutăţile şi amarul străinătăţii, ci mai mult îmi trimitea mie cuvinte de îmbărbătare. Aveam pe atunci douăzeci de ani, Theodosie împlinise patru, iar Stanca abia număra doi anişori...

„Preablânda şi preacinstita mea soţie, Despina Miliţa, Lăudat să fie preabunul Dumnezeu, care mi-a dat prilej a-ţi trimite această carte din cetatea sfântă a marelui Constantin, aflată astăzi, pentru păcatele neamului creştinesc, sub stăpânirea celor fără de lege.

În vremea nenorocirii ce ne-a cuprins, Despina, lucrul cel mai bun pe care-l putem face este să ne predăm voii lui Dumnezeu şi să îndurăm întristările cu nădejde. Furtuna asta a fost îngăduită de Dumnezeu pentru păcatele noastre. Aşa cum un tată îşi mustră fiul ce-a apucat pe o cale greşită, aşa Domnul scoate toiagul Său către cei ce se îndreaptă spre pierzare. Acum că s-a făcut vădită tuturor lepădarea lui Mihnea de credinţă, sunt liniştit de drumul pe care mergem. Rătăcirea unui domn înseamnă rătăcirea unui neam

întreg, iar în faţa acestei nenorociri nu putem sta fără grijă de neamul nostru şi de soarta lui. Numai mila lui Dumnezeu să fie cu noi, păcătoşii şi să ne călăuzească paşii după voia Sa.

În rest, aş voi să-ţi curm nelinişteа ce o ai pentru traiul meu de aici. Sunt sănătos şi nu duc lipsă decât de dragostea ta şi a copiilor. Mehmet Mihaloglu ne este de folos, fiind unul din oamenii apropiaţi ai sultanului. Nu-ţi face griji, pungile de aur au fost îndeajuns spre a ne deschide uşile, iar de acum încolo, cum va voi Dumnezeu, aşa să fie!

Noapte de noapte îmi trimit gândurile către voi şi-L rog pe Domnul răbdării şi al mângâierii să-ţi dea cuget viteaz până ce va veni sfârşitul acestor amare zile.

Am aflat de nenorocirea fiicei jupanului Dimitrie şi m-am tulburat cu duhul. Ştiu că, împreună cu maica Anghelina, veţi găsi cuvinte blânde şi potrivite pentru a linişti chinuita ei inimă. Şi eu mă silesc aici a potoli flacăra mâniei din sufletul tatălui său, dar vâlvătaia durerii e vie şi mistuitoare.

Îmi scrii că Theodosie şi Stanca sunt sănătoşi, dar nu spui nimic despre tine, lucru care nu mă bucură deloc. Îţi cer să fii milostivă faţă de sufletul meu şi să ai grijă de tine aşa cum ai de copii. Zici că această lună a trecut greu ca o mie de ani, neavând de unde afla veşti despre noi. Da, ştiu, dragostea nu îndură despărţirea şi depărtarea fără să simtă dureri, căci firea dragostei este să caute apropierea şi unirea. Iar eu, aici, asemenea, chem mereu, nemângâiat, rugăciunile tale şi ale copiilor...

Alungă de la tine, Despina, orice teamă pentru soarta mea! Nu-ţi spun cuvinte deşarte, ci îţi grăiesc cu bună nădejde în purtarea de grijă a Domnului, Care cârmuieşte toate. Stând aici, am văzut şi am auzit multe lucruri şi m-am încredinţat că nimic nu se petrece fără ştirea Atotputernicului Dumnezeu.

Astfel că nici şederea mea aici nu este fără folos. Uite, de pildă, de când am venit, nu încetez a lua aminte cu uimire la iscusinţa cu care se ridică, de o vreme încoace, palate şi moschei nemaivăzute la Constantinopole. Sultanul a căutat meşteri în toată lumea şi i-a adus aici ca să dea din nou strălucire vechii cetăţi. Şi turcii, care până nu demult au disprețuit şi au stricat bisericile şi palatele bizantine, astăzi le înnoiesc sau ridică altele după felul acelora. Cei mai iscusiţi meşteri mi s-au părut a fi cei georgieni. Meşteşugul lor de înfiorare a pietrelor este strălucit!

L-am cunoscut de curând şi pe vestitul Sinan Celebi, arhitectul Palatului Topkapi.

Văzând lucrul mâinilor lor, mi s-a înfiripat în suflet un vis şi o nădejde mare: Despina, dacă mult milostivul Dumnezeu ne va dărui zile să ne întoarcem în pământurile noastre, aş vrea să ridicăm la Curtea de Argeş o biserică preafrumoasă, aşa cum mi s-a arătat înaintea ochilor minții, într-una din nopțile pribegiei mele. Ştii prea bine cât iubesc Curtea de Argeş! Acolo m-am îndulcit de cuvintele Patriarhului Nifon şi tot acolo Domnul mi te-a dăruit soție şi mamă a pruncilor mei. Şi unde este comoara ta, zice Scriptura, acolo este şi inima ta...

Despina, fii bună şi înțeleaptă ca întotdeauna şi şterge-ți lacrimile de pe obraji! Zâmbeşte zilei de mâine şi nu-ți arăta posomorârea față de copii. Sărut mâna Preasfințitului Maxim şi a cuvioasei maici Anghelina. În noaptea Sfântului Ierarh Haralambie să faceți, rogu-vă, priveghere de toată noaptea, cerând milă şi îndurare de la Hristos pentru viețile noastre.

Tatăl meu, Pârvu, împreună cu unchiul Barbu şi cu toți ceilalți vă trimit dragostea şi grija lor părintească. Preda şi mai ales Pârvu, frații mei mai mici, nu mai au răbdare cu traiul pe aici, dar aşa vor învăța să fie bărbați... Borcanul cu dulceață de portocale e de la jupanul Barbu pentru tine şi Stanca. Arcul l-a luat unchiul Danciu pentru Theodosie. Celelalte cofeturi vi le trimit eu, să vă îndulcească zilele...

Să ne îmbrăcăm, Despina, în dragostea lui Dumnezeu ca într-o platoşă şi să alungăm de la noi frica cea nebărbătească. Vă las în ocrotirea Preasfintei Născătoare de Dumnezeu şi a rugăciunilor părintelui nostru, Patriarhul Nifon."

1552 Februarie 10 zile

Pomenirea Sfântului Ierarh Haralambie

Au trecut mulți ani din noaptea aceea... Eram la Mănăstirea Kruşedol şi alături de maica Anghelina şi Preasfințitul Maxim am făcut rugăciune până când zorile au pătruns prin ferestrele înguste ale bisericuței. Era o vreme aprigă. Omătul şi gheața împărățeau peste câmpii şi munți. Ne rugam pentru ajutorul şi mântuirea jupanilor pribegi, dar nu ştiam ce năpraznice lucruri se petreceau

în noaptea aceea. Abia mai târziu le-am aflat, istorisite de armaşii noştri...

În noaptea Sfântului Haralambie, oastea pribegilor, condusă de Neagoe, a trecut Dunărea înghețată spre a-l alunga pe Mihnea din țară. Vreme de câteva luni se înarmaseră cu tunuri, săbii, scuturi şi cai puternici. Planul bătăliei îl întocmiseră Craioveştii, avându-l şi pe Mehmet Mihaloglu bun sfătuitor. După îndelungi socoteli, hotărâseră ca oastea să se împartă în trei, încredințând conducerea celei mai de seamă părți lui Neagoe. De dincoace de Dunăre, Mihnea şi fiul său, Mircea, se pregătiseră cu armată mare, sprijiniți de regele maghiar. Cea mai încleştată luptă s-a dat la Cotmeana. Bunul Dumnezeu a fost de partea lui Neagoe şi rugăciunile Sfântului Ierarh Nifon l-au ajutat să biruiască oastea celui ce se lepădase de credința țării sale. Domnul Neagoe nu iubea războiul, dar cei care l-au văzut luptând spuneau că sabia îi scăpăra în mâini când se avânta printre dușmani. Era curajos şi înțelept şi oştenii îl urmau cu încredere.

Speriați de avântul oştirii Craioveştilor, domnul Mihnea şi Mircea au fugit în Transilvania, de unde s-au întors cu o nouă oaste de călăreți, dobândită de la regele maghiar. N-au putut însă coborî mai mult de Gherghița. Acolo au fost întâmpinați de oştire mare, căci alături de boierii Craioveşti se ridicaseră de data aceasta la luptă şi țăranii şi slujitorii de pe pământurile Munteniei. Urmăriți şi hărțuiți pe valea Oltului, fostul domn şi fiul său au fugit la Sibiu, unde şi-au găsit o vreme adăpost.

După înfrângerea şi alungarea lui Mihnea, Mehmet Mihaloglu a citit înaintea tuturor numirea ca domn al Țării Româneşti a lui Vlăduț cel Tânăr, fratele lui Radu, „din voia şi cu porunca luminăției sale Baiazid al II-lea". Şi pentru că biruința se datora Craioveştilor, Mehmet a poruncit neîntârziat domnului să facă cu dânşii jurământ de credință neviclean şi împreună să se supună, ca şi până atunci, înaltei Porți. Şi toată lumea a fost mulțumită şi a dat slavă lui Dumnezeu, Care împlinise această dreptate.

Țara era iarăşi curată şi oamenii primeniți. Însă cineva nu-şi putea ostoi durerea sufletului numai cu atât şi acela era jupanul Dimitrie Iaşcvici. Inima lui de tată n-a răbdat să nu răzbune umilința fiicei sale şi pentru aceasta a purces spre Transilvania. Craioveştii nu l-au lăsat singur, ci Danciu, marele spătar, l-a însoțit în călătorie împreună cu vistiernicul Albu. Şi cel care căzuse în hulă față de Duhul Sfânt primind credința papistăşească, a pierit ucis de mâna jupanului Dimitrie la Sibiu, pe când ieşea, după slujbă, din

biserica latinilor, în ziua de 12 Martie 1510. În încăierarea ce a urmat şi-au găsit sfârşitul şi cei trei jupani munteni, ucişi de sibienii care nu aveau de unde şti durerea inimii lui Dimitrie Iaşcvici...

Au urmat aproape doi ani de trudă. Întorşi la casele noastre, am tocmit întâi bisericile şi mănăstirile, cât să se poată sluji din nou într-însele. Apoi am înnoit conacul Băniei, ce fusese ars şi pe cât ne-a stat în puteri, am ajutat şi celorlalţi să-şi ridice iarăşi sălaşurile pustiite. Un an de zile am purtat pe la mănăstirile noastre rânduiala pomenilor pentru cei săvârşiţi în bătălie.

Jupanii Craioveşti şi-au primit înapoi dregătoriile lor de cinste, iar Neagoe a fost ridicat la rangul de mare comis al Curţii. Locul său în timpul ceremoniilor de la Târgovişte era de-a dreapta lui Vlad, purtându-i spada, însemnul puterii Coroanei. Domnul ţării arăta recunoştinţă şi dragoste faţă de Craioveşti şi toată lumea era mulţumită şi îşi vedea în pace de treburi. Erau însă ani de secetă, iar pământurile nu mai dădeau roade ca înainte.

Neagoe cel întors din surghiun era altul. Străinătatea cu lipsurile şi umilinţele sale, precum şi bătălia pe câmpul de luptă, cu morţii, ciungii şi betegii ei i-au lărgit inima, facând-o mai încăpătoare pentru durerile celorlalţi, mai blajină, mai plecată spre bunătate. Căci atunci când necazurile vieţii sunt primite creştineşte, suferinţa înnobilează sufletul şi-l apropie mai mult de Dumnezeu.

- Despina, mi-a spus Neagoe nu mult după întoarcerea noastră, am făgăduit în sinea mea, în ceasurile luptei, să port grijă văduvelor şi orfanilor rămaşi fără ajutor. Am văzut murind atâţia oameni nevinovaţi... Privirea lor încremenită spre cer mă strigă zi şi noapte. Multora le-am închis chiar eu ochii. Pe unul din ei, când m-am aplecat, l-am găsit încă suflând şi şoptind desluşit: „Ileană, ai grijă de copii!”... Or, dacă Dumnezeu a ales ca alţii să plece dincolo, iar eu să trăiesc, n-am voie să-i uit pe cei ce au murit în locul meu. E ca şi cum i-aş mai ucide o dată!

Am găsit, deci, prin cătunele risipite de-a lungul apelor, rudeniile oştenilor morţi şi am dus în fiece loc o parte din inima şi mila domnului Neagoe. Căci oamenii nu suferă atât de mult de foame ori de sărăcie, cât suferă din pricina singurătăţii şi a uitării celorlalţi. Copii, văduve şi bătrâni au primit milostenie din mâinile noastre şi de fiecare dată ne întorceam la Craiova cu sufletul mai bogat, căci nu este fericire mai mare decât a bucura pe cineva aflat în nevoie. Primeam în schimb binecuvântările înlăcrimate ale bătrânilor, care ne petreceau adeseori până la ieşirea din sat cu aceeaşi dragoste cu

care îşi petrecuseră nu de mult la oaste feciorii ce nu se mai întorseseră acasă. Neagoe spunea tuturor că vine din porunca domnului țării, iar asta era mare mângâiere pentru sufletele țăranilor, care îşi ridicau căciula atunci când auzeau numele Măriei sale.

Tot din acea vreme, Neagoe a luat obiceiul ca în Duminica înfricoşatei Judecăți, care este înaintea Postului Mare, să cerceteze pe cei din temniță, pe bolnavi şi pe cei săraci, zicând:

- Vai mie, dacă în această zi mă voi întoarce de la biserică şi voi mânca, mă voi odihni şi mă voi îndestula de bunătățile pământului şi nu-mi voi aduce aminte de cuvântul lui Hristos!

În acea duminică de peste an mergeam întotdeauna la Mănăstirea Bistrița şi acolo, vreme de câteva ceasuri slujeam cu mâinile noastre suferinzilor de la bolniță, spălându-le rănile şi hrănindu-i cu bucate aduse de la Craiova. Apoi Neagoe pornea pe valea Bistriței însoțit de câteva care cu făină, linte, mei, brânză şi alte bunătăți, iar după ce isprăvea a le împărți, ne întorceam împreună la conacul Băniei.

Theodosie şi Stanca creşteau sub binecuvântarea lui Dumnezeu şi ne luminau zilele cu sufletele lor curate, străine de păcat. În anul 1510 am primit, ca pe un dar de sus, al treilea prunc, o fetiță cu chip nespus de frumos, căreia i-am pus numele Ruxandra. Mergeam cu toții la Bistrița ori la Corbii de Piatră şi-i învățam pe copii de mici cu slujbele şi evlavia. Maica Magdalina scăpase de urgia lui Mihnea datorită armaşilor pe care Neagoe îi tocmise, înainte de plecare, să apere schitul şi acum maica ne purta încă mai mare dragoste şi recunoştință.

Vremea se scurgea încetişor. Neagoe se apropia de treizeci de ani, vârstă la care priveşti cu luare-aminte înapoi, cântărindu-ți faptele şi viața, dar şi înainte, cerând socoteală sufletului asupra felului cum hotărăşte a vieții pe mai departe...

În nopțile de iarnă, deseori opaițul din iatacul lui Neagoe nu se stingea decât mult după miezul nopții. Ştiam că citea Psaltirea întreagă şi nu-i tulburam liniştea. Odată însă, grija m-a mânat spre odaia lui retrasă. L-am găsit aplecat asupra mesei, cu fruntea rezemată în palme. Înaintea sa stătea deschisă cutioara veche în care strălucea inelul domnesc al tatălui său, iar pe masă, desfăcut ca o rană, hrisovul unui domn ce nu-şi cunoscuse niciodată fiul. L-am privit cu sfială din prag, fără a căuta răspunsuri în cuvinte. Ce poate spune omul înaintea tainelor vieții?! Ne trezim pe acest pământ mai presus de voința noastră, născuți din părinți robi, sau

boieri, sau împărați. Apoi aflăm că deasupra noastră veghează Cel Atotputernic, că străini şi călători suntem, având a da seama într-o zi dacă ne-am împlinit ori nu menirea în lume. Căci viața asta trecătoare, deşartă, plină de amăgiri, curse şi primejdii trebuie trăită la înălțimea gândului şi voii lui Dumnezeu față de om. Oamenii de rând se împacă uşor cu soarta ce le e dată şi nu-şi pun întrebări mai presus de ograda lor. Oamenii aleşi se simt însă purtați de Duhul lui Dumnezeu şi îşi trăiesc adânc nevrednicia înaintea proniei cereşti.

M-am întors apoi în iatacul meu cu un fior străin înăuntrul inimii.

1552 Februarie 12 zile

De câteva zile ninge întruna, liniştit. Mă întorc din nou cu gândul la anii aceia şi caut să aştern pe hârtie toate câte mi le amintesc. Inima omului este însă adânc mare, ce nu poate fi deşertat cu uşurință...

După urcarea pe tron a lui Vlad, Curtea de la Târgovişte a început iar a prinde viață. Noul domn era tânăr şi pus pe fapte mari, însă nu totdeauna gândurile sale erau tocmite după măsura putinței țării şi a oamenilor săi. Boierii Craioveşti țineau cu înțelepciune, din umbră, frâiele puterii şi îl sfătuiau pe domn spre cele de folos. Şi nu o dată domnul Vlad s-a încredințat că povața Craioveştilor era bună şi spre câştigul domniei sale. Totuşi, tânăr şi prea încrezător în sine, primea aceste sfaturi cu strângere de inimă. Mai era şi logofătul Bogdan, care nu-i suferea pe Craioveşti şi care zi de zi aducea înaintea domnului plângeri împotriva lui Neagoe. Totuşi, de fiecare dată dreptatea şi adevărul ieşeau la lumină, căci rugăciunile Sfântului Nifon erau cu noi şi ne ocroteau zi şi noapte.

Căsnicia jupânesei Caplea cu boierul moldovean nu-i adusese bietei domnițe decât lacrimi şi ruşine, căci năravurile vechi cu anevoie se tămăduiesc. Aplecat spre petreceri şi beții, nelegiuitul Bogdan nu-i arăta nici o cinstire, trăind în desfrâu cu mai multe ibovnice. Iar pentru aşa viață, jupâneasa Caplea purta în suflet

durere mare. Doar când avea nevoie de cuvântul ei bun către domnul Vlad, logofătul îi amăgea iar inima şi se purta cuviincios. Iar vorbele oamenilor, ca vântul, nimeni nu le poate opri să zboare de colo-colo...

Le aflam şi eu, din vreme în vreme, de la Stancu, un fecioraş de vreo cinsprezece ani, copilandru încă, pe care Neagoe şi-l luase ca slujitor de nădejde. Iscoditor şi isteţ, dar cuviincios în purtări şi aşezat la minte ca ţăranii modeşti din care se trăgea, Stancu venea adeseori de la Târgovişte, trimis de Neagoe cu vreo scrisoare sau vreun cuvânt pentru mine. Iar el îmi povestea toate câte se petreceau la Curte, aşa cum numai o inimă de copil poate simţi şi vedea.

Toamna blândă a anului 1510...

Venisem la Târgovişte chemată de Neagoe, pentru pricini pe care nu mi le mai aduc aminte. Stancu m-a întâmpinat bucuros, ducându-mi cuferele înăuntru. Vesel şi cu mâinile harnice, trebăluia prin odaia de oaspeţi, povestindu-mi de-a valma ce se mai petrecuse la Curte. Ştia toate vorbele de la palat, căci slujitorii îşi povestesc seara în cămările lor toate câte le fac şi le spun stăpânii lor la cancelarie, în sala tronului, în odăile doamnelor.

Aşa am aflat că domnul Vlad, care începuse la început cu bucurie gândul Părintelui Macarie de a mai tipări o carte neprețuită pentru Biserică - Octoihul Mare, cu slujbele pe opt glasuri pentru fiecare zi a săptămânii - îşi schimbase acum bucuria în nerăbdare, neînțelegând pricina pentru care se lungea lucrul. Iar când a aflat că Octoihul va avea câteva sute de file mari, s-a necăjit pentru cheltuiala şi vremea trebuincioasă unei singure cărți şi a cerut prescurtarea ei, căci țara - socotea Măria sa - avea nevoi mai mari în acele timpuri. Aşa că Octoihul Părintelui Macarie urma să aibă doar slujbele primului glas pentru toate zilele săptămânii, iar pentru celelalte glasuri, numai slujba duminicii. Smeritul stareț - îmi povestea Stancu - plecase de la palat cu ochii în lacrimi, lepădând pentru totdeauna nădejdea de a vedea o carte bisericească tocmită după rânduială.

- Dar comisul Neagoe, a încheiat copilandrul cu mândrie, a alergat iute în urma părintelui şi vrând să-l mângâie, i-a zis că din toată domnia lui Vlad, peste sute de ani n-are să se pomenească nimic mai cu laudă decât Octoihul sfinției sale!

L-am privit cu duioşie pe Stancu şi mângâindu-l pe creştet, l-am slobozit să meargă la culcare, căci era târziu. El însă nu se

grăbea să plece, după cum îi era felul. Am priceput că mai avea ceva pe suflet şi pesemne nu ştia cum să înceapă, sfiindu-se că vede şi aude, poate, mai multe decât s-ar fi cuvenit.

- E vorba de jupanul Bogdan! mi-a spus el până la urmă, cu obidă în glas.

- Ei, ce-i cu dânsul, te asupreşte oare cu ceva?

- Pe mine nu, jupânească Despina! De mine nu se încurcă nimeni pe aici, însă de jupanul Neagoe, da! Adică, vedeţi, logofătul Bogdan n-are altă grijă decât cum să-l mai ghiontească şi să-i facă rău. În fiecare zi are vorbă cu domnul Vlad, şi vai, ce se mai pricepe la vorbă! Şi de fiecare dată, după ce-l îmbrobodeşte cu tot felul de veşti şi cuvinte sucite, care-i plac Măriei sale, ajunge şi la comisul Neagoe. Şi, o, Doamne, numai minciuni şi vorbe rele spune, parcă n-ar mai încăpea de dânsul! Bunăoară, ieri dimineaţă, când s-au înfăţişat la domn solii de la Sibiu, logofătul Bogdan a cerut comisului să aducă nişte hrisoave mai vechi. Solia era în toi, iar jupanul Neagoe tot nu găsea hrisoavele, de parcă intraseră în pământ! Şi aşa comisul a păţit ruşinea, primind certarea domnului şi privirea disprețuitoare a logofătului Bogdan. A fost mustrat de parcă ar fi vrut înadins să-i facă rău Măriei sale! însă aseară, întorcându-mă mai târziu la odăile slugilor, am zărit pe unul din slujitorii lui Bogdan ducând hrisoavele din odăile logofătului înapoi spre cancelarie. Dimineaţă, când comisul l-a înfruntat înaintea domnului şi i-a vădit vicleşugul, el s-a făţărnicit spunând că după plecarea solilor a căutat hrisoavele şi găsindu-le rătăcite, le-a luat în odaie să le citească. Aşa că, oricum ar fi, pe logofătul Bogdan nu poţi să-l prinzi în greşeală, că e viclean cum n-am mai văzut pe faţa pământului! Şi s-au mai întâmplat şi altele la fel, încât domnul Vlad nu mai ştie ce să creadă despre jupanii Craioveşti şi mai ales despre comisul Neagoe...

Apoi Stancu a tăcut, aşteptând parcă un cuvânt de la mine. Am înţeles zbuciumul sufletului său crud, nedeprins cu răutăţile vieţii. L-am luat încetişor în pridvorul casei de oaspeţi şi arătându-i norii plumburii ce se adunaseră deasupra cetăţii, i-am spus cu blândeţe:

- Va veni furtună, dar apoi Atotputernicul Dumnezeu va trimite soarele şi va fi iar vreme frumoasă. Aşa e şi în viaţa aceasta, Stancule: nimic nu e statornic! Numai cuvântul lui Dumnezeu rămâne neschimbat.

Am rămas apoi cu gândurile mele. *Mustră cel fără de minte şi el te va urî,* spune Scriptura, iar eu înţelegeam că jupanul Bogdan nu putea uita că soţul meu îl înfruntase demult, din pricina iubitului

nostru Părinte Nifon.

Neagoe însă nu mi-a spus nimic despre toate acestea. Era în firea lui să împărtăşească celorlalţi mai mult bucuriile, iar cele de întristare să le lase în seama purtării de grijă a lui Dumnezeu.

Dar în mintea mea a încolţit un gând ce nădăjduiam a fi plăcut lui Dumnezeu, căci numai El singur poate face pace între oameni. Adusesem cu mine de la Craiova un dar de preţ, spre a-l încredinţa unor monahi sârbi de la Sfântul Munte ce urmau să sosească la Curte. Schimbându-mi însă gândul, a doua zi dimineaţă am cerut să fiu primită de domnul Vlad. Era o zi în care Măria sa primea negustorii şi boierii veniţi de prin ţară. La început m-a cântărit cu grijă şi nedumerire. M-am închinat şi l-am rugat să-mi dea voie a-i grăi câteva cuvinte.

- Spune care ţi-e pricina, jupânească Elena Craiovescu Brancovici! a poruncit el neliniştit.

- Măria ta, am prins eu îndrăzneală, nu am venit cu nici o pricină, ci doar pentru a-ţi aduce o neînsemnată mulţumire pentru mărinimia ce o arăţi de aproape doi ani încoace familiei Craioveştilor şi supuşilor noştri...

- Atât? m-a întrebat el neîncrezător.

- Atât, Măria ta! Suntem tare mulţumiţi că trăim vremuri de pace, după prigoana prin care am trecut. Ne-a dăruit Dumnezeu şi domnia ta să ne bucurăm în tihnă de copiii noştri şi să ne lucrăm mântuirea sufletului. Tot norodul petrece fără tulburare, muncind ogoarele şi crescându-şi pruncii. Iar de când a început lucrul la Octoih, în toate mănăstirile se face neîncetată pomenire de numele Măriei tale...

Nu căutam a-l linguşi spunând acestea, ci căutam numai să torn untdelemnul cuvântului bun peste o inimă tânără şi încă nedeprinsă a deosebi binele de rău, gata a se tulbura la orice vânt. Iar bunul Dumnezeu a muiat inima domnului şi chipul său a prins a se însenina şi graiul său s-a mai îndulcit.

- Măria ta, am spus iarăşi, te rugăm a primi cu milostivire un dar potrivit cu aplecarea spre înţelepciune cuvenită unui domn creştin, căci iată, am a-ţi dărui această carte veche de mare preţ, „Pravila" sau „Sintagma", cum se mai cheamă pe la noi. E un manuscris rar, pe care l-am adus din Ţara Sârbească. A fost al tatălui meu, ţarul Iovan Brancovici...

Domnul Vlad a luat cartea în mâini şi a cercetat-o cu luare-aminte, vădit mulţumit. Prinzând mai multă îndrăzneală, am zis din nou:

- Am avea totuşi o rugă, Măria ta...

Şi văzând neliniştea ce îi umbrise iarăşi chipul, am continuat îndată, plecându-mă după cuviinţă:

- Jupânesele boierilor Craioveşti, Neaga, Neagoslava şi cu mine, cer îngăduinţa şi cinstea de a broda Măriei sale un caftan cu fir de aur şi argint pentru sărbătorile de la Curte, căci mândria boierilor este ca domnul să strălucească în mijlocul norodului şi cu podoabele din afară şi cu podoaba înţelepciunii, iar numele său să fie rostit cu cinste în tot pământul!

După câteva clipe de tăcere, domnul Vlad mi-a răspuns bucuros:

- Ridică-te, jupânească Elena, şi fii binecuvântată pentru cuvintele bune şi darul ales ce mi l-ai adus. Cât despre veşmântul domnesc, cinstea va fi a mea să-l port, lucrat de mâini despre a căror iscusinţă însăşi doamna ţării mi-a vorbit cu uimire. De altfel, voi trimite vorbă doamnei Anca să te primească îndată, ca împreună cu veşmântarul palatului să chibzuiţi lucrul... Acum mergi în pace, iar când vei avea vreo pricină, să vii negreşit să-mi spui!

- Doamne Vlad, bunăvoinţa care ne-o arăţi ne este de ajuns, mie şi cinstitului meu soţ, slujitorul Măriei tale!

Am plecat împăcată, căci simţisem că inima domnului Vlad se schimbase, semn că nu se biruise cu totul de vorbele logofătului Bogdan.

Spre seară, isprăvind treburile de la cancelarie, a venit şi Neagoe, bucuros să aibă câteva ceasuri de tihnă după zbuciumul zilei. Am ieşit în grădina scăldată de ultimele raze ale apusului. Hotărâsem să nu-i spun nimic despre întâlnirea mea cu domnul Vlad, socotind că Dumnezeu însuşi va lucra spre bine gândul meu. Însă, după ce am vorbit o vreme tot lucruri mărunte, la urmă, potrivindu-mi mai bine caftanul pe umeri, Neagoe mi-a spus cu prefăcută mustrare:

- Nu ştiu ce faci, ţarină Despina, la palat şi ce vorbeşti cu domnii ţării mele, dar azi, după multă vreme, domnul Vlad m-a copleşit cu bunăvoinţa sa! Mi-a spus că ai fost la el cu daruri. Închipuie-ţi că era aşa de bucuros încât mi-a poruncit să-mi fac un inel sigilar cu numele meu, pentru documentele de la Curte. Încă şi doamna Anca mi-a zâmbit voioasă, lăudându-mă că am o soţie pe cât de frumoasă, pe atât de înţeleaptă... Cum de le ştii pe toate, Despina Miliţa?!...

Nu i-am putut răspunde decât ridicând ochii spre bolta ce străjuia nemărginită deasupra noastră. Apoi Neagoe a început a-şi

da în vileag gândurile, acoperind cu un surâs neliniştea ce-o ţinea ascunsă în inimă:

- Domnul Vlad se sileşte a fi un domn bun, însă e tânăr şi gândurile sale nu sunt întărite întru înţelepciune şi pricepere. Credinţa lui în Dumnezeu e şovăitoare şi slabă şi nu-i dă bucurie şi sprijin. De aceea el caută să se adape mai mult din apele tulburi ale înţelepciunii omeneşti, care însă nu-i pot potoli setea. Logofătul Bogdan, cu isteţimea lui, i-a intrat sub piele. Acum îl laudă, acum îl măguleşte, acum îi dă poveţe... îi spune adesea că o ţară nu se cârmuieşte numai cu „Doamne miluieşte", ci mai ales cu putere şi forţă, după felul Apusului. Însă un domn nu va cădea niciodată din pricina credinţei adevărate, ci va cădea fie din lipsa credinţei, fie din pricina nelegiuirii faptelor sale. Asta o dovedeşte toată istoria ţărilor creştine. Apoi, zi de zi logofătul Bogdan ridică clevetiri şi viclenii împotriva mea. Nu-l judec pentru asta, căci am păcate pentru care Dumnezeu îngăduie să vină acestea peste mine. Însă un domn trebuie să gândească cu mintea lui, să vadă şi să audă cu ochii şi urechile lui, iar nu cu ale altuia. Dacă face altfel, nu mai este el domn, ci altcineva îl stăpâneşte. Cât despre jupanul Bogdan, ce să zic... îmi amintesc cuvintele Patriahului Nifon de dinainte de plecare: „Neagule, ia aminte că omul păcătos urăşte pe cel care-i cunoaşte păcatul!"... Or, logofătul nu poate uita că l-am înfruntat cândva! Dumnezeu însă veghează asupra noastră, pentru rugăciunile părintelui nostru Nifon şi de aceea nu mă tem de nimic. La domnie nu mă gândesc, căci domniile şi împărăţiile acestea de pe pământ sunt în mâna lui Dumnezeu şi le dă cui voieşte. Însă împărăţia cea cerească este în voia noastră şi ne va fi dată de Domnul numai de vom vrea şi ne vom sili pentru a o dobândi...

În grădină, soarele îşi topise ultimele raze, iar luna se ridica rotundă, ţesând străluciri de borangic peste ziduri. Am pornit încetişor spre palat, în răcoarea nopţii. La porţile mari dinspre miazăzi am văzut şezând un cerşetor fără picioare. Neagoe l-a recunoscut înfiorat pe unul din oştenii lui Radu cel Mare. I-a strâns mâna cu putere şi i-a făgăduit ajutorul, întinzându-i pe loc toţi asprii pe care îi avea la cingătoare. După ce l-am lăsat în urmă, mi-a spus cu tristeţe:

- O, Despina, de plâns este omul ciung, de plâns este omul olog şi beteag, dar mai de plâns decât toţi e omul care caută să-şi îndreptăţească păcatele şi să se întărească în necredinţa sa...

1552 Februarie 18 zile

Se apropie Sfântul şi Marele Post, vreme atât de iubită de călugări. La biserică am început a psalmodia „Uşile pocăinţei" şi „Cărările mântuirii", cântări ce cheamă sufletul la umilinţă şi luare-aminte, aşezându-l înaintea lui Dumnezeu aşa cum este el în adevăr şi nu în închipuire.

Doar pentru câteva zile voi mai lăsa amintirile să curgă peste mine, apoi voi pune strajă gândurilor şi voi continua scrisul după Slăvită înviere a Domnului...

Venisem iară la Curtea de la Târgovişte pentru hramul Mănăstirii Dealu, de praznicul Sfântului Ierarh Nicolae.

Mănăstirea, ctitorie a lui Radu cel Mare, fusese tocmită cu mult meşteşug, dar domnul Radu nu apucase să o vadă terminată. Şi iată că acum domnul Vlad, fratele său mai mic, aproape o isprăvise, acoperind-o cu multă podoabă şi slavă. Grija lucrărilor o purtase, de-a lungul anilor, mai mult Neagoe, întâi din încredinţarea domnului Radu şi apoi a lui Vlad. El tocmise meşterii pietrari şi supraveghease îndeaproape, cu evlavie şi pricepere, zidirea bisericii.

Aici era îngropat domnul Radu şi aici urma să fie locul de veci al întregii familii voievodale. De aceea hramul de la Dealu era socotit o sărbătoare a Curţii domneşti, la ea luând parte boierii cei mari ai ţării şi mult norod. Încă şi mulţi oaspeţi străini veneau la praznic, feţe bisericeşti, negustori şi jupani.

Mănăstirea era departe cale de vreun ceas de Târgovişte, pe un deal înalt, de pe care se vedea întreg târgul şi împrejurimile sale. Livezi întinse şi podgorii, care umpleau de mirare mai ales pe străini, înconjurau mănăstirea. Nicăieri nu găseai soiuri mai alese de meri, peri, cireşi, vişini, pruni ori gutui. Iar despre ciorchinii de struguri ce străluceau ca rubinul şi chihlimbarul în lumina soarelui de toamnă se dusese vorba pretutindeni.

Acum însă era vreme de iarnă, iar livezile dormitau argintate în scânteierile de filigran ale zăpezii. Sănii cu clinchete de zurgălăi urcau drumul mănăstirii cu grăbire, iar de pe marginea drumului şerpuit, norodul privea cu uimire la închinătorii de seamă ce se

strângeau la hram. Aşa au urcat dealul întâi săniile Curții domneşti, împodobite cu tăblii aurite având încrustată stema țării, apoi cele ale episcopilor, boierilor şi negustorilor veniți de departe ori din împrejurimi. Atmosfera era de sărbătoare, deşi anul fusese sărăcăcios în roadele pământului.

Slujba a fost înălțătoare, iar cântările închinate Sfântului Nicolae ne-au umplut ochii de lacrimi la gândul că sfântul era în mijlocul nostru, blagoslovind cu bunătate norodul credincios.

În strănile domneşti părea însă să plutească o nelinişte. Locul din dreapta doamnei Anca, unde şedea de obicei domnița Caplea, era gol. Ştiam de la Stancu despre boala nefericitei jupânese, ce părea a fi aceeaşi cu a răposatului voievod Radu. Am suspinat şi m-am rugat Stăpânei Născătoare de Dumnezeu şi Sfântului Nicolae să-i fie milostivi în suferința ei. Când am întâlnit privirea domnului Vlad, am citit în ea adânc mare de gânduri. Din vreme în vreme, mâna sa strângea cu înfrigurare sceptrul...

După slujbă, la vremea ospățului de la Curte, chipul domnului a început a se mai înveseli înaintea oaspeților străini, care au lăudat, după dreptate, meşteşugul bisericii de la Dealu, cât şi lucrul la tipărirea noii cărți bisericeşti, Octoihul cel Mare, despre care se vorbea cu cinste pretutindeni. Printre felurile de bucate, s-au înşirat, ca de fiecare dată, noutățile de la Curtea din Suceava, de la Țarigrad, Buda, Crimeea şi din alte țări apropiate. Apoi s-a vorbit despre gândurile domnului Vlad pentru noul an, sfinții episcopi pomenind de mănăstirile şi bisericile care aveau trebuință de înnoire. Spre mângâierea noastră, Măria sa asculta toate cu bunăvoință. Când însă Neagoe a pomenit de Biserica Sfinții Apostoli care fusese dărâmată de nelegiuitul Mihnea şi a cerut domnului învoire să zidească alta în locul ei, la Curtea de Argeş, fața voievodului s-a schimbat în furtună şi urgie:

- Cum îndrăzneşti, comise? Vrei să ridici biserică celui care l-a blestemat pe fratele meu, domnul Radu şi din pricina căruia s-a pristăvit el întru atâta necinste şi durere?! Cum crezi c-aş putea încuviința aşa ceva? a întrebat mânios, lovind cu sceptrul în masa îmbelşugată.

Cel care a răspuns a fost bătrânul ban Barbu Craiovescu, potolind cu vorbe domoale viforul ce dădea a irumpe:

- Iertare, Măria ta! Socot şi eu că cererea comisului Neagoe a fost nechibzuită, căci țara are acuma multe lipsuri. Dar peste tot tinerețea e năvalnică şi dornică de fală şi ispravă, căci dacă ne-a miluit Dumnezeu şi Măria ta cu vreme de pace, unde să-şi mai arate

bărbații vrednicia, dacă nu în ridicarea de biserici? Aşa să socoteşti, doamne Vlade, vorbele comisului şi să nu ne împricinuieşti cu gânduri necinstite, căci suntem cu toții, ca unul, slujitori ai Măriei tale.

Înfățişarea cucernică a bătrânului ban, barba colilie şi graiul său aşezat nu puteau să nu mişte inimile celorlalți, aşa încât domnul s-a văzut nevoit să-şi înăbuşe furia în fața mesenilor.

- Vom mai vedea... vom mai vedea! a îngăimat el, sorbind cu sete din vinul negru.

Anul 1511 a început cu moartea grea şi chinuitoare a jupâniței Caplea, care a fost înmormântată în biserica Mănăstirii Dealu.

După aceasta, domnul Vlad, îmboldit de vorbele lui Bogdan, s-a arătat tot mai bănuitor şi cu gâlceavă față de boierii Craioveşti şi mai ales față de Neagoe. Mai întâi jupanul Pârvu a fost schimbat din dregătoria de mare vornic, în locul său fiind numit logofătul Bogdan. De atunci, moldoveanul a devenit cel dintâi şi aproape singurul sfetnic al domnului Vlad şi uneltea pe față împotriva noastră, nemaisfiindu-se de nimic. Neagoe a înțeles că a mai rămâne zi de zi la Curtea de la Târgovişte nu era de nici un folos şi a cerut voie domnului să-l sloboadă o vreme, punând înainte nevoia de a mai rândui treburile moşiilor de la Craiova. *Ascunde-te puține clipe, până ce mânia va fi trecut,* spune prorocul Isaia, iar mintea înțeleaptă ştie când să lase loc depărtării şi timpului să îmblânzească ascuțişurile mâniei dintre oameni.

Însă ori de câte ori era vreo primejdie, boierii Craioveşti săreau cei dintâi în apărarea domnului, aşa cum s-a întâmplat chiar în acel an, când Mircea, fiul apostatului Mihnea, a venit din nou din Transilvania, cu oaste ungurească, să ocupe tronul. Atunci boierii Craioveşti şi toți arnăuții de la Craiova, avându-l în frunte pe comisul Neagoe, s-au luptat cu străşnicie, neşovăind să-şi pună sufletul pentru domnul Vlad şi biruind, în bătălia de la Gherghița, oastea ungurească.

Şederea lui Neagoe în casele Băniei ne-a dat prilej a petrece mai mult laolaltă, spre fericirea copiilor, care nu-şi mai găseau locul de bucurie.

Theodosie împlinise deja şase anişori, era înăltuț, cu privirea adâncă şi luminoasă ca a tatălui său, iar bunica Neaga, în brațele căreia se alinta deseori, era fericită să vadă cât de bine semăna, cum numai ea putea şti, cu Neagoe la vârsta prunciei. Isteț la minte,

începuse de mult să iscodească toate, voind a pricepe lucrurile celor mari. După tradiția din familiile boiereşti, până la vârsta de zece ani avea să rămână în casa de la Craiova, învățând să scrie şi să citească, să mânuiască sabia, arcul şi să călărească. Pe urmă, ca toți fiii familiilor de vază, avea să fie dat pe lângă călugării cărturari de la o mănăstire mare, unde să deprindă de la dascăli iscusiți caligrafia, pictura, istoria țării, precum şi cultura şi limbile altor neamuri.

Stanca şi Ruxandra, abia răsărite, încă ne încântau cu gingăşiile prunciei şi purtam grijă să le păzim sufletele curate. Mai târziu, ca toate domnițele, urmau să deprindă şi ele învățătura de carte, cu dascăli aduşi anume de la mănăstiri. Pe atunci, fiicele boierilor învățau să scrie şi să citească, apoi mintea le era hrănită zi de zi cu înțelepciunea Sfintei Scripturi şi cu pilde din Viețile Sfinților. Învățau, de asemenea, graiul grecesc şi slavon şi chiar unele cunoştințe de limbă turcă şi maghiară. Cu deosebire însă erau îndrumate să deprindă meşteşugurile frumoase, broderia şi țesutul, oglindite cu măiestrie în veşmintele lor. În toate casele boiereşti se afla o odaie anume rânduită unde mâinile bunicilor, mamelor şi tinerelor copile se întâlneau pe florile pânzelor de catifea, mătase, in, borangic ori postav.

Pe atunci însă domnițele erau mici şi altele le erau îndeletnicirile. Stanca, la aproape cinci anişori, umbla zglobie de acolo-colo, cu ochii licărind ca două boabe de lumină, aducând mult la chip cu jupâneasa Neaga. Ruxandra avea mai bine de un an şi jumătate, cârlionți castanii, obraji de zăpadă şi gene lungi, care umbreau doi ochi jucăuşi. Începuse a merge pe picioruşe şi a rupe câte un cuvânt, fiind cea mai îndrăgită dintre toți, ca o mezină.

Clipe de lumină, ceasuri de sărbătoare şi negrijă mi se zugrăvesc în minte, aducând cu ele mireasma tinereții şi a florilor de primăvară...

1552 Februarie 20 de zile

Curând însă, nori negri au umbrit din nou viețile noastre.

Tulburarea s-a iscat în toamna lui 1511, din pricina inelului de comis al lui Neagoe. Împlinise treizeci de ani şi socotisem să-i fac un dar de preț, tocmind anume pentru aceasta bijutieri de la Braşov. Cerusem însă să fie gravate în metal întocmai însemnele de pe inelul domnului Basarab Țepeluş, tatăl adevărat al lui Neagoe, lucru care a fost răstălmăcit de vornicul Bogdan, precum aveam să aflăm de la Curte, nu mult după aceea...

- Mândrie, doamne Vlad! îi spusese Bogdan domnului. Mândrie şi obrăznicie! Cum a cutezat să-şi pună numele alături de stema Țării Româneşti?! Numai domnul are cinstea aceasta, iar nu un comis, fie el oricât de bogat şi învățat, precum se crede jupanul Neagoe! Dar mândria îl va pierde înainte de a se înălța, căci atâta vreme cât eu voi trăi, nu voi lăsa pe nimeni să se apropie de tronul țării! Pe nimeni, Măria ta!

Domnul Vlad se îngălbenise de mânie la astfel de vorbe:

- Ce vrei să spui, vornice Bogdan, socoți că...?

- O, doamne Vlad, bunătatea îți umbreşte vederea! Şi nu îți fac împricinuire pentru asta, că de n-aş fi trecut prin atât de multe în viața mea, şi bune şi rele, nu le-aş întrezări nici eu pe toate aşa cum le adulmec acuma. Vezi bine, doamne Vlad, că boierii Craioveşti şi-au întărit puterea în ultimii ani. Ei controlează vămile de la Braşov şi Câmpulung, tot ei au luat şi negoțul cu otomanii, încetul cu încetul... Moşiile lor sunt mai întinse decât ale tuturor boierilor, iar acum au sporit mai ceva, căci în anii ăştia de secetă au târguit bine pământuri de la boierii mijlocii, precum ştii şi domnia ta. Peste tot, de la Severin la Brăila, au ogoare, păşuni, livezi, vii, păduri şi iazuri... Încă am mai aflat de la omul meu că la Craiova s-au mai primit arnăuți la conac, flăcăi tineri, numai buni de oaste, vreo patru sute la număr. Doamne Vlad, Craioveştii se pregătesc în ascuns şi oricând pot cere ajutorul turcesc prin Mehmet Mihaloglu, omul de încredere al sultanului...

Domnul Vlad se tulburase la aceste vorbe, iar neîncrederea şi ura, când intră în inimă, strică întreg sufletul, răstălmăcind toate faptele celuilalt după propriile gânduri mincinoase.

- De nimic însă să n-ai teamă, Măria ta, continuase moldoveanul, că eu veghez ca un câine neadormit aici, lângă tronul Măriei tale şi al răposatului domn Radu cel Mare, fie-i țărâna uşoară, că mult a mai suferit din pricina fățărniciei Craioveştilor şi a răzvrătirii lui Nifon...

- Pe acestea le ştiu prea bine! Nu-mi mai otrăvi inima fără folos, căci toate au trecut de mult. Mai bine spune-mi dacă ai vreun gând despre cum am putea să-i ținem sub supunere şi ascultare! Dacă îi dau afară din sfatul domnesc, mi-e teamă că s-ar face gâlceavă în norod, căci nu-i pot învinui de nimic...

- Drept gândeşti, doamne Vlad! Şi eu tot aşa am chibzuit, însă am gândul meu de a-i prinde în laț... Am ştiință de la iscoadele mele că la Stambul, Selim, fiul bătrânului sultan, se pregăteşte să-l înlăture din scaun pe tatăl său şi să preia cârma imperiului. Toată oastea ienicerilor a trecut de partea lui şi în curând va fi o mare răzmeriță la Poartă. Vom trimite lui Selim fagăduiala noastră că-l sprijinim cu oaste, săbii, cai şi aur, ca să intrăm sub pavăza lui. Dar mai întâi, despre asta vom vorbi pe față în sfatul domnesc, iar Craioveştii, devotați lui Mehmet Mihaloglu şi bătrânului sultan, se vor împotrivi. Va ieşi tulburare şi aşa vei avea pricină să-i îndepărtezi pe aceşti fățarnici din dregătorii.

- Şi apoi? întrebase neîncrezător domnul Vlad.

- Măria ta, va fi luptă, noi de partea lui Selim, Craioveştii alături de Mihaloglu. Iar Selim va câştiga negreşit, fiindcă dregătorii turci şi ienicerii îi sunt alături... Îndată ce Selim va ajunge sultan, pe Craioveşti îi vom trece prin sabie, ori îi vom alunga peste Dunăre pentru totdeauna.

Domnul cumpănise o vreme, apoi începuse a surâde:

- Da, ştiu şi eu de ambițiile lui Selim şi de puterea ce o are. Nu degeaba i se spune Selim Yavuz, adică cel cumplit... Şi hanul Crimeei, Mengli Ghiray, l-a sprijinit în primăvară, şi totuşi Selim a fost înfrânt la Corlu. Însă acum, dacă şi ienicerii au trecut de partea lui, într-adevăr zilele bătrânului padişah sunt numărate. Ai gândit bine, vornice Bogdan, de mâine vom începe lucrătura asta. Să vii dimineață, înainte de sfat, să mai chibzuim...

- Măria ta, mai este ceva! spusese Bogdan înainte de a pleca. Am auzit o vorbă de la nişte negustori din Hotărani. Se zice pe acolo că Neagoe nu e fiul lui Pârvu Craiovescu, ci al lui Basarab Țepeluş, care ar fi lăsat-o grea pe jupâneasa Neaga înainte de nunta cu Pârvu. Nu am încă dovada, dar voi face săpături, Măria ta...

Domnul Vlad tresărise, ridicându-se cu grăbire din tron:

Aşa începuse furtuna...

A doua zi, în sfatul țării, banul Barbu s-a împotrivit cât a

- De asta mă voi îngriji chiar eu, jupane Bogdan! Asta e grija mea, de acum!...putut gândurilor domnului Vlad, căci chibzuiala

românească nu se avântase niciodată până atunci a se amesteca în luptele pentru tron ale turcilor. În zadar însă a arătat bătrânul ban că e primejdios a te vârî în trebile turcilor, că se încalcă astfel legământul față de sultanul Baiazid şi Mehmet Mihaloglu, că oastea țării nu trebuie jertfită decât pentru apărarea țării şi nu pentru interesele turcilor...

- Doamne Vlad, a spus şi Neagoe, destul este că plătim tribut greu către Poartă, aur şi grâu şi toate bogățiile pământurilor noastre! De ce să lărgim şi mai mult robia şi să dăm de bunăvoie oştirea țării, dacă nici măcar sultanul însuşi nu ne-a cerut vreodată prețul acesta? Nu vom mai avea pe urmă linişte, Măria ta...

- Destul, comise Neagoe! s-a înfuriat domnul Vlad. Nu mă aşteptam la aşa nesupunere din partea voastră! Dar să nu uitați cu toții că eu sunt domnul țării şi fac precum socot eu că e bine!

Banul Craiovescu s-a apropiat de domn şi a încercat o ultimă vorbă:

- Doamne Vlad, nu-ți fie cu supărare, dar nu avem nici un câştig din înțelegerea asta. Mai bine să ținem jurământul față de Baiazid, până când urcă pe tron Selim. După aceea jurământul nu mai are putere, ci vom trece sub stăpânirea sultanului tânăr, aşa cum voieşte Măria ta. Selim nu ne poate face întrebare pentru asta, căci aşa e de când lumea. Dacă însă bătrânul sultan rămâne pe tron şi-l învinge pe Selim, el are dreptul să ne treacă prin sabie, că am viclenit împotriva lui. Iar Mehmet Mihaloglu...

Însă domnul Vlad nu s-a mai stăpânit şi ridicându-se de pe tron, s-a năpustit ca turbat asupra banului, lovindu-l peste obrazul bătrân:

- Îndrăzneşti să mă amenințI, boierule!? Moartea vă paşte pe toți care de azi înainte veți fi împotriva poruncilor mele!

Întreaga adunare s-a tulburat şi a început a murmura. Apoi domnul a înlăturat pe loc din sfatul țării pe toți boierii Craioveşti şi a întocmit o solie către Selim, făgăduindu-i oaste în lupta împotriva lui Baiazid al II-lea.

Peste tot în țară s-a făcut mare frământare, oamenii fiind nemulțumiți de schimbările săvârşite de domn. Boierii Craioveşti s-au retras pe la moşiile lor, socotind că după ce domnul îşi va face hatârul, mânia i se va potoli şi ei vor fi chemați din nou în vechile dregătorii. Într-adevăr, n-a trecut multă vreme şi Neagoe a fost chemat la Târgovişte, însă cu gând viclean. Peste numai două zile Stancu a venit călare într-un suflet de la Curtea domnească, înştiințând-mă că Neagoe a fost închis în temniță, învinuit că ar fi

viclenit împotriva domnului, pentru a-i lua tronul. Stancu mi-a povestit pe rând toate câte le auzise la palat.

Am lăsat copiii în grija jupânesei Neaga şi împreună cu Preda am purces spre Târgovişte cât am putut mai degrabă, schimbând caii de la trăsură din târg în târg. Am cerut să fiu primită de domnul Vlad şi îngenunchind înaintea scaunului domnesc, mi-am vărsat durerea inimii:

- Măria ta, n-a trecut multă vreme de când mi-ai făgăduit că mă vei asculta când voi avea o pricină către luminăția ta. Iată că mai devreme decât am gândit eu, Dumnezeu a vrut să ne smerească prin clevetirile cele mincinoase. Rogu-te, Măria ta, nu-ți pleca urechea la cei ce vor moartea noastră şi nu îngădui vreo vărsare de sânge nevinovat! Aminteşte-ți, Măria ta, că jupanii Craioveşti ți-au fost mereu sfetnici buni, că au fost mulţumitori şi drepți înaintea domniei tale! Aminteşte-ți că nu demult Neagoe şi boierii Craioveşti au apărat cu viețile lor tronul Măriei tale! Aminteşte-ți câte au răbdat prin țări străine şi cum împreună ați biruit acum doi ani oastea lui Mihnea! Dacă Neagoe şi-ar fi dorit tronul, precum socoți, oare nu de atunci l-ar fi cumpărat de la Mehmet Mihaloglu?!... Oare nu jupanii Craioveşti te-au ales să le fii domn, Măria ta? De ce acum şi-ar primejdui viața lor şi a pruncilor lor? Care sunt dovezile ce ne învinuiesc de trădare, Măria ta, decât numai vorbele rele ale oamenilor?!...

Domnul însă rămânea neînduplecat:

- Şi atunci pentru ce ați întărit ceata de arnăuți de la Craiova? Că ştie toată țara de feciorii primiți toamna asta la conacul Băniei!

Am tăcut o clipă tulburată, apoi, înțelegând ce gândea domnul Vlad, i-am răspuns:

- Măria ta, dacă vorbeşti de copilandrii pe care i-am luat pe lângă moşiile de la Craiova, atunci nu e nici pomeneală de arnăuți! Am primit mai mulți copii de-ai țăranilor, că nu mai aveau cu ce-i hrăni acasă din pricina secetei şi a foametei. Vor sta la noi un an, doi, până s-o mai îndrepta recolta şi apoi s-or întoarce la casele lor. De oaste or fi buni poate vreo douăzeci dintre ei, că restul nu au încă nici paisprezece ani... Iar Măria ta poate întreba prin părțile locului şi va vedea care este adevărul, că o singură pereche de ochi adesea se înşeală...

Domnul Vlad m-a privit cu luare-aminte, apoi a zis cu apăs:

- Bine... Poți pleca acum, jupânească Elena! A fost însă ultima dată când te-am primit la palat. De acum nu mai ai ce căuta aici!

Am ieşit îndurerată din sala tronului. Singura nădejde rămăsese

în milostivirea lui Dumnezeu. M-am întors istovită de puteri la Craiova. De acasă, jupânesele Neaga şi Neagoslava au trimis vorbă către Părintele Macarie, la Bistrița, să facă rugăciune pentru viața lui Neagoe şi să mijlocească a fi pomenit de pustnicii de la Arnota şi de prin împrejurimi. Aceeaşi vorbă am trimis maicii Magdalina şi altor călugări nevoitori de prin schituri şi munți.

Părintele Macarie mi-a scris atunci un cuvânt de îmbărbătare pe care nu l-am uitat până azi: „Fiică Elena Milița, nimic nu este mai puternic decât omul căruia Dumnezeu îi este alături şi nimic nu este mai slab decât acel om care nu-l are pe Dumnezeu de partea sa". Ştiam sufletul lui Neagoe, însă mărturisesc că am primit acest cuvânt cu teamă, căci cine poate sta la judecată cu Cel Prea înalt? *întru fărădelegi m-am zămislit şi în păcate m-a născut maica mea,* spunea David prorocul, iar eu *ce* puteam gândi mai mult?

Însă Stăpâna Născătoarea de Dumnezeu a ascultat rugăciunile noastre şi a schimbat inima domnului, care l-a slobozit pe Neagoe din temniță, mai mult de teama unei răzmerițe.

În casele Băniei, pacea de odinioară s-a risipit. Jupâneasa Neaga, îndeosebi, nu mai avea tihnă şi îi dosădea pe bărbați că nu fac nimic să-şi apere viețile lor şi ale copiilor. Nimeni şi nimic nu o putea linişti. Mai târziu, am aflat că îi trimisese chiar o scrisoare lui Mehmet Mihaloglu, înştiințându-l în taină despre trădarea domnului Vlad față de sultan şi despre prigoana împotriva Craioveştilor.

La scurtă vreme, vornicul Bogdan l-a înştiințat pe domnul Vlad cu adeverire că Neagoe este os domnesc, pornindu-l astfel cu mai mare urgie asupra lui. Neagoe a fost chemat grabnic la Târgovişte, dar rugăciunile Maicii Domnului ne-au ferit încă o dată de primejdie, căci un călugăr de la Dealu, ce se întâmplase cu oarecare pricini la Curte, ne-a vestit sfatul nelegiuit al lui Bogdan. Vornicul îndemnase cu stăruință pe Vlad ca de data aceasta să-i taie capul lui Neagoe ori să-l însemneze scoțându-i ochii, pentru a nu mai putea domni niciodată.

Ca o pasăre ce scapă din laț, aşa s-a izbăvit Neagoe, cu mila lui Dumnezeu, din cursa vicleană, fugind din calea celor ce-l pizmuiau.

Înfuriat de neizbândă, domnul Vlad a poruncit atunci să fie pus în temniță jupanul Barbu, până ce Neagoe va veni singur la Târgovişte să mărturisească despre sine de este sau nu os domnesc.

- Dacă e nevinovat, să mai vie o dată şi să jure adevărul! zicea domnul Vlad.

Legat în lanțuri, bătrânul ban a fost întrebat dacă Neagoe este

fiul lui Basarab Țepeluș. Voind mai degrabă a lua asupra sa păcatul jurământului mincinos decât acela de a vinde sânge de om, jupanul Barbu a jurat că Neagoe nu este os domnesc. În taină însă, banul ne-a trimis vorbă să trecem cât mai grabnic peste Dunăre, încredințându-ne că de-i va ajuta Domnul, va veni şi el după noi.

1552 Februarie 22 de zile

Aşa am ajuns din nou fugari din calea urgiei domneşti, căci întregul neam Craiovesc era sortit săbiei de către Vlad.

Cu mare primejdie am trecut Dunărea, fiindcă oamenii vornicului Bogdan ne urmăreau îndeaproape. Privind în urmă, peste apele învolburate, am binecuvântat cu toții pe Dumnezeu, Cel ce înălțase încă o dată viețile noastre din porțile morții.

La scurt timp a venit şi banul Barbu, care izbutise să scape din mâinile domnului Vlad cu ajutorul unui boier însemnat de la Curte, jupanul Calotă, ce trecuse de partea noastră.

Femeile s-au adăpostit iarăşi în Serbia, iar bărbații au luat calea pribegiei spre Stambul. Era luna lui noiembrie 1511. Ne-am despărțit unii de alții la o răscruce. Vântul ne şfichiuia obrajii cu biciuiri de zăpadă şi ger. Cu inima îndoită, am hotărât totuşi a-i spune lui Neagoe taina ce o purtam în mine de puțină vreme:

- Doamne Neagoe, află că de acum încolo va mai fi un suflet ce te va aştepta să te întorci sănătos. Cu voia lui Dumnezeu, vei fi iară tată...

Am lăcrimat amândoi de bucurie şi de întristare. Neagoe a privit undeva, departe şi mi-a grăit:

- Despina Milița, cândva mi-am făgăduit că voi avea grijă de tine şi nu-ți voi face nicicând supărare, căci destul ai avut pruncia amară, fără dragoste de mamă şi de tată. Însă iată că, pentru păcatele mele, tu şi copiii împărțiți cu mine lacrimi şi primejdii...

Am rămas apoi petrecându-l cu privirea, până ce toți s-au pierdut în zare. Înaintea ochilor nu se vedea decât o nesfârşită întindere de omăt, care înfundase toate drumurile şi potecile. Iar ei, însemnându-se cu sfânta cruce, porniseră aşa, spre nicăieri...

Greu de îndurat mi-ar fi fost atunci despărțirea, dacă la puțină

vreme n-ar fi sosit la Kruşedol un armaş din părţile Munteniei, cu scrisoare de la Stambul pentru mine:

„Despina Milița, preaînțeleapta mea soție,

Mulţumire aduc lui Dumnezeu, Care m-a mângâiat în aceste zile mai presus de orice nădejde şi a scos din adâncul întristării viaţa mea! De aceea m-am şi grăbit să-ți scriu toate, ca să afli, întocmai ca şi mine, uşurare.

Am cunoscut cu puțină vreme în urmă un corăbier născut nu prin părțile acestea, om aspru la arătare, însă cu o inimă bună şi neînfricată, aşa cum au toți oamenii mărilor. Ei bine, la creştinul acesta a poposit anul trecut Părintele Ioasaf, ucenicul iubit al Patriarhului Nifon. O, Despina, află şi minunează-te că Părintele Ioasaf s-a învrednicit a primi cununa muceniciei, mărturisind pe Hristos înaintea agarenilor din Țarigrad şi defăimând pe mincinosul Mahomed! Anul trecut, în vară, el a venit în Salonic şi vreme de câteva zile a fost găzduit de corăbier, timp în care i-a vorbit de bătrânul Patriarh Nifon, de traiul îngeresc al călugărilor din Muntele Athonului şi de alte lucruri ziditoare de suflet. Apoi, într-o dimineață, l-a îmbrățişat pe corăbier şi i-a spus: «Iartă-mă, frate şi te roagă pentru mine, căci de acum nu-ti voi face mai multă strâmtorare! Mă duc să iau cununa biruinței din mâinile agarenilor, căci părintele meu Nifon mă aşteaptă să ne îndulcim împreună din dumnezeiasca dragoste a Mântuitorului Hristos! Iar eu, când voi ajunge la Domnul, voi face pomenire de tine şi de milostenia ce ai făcut-o cu mine, nevrednicul!».

Cu adevărat, Despina, mari şi înfricoşătoare sunt lucrurile Domnului!

Aflând acestea de la corăbier, multe gânduri şi lacrimi mi s-au amestecat în suflet. Mi l-am amintit pe Părintele Ioasaf aşa cum îl ştiam noi din Țara Românească, tânăr şi firav la trup, blând şi ascultător față de Patriarhul Nifon. Parcă ieri ne-am despărțit unii de alții! Mi l-am închipuit apoi în- flăcărându-se de dragoste pentru Domnul şi plecându-şi sfințitul cap sub ascuțişul săbiei şi am lăcrimat pentru frumusețea îngerească a sufletului său...

Acum îmi este amară ruşine pentru ticăloşia mea, pentru socotelile mele mişeleşti de a-mi păzi viaţa, pentru cugetele de îndoială şi descurajare! Ce necazuri am răbdat eu pentru Domnul, față de aceşti oameni care de trup şi de lume s-au lepădat? Ruşine-mi este de puținătatea mea şi cer Domnului putere să mă ridic din

colbul nimicniciei şi să împlinesc voia Sa!

Dar aceasta nu este totul. Tot de la corăbier am aflat şi despre sfârşitul Patriarhului Nifon, aşa cum i l-a povestit Părintele Ioasaf înaintea muceniciei sale. Mai ales istorisirea aceasta a înviat sufletul meu. Ascultam acele cuvinte şi aveam o aşa bucurie, de parcă însuşi Patriarhul ar fi fost lângă mine! Aştern acum în grabă cele aflate, iar când va da Domnul să ne vedem, ți le voi spune cu de-amănuntul, ca bucuria să-ți fie deplină.

Aşadar, după plecarea din Țara Valahiei, înainte de a lua corabia spre Sfântul Munte, Patriarhul a intrat într-o bisericuță ce a aflat-o pe cale şi a lepădat acolo toate podoabele arhiereşti, punându-le înaintea icoanei Mântuitorului Hristos. Apoi, îmbrăcat în veşminte smerite, a pornit spre Athos, dimpreună cu Părinții Macarie şi Ioasaf. A stat o vreme la Mănăstirea Vatoped, unde avea doi ucenici iubiți, care s-au bucurat cu bucurie mare să-l vadă iarăşi pe dascălul lor cel sfânt. Acolo Patriarhul şi-a liniştit sufletul şi s-a îndestulat de mult dorita rugăciune. Nu după multă vreme, cei doi ucenici s-au săvârşit cu pace, învrednicindu-se a fi îngropați de mâinile povățuitorului lor. Apoi Părintele Macarie, care ştii câtă înfrânare şi ascultare avea întru toate, arzând de dragostea Domnului, a cerut blagoslovenie de la Patriarh să meargă să se sfârşească prin mucenicie. Patriarhul l-a sărutat cu dragoste şi l-a binecuvântat, făcând rugăciune pentru dânsul. Nu după multe zile de la plecarea sa, fericitul Nifon, cunoscând cele de departe prin Duhul Sfânt, i-a spus Părintelui Ioasaf: «Astăzi, fiule, s-a săvârşit Macarie, fratele tău şi merge să se veselească în ceruri!».

După asta, Patriarhul şi Părintele Ioasaf au plecat în taină de la Vatoped şi au venit ca nişte necunoscuți la Mănăstirea Sfântului Dionisie, unde fericitul Nifon fusese tuns în schimă în tinerețile sale. Părinții şi starețul de odinioară erau de mult plecați la Domnul, iar cei mai tineri nu l-au cunoscut pe Patriarh. Abia i-au primit pe cei doi în mănăstire, socotindu-i nişte călugări nestatornici şi fără rânduială. Şi pentru că obiceiul mănăstirii era ca toți frații începători să petreacă întâi la ascultările mai smerite, Patriarhul a fost trimis să îngrijească mularii mănăstirii. El a pus metanie cu bucurie, mulțumind lui Dumnezeu că-l tăinuia de ochii oamenilor. Căci în acest răstimp se dusese vestea pretutindeni că Nifon Patriarhul se găsea în Sfântul Munte şi pentru asta trimiseseră de la Constantinopole să-l afle, ca să-l ridice iarăşi pe scaunul ecumenic.

Într-una din zile, precum a povestit Părintele Ioasaf, Patriarhul

cu un frate oarecare au primit ascultare de la stareț să facă de strajă la un loc înalt, de teama corăbiilor piratereşti. La miezul nopții, când fericitul stătea în rugăciune, fratele, trezindu-se din somn ca împuns de cineva, l-a văzut pe Părintele Nifon ca o văpaie de foc ce se înălța de pe pământ la cer. Aceeaşi privelişte au văzut-o din depărtare şi mulți din părinții mănăstirii, care alergând îndată la stareț i-au vestit toate. Atunci întreg soborul a făcut rugăciune să li se descopere taina şi în aceeaşi noapte, egumenul a avut o vedenie: Sfântul Ioan înaintemergătorul, ocrotitorul mănăstirii, i s-a arătat în biserică şi i-a poruncit: «Adună pe toți frații şi ieşiți întru întâmpinarea Patriarhului Nifon, ca să nu vă păgubiți de cele mai mari, căci ajunge atâta umilire covârşitoare pe care a arătat-o!».

Astfel, cu alai şi bucurie mare, cu tămâieri şi făclii, cu prapuri şi Sfânta Evanghelie, trăgând clopotele, l-au întâmpinat pe Patriarh. Sfințitul Părinte, de cum i-a văzut, înțelegând că a fost vădit de Dumnezeu, s-a aruncat la pământ, vărsând lacrimi de umilință înaintea soborului. Mult s-a înfricoşat starețul de o smerenie ca aceasta şi îngenunchind cu întreaga obşte, au bătut metanie, cerând iertare cu străpungere.

Apoi a fost multă bucurie în sobor, căci câtă vreme a mai petrecut la Dionisiu, Patriarhul şi-a deschis vistieriile sale duhovniceşti către frați, ajutând pe fiecare şi pe toți laolaltă să sporească pe calea nevoințelor. A îndreptat cele ce aveau nevoie de îndreptare şi încă şi multe minuni a săvârşit sub ochii lor, aşa cum nu mai lungesc acum cuvântul...

În luna lui august, în unsprezece zile, bunul nostru părinte şi-a dat cu pace sufletul în mâinile lui Dumnezeu, plâns de întreaga obşte ca o maică de fiii săi.

Despina, îți scriu acestea cu sufletul potopit de bucurie, căci mort am fost şi am înviat, pierdut am fost şi m-am aflat. Sufletul tău înțelept înțelege, cred, că întâlnirea cu acest corăbier a venit din darul sfințitului Patriarh, care ne-a căutat şi ne-a găsit, iată, pe amândoi în acest ceas, spre a întări inimile noastre necăjite.

Pentru rugăciunile sale, văd limpede că Dumnezeu ne poartă de grijă şi cred că în curând vom fi iar împreună. Până atunci, îl rog pe Theodosie să te asculte şi să-ți fie de ajutor, căci el a rămas sprijin de nădejde. Pe Stanca şi Ruxandra le sărut pe frunte, ca şi pe mama lor. Să te îngrijeşti, Despina Milița, de sănătatea ta şi a pruncului din pântece!

Roagă-te să se facă voia lui Dumnezeu cu noi, nevrednicii şi dămi veşti despre voi ori de câte ori poți.”

1552 Februarie 25 de zile

Mânate de o putere neştiută, mâinile mele se grăbesc să însemneze pe hârtie toate câte le credeam ferecate cu multe peceți în adâncurile inimii. O, Doamne, cât de grabnic se scutură viața omului! Ca iarba şi ca floarea câmpului sunt de trecătoare zilele oamenilor...

Pentru rugăciunile împărătesei Cerurilor şi ale Sfântului Nifon, Dumnezeu s-a îndurat încă o dată de viețile noastre şi ne-a izbăvit din umbra morții. Boierii Craioveşti au aflat sprijin la înalta Poartă, căci însuşi bătrânul sultan precum şi Mehmet Mihaloglu îşi doreau ca în țara de peste Dunăre să nu aibă supuşi fățarnici ori vicleni. Selim încă nu izbutise să-l înlăture pe Baiazid al II-lea, iar acesta era cu adevărat semnul ajutorului lui Dumnezeu față de noi. Totuşi, Baiazid s-a arătat bănuitor şi față de boierii Craioveşti, căci capuchehaia din Stambul primise o scrisoare de la vornicul Bogdan cum că jupanul Neagoe ar fi avut înțelegeri ascunse cu Ioan Zapolya, principele Transilvaniei, lucru care s-a dovedit însă fără temei.

În noaptea dinspre 23 ianuarie 1512, oastea jupanilor pribegi, întărită de ieniceri osmani, a trecut Dunărea înghețată. Pe celălalt mal aştepta domnul Vlad cu armata lui. Fără voia sa, Neagoe fusese ales iar în fruntea oştirii pribegilor, căci era ager la minte şi viteaz în luptă. Şi nădejdea Craioveştilor n-a fost ruşinată, căci atacul curajos al călăreților lui Neagoe l-a luat prin surprindere pe Vlad, care a început să bată în retragere spre Bucureşti. Atunci mulți boieri apropiați ai domnului au trecut de partea Craioveştilor, lăsându-l pe dânsul fără apărare. Dornic a isprăvi cât mai repede lucrul, Mehmet Mihaloglu l-a urmărit pe Vlad până la Văcăreşti, unde, după ce a citit în grabă vicleşugul de care se făcea vinovat, i-a tăiat capul sub un pom. Când a sosit din urmă şi Neagoe cu călăreții săi, un lucru de mirare s-a petrecut. Neagoe, ca altădată David după uciderea lui Saul, s-a cutremurat văzând capul domnului Vlăduț zăcând în zăpadă şi a vărsat lacrimi pentru cumplitul său sfârşit. Nu-l urâse niciodată pe domn şi nu-i dorise moartea, socotindu-l un copil încă crud la minte. Şi se tânguia Neagoe mai ales pentru că astfel de fapte se petreceau între frați de aceeaşi lege, credință şi sânge. Neamul creştinesc era nedesăvârşit în trăirea Evangheliei, iar războaiele dintre creştini erau dovada că învățătura Celui blând şi smerit cu inima nu se odihnea cu adevărat în sufletele lor.

Mehmet Mihaloglu, grăbit să ajungă la Stambul, nu avea vreme de pierdut. A privit scrutător peste mulțimea de oşteni şi norod adunat de față şi a întrebat cu glas mare:

- Acum, pe cine voiți să vă pun domn?

Iar răspunsul a fost ca un singur glas:

- Pe jupanul Neagoe!

Căci toți ştiau de acum, chiar din gura răposatului domn, că Neagoe era os domnesc.

Neagoe însă s-a lepădat de această cinste cu toată tăria, căci sufletul lui era mâhnit şi tulburat:

- Puneți pe altcineva, care veți vrea, cu sfatul vostru, iar pe mine să mă iertați, că nu voi fi!

Iar boierii şi tot norodul au strigat cu glas şi mai mare:

- Nu vrem pe nimeni altcineva decât pe domnia ta, blagoslovite Neagoe!

Şi iarăşi s-a lepădat Neagoe de rugămințile lor şi a întărit că nu primeşte cu nici un chip domnia. Iar norodul a strigat iară:

- Nici Dumnezeu şi nici noi nu vrem alt domn decât pe Neagoe!

Abia atunci Neagoe şi-a adus aminte de cuvintele Patriarhului Nifon, care-i prorocise cu şapte ani în urmă toate prin câte va trece: „Văd, fiule, că multă urgie are să vină în țară peste norod şi tu vei fi în primejdie cu neamul tău. Însă Dumnezeu are să te păzească pe tine de orice stricăciune a relelor ce vor să vină, dacă o să păzeşti toate câte din inimă te-am învățat. Şi nu numai ca ai să te izbăveşti de primejdii, ci ai să urci la mare cinste şi numele tău o să sporească pretutindeni. Să-ți aduci aminte de mine, fiul meu, şi să nu te tulburi, căci eu voi fi mijlocind pentru tine, dacă voi afla milă şi odihnă la Dumnezeu. Nu uita povețele mele atunci când Dumnezeu te va chema să împărățeşti țărişoara aceasta”...

Cu inima înfrântă, Neagoe a primit întru sfârşit vrednicia domnească, plecându-se înaintea voii lui Dumnezeu. Acolo, aproape de cetatea Bucureşti, în auzul tuturor, Mehmet Mihaloglu i-a citit scrisoarea de investire şi i-a dat însemnele puterii, în numele sultanului Baiazid. În schimb, țara se obliga să plătească înainte haraci către Poartă şi să sprijine pe sultan cu armata țării, oricând va fi nevoie.

După investire, cea dintâi poruncă a domnului Neagoe a fost aceea ca trupul domnului Vlad să fie îngropat cu cinste, după rânduială, la Mănăstirea Dealu, alături de cel al fratelui său, Radu cel Mare, ceea ce s-a şi împlinit.

Începea de acum o altă viață pentru noi, o cale cu multe

povârnişuri şi răspântii.

Până atunci ni se păruse că dragostea ce o nutream unul pentru altul ne era de ajuns pentru a putea birui toate necazurile. Acum însă ne simțeam mici, neînsemnați şi neputincioşi înaintea noului drum pe care Dumnezeu îl deschidea înaintea noastră. Trecusem prin multe primejdii împreună în cei şapte ani de căsnicie, însă măreția chemării de a stăpâni peste o țară şi peste norodul ei, având a da seamă pentru aceasta înaintea lui Dumnezeu, ne umplea sufletele de frică şi cutremur. Nu puteam avea alt ajutor decât pe Domnul, pe Preacurata Lui Maică Şi pe sfinții cei plăcuți lui Dumnezeu.

Numai Theodosie, Stanca şi Ruxandra erau fără de grijă şi se minunau de toate schimbările din viața noastră, înseninându-ne frunțile cu nevinovăția lor. Îmi amintesc şi acum cât de greu s-au obişnuit a li se închina jupanii şi slujitorii de la palat, caci, deprinşi să facă cei dintâi plecăciune în fața celor mai mari, li se atrăgea atenția zi de zi că sunt coconi domneşti...

Neagoe însă era îngândurat şi parcă mai tăcut ca altădată.

Când am intrat pentru prima dată în sala tronului, el a cerut boierilor să iasă afară, voind să rămânem o vreme singuri. M-am retras tăcută într-un ungher, ca să nu-i tulbur sufletul. Neagoe a căzut cu fața la pământ înaintea icoanei Mântuitorului şi suspinând, şi-a revărsat durerea inimii într-un şuvoi nestăvilit de lacrimi: „O, Doamne al meu, Tu ştii că din pruncie întru Tine mi-am pus nădejdea şi pe Tine singur Te-am iubit, măcar că neîncetat am greşit înaintea feței Tale. Iar acum, pentru păcatele mele, Tu, Doamne, ai pus asupră-mi o sarcină mai presus de puteri, dându-mi coroana şi scaunul țării mele. Dar eu privesc înăuntrul meu şi nu văd nici putere, nici înțelepciune, nici pricepere, căci un cârmuitor de țară trebuie să fie un om curățat de patimi, cu mintea luminată, ca să poată cârmui în chip drept şi bineplăcut Ție... O, Doamne, Tu ştii că nici un bine nu sunt în stare să fac norodului şi țării mele!”...

Mai târziu, mi-a descoperit că pe când stătea aşa, fără putere, cu fruntea plecată la pământ, i s-a părut că a ațipit. Atunci l-a văzut pe Patriarhul Nifon ca şi când ar fi fost aievea, îmbrăcat în veşminte strălucitoare. Sfântul l-a prins de mână şi l-a ridicat de la pământ, binecuvântându-l de trei ori în semnul crucii. Sufletul i s-a umplut de har şi nădejde, iar apăsarea dinainte a pierit ca şi când n-ar fi fost. Atunci a suspinat adânc, mulțumind cu înțelegere lui Dumnezeu că nu l-a lăsat singur şi sărman pe acest pământ!

Vreme de câteva zile, domnul Neagoe a stat la sfat şi spovadă sub epitrahilul Părintelui Macarie. Apoi i-a chemat pe episcopi, pe părinții arhimandriți ai mănăstirilor şi pe marii dregători şi i-a ascultat pe fiecare cu răbdare şi luare-aminte, vorbind cu dânşii despre greutatea vremurilor şi despre necazurile țării. Au urmat negustorii, meşteşugarii şi țăranii. Domnul a văzut că peste tot în țară erau certuri, neînțelegeri, sărăcie şi lipsuri. A cumpănit îndelung toate câte le-a aflat, s-a rugat cu mare stăruință ca Dumnezeu să-l lumineze şi a strâns iar sfatul domnesc. Acum însă avea fața luminată şi veselă, cuprinzând cu strălucirea ochilor pe fiecare în parte şi pe toți laolaltă. A grăit cu dulceață, rar şi apăsat:

- Preasfinților episcopi, sfinților părinți şi călugări, cinstiții mei jupani, dregători şi slujitori... Din voia lui Dumnezeu sunt astăzi pe scaunul domnesc, în mijlocul vostru, cu frică şi cutremur, ştiind că cel mai mare dintre oameni trebuie să fie ca cel mai mic şi ca unul ce slujeşte tuturor. De aceea am căutat mai înainte de orice poruncă şi tocmeală nouă a țării să mă plec înaintea voastră ca să vă cunosc temeinic nevoile şi sufletele voastre, să vă înțeleg gândurile şi durerile. Am pus la inimă toate câte am aflat şi le-am adus înaintea lui Dumnezeu, în smerita mea rugăciune. Şi milostivul nostru Mântuitor, dimpreună cu Stăpâna Născătoarea de Dumnezeu n-au trecut cu vederea rugăciunea mea, ci s-au îndurat de mine şi mi-au dat îndrăzneală să vă vorbesc astăzi în acest chip. Iată, iubiții mei, cum am chibzuit eu, iar voi dacă veți afla alt sfat mai bun, cu bucurie eu îl primesc şi mă supun vouă. Eu însă aşa am socotit: să începem lucrul nostru chemând mai întâi binecuvântarea lui Dumnezeu peste țărişoara aceasta şi peste norodul ei, că toată darea cea bună şi tot darul de Sus este, de la Părintele Luminilor. Ştiți că s-au înmulțit peste tot fărădelegile, în oraşe, în sate, în târguri... Eu însumi mă pocăiesc înaintea lui Dumnezeu că mâinile, gura, mintea şi inima mea sunt pline de necurăția păcatelor. Iată însă, iubiții mei, că se apropie Sfântul şi Marele Post, care e vreme de pocăință şi rugăciune. Să ne întoarcem la Hristos, iubiții mei, cu post, cu rugăciune, cu privegheri şi milostenii, ca să ne deschidă uşa milostivirii Sale. Peste tot în țară, bărbații şi muierile, copiii şi bătrânii să țină postul cu frică şi cu credință. Să iertăm celor ce ne-au greşit, să ne lăsăm de necurății şi fărădelegi şi mai ales să alergăm la spovedanie şi la slujbele bisericeşti. Am socotit pe urmă ca la sfârşitul

Postului, dacă va fi binecuvântarea lui Dumnezeu şi ajutorul Său, să chemăm la Târgovişte pe Părintele Patriarh Pahomie de la

Țarigrad, ca să săvârşească dumnezeiasca slujbă a sfințirii Sfântului şi Marelui Mir pe pământul țării noastre. Eu cu doamna Despina Milița ne vom îngriji şi vom arvuni toate. Cât despre încoronare, nu mă grăbesc, ci voi aştepta ca după sfințirea Marelui Mir să fiu uns după rânduială. Însă cu un ochi trebuie să veghem şi la ceea ce se întâmplă la Stambul, căci zilele bătrânului Baiazid sunt într-adevăr grele...

Aşa a fost cel dintâi cuvânt al domnului Neagoe către jupanii țării şi nimeni nu a putut grăi o vorbă împotrivă, căci Duhul lui Dumnezeu grăia prin gura lui. Domnul a avut cuvânt pentru fiecare latură a țării şi a dat răspuns bun pentru toate pe rând, pentru pregătirea şi lefurile oştirii, pentru pricinile meşteşugarilor şi vămile negustorilor, pentru moşiile şi satele mănăstirilor, pentru țăranii simpli şi pentru cei fără de adăpost şi pribegi. Pentru fiecare avea un gând luminat, încât se mirau toți de vasul cel plin de înțelepciune ce stătuse atâta vreme ascuns şi neluat în seamă. Aşa se împlineau cu robul lui Dumnezeu cuvintele psalmistului: *încordează-ți arcul, propăşeşte şi împărăteşte pentru adevăr, blândețe şi dreptate. Pentru aceasta te va binecuvânta pe tine Dumnezeu în veac...*

Măria sa a scutit de dijmă pentru un an pe toți țăranii şi meşteşugarii, pentru ca țara să se mai întremeze. Dările şi banii urmau a se strânge de la vameşii şi negustorii străini care se îmbogățeau pe seama Țării Româneşti. A făgăduit ajutor familiilor cu copii, dând tocmeală ca în anul în care se naşte un prunc acea casă să fie izbăvită de orice plată şi muncă pentru domnie, iar pruncul născut să primească milă şi ajutor de la Curte. Şi meşteşugarii au fost încurajați, dându-se multe înlesniri breslelor munteneşti de olari, curelari, rotari şi de alte meşteşuguri, căci domnii dinainte se obişnuiseră a nesocoti lucrul lor, alegând mai mult lucrul străinilor. Încă a mai stăvilit Neagoe şi venirea pribegilor căutători de aur în munții Țării

Româneşti, iar mai târziu a oprit-o cu totul, pentru ca aurul să fie numai spre folosul şi câştigul țării.

Apoi, domnul a rânduit cu pricepere dregătoriile în divanul domnesc, dând fiecăruia după vrednicie şi necăutând la fața omului. Nu s-a temut a păstra în sfat pe jupanii Calotă şi Ivan logăfătul, care fuseseră înainte preasupuşi domnului Vlad, ci ştiind destoinicia şi neviclenia lor, le-a dat pe mai departe cinstea cuvenită. Postelnic l-a numit pe fratele său Preda, ca unul care îi era devotat şi în care se încredea.

În această vreme, nesocotitul Bogdan, vrând să scape de

judecata faptelor sale rele şi viclene, a fugit peste Dunăre, cu gând de a ajunge la Selim şi a se răzbuna. A fost însă prins de raialele turceşti ale lui Mehmet Beg şi adus ostatic la Târgovişte, cu ocară şi necinste. Domnul Neagoe a voit să-i cruțe viața, iertându-i toate câte meşteşugise în acei ani împotriva sa, cerându-i numai să se pocăiască şi să spuie unde a ascuns vistieria țării, însă jupanii din sfatul domnesc i-au stat împotrivă:

- Doamne Neagoe, nu e de laudă judecata pe care o faci, căci dacă răul nu e pedepsit la vreme, se întinde şi te îneacă! Ai uitat oare cu câtă otravă a adăpat Bogdan sufletul domnului Vlad împotriva ta? Nu dai pildă bună prin milostivirea asta, că oamenii sunt traşi spre cele rele din tinerețile lor şi dacă nu-i struneşti cu varga dreptății, ți se urcă în cap! Țara trebuie să vadă că are în frunte un domn drept şi cu cei buni şi cu cei răi şi răsplăteşte fiecăruia după dreptate. Altfel se va duce vestea că țara n-are stăpân şi lupii o vor sfâşia! Fiii lui Mihnea atâta vor, să audă că au cu cine se înhăita..

Domnul i-a ascultat abătut şi cu un surâs amar le-a grăit din durerea inimii:

- Ştiu asta, cinstiți jupani! Dar am vrut să-i mai dau o nădejde acestui suflet, ca să se pocăiască de toată tulburarea şi neorânduiala ce a adus-o Țării Munteneşti, Patriarhului Nifon, domnului Radu, lui Vlad şi mie! Nu vreau să dau răspuns de sufletul lui înaintea lui Dumnezeu! Mi-e teamă însă că Bogdan e orbit de răutate şi că va alege mai bine moartea decât mila mea, iar asta o să vedeți singuri...

Într-adevăr, aşa a fost. Bogdan a lepădat cu mândrie milostivirea domnului Neagoe şi fiind dat judecății vornicului Calotă, a fost chinuit cu bătăi până şi-a dat sufletul. Trupul său a zăcut o vreme aruncat în câmp, însă nici fiarele nu s-au putut apropia de duhoarea nesuferită a celui ce disprețuise până în sfârşit mila lui Dumnezeu. Despre moartea lui s-a dus apoi vestea pretutindeni, iar oamenii clătinau din cap zicând: „Blestemul Patriarhului Nifon!” *Iată omul care nu şi-a pus pe Dumnezeu ajutorul lui, ci a nădăjduit în mulțimea bogăției sale şi s-a întărit întru deşertăciunea sa...*

Ziua, domnul Neagoe se afla în mijlocul curtenilor şi al dregătorilor, cu chip strălucitor şi bucuros, dând porunci şi ascultând pricini cu multă chibzuință, iar noaptea se retrăgea smerit în cămara domnească, unde cu fața la pământ cerea milă şi înțelepciune de la Dumnezeu. Şi în timp ce pretutindeni numele lui era pomenit cu laudă şi era slăvit de gurile călugărilor, jupanilor,

țăranilor şi oştenilor pentru binele ce-l împărțea fiecăruia, în întunericul nopții el mărturisea precum prorocul David că este vierme şi nu om...

1552 Săptămâna Luminată

Nu ştiu să fi văzut vreodată, de când țin minte, vreme mohorâtă în zilele învierii! Lumina lui Hristos luminează tuturor şi această lumină se arată şi ochilor de lut ai muritorilor, începând înălțător din „ziua cea dintâi a săptămânii" şi însoțindu-ne ca o mângâiere lină până la sfârşitul ei.

Şi la noi, la Ostrov, un soare blând a coborât până-n adâncul apelor ce înconjoară schitul.

Mult s-a liniştit sufletul meu în aceste zile ale Păresimilor...

Am tresăltat cu duhul la frumusețea slujbelor tocmite cu dumnezeiască insuflare, în săptămâna Sfintelor Patimi şi mai ales în zilele învierii. Am lăcrimat în gând cu „femeia ceea ce căzuse în păcate multe" şi am cuprins cu dorul inimii picioarele Celui ce a dezlegat păcatele mele. Am alergat apoi la Mormântul cel „mai înfrumusețat decât raiul" şi „mai luminat decât orice cămară împărătească" şi am căutat cu dorire pe Hristos. Mormântul însă era gol, iar un glas tainic - nu în vifor, nici în fulgere, ci în adiere de vânt subțire - mi-a părut a mă striga pe nume: „Monahie Platonida, de ce plângi, pe cine cauți?"...

Acea lină şi dulce adiere îmi umple uneori liniştea chiliei în nopțile singurătății mele, când dovedesc a lăsa deoparte grijile deşarte. Atunci inima mi se umple de o pace şi o bucurie ce nu cunoaşte lipsă. Sufletul îmi tresaltă ca un prunc purtat în brațele maicii sale şi ştiu că Părintele Nifon, dimpreună cu domnul Neagoe şi cu fiii noştri se roagă în ceruri pentru mine. Însă prea adesea mă aflu cu mintea pironită de mormântul lumii acesteia amăgitoare, ducând o viață plină de lenevie, pentru care nu pot vedea pe Domnul meu Cel înviat. O, Doamne, dă-ne nouă mai adevărat să ne împărtăşim de Tine în ziua cea neînserată a împărăției Tale!

Aflând câteva zile de tihnă, mă cufund iarăşi în umbra amintirilor de demult şi deschid din nou, cu înfiorare, cartea unei vieți

țesute în chilimuri de lacrimi şi mărgăritare...

Zilele învierii îmi aduc în minte chipul luminos al domnului Neagoe şi bucuria pe care o răspândea în jur, revărsată din plinul inimii sale în care sălăşluia Hristos cel înviat.

Pentru mai multe pricini, nu s-a putut săvârşi la Curte slujba sfințirii Sfântului şi Marelui Mir în anul acela, aşa cum ne dorisem. Mai întâi că Patriarhul Constantinopolului avea trebuință de învoială de la sultan ca să vină în Țara Românească. Or, momentul nu era prielnic, căci Baiazid fusese izolat încetul cu încetul în palatul Topkapi, iar din umbră, Selim câştiga tot mai multă putere în imperiu. Dincolo de asta însă, Neagoe a socotit că pentru păcatele noastre s-a întâmplat aşa.

De altfel, în primăvara acelui an, la 25 aprilie, bătrânul sultan a murit şi un val de îngrijorare ne-a cuprins. Mircea, fiul lui Mihnea apostatul, dimpreună cu fratele său Miloş, alt râvnitor la scaunul domnesc, au căutat îndată să cadă la învoială cu Selim. Dar n-au izbândit nimic, căci tânărul sultan era preocupat să-şi întărească puterea în imperiu şi ducea bătălii crâncene în Anatolia. Aşa încât arzul întocmit de boierii lui Mircea şi Miloş, prin care cereau noului padişah înlăturarea domnului Neagoe din scaunul țării, n-a primit nici un răspuns din partea Stambulului.

Tot în anul acela, după praznicul Sfinților Apostoli Petru şi Pavel, a sosit şi sorocul naşterii pruncului nostru. Urma să fie întâiul născut în palatul domnesc, întâiul porfirogenet. Întreaga cetate fremăta alături de noi, căci domnul Neagoe se făcuse iubit de norod. Pruncul a fost un băiețel, căruia i-am pus numele Petru. Iar Măriei sale i s-au umezit iarăşi ochii primindu-l în brațe... Cu fiecare prunc pe care ni-l dăruia Dumnezeu şi care ne umplea casa şi viața, sporea în noi dragostea unuia față de altul, care însă nu ne robea, ci ne înălța spre dragostea cea desăvârşită, Hristos. De altfel, nu socoteam acele bucurii decât aşa cum şi erau, grabnic trecătoare, ştiind că aici, pe pământ, suntem izgoniți şi pribegi şi că singurele bucurii nepieritoare sunt în împărăția cea de Sus.

Iar bunul Dumnezeu nu ne lăsa sufletele să se moleşească prin desfătările vieții, ci mereu ne trimitea încercări şi ghimpi care să ne țină trează conştiința. Aşa se face că, la puține zile de la naşterea lui Petru, au venit din nou primejdia şi necazul. Neagoe a fost nevoit să pună iarăşi mâna pe sabie, căci iscoadele domneşti ne-au înştiințat că neîmpăcatul Mircea pornise din Transilvania cu oaste asupra noastră. Nu trecuseră decât şase luni de când domnul

urcase pe tron, însă rânduiala pe care o statornicise în țară îi făcuse un nume bun şi cinstit, câştigându-i încrederea boierilor şi a căpitanilor de oaste. În fruntea acestora, Neagoe s-a avântat în luptă cu nădejde şi putere multă. Luat prin surprindere de iureşul oştirii munteneşti, Mircea a fost pus grabnic pe fugă, împreună cu oastea sa de lefegii şi s-a ascuns în cetatea Ciceului, cerând ocrotirea principelui Ioan Zapolya.

După victorie, Neagoe a trimis o solie către Selim, arătându-i prin scrisoare cum a biruit pe Mircea şi cerând firman de domnie de la înalta Poartă. Tânărul padişah era încă nehotărât, neştiind dacă să sprijine pe Neagoe sau pe pârâşii lui, Mircea şi Miloş. În cele din urmă a învins gândul câştigului grabnic, căci haraciul către Poartă fusese plătit la timp în acel an şi asta pentru că Valahia avea domn un bun gospodar. Pe lângă aceasta, sultanul aflase despre Ortodoxia curată a domnului Neagoe şi despre lipsa lui de slugărnicie față de puterile apusene. La urechea lui Selim au ajuns destule vorbe care l-au încredințat că Neagoe nu va trece niciodată de partea latinilor, fiind ucenic de-al Patriarhului Nifon, care vorbise de atâtea ori împotriva Uniației de la Florența. Iar sultanul ştia că apusenii singuri, fără sprijinul răsăritenilor, nu au destulă tărie şi nici îndemn spre a porni vreo cruciadă împotriva Semilunei înălțate în Constantinopole.

- Aşa a fost soarta țărişoarei acesteia dintotdeauna! mi-a spus cu tristețe domnul Neagoe într-o zi, pe când eram în turnul Chindiei şi priveam întinderile zărilor depărtate. Înconjurată de imperii falnice, ea n-a avut nicicând zile de tihnă şi uşurare. Dintr-o parte Semiluna, dintr-alta Europa cu amăgirile ei viclene... Dar să nu ne temem de altceva decât să nu cădem din credința şi dragostea lui Hristos! Căci de cele mai multe ori duşmanii dinăuntru sunt mai aprigi decât cei din afară. Iar duşmanul cel mai ascuns este voia noastră cea rea şi firea cea veche. Vom dăinui atâta vreme cât vom tine credința neschimbată şi dreapta viețuire creştinească, după cuvântul Patriarhului Nifon. E drept că stăpânirea turcească aduce multă suferință şi jale, dar mulți sfinți se vor proslăvi în această prigoană. Iar Biserica va dăinui prin sângele martirilor şi prin sfințitele sudori ale sihaştrilor nevoitori...

Apoi, căutând să cuprindă cu ochii săi nemărginirea întinderilor de sub soare, a adăugat ca pentru sine:

- Datoria unui domn binecredincios este de a ocroti bisericile şi pe sfinții slujitori, de a fi tată sărmanilor, văduvelor şi orfanilor, de a aduce milă peste toți cei de o credință, de la o margine la alta a

țării sale.

Şi tulburat parcă de propriile sale cuvinte, a spus cutremurat:

- O, Doamne, eu sunt robul Tău şi fiul roabei Tale, miluieştemă cu Darul Tău să împlinesc chemarea pe care mi-ai dat-o mie, nevrednicului...

În acel prim an de domnie, cu ajutorul lui Dumnezeu şi prin osteneala Părintelui Macarie, am izbutit să tipărim încă o carte bisericească în Țara Românească. După Liturghier şi Octoihul cel Mare, încheiat în 1510, s-a tipărit un preafrumos Tetraevanghel în limba slavonă, cuprinzând cele patru Evanghelii de la Matei, Marcu, Luca şi Ioan. Cartea avea pe margini însemnarea pericopei evanghelice, pentru folosul preoților.

Mult s-a bucurat sufletul Măriei sale răsfoind filele cu dumnezeieşti învățături şi a dat poruncă grabnică să se tipărească, pe cheltuiala Curții, cât mai multe exemplare, ca să ajungă în toate cetățile țării, la sfintele biserici şi mănăstiri, spre luminarea şi folosul norodului. Aşa au ieşit din tiparniță la Bistrița mulțime de cărți meşteşugit lucrate, care se întreceau în frumusețe chiar cu manuscrisele, mai ales acelea scoase pe pergament cu chinovar, albastru şi auriu.

Începându-şi domnia cu tipărirea Tetraevanghelului, gândul lui Neagoe a fost să-şi afierosească întreaga ocârmuire Mântuitorului Hristos, Cuvântul întrupat, Cel prin Care toate s-au făcut, precum spune apostolul Ioan la începutul Evangheliei sale: La început era Cuvântul şi Cuvântul era la Dumnezeu şi Dumnezeu era Cuvântul. Acesta era întru început la Dumnezeu. Toate prin El s-au făcut şi fără El nimic nu s-a făcut din ce s-a făcut. Întru El era viață şi viața era lumina oamenilor. Şi lumina luminează în întuneric şi întunericul nu a cuprins-o.

Tot în acel an, de praznicul Adormirii Născătoarei de Dumnezeu am mers la Curtea de Argeş, unde nu mai fusesem de mult din pricina atâtor pribegii şi necazuri. Iubeam acele locuri binecuvântate de Sfântul Nifon şi inima ni s-a strâns de durere când am văzut o parte din zidurile Mitropoliei surpate. Domnul Neagoe nu-şi uitase însă gândul din anii pribegiei la Constantinopole, aşa încât a pus chiar atunci început visului său de a ridica acolo, în cinstea împărătesei Cerurilor, o biserică minunată cum nu mai era alta sub soare. Iar Maica Domnului a blagoslovit dorirea robului său, dăruindu-i ajutor grabnic.

Anul 1513... An blagoslovit, în care Dumnezeu ne-a învrednicit a săvârşi slujba sfinţirii Sfântului şi Marelui Mir la Curtea de la Târgovişte. Mult dor avusese domnul Neagoe pentru

De atunci, vreme de cinci ani, cât a durat săvârşirea lucrului, mergeam adesea la Curtea de Argeş. Domnului îi plăcea mult să şadă acolo, în liniştea târgului retras sub poalele dealurilor, lăsând deoparte, pe cât îi era cu putinţă, grijile domniei. De o singură grijă nu se lepăda nici în somn: aceea de a iscodi cu mintea şi mai mult cu inima ceea ce voia şi aştepta Dumnezeu de la dânsul. Neodihnit a fost sufletul domnului până în ceasul morţii pentru acest gând, socotindu-se slugă neharnică, ce va da socoteală pentru fiecare clipă irosită în vânt... împlinirea acestei slujbe, căci sufletul său era amărât şi împovărat după moartea domnului Vlăduţ. Nu înfăptuise domnia sa uciderea, dar înăuntrul său îşi găsea vină pentru vărsarea de sânge omenesc. Şi asemeni regelui David, Neagoe a plâns cu amar până la sfârşitul vieţii fărădelegea sa, cerând lui Dumnezeu să-l izbăvească de vărsarea de sânge, să-l cureţe şi să-l spele cu isopul milei Sale. Iar mai pe urmă, în toată vremea domniei sale, a judecat cu milă pe supuşi, negrăbindu-se vreodată a pedepsi cu moartea nici pe cei mai înverşunaţi duşmani ai lui. Căci sângele omenesc este prea scump lui Dumnezeu, fiind răscumpărat de însuşi Sângele lui Hristos, care a murit pentru păcatele noastre pe Cruce. Pentru aceea pocăinţa Măriei sale era adâncă şi înţelegătoare. Iar mult milostivul Dumnezeu nu a trecut cu vederea lacrimile sale, dăruindu-i bucuria mântuirii şi nădejdea împărăţiei veşnice. Iar cui i se iartă mult, acela mai mult iubeşte...

Dumnezeiasca slujbă a sfinţirii Marelui Mir urma să se săvârşească, după rânduială, în Joia Mare din Săptămâna Patimilor lui Hristos. Pregătisem la Târgovişte toate cele de trebuinţă, după rânduiala pe care Preasfinţitul Maxim ne-o înfăţişase cu de-amănuntul prin scrisoare. Aromatele, mirodeniile, precum şi vasele de argint pentru păstrarea Sfântului Mir fuseseră aduse din vreme din colţuri îndepărtate ale lumii.

Cu câteva zile înainte de sfinţire a sosit de la Ţarigrad, cu mare osteneală şi cu învoire de la sultan, însuşi Patriarhul Pahomie cel vrednic de pomenire. A fost primit cu mare cinste la Curte şi înconjurat de vlădicii Ţării Româneşti, de arhimandriţi, preoţi, monahi şi dregători. Mai ales domnul Neagoe era mereu în preajma sa, căutând a-i prinde cel dintâi gând şi cuvânt şi a-l împlini cu sârguinţă. Au venit oaspeţi de peste tot, din Moldova, din Transilvania, de la Braşov şi Sibiu, din Polonia şi Rusia. Din Serbia

a sosit Mitropolitul Maxim împreună cu bătrâna mea bunică, maica Anghelina.

Slujba s-a săvârşit cu mare solemnitate şi frumuseţe, începând cu rânduiala mărunţirii şi fierberii aromatelor, care s-a făcut în primele zile ale Săptămânii Patimilor. Miercuri seara, după Pavecerniţă, Mirul astfel pregătit a fost adus în vase de argint şi aşezat în biserică, pe Sfânta Masă. Părintele Macarie s-a învrednicit a-l pune cu mâinile sale pe Prestol, rostind, după rânduială, mulţumirea: „Săvârşitu-s-a lucrul şi s-a împlinit". Iar ceilalţi părinţi slujitori au răspuns toţi cu glas mulţumitor: „Săvârşitu-s-a lucrul şi s-a împlinit". Apoi, închinându-se, Părintele Macarie a zis, căutând cu bucurie la icoana Preasfintei Maici: „Mai ales pentru rugăciunile Născătoarei de Dumnezeu!". Şi din nou soborul de preoţi a întărit mulţumirea zicând: „Săvârşitu-s-a lucrul şi s-a împlinit!"

A doua zi, în Joia Patimilor, mulţime mare de norod s-a adunat la Curte şi pe străzile cetăţii ca să primească blagoslovenia Patriarhului şi să se roage alături de domnul ţării şi de preoţi. Dimpreună cu Neagoe şi cu coconii noştri ne-am aşezat, după cuviinţă, în străните domneşti, ascultând cu luare-aminte şi evlavie slujba sfinţirii Marelui Mir. După citirea Paremiilor, Patriarhul s-a apropiat de Sfânta Masă pe care se aflau vasele de argint şi înălţându-şi mâinile, s-a rugat cu glas mare şi smerit:

- Ţie ne plecăm, Doamne Dumnezeule Cel în Treime lăudat! Trimite Duhul Tău cel Sfânt şi sfinţeşte mirul acesta! Fă-l pe el ungere de bucurie a Duhului Sfânt, ungere a naşterii de-a doua, ungerea sfinţirii, îmbrăcăminte împărătească, pavăză de vitejie, depărtare a toată încercarea diavolului, semn al izbăvirii de ispite, curăţie inimii, bucurie veşnică, ca cei ce se vor unge cu el, luminând precum făcliile cerului prin strălucirea lor, neavând întinăciune sau pată, să fie primiţi întru odihna de veci...

Mult har am simţit coborându-se asupra noastră prin puterea acestei slujbe. A fost ca o pecetluire a înnoirii noastre sufleteşti, ca o nepreţuită binecuvântare dumnezeiască pentru noi. Şi aşa cum pruncii, la vreme de necaz, aleargă la mama lor, aşa am socotit şi noi atunci ca în toate strâmtorările ce vor veni asupra ţării şi a norodului să alergăm la Maica noastră,

Biserica, de unde să cerem tot darul şi ajutorul. Iar nădejdea nu ne-a fost ruşinată, căci Dumnezeu şi-a arătat mila Sa şi a trimis pace peste ţărişoara noastră, încă şi ploaie şi soare la vreme potrivită, încât pământurile au dat iarăşi roade şi hrană, nu numai pentru noi şi pruncii noştri, ci şi pentru străini.

Nu pentru lauda omenească aştern aceste puţine zugrăveli ale vremii lui Neagoe Basarab, de-a pururea pomenitul meu soţ, ci pentru slava lui Dumnezeu, fără de Care nimica nu suntem şi nimica nu putem isprăvi. Blagoslovită a fost vremea domniei sale cu preafrumoase osteneli şi fapte, dar fără harul lui Hristos şi ajutorul Lui, nici un fir de colb n-am fi putut clinti din loc...

Măria sa cunoştea că omul este nimica, fără numai slăbiciune, urgie şi neputinţă şi că singur puternic este Domnul, Care pe cei slabi îi întăreşte, pe cei nepricepuţi îi înţeleptşeşte şi celor morţi le dă viaţă. Pentru aceea, cu mare dragoste şi credinţă s-a sârguit a-şi găti sufletul să primească ungerea împărătească cu Sfântul şi Marele Mir. Iar Patriarhul Pahomie, văzând buna aşezare a lui Neagoe, înţelepciunea şi evlavia sa nefăţarnică şi aplecarea inimii sale spre milostenie, căci pururea mâinile domnului erau pline de daruri şi în gura sa nu se aflau decât cuvinte bune şi dulci, a hotărât să zăbovească la Curtea de la Târgovişte şi de slăvită înviere a Domnului, ca să săvârşească el însuşi slujba încoronării şi a mirungerii noastre.

Din smerenie însă, domnul Neagoe a pus rugăminte Patriarhului ca slujba să fie făcută în Sâmbăta cea blagoslovită şi nu în zilele Paştilor, pentru ca nimic pământesc să nu umbrească frumuseţea şi strălucirea Sfintei învieri, iar gândul oamenilor să se înalţe nestingherit numai către împăratul cel fără de moarte, Hristos.

La slujba încoronării au venit soli de la Buda, din Ţarigrad, de la Srem, precum şi din locuri mai îndepărtate. În suita

Patriahului Pahomie erau mai mulţi arhimandriţi de la Constantinopole, psalţi şi diaconi. Între ei, un om mult dăruit de Dumnezeu, chir Manuil Corinteanul, dascălul Patriarhiei, om cu multă ştiinţă de carte şi mai ales cu evlavie şi trăire duhovnicească. Domnul Neagoe a petrecut bucuros multe ceasuri cu dânsul, ascultându-l şi întrebându-1, căci râuri de înţelepciune se revărsau de pe buzele sale. Era urmaşul vestitului Matei Camariotul, ilustrul învăţător al Curţii Bizantine de dinaintea căderii imperiului. Şcoala constantinopolitană avusese atunci cea mai mare cinstire, până şi latinii mândrindu-se cu numele ei când voiau să-şi dovedească temeinicia educaţiei lor. Mai mult decât atât, am aflat cu bucurie că preacinstitul chir Manuil stătuse în preajma Patriarhului Nifon în vremea păstoririi lui la Constantinopole, fiind prigonit şi chiar întemniţat scurtă vreme din pricina legăturii sale strânse cu

Patriarhul. De la Sfântul Nifon primise el această moştenire rară a împletirii vieții duhovniceşti adânci cu darul cuvântării şi al teologhisirii. Chir Manuil ne-a povestit multe lucruri minunate din viața iubitului nostru Părinte Nifon, căci îl cunoscuse bine. Astfel am aflat că, înainte de a fi înlăturat din scaun, Patriarhul adusese la dreapta credință şi botezase aproape patru mii de suflete, între care mulți musulmani şi evrei. Ba răscumpărase încă şi mulțime mare de robi de la turci, cât nici nu li se mai cunoştea numărul.

- Iar toate acestea au fost de ajuns pentru a-l îndepărta din scaunul patriarhal! a încheiat suspinând chir Manuil.

Acest mare trăitor şi dascăl neîntrecut al Patriarhiei de la Constantinopole era şi un iscusit melod şi făcător de canoane. El alcătuise slujba celui mai mare apărător al Ortodoxiei acelei vremi, Sfântul Marcu Evghenicul, precum şi stihurile pline de umilință ale Prohodului Mântuitorului, pe care le-am şi cântat cu toții, alături de psalții greci şi munteni, în noaptea din Vinerea Patimilor.

După Prohod am mers să ne odihnim puțină vreme, cu sufletul greu, dar mângâiat totuşi de prevestirea tainică a învierii

Mântuitorului, dulcea Primăvară ce dădea a izbucni năvalnic peste viețile noastre.

În zori, după ce ne-am pregătit după cuviință, ne-am spovedit la Părintele Macarie, luând dezlegare de păcatele noastre. Ne încredințam iară şi iară în mâinile lui Dumnezeu, ca nişte robi şi slugi nevrednice ale Lui.

Înainte de a porni spre biserica domnească, Mitropolitul Maxim şi maica Anghelina au cerut îngăduință să ne vorbească. I-am primit cu cinste, ca pe nişte părinți sufleteşti şi trupeşti mult iubiți. Bunica ne-a privit cu duioşie şi două lacrimi calde i-au rourat privirea. Eram nepoții ei şi domnii unei țări mândre şi încă slobode! împreună cu Preasfințitul Maxim, au desfăcut darurile gătite pentru noi. Mai întâi ochii ni s-au uimit de strălucirea unor preaîmpodobite veşminte, frumoase cum nu mai văzusem până atunci. Maica Anghelina ni le-a întins pe rând, cu mâinile ei bătrâne şi mici: o hlamidă bizantină, liliachie la culoare, cu brâie şi chilimuri aurii, pentru domnul Neagoe şi un caftan de catifea albăstrie cu înfloriturі de aur pentru mine.

Pe urmă, Mitropolitul Maxim a deschis cu evlavie un sipet vechi, ca pe o raclă cu sfinte moaşte. Bunica ne-a îndemnat să ne apropiem:

- *Binecuvintează, suflete al meu, pe Domnul şi toate cele dinlăuntrul meu, numele cel sfânt al Lui!* a spus ea în dulcele grai

sârbesc. Iată că mi-a dat Dumnezeu zile să vă văd primind ungerea sfântă şi împărătească. Astăzi voi vedea din nou strălucind cununile străbunilor noştri pe frunţile voastre, copiii mei... Aici sunt coroanele pe care le-am purtat împreună cu cel de veşnică pomenire ţar Ştefan, iar înainte, părinţii şi bunicii noştri, căci aceste cununi au fost întâi ale slăviţilor împăraţi creştini, ţarul Lazăr şi ţarina Milița, soţia sa!

O, cât cutremur ne-a cuprins la auzul acestor cuvinte! Că aşa lucrează darurile care vin de la Dumnezeu: ele umplu inima de frică şi evlavie, căci dragostea Lui nu are preţ şi sufletul omului cunoaşte cu înfricoşare că nimic nu ar putea da în schimb pentru ea! Am îngenuncheat, sărutând în tăcere mâinile Presimţitului Maxim şi ale maicii Anghelina, rugându-i să ne pomenească în sfinţitele lor rugăciuni. Şi acum, după zeci de ani, sunt cuprinsă de teamă dacă nu cumva prin faptele noastre le-am amăgit încrederea pe care şi-au pus-o în noi, nevrednicii...

După aceasta, am plecat spre biserica domnească. În fruntea alaiului era marele spătar, urmat de călăreţii Curţii, îmbrăcaţi în tunici roşii de mătase, cu frâiele cailor argintate şi săbii bătute în pietre scumpe. În urma lor, strunind un pur-sânge arăbesc, venea domnul Neagoe, înconjurat din amândouă părţile de jupanii cei mai de seamă ai ţării: marele ban, marele vornic, marele armaş, marele comis, marele serdar, marele aga, marele postelnic şi ceilalţi dregători. Urma careta imperială, împodobită cu stema ţării, în care şedeam alături de cei patru coconi domneşti. Din spate veneau, după rang, jupanii şi jupânesele de la Curte, dimpreună cu solii şi musafirii sosiţi la ceremonia încoronării. Maica Anghelina mergea alături de jupâneasa Neaga şi de Neguţa, soţia banului Barbu. De o parte şi de alta a drumului, negustori, ţărani, copii, bătrâni, cerşetori strigau cu bucurie urări de domnie îndelungată Măriei sale. Iar din turnurile palatului răsunau trâmbiţele şi tobele de sărbătoare.

Primăvara îşi desfăcea odăjdiile înmiresmate peste vieţile noastre. În lumina dimineţii, dangătul clopotelor străpungea înaltul albăstriu al cerului, spărgând ghiocii albi ai florilor de cireş dinaintea noastră. În inimi ni se aşternuse pacea.

Ne-am apropiat de treptele bisericii celei mari din Târgovişte. Clopotele au tăcut, trâmbiţele şi tobele au amuţit. Patriarhul Pahomie, îmbrăcat în veşminte strălucitoare, a coborât pe trepte, având în mâini Sfânta Evanghelie şi Crucea. Cu capul descoperit, domnul Neagoe s-a apropiat şi închinându-se, a sărutat sfintele

odoare, în timp ce diaconii l-au cădelniţat de câteva ori. Apoi, înconjurat de sfinţiţii vlădici, domnul a intrat în biserică, urmat de ceilalţi.

La Sfânta Liturghie ne-am aşezat, după obicei, în strănile domneşti. La vremea Antifoanelor, cei doi arhierei ai Ţării Româneşti l-au dus pe domn la icoanele împărăteşti, unde Neagoe a îngenuncheat smerit, încredinţându-se purtării de grijă a Maicii Domnului şi a Mântuitorului Hristos.

La vremea rânduită, domnul a rostit cu glas puternic Simbolul de credinţă. Cuvintele sale păreau că se întipăresc în veşnicie, ca o pecete de aur peste bolta vremii. Era o mărturisire de credinţă înaintea lui Dumnezeu şi a oamenilor, înaintea sfinţilor, a îngerilor şi a slujitorilor lui Dumnezeu de pe pământ. Împreună cu cei doi vlădici, Neagoe a intrat în sfântul altar prin uşile împărăteşti şi au înconjurat cu toţii, ca într-o horă, Prestolul, în timp ce întreaga biserică psalmodia cu bucurie „Isaie, dănţuieşte...” La sfârşitul cântării, domnul a îngenuncheat, rezemându-şi creştetul de Sfânta Masă, iar Patriarhul Pahomie, punându-şi mâinile pe capul său, a citit cu glas tremurător molitva încoronării:

- Doamne, Dumnezeul nostru, împăratul împăraţilor şi Domnul domnilor, Care prin Samuil prorocul L-ai ales pe David, robul Tău, să fie rege peste poporul Tău Israel; ascultă acum cererea noastră smerită şi caută din locaşurile Tale spre robul Tău acesta, Ioan Neagoe Basarab, pe care ai binevoit să-l aşezi domn peste poporul Tău cel sfânt, pe care l-ai răscumpărat cu Scump Sângele Unuia Născut Fiului Tău; binevoieşte să fie uns cu untdelemnul bucuriei, înveşmântează-l cu puterea cea de Sus, pune pe capul său cunună de piatră scumpă, dă-i lui viaţă întru lungime de zile...

La sfârşitul rugăciunii, Patriarhul l-a uns pe domn cu Sfântul Mir pe frunte, pe ochi, pe buze, pe urechi, pe piept şi pe braţe. Iar eu, nevrednica, am fost mirunsă pe frunte, după rânduială.

Apoi ne-am împărtăşit cu Trupul şi Sângele Mântuitorului Hristos: domnul Neagoe în sfântul altar, cu clericii, iar eu înaintea uşilor împărăteşti. Primind ungerea împărătească şi Viaţa cea mai bună înăuntrul nostru, am păşit în mijlocul bisericii, unde am fost înveşmântaţi în caftanele domneşti. Patriarhul Pahomie a pus pe umerii domnului hlamida liliachie ce se revărsa pe pământ, având vulturul bicefal brodat pe poalele din faţă şi pe spate. Apoi i-a aşezat pe creştet coroana de aur cu pietre scumpe, umplându-i chipul de strălucire şi slavă. Un freamăt prelung a cuprins biserica. Bătrânul Patriarh a zâmbit cu ochii înlăcrimaţi, sărutând cu dragoste fruntea

domnului, iar Neagoe i-a sărutat cu evlavie mâna, ca unui părinte sfânt. Am primit şi eu pe umeri caftanul cel strălucitor, iar pe creştet, preafrumoasa cunună a ţarinei Milița, cu pandelocuri de aur şi nestemate. După aceea, privirile noastre s-au întâlnit în psalmodia Slavosloviei, cântată pe larg de amândouă străniile: *Slavă întru cei de sus lui Dumnezeu şi pe pământ pace, între oameni bunăvoire. Lăudămu-Te, bine Te cuvântăm, închinămu-ne Ţie, slăvimu-Te, îţi mulţumim Ţie pentru slava Ta cea mare...*

Cât de schimbat mi-a părut atunci chipul domnului Neagoe! Părea o stâncă, un vultur înalt zburător deasupra vremelniciilor pământeşti, lăsat pe pământ numai pentru a veghea ca toate ale oamenilor să se plinească după Legea lui Dumnezeu.

Spre sfârşitul cântării, privirea domnului a prins a se îndulci. Cu zâmbetul său luminos şi plin de cuviinţă, pe care îl cunoşteam atât de bine, mi-a potrivit cununa pe frunte, şoptindu-mi în grai sârbesc:

- Ţarina Milita!

Abia atunci mi-am amintit de prorocia părintelui nostru Nifon, făcută în urmă cu mai bine de opt ani de zile: „Maica Domnului să te binecuvinteze, fiica mea Milița. Să nu uiți că porți numele soției sfântului ţar Lazăr, copila mea, şi că viaţa ta va fi ca a ei. O, fiică, să te înţelepţească Domnul în anii fericirii şi să te întărească în vremea pătimirii! Eu sunt în vârstă, dar tu vei trăi şi-ţi vei aminti de cuvintele mele. Vei purta într-o zi cununa ţarinei Milița, da, o vei purta cu adevărat!”...

Domnul Neagoe avea atunci treizeci şi doi de ani, iar eu împlinisem douăzeci şi cinci de la naşterea mea. Eram doi măslini în floare. *Iar dragostea lui Dumnezeu s-a vărsat în inimile noastre prin Duhul Sfânt ce s-a dat nouă,* precum zice apostolul.

1552 mai 23 de zile

Îmi este anevoie a cuprinde în slovele cele strâmte toate câte s-au petrecut în acei ani blagosloviți ai împreună-petrecerii noastre în fruntea Țării Româneşti. Multe ca nisipul mării sunt faptele ce ar trebui să le aştern pe aceste file, iar puterile mele sunt slabe şi graiul sărac şi neluminat. Totuşi, cerând iară şi iară putere de sus, mă aplec asupra amintirilor de demult, căutând a le cuprinde fie şi în parte în buchetele unor gânduri, măcar că nu voi putea strânge toate florile câte îmi vor răsări în văile aducerii aminte...

Tot în acele zile luminate ale învierii am mai avut parte de încă o bucurie, căci Patriarhul Pahomie, plecându-se rugăminții domnului Neagoe, a hirotonit episcop şi a ridicat la cinstea de Mitropolit al Țării Româneşti pe Părintele Macarie, duhovnicul şi sfătuitorul nostru iubit. Şi cu adevărat, nu se găsea în tot pământul Valahiei om mai potrivit pentru aşa slujire înaltă, căci starețul de la Bistrița se vădise tuturor a fi un călugăr cu viață neprihănită, înzestrat cu înțelepciune şi bogat ca nimeni altul în cunoaşterea Sfintelor Scripturi. Şi precum David a ridicat de la pământ chivotul lui Dumnezeu, tot aşa şi domnul Neagoe a ridicat Biserica Țării Româneşti la înălțimea strălucirii sale, aşezând în fruntea ei o făclie aprinsă care să lumineze tuturor prin pilda vieții şi învățătura cea dumnezeiască.

Cu blândețe şi iscusință, cu răbdare şi neîncetată rugăciune, Mitropolitul Macarie a cârmuit în sfințenie şi dreptate turma cea cuvântătoare, aducând pace între cei tulburați de vrajbe, îngrijind ca o maică de toată nevoia bisericilor şi mănăstirilor munteneşti, având uşa inimii larg deschisă pentru tot sufletul creştinesc.

Însă mai mult decât toate, preasfinția sa a fost cel dintâi sfetnic al familiei domneşti, ochiul cel veghetor peste Curtea de la Târgovişte, părintele şi povățuitorul dăruit de Dumnezeu Măriei sale spre ajutor. Nimic nu începea a plănui ori a lucra domnul Neagoe fără de sfatul şi binecuvântarea Mitropolitului Macarie, pe care l-a socotit tot timpul ca pe lumina minții sale, ca pe un om al lui Dumnezeu, căruia îi încredința toate gândurile şi simțămintele. El a fost, deopotrivă, duhovnicul şi dascălul coconilor domneşti la Curtea de la Târgovişte. Theodosie, Stanca, Ruxandra şi Petru, alături de Ioan şi Anghelina, ceilalți doi prunci cu care ne-a mai blagoslovit Dumnezeu viața, au crescut toți sub privirea Vlădicăi Macarie. Viața la Curte nu l-a schimbat însă cu nimic pe părintele, căci preasfinția sa a rămas până la sfârşit acelaşi călugăr rugător, cu sufletul dăruit lui Dumnezeu şi nelipit de vreun lucru pământesc.

Din tinerețe, Mitropolitul Macarie avea sădită în inimă rugăciunea de taină, iar roadele ei erau dragostea nefățarnică şi dumnezeiasca înțelepciune care ne zideau atât de mult, daruri pe care nimeni nu le mai putea lua de la dânsul.

Cu binecuvântarea lui Dumnezeu şi cu buna chivernisire a domnului Neagoe, în puțini ani de zile Țara Muntenească a ajuns ca o grădină înflorită. Câmpurile erau lucrate la timp şi străluceau de aurul spicelor, turmele de oi şi vite se înmulțiseră fără număr, țăranii aveau gospodăriile primenite, iar prin ogrăzi zburdau copilandrii cu obraji de bujori, aşteptând pâinea din cuptoare. Meşteşugarii şi negustorii se mai înstăriseră şi umpleau piețele cu mărfuri trainice şi alese, de-ți era mai mare dragul să le tocmeşti. De aşa trai bun şi paşnic în Țara Românească s-a dus grabnic vestea, încât mulți străini, sârbi, greci, saşi şi alte neamuri au venit din patria lor în Valahia. Cei mai mulți s-au aşezat la Târgovişte ori în împrejurimi, acolo unde Măria sa le-a dat voie a se orândui. Aceşti oameni au rămas supuşi până la moarte domnului Neagoe şi au ajutat la propăşirea țării prin meşteşugurile lor, căci erau cu toții harnici şi pricepuți, petrecând cu pace şi mulțumire în mijlocul nostru.

După ce a pus bună rânduială în trebile țării şi ale norodului, domnul a purces cu râvnă la zidirea şi înfrumusețarea sfintelor biserici şi mănăstiri, sârguindu-se să cerceteze mai întâi ctitoriile înaintaşilor noştri din scaunul Țării Româneşti, cele zidite de binecredinciosul voievod Mircea cel Bătrân, de domnul Radu şi de ceilalți Basarabi.

Întâia împodobită cu zugrăveală aleasă şi aur curat a fost Mănăstirea Dealu a răposatului voievod Radu. Domnul Neagoe a tocmit pictori de seamă, pe zugravul Dobromir şi cei împreună meşteri cu el, Jitianu, Stancu şi Chirtop, care şi-au dovedit măiestria în fresce şi icoane ce îmi aminteau de cele mai frumoase zugrăveli din bisericile sârbeşti. Apoi domnul a înzestrat biserica, trapeza, arhondăria şi egumenia cu toate cele de trebuință, vase de argint şi aur, acoperăminte, mese şi străni, toate lucrate de buni meşteri, căci domnia sa nu iubea lucrul făcut în grabă ori cu zgârcenie. Tot atunci a lăsat şi hrisov domnesc că dăruieşte sfintei mănăstiri moşiile de la Aninoasa, Viforâta, Porumb şi Piscu, să fie spre chivernisirea şi nevoile călugărilor din obşte. Şi a plăcut lui Dumnezeu râvna Măriei sale şi ne-a ajutat a vedea sfințirea Mănăstirii Dealu pe 13 decembrie 1514, cu hramul făcătorului de minuni Ierarh Nicolae, slujbă săvârşită de Părintele Macarie,

Mitropolitul Țării Munteneşti.

Înnoită a fost şi străvechea Mănăstire Cozia, ctitoria lui Mircea cel Bătrân, unde Neagoe a cheltuit mult aur pentru întărirea zidurilor, zugrăveala frescei şi primenirea trapezei şi a bucătăriei. Domnul avea obiceiul ca oriunde se odihnea sufletul său, să facă şi o fântână spre potolirea setei monahilor şi închinătorilor, ca să fie aceasta spre iertarea păcatelor noastre. Astfel că şi la Cozia a zidit două fântâni adânci, cu apă limpede ca de cleştar, sculptate frumos în piatră albă, una lângă biserică, pentru a se sluji aghiazma la Bobotează şi la Izvorul Tămăduirii, iar alta în fața bucătăriei, spre folosul de zi cu zi al părinților.

O altă ctitorie a voievodului Mircea, Mănăstirea Glavacioc, a fost întărită şi înfrumusețată de meşteri aleşi, căci adeseori, când mergeam spre Curtea de Argeş, domnul Neagoe se abătea pe acolo şi cu dragă inimă poposea ca la un ceas, răcorindu-şi sufletul din apa izvorului făcător de minuni ce curgea de sub sfântul altar.

Cu purtarea de grijă a domnului Neagoe a fost rezidită din temelii şi Mănăstirea Snagov şi împodobită cu toate cele de trebuință: sfinte vase, icoane, odăjdii şi alte daruri. Aici, în acest ostrov liniştit, a fost îngropat cu cinste jupanul Pârvu, care s-a stins din viață în 1512, răpus de suferința unei răni căpătate în bătălie, după ce apucase să-l vadă în tronul țării pe cel pe care îl ocrotise ca pe propriul său fiu. Biserica zidită la Snagov vorbea mai mult decât orice cuvânt despre recunoştința lui Neagoe pentru acela care-i purtase de grijă ca un părinte adevărat. Tot aici, la Snagov, mai era un mormânt necunoscut, despre care se spunea că ar fi fost al voievodului Basarab Țepeluş, tatăl de sânge al domnului Neagoe, dar nimeni nu putea zice cu încredințare dacă era ori nu aşa, peste acele vremi plutind o ceață groasă, pe care n-am putut şi nici n-am stăruit a o da la o parte. Ba unii ziceau chiar că mormântul ar fi al voievodului Vlad Țepeş, dar nici asta nu avea adeverire prin vreo mărturie scrisă. Oricum, locul era plin de linişte şi minunat, fiind un liman bun pentru multe suflete. De aceea domnul Neagoe a tocmit a se lucra şi un pod de stejar frumos sculptat care să unească insula de mal, căci cel vechi era de acum cu totul slăbit şi putred.

Ctitoria jupanilor Craioveşti, Mănăstirea Bistrița, prădată şi dărâmată de Mihnea apostatul, s-a bucurat şi ea de grija şi milostenia domnului Neagoe, care a adus-o din nou la frumusețea cea dintâi şi încă mai presus, tocmind pentru refacerea ei meşteri pietrari, zugravi şi sculptori iscusiți. De fiece dată când păşeam pragul acestei mănăstiri, atât de iubită de domn încă din anii

copilăriei, Măria sa, din multa dragoste ce o avea către Sfântul Grigorie, lăsa la racla lui un dar, vreun inel de mare preț, un veşmânt scump ori altă milostenie. Şi tot acolo Neagoe a pus a se zidi şi a se zugrăvi o bisericuță pentru bolnița mănăstirii, ca să fie bolnavilor spre mângâiere şi alinare.

Acoperită în întregime cu plumb a fost şi străvechea Mănăstire Tismana a Cuviosului Nicodim cel sfințit şi dăruită cu multe podoabe, sfinte vase, icoane şi altele câte au fost de trebuință, pe care nici nu mi le mai aduc aminte cu de-amănuntul.

Încă din primul an al suirii lui Neagoe pe tron, mănăstirea maicii Magdalina de la Corbii de Piatră a fost luată şi ea sub ocrotire domnească în toate cele de trebuință. Iar domnul a trimis într-acel loc pustiu meşteri şi zugravi de seamă, dând sihăstriei bun chip, vrednic de pomenirea sa din neam în neam. Pe urmă, trecând anii şi maica Magdalina slăbind cu trupul din pricina nevoințelor, Măria sa dimpreună cu Mitropolitul Macarie au mutat mica obşte de călugărițe de acolo la Schitul Ostrov - în care viețuiesc astăzi şi eu, cea din urmă dintre monahii - iar la Corbii de Piatră au statornicit a fi mănăstire de călugări cu viață schimnicească aspră, ținând de arhimandria Mănăstirii Argeşului.

Cu mare sârguință a zidit domnul mai târziu şi Mitropolia de la Târgovişte, care s-a sfințit în primăvara anului 1520. Neagoe a izbutit astfel să împlinească dorința ce avusese părintele nostru Nifon de a muta Mitropolia Munteniei de la Curtea de Argeş în cetatea de scaun. Şi nu se mai săturau ochii a privi frumusețea noii biserici, aşa de minunată a răsărit, împodobită cu opt turle înalte, acoperită cu plumb şi înconjurată de grădini cu trandafiri bine mirositori, aduşi parcă din văile raiului.

Încă şi la multe alte locuri sfinte a trimis Măria sa daruri şi întărire domnească, nefiind mănăstire pe care să nu o miluiască după trebuință. La Schitul Dobruşa, ctitorie a jupanilor Radu şi Badea şi a jupânesei Vlădaia, sora domnului, la Schitul Căluiu, la Surpatele şi Gura Motrului şi-n multe alte schituri şi sihăstrii numele domnului Neagoe era pomenit la ctitori pentru mila şi ajutorul dat.

Măria sa avea mare iubire mai ales pentru pustnicii ce se nevoiau neîncetat cu rugăciunea şi îi cerceta din vreme în vreme, spre a se însufleți de dragostea lor pentru Dumnezeu, înaintea lor îşi pleca fruntea cu smerenie până la pământ, sărutând colbul pe care păşeau picioarele acestor îngeri pământeşti. Aşa erau cuvioşii Agaton şi Iosif, călugări pe chipul cărora strălucea vădit harul

dumnezeiesc. Cuviosul Agaton, cu deosebire, avea mare dragoste pentru domnul Neagoe şi drept încredinţare i-a arătat odată Măriei sale cum i-a dăltuit numele în piatra de deasupra Proscomidiarului, spre a fi pomenit pururi la Sfânta Liturghie, aşa precum, zicea el, şi în inima sa numele domnului era săpat pentru veşnicie.

Nu voi trece sub tăcere nici multa milă pe care a făcut-o domnul cu mănăstirea sârbească a Mitropolitului Maxim şi a maicii Anghelina, cea de la Kruşedol. Îndată ce a urcat pe tronul ţării, Neagoe a trimis acolo meşteri pietrari, zugravi şi aur din destul, spre cheltuială la tot lucrul de trebuinţă pentru ridicarea unei mănăstiri trainice şi frumoase. Încă şi o minunată catapeteasmă, cu icoane mari împărăteşti, cu apostolii înfăţişaţi în picioare în Deisis, a plătit domnul Neagoe a se zugrăvi de cei mai buni pictori ai vremii.

Fără tăgadă însă, cea mai mare iubire şi cel mai fierbinte dor a avut domnul pentru zidirea Mănăstirii Argeşului, giuvaerul fără de preţ al ctitoriilor sale, pe care a împodobit-o cu toată evlavia şi dărnicia, ca pe o casă a Preasfintei Născătoare de Dumnezeu. Despre asta însă voi scrie pe îndelete când va fi vremea...

1552 mai 26 de zile

Citesc din nou ultimele file şi toate cele aşternute de mâna mea neiscusită îmi par şterse şi prea puţin grăitoare. Cuvintele sunt sărace, iar câtă osteneală, cât zbucium, câte ispite şi dureri a răbdat domnul până a împlinit toate cele scrise aici, poate cunoaşte numai cel încercat cu fapta. Căci zi de zi alte şi alte pricini, alte şi alte griji, alte şi alte nevoi se iveau. Fiindcă multe sunt îndatoririle unui domn şi grea este sarcina ce-o are de purtat.

Iar cel mai anevoie dintre toate mi se pare a chivernisi supuşii după dreptate, ca toţi, de la mic la mare, să aibă pace şi mulţumire.

Înconjurat de bătrânii sfatului domnesc şi avându-l pe Preasfinţitul Macarie de-a dreapta sa, domnul Neagoe s-a străduit a împlini toată dreptatea şi a judeca cu înţelepciune pricinile şi necazurile norodului. Căci în anii din urmă ţara nu avusese stăpân gospodar şi unele obiceiuri se stricaseră, spre paguba celor sărmani. Iar toate acestea se cereau îndreptate cu pricepere şi tărie.

Aşa, bunăoară, era pricina negustorilor munteni de grâne şi brânză, care, mergând cu marfă la Sibiu ori Braşov, erau de multe ori jefuiţi şi ucişi ca nişte oameni ai nimănui. Aprig s-a supărat domnul aflând că după urcarea lui pe tron, negustorii ţării sale încă erau necinstiţi şi omorâţi. Căci domnia sa încheiase înţelegere cu

mai marii acelor cetăți şi-i cinstise cu daruri şi cu privilegii negustoreşti, ba încă îşi pusese sufletul să-i apere, la nevoie, de primejdia turcească. Fiindcă aici, în țara de la Dunăre, muntenii țineau piept otomanilor şi domnul plătea tribut greu pentru pace, iar asta era în folosul întregului Apus. De aceea, numai ce a ajuns la palat ştirea adeverită că negustorii Țării Româneşti au fost iarăşi jefuiți, că îndată domnul, cuprins de sfântă mânie, a trimis carte către judele şi cei doisprezece pârgari braşoveni, cerând cu îndrăzneală socoteală pentru toate. Ba încă a mai scris cu înfricoşare şi cu amenințare că „dacă veți mai ucide pe vreunii din săracii mei, voi veni şi voi face Țării Bârsei aşa încât să nu i se mai cunoască nici locul". Asemenea şi sibienilor care tâlhăreau pe negustorii munteni, domnul Neagoe le-a trimis scrisoare, amintindu-le că „v-am apărat domnia mea de limbile păgâne şi ne-am jurat împreună cu voi să ținem dreptatea, dar să ştiți domnia voastră că săracii noştri nu vor rămâne în pagubă, ci se vor despăgubi de la oamenii voştri".

Nu era inima domnului iubitoare de vrajbă ori gâlceavă, însă nici să se bucure de nedreptatea ce se făcea oamenilor săi nu putea. Şi aşa s-a dus vestea despre înțelepciunea şi cutezanța Măriei sale şi toți pomeneau cu cinste numele lui. Iar domnul nici o poruncă nu dădea fără îndelungă sfătuire cu cei mai bătrâni ai Curții şi mai ales nimic nu făcea fără rugăciune. Nici un cuvânt nu ieşea fără chibzuială din gura sa, ci numai după ce se ruga lui Dumnezeu se bizuia a grăi cele de folos, dar şi atunci cu smerenie.

- Nu de la oameni am primit eu domnia, spunea el adesea, ci stăpânirea mi s-a dat de la Cel Preaînalt, Care va pune la încercare gândurile şi faptele mele şi-mi va cere socoteală pentru ele.

Şi aşa precum Măria sa păzea poruncile Domnului, şi El îl păzea pe dânsul, descoperind la vreme meşteşugirile urzite de vrăjmaşi împotriva lui.

Aşa s-a petrecut şi cu uneltirea lui Miloş, pe care o însemnez aici ca mulțumire lui Dumnezeu pentru purtarea Lui de grijă către noi.

Într-o zi, s-a vestit la Curte că are să vină un sol de la Braşov, cu scrisoare de la judele cetății pentru domn, dar şi cu ceva tocmeli negustoreşti, căci Neagoe comandase nişte potire la un argintar din acele locuri.

Pricina cu braşovenii era veche, legată de comerțul ce se făcea de amândouă părțile. Măria sa ținea ca negustoria să se facă după

dreptate şi fără pagubă şi a stăruit mult să obțină prețuri mai bune pentru mărfurile țăranilor munteni: grâu, secară, orz, ovăz, mei, legume şi pometuri. Căci câtă trudă are munca pământului ştie numai cel care a îndurat sudoarea plugului şi a praşilei!

Solul a fost primit în Țara Muntenească cu toată cinstea şi dărnicia, după inima domnului. De cum s-a apropiat de Târgovişte, Măria sa a trimis întru întâmpinarea lui călăreți de la Curte, cu vin şi bucate uşoare pentru întremare după osteneala călătoriei. Apoi, însoțit de gărzile domneşti, a fost dus la casa de oaspeți şi îndestulat cu prisosință. Că obişnuia Neagoe a trimite solilor veniți din părțile creştineşti bucate şi vin de la masa Măriei sale, încât se minunau ei de aşa domn cu obiceiuri fără asemănare.

După ce a socotit că solul s-a odihnit după trebuință, domnul Neagoe l-a chemat la palat să-i asculte solia. L-a întâmpinat în jilțul domnesc, purtând caftan strălucit şi cunună de aur pe cap, după ceremonia Curții. De o parte şi de alta şedeau dregătorii vârstnici şi jupanii mai tineri din sfat, în veşminte de postav brodate cu fir de mătase şi bumbi de mărgăritare.

Trâmbițele au vestit intrarea solului. Marele postelnic l-a înfățişat înaintea Măriei sale, care i-a urat bun venit şi binecuvântare de la Dumnezeu şi i-a cerut să-şi înfățişeze solia cu pace.

Solul a început a citi cu glas răguşit:

- Noi, judele şi cei doisprezece pârgari ai Braşovului, trimitem voievodului Neagoe Basarab, domn a toată Țara Românească, sănătate şi voie bună. Încă mulțumim că şi anul acesta negustorii noştri au fost primiți în târgurile domniei voastre şi şi-au vândut mărfile de care este trebuință acolo. Cât pentru prețul la grâu şi ovăz, rămâne cum ne-ați cerut nouă în scrisoare, dar nu mai mult de atât, căci nu mai primim a creşte cu ceva, pentru nimica...

Apoi trimisul a citit şi celelalte voroave, cu alte învoieli scrise. Neagoe a ascultat cu chip blând şi luminat. Ceea ce mişca îndeosebi pe străini, dar şi pe casnicii domnului, era privirea sa limpede şi senină, oglindă a unui suflet care nu-şi avea mintea la cele de jos şi mărunte. Cugetarea lui era deasupra slujitorilor, a boierilor şi negustorilor, căci domnul, în taina inimii sale, stătea înaintea lui Dumnezeu şi Lui îi încredința gândurile. Dar aceasta nimeni nu o putea înțelege...

Măria sa l-a mai întrebat cu blândețe pe sol:

- Altceva mai ai de spus de la judele cetății voastre?

Trimisul a privit nedumerit în jur şi a răspuns:

- Nu, doamne, numai atât am avut a-ți zice!

Domnul Neagoe i-a mulțumit pentru slujba sa şi l-a slobozit a merge la casa de oaspeți, până ce îl va chema să-i dea răspunsul. Apoi a poruncit să i se trimită iarăşi de toate cu îmbelşugare, încât nimic să nu-i lipsească şi să aibă mai multă odihnă şi cinste decât în țara lui. Căci aşa cerea rânduiala primirii solilor la Curte, iar Măria sa ținea să fie împlinită întocmai, cu scumpătate.

Pe urmă, rămânând singur cu dregătorii sfatului, le-a grăit liniştit:

- Iată, iubiții mei jupani şi dregători, vorbele pe care ni le-a trimis judele Braşovului! Deci vă întreb pe voi, sfetnicii mei buni, cum să primim şi să înțelegem cuvintele solului şi cu ce răspuns să-l întoarcem mâine la casa sa? Că între voi sunt oameni bătrâni care ştiu obiceiurile braşovenilor şi năravurile meşteşugarilor de acolo! Ați cunoscut multe la viața voastră, şi bune şi rele... Deci spuneți-mi cum vi se pare a răspunde! Că aşa, sfătuindu-ne unii cu alții, ca nişte robi ai lui Hristos, am nădejde să ne dea Dumnezeu minte ca vorbele noastre să fie mai bune şi mai înțelepte decât ale solului.

Şi domnul s-a aşezat în jilț, gata să asculte gândul şi sfatul fiecăruia.

Marele vornic Calotă a vorbit cel dintâi:

- Măria ta, mă minunez că braşovenii s-au plecat la prețul nostru şi-mi pare asta o bună izbândă, numai de ne-o ajuta Dumnezeu să vedem şi cu lucrul vorbele lor împlinite! Că alta e socoteala din condei şi alta tocmeala din târg. Una sfătuiesc domnii şi boierii şi alta pătimeşte norodul de rând...

Domnul l-a încuviințat mulțumit:

- Bine ai grăit, jupane Calotă! îți mulțumesc de sfat.

Apoi a căutat spre banul Barbu şi l-a îndemnat să grăiască.

Banul Barbu şi-a mângâiat barba colilie şi a zis cu stânjeneală:

- Măria ta şi cinstiți jupani, socotesc că vorbele solului sunt de bucurie, numai dacă n-ar mai ascunde ceva... Ce este îndărătul lor, nu pot vedea, ştiu numai că braşovenii nu s-ar învoi lesne cu prețul hotărât de noi şi ar mai scădea din el cât de puțin, dacă n-ar mai avea şi alt gând. Dar şi asta vom afla, dacă va voi Dumnezeu să ne descopere. Până atunci să trimitem scrisoare că primim şi noi învoiala cu prețurile care ni le-au dat negustorii lor pentru orfevrărie, pânzeturi, postav şi câte mai sunt...

În divan, jupanii şi-au răsucit mustățile îngândurați. Simțeau că judecata banului nu era o bănuială urâtă, că bătrânul vorbea cu temei.

Domnul, după ce a ascultat cu luare-aminte pe fiecare, i-a

slobozit zicând:

- Cinstiți jupani, acum mergeți cu toții pe la gazdele voastre şi până mâine vă mai gândiți deosebi şi vă rugați lui Dumnezeu, doar ne va descoperi alte sfaturi mai bune, ca să nu ne poată birui pe noi solul cu nici un cuvânt. Şi dimineață veniți iară să-mi spuneți ce-ați socotit!

După aceasta, Neagoe a ieşit din sala cea mare a tronului şi venind în odăile domneşti, a intrat singur în cămara sa, unde petrecea ca într-o chilie mănăstirească. S-a dezbrăcat de veşmintele strălucite, şi-a dat de pe creştet cununa de aur şi a rămas într-un anteriu din pânză aspră şi proastă. A aprins candela şi a căzut cu fața la pământ înaintea icoanelor.

Aşa făcea noapte de noapte de când urcase pe tronul țării, căci cercetând Sfintele Scripturi, aşa găsise că e mai de folos a vieți un domn. Solomon, David, Iezechia şi toți regii Vechiului Legământ au izbândit prin rugăciune şi smerenie şi numele lor a fost cinstit pentru aceasta. Aşijderea şi în Legea cea Nouă, Constantin cel Mare, Theodosie, țarul Lazăr şi toți binecredincioşii împărați au cinstit Biserica şi cuvântul lui Hristos. Iar toți împărații care au căzut şi au fost biruiți, au pătimit necaz din pricina mândriei şi a bizuirii pe sine.

Domnul Neagoe iubea mult rugăciunea împăratului Solomon, pe care o rostea adesea din minte. Se ruga însă lui Dumnezeu şi cu cuvintele sale, alcătuite de multe ori din stihurile psalmilor. Mai ales astfel, din plinul inimii, țâşneau rugăciunile sale de foc. Încă şi rugăciunea vameşului o avea Măria sa pururea pe buze, dar în multele griji şi ispite care veneau obişnuia a-I înfățişa toate lui Dumnezeu cu de-amănuntul şi a-I cere ajutorul fără înconjur. Aşa i-a învățat şi pe coconii domneşti a se ruga, simplu şi fără fățărnicie, căci înaintea lui Hristos, spunea el, toate stau dezvelite şi goale.

Aşa petrecea Măria sa nopțile, lipindu-şi mintea şi inima de Numele cel Sfânt al Domnului, cerând milă şi ajutor de la Cel ce poate şi din pietre a scoate fii ai împărăției. Apoi, după ceasuri de rugăciune, mintea i se aduna, limpezindu-se. Fără de veste se ivea în inimă un gând luminos, care răspundea lămurit grijilor şi frământărilor sale.

Cât de mult se păgubeşte omul care nu cere ajutor de la Dumnezeu, ori care socoteşte că a lui este priceperea şi a lui este tăria! spunea atunci, cu durere în suflet, domnul Neagoe.

Iar după moartea sa, eu am cunoscut cu adevărat cât de chinuit este sufletul care nu-L are pe Hristos cel Viu drept sfetnic minunat,

ci bâjbâie prin întuneric calea cea dreaptă şi nu este cine să-i ajute!

Şi în noaptea aceea de după sosirea solului, Neagoe s-a rugat cu umilință lui Dumnezeu să-i vină în ajutor:

- Doamne Dumnezeul meu, spre Tine am nădăjduit! Izbăveşte-mă de toți cei ce mă necăjesc şi mă mântuieşte, ca să nu apuce cândva ca un leu sufletul meu. Dă-mi, Doamne, pricepere şi-mi trimite cuvinte şi vorbe din destul, de la dreapta Ta cea puternică, ca prin ajutorul şi sfatul Tău să pot birui cuvintele şi vorbele solului! Şi mă învață ce mi se cade a face şi a grăi înaintea boierilor mei, că Tu eşti izvorul înțelepciunii şi Ție se cuvine toată slava în veci. Amin.

Dimineața, jupanii s-au strâns iarăşi la sfat în divan. Măria sa i-a întâmpinat cu cuvinte bune, după obicei:

- Pace vouă, boierii mei! Oare aflat-ați până azi un sfat mai bun pentru solul nostru?

- Nu, doamne, că tot sfaturile cele de ieri le avem! a răspuns pentru toți jupanul Calotă, încuviințat de banul Barbu şi de privirile celorlalți. Că nici să stricăm pacea cu braşovenii nu e de folos, nici să rupem neguțătoria nu putem!

Atunci domnul le-a grăit:

- Ascultați, boierii mei! Eu aşa am cugetat în inima mea că ar fi mai bine: să ținem prețurile la care ne-am învoit şi unii şi alții şi să ne sârguim a le păzi, ca să nu fie pagubă nici nouă, nici lor. Pentru aceea am socotit ca în târgurile cele mari, la Târgovişte, la Câmpulung şi Târgşor să punem oameni ai domniei care să poarte grijă ca negustorii să nu vândă ori să cumpere la alte prețuri decât cele la care ne-am înțeles. Iar asta e şi în folosul braşovenilor, căci nimeni nu le va vinde lor cu prețuri mai mari, dar nici mai mici. Aşa şi mărfurile lor vor fi la prețul cel hotărât şi nu va mai adăuga fiecare după cum pofteşte... Iar gândul meu este ca, atunci când Dumnezeu ne va ajuta şi țara se va mai întări, negustorii braşoveni să nu mai aibă voie a vinde decât în aceste târguri mari, ca să nu mai înşele pe nimeni, iar prețurile să fie sub ochiul nostru. Şi atunci vor şti toți negustorii, fie ei turci, saşi, maghiari ori de alte neamuri, că țara aceasta poate să se cârmuiască singură şi-i destul de bogată ca să nu cerşească mila nimănui!

Rând pe rând, boierii au început a se lumina la căutătură şi a răspunde bucuroşi:

- Bun este sfatul, Măria ta! Cu aşa cuvinte vom birui vorbele solului!

- Bun sfat, Măria ta!

- Bun este sfatul!

Domnul însă le-a grăit iarăşi:

- Mulţumire aduc lui Dumnezeu, că mi-a dat pricepere şi vouă, jupanii mei iubiţi, că m-aţi îndemnat ieri cu cuvinte bune şi mi-aţi deschis ochii! Căci domnul unei ţări se socoteşte ca un deal înalt, care are nişte paznici buni, de-l păzesc şi-l curăţesc de toate uscăciunile şi de alte lucruri care nu sunt de treabă. Şi cât îl păzesc şi-l îngrijesc de toate răutăţile şi primjediile, el creşte frumos şi face multe feluri de flori şi se înalţă împodobit.

Şi toţi boierii erau mângâiaţi de aşa cuvinte şi se minunau de unde are domnul atâta pricepere şi dulceaţă în suflet!

- Acuma dar, cinstite logofete Ivan, a poruncit domnul mai departe, tocmeşte hrisov domnesc cu cele ce am zis, ca să-l înmânăm solului!

Şi domnul a mai spus o dată, mai meşteşugit şi mai lămurit, sfatul său. Şi erau cuvintele lui înţelepte şi cumpătate, dar şi puternice, străpungând ca o săgeată pe cel ce le auzea.

Pe urmă Măria sa, sfătuindu-se iar cu jupanii, a hotărât ca mai întâi să ospăteze pe sol după cuviinţă şi apoi să-i dea răspunsul către stăpânul său, precum şi darul. Deci, a zis către boieri:

- Iubiţii mei, să ne sârguim aşadar să pregătim masă îmbelşugată şi lăudată. Să fie slujba paharnicilor bună, să scoată pahare de argint frumoase, să se gătească multe feluri de bucate pe care să le aducă pe rând şi să aşeze pe masă toate în chip împodobit, încât să se mire solul că n-a văzut aşa rânduială acasă la el. Căci şi aceasta e spre cinstea unui domn. Încă şi băuturi să scoateţi, vinurile cele mai curate şi mai dulci. Dar voi, iubiţii mei, să nu vă potriviţi la vin, căci vinul strică cuvintele bune pe care le-am cugetat la trezvie, şi numai ceea ce am cugetat treji fiind, aceea să grăim către sol, iar nu alte cuvinte deşarte şi de nimic. Şi să nu treceţi în timpul mesei de colo-colo sau să vorbiţi multe între voi, ci să arătaţi cinste unii pentru alţii.

Când masa a fost gata, domnul a trimis jupani aleşi să-l poftească pe sol la ospăţ. A urmat masa cu toate bunătăţile, cu viori şi surle, după rânduială. Domnul însuşi punea vin solului în pahar, dar nu stăruia mai mult decât măsura omului, căci şi aceasta era tot o înţelepciune creştinească.

După ospăţ, solul a fost petrecut iarăşi cu cinste la casa de găzduire şi dăruit cu un cal înşeuat cu frâie bătute cu ţinte de argint, de s-a uimit trimisul de asemenea minunăţie. Înainte de plecare, Măria sa l-a chemat din nou şi i-a dat răspuns lămurit la toate, precum şi hrisovul către judele şi pârgarii Braşovului, după

care l-a slobozit în pace, dându-i la drum şi strajă domnească.

1552 mai 29 de zile

N-a trecut multă vreme de la plecarea solului spre Braşov şi au venit la Curte nişte jupani din părţile de la munte, cu jalbă că le-au fost furaţi peste noapte o sută de cai din herghelii. Domnul a poruncit să fie căutaţi grabnic făptaşii şi judecaţi în faţa sa. Bănuielile marelui vornic se îndreptau însă spre negustorii braşoveni, iar acelora nu li se putea da lesne de urmă. Până la aflarea vinovaţilor, pentru a domoli nemulţumirea celor jefuiţi, Măria sa a pus să li se dea douăzeci de cai din herghelиile domneşti, iar alţi câţiva jupani, luând pildă de la domn, au dat şi ei câte unul.

Armaşii erau încă în căutarea hoţilor, când a sosit la palat, tulburat peste măsură, jupanul Florea, boier avut, cu pământuri şi sate şi oştean de încredere al Măriei sale, care-i slujea cu credinţă neprefăcută. Jupanul a făcut plecăciune grabnică înaintea domnului şi l-a rugat să-i îngăduie a-i vorbi între patru ochi. Când au rămas singuri, i-a povestit cum în zilele din urmă venise la dânsul un negustor braşovean cu carte de la Miloş, fiul lui Mihnea. În scrisoare, Miloş făgăduia răsplată şi cinste mare boierilor care-l vor ajuta să-l răstoarne pe bastardul domnesc - „ghiaur haramzade" - cum îl socotea el pe Neagoe.

Măria sa a ascultat în tăcere, a cumpănit în sine şi a întrebat netulburat:

- Jupane Florea, spune-mi, cum era acest om? Care-i era înfăţişarea?

- Era scund de statură, Măria ta, mai îndesat la grumaji, cu barbă scurtă şi ochii bulbucaţi. Şi avea un semn pe obrazul drept, cât o alună.

Neagoe a surâs amar, zicând ca pentru sine:

- Aşa deci!... Bine, jupane Florea, îţi mulţumesc pentru credincioşie. Dumnezeu să-ţi dea ani buni şi îndestulaţi! Mai stai domnia ta o zi la palat şi mâine vom cerceta toate împreună.

N-a ieşit bine boierul din sala tronului, că alt jupan, cu aceeaşi căutătură aprigă, a cerut să fie primit de domn.

- Măria ta, Miloş a trimis la mine pe un saş ca să mă tragă de partea sa! E mare primejdie pentru viața domniei tale! a spus el dintr-o suflare.

Domnul l-a întrebat cu luare-aminte despre acel om, despre timpul când a fost la el şi despre înfățişarea lui:

- Era mai îndesat şi scurt, Măria ta! Cu un semn pe față şi cu barba tuşinată...

Domnul i-a mulțumit şi lui şi l-a rugat să mai zăbovească o zi la palat.

Până spre seară au mai venit vreo opt jupani, toți oameni cu stare, dar şi cu frică de Dumnezeu, care păzeau datina pământului şi poruncile sfinte, precum învață şi Solomon la Pilde: *Fiule, teme-te de Dumnezeu şi de rege, iar cu cei ce se răzvrătesc nu lega prietenie!* Acum domnul înțelegea toate şi era uimit că solul braşovean, după atâta cinste de care-l învrednicise, avusese inimă să umble cu vicleşug față de domnia sa.

În aceeaşi seară, Neagoe a adunat boierii din divan să tocmească sfat despre primejdia care se arăta atât de iute. Au hotărât ca cele mai iscusite străji domneşti să pornească în căutarea solului, care pesemne umbla încă prin Muntenia să ademenească şi alți boieri. Şi Dumnezeu a ajutat să cadă vicleanul în groapa pe care singur o făcuse, căci înşişi jupanii pe care căuta să-i amăgească l-au dat prins în mâinile străjilor, care l-au închis în turnul Chindiei. Pe urmă, iscoadele domneşti au aflat cu adeverire că şi cei o sută de cai din hergheliile muntenilor fuseseră furați tot de oamenii solului, ca să fie de ajutor lui Miloş în lupta pe care plănuia să o pornească.

Însă ceea ce l-a mirat cu deosebire pe domn a fost o scrisoare a judelui şi pârgarilor braşoveni, primită în acele zile, prin care era rugat stăruitor să nu se grăbească a-l pedepsi pe sol cu moartea, ci să cerceteze bine lucrul. Domnul a cumpănit toate, a ascultat din nou sfatul boierilor, şi-a înălțat iar gândul şi glasul la Dumnezeu, iar a doua zi a poruncit ca logofătul Dragomir să scrie aceste cuvinte de răspuns către judele Braşovului: „Dau de ştire domniei voastre de lucrul acestui om ce a fost prins ca iscoadă la noi, iar domnia voastră ați trimis cerându-l şi zicând că l-ați trimis domnia voastră în această slujbă. Noi însă grăim aşa: dacă l-ați trimis, el n-a umblat în slujba voastră, ci s-a unit cu vrăjmaşii noştri ce sunt pribegi şi a furat caii săracilor şi s-a dus apoi la Miloş, fiul lui Mihnea şi a luat cărți de la el şi le-a purtat prin țara noastră, pe la boieri. Dacă aceasta este cu ştirea domniei voastre, e bine; vă mulțumesc că ne-ați fost aşa prieteni! Noi ne nevoim cu dreptate față de domnia

voastră şi ne cheltuim averea ca să aveţi pace, iar voi trimiteţi oameni de-ai voştri la vrăjmaşii noştri de prin alte ţări şi vă uniţi cu ei. Vă mulţumesc domniilor voastre! Dacă este cu ştirea domniilor voastre, vom şti şi noi ce fel de prieteni ne sunteţi! Şi ne-aţi trimis vorbă să nu ne grăbim a-l omorî, ci să cercetăm bine lucrul lui. Deci am trimis iarăşi pe urma lui şi dacă vom afla din nou că a umblat astfel, să ştiţi domnia voastră că-l voi pune într-o ţapă cât mai înaltă, şi altfel n-are să fie! Iară dacă îl vom afla om drept, îi vom da drumul".

Judecata domnului era aspră, dar era după legile ţării şi după măsura vinovăţiei vicleanului braşovean. Măria sa era amărât... Ştia că nu trebuie a te încrede în vorbele oamenilor, ştia că *mincinoşi sunt toţi fiii oamenilor,* dar inima nobilă a domniei sale nu putea să nu fie rănită ori de câte ori încrederea îi era înşelată. Crezuse că braşovenii au primit destule dovezi de prietenie şi cinstire din partea sa ca să-i fie vecini credincioşi, dar iată ce recunoştinţă primea înapoi! Căci vina nu era numai a solului, ci era o înţelegere murdară între toţi, privind capul său. Domnul Neagoe fusese drept faţă de braşoveni şi plătea tribut greu turcilor ca să nu calce dincoace de Dunăre, ci să aibă şi domnia sa şi vecinii ţării pace. Iar cei păziţi de el unelteau cum să-l doboare şi să-l ucidă cu vicleşug...

În cele din urmă, după ce s-au isprăvit cercetările şi s-au aflat dovezi învederate, precum şi martori ai nelegiuirii, solul braşovean şi-a recunoscut vina, cerând deznădăjduit milostivirea domnului Neagoe.

Cât de încercat a fost atunci sufletul Măriei sale! Câte gânduri, câte frământări şi cât zbucium au clocotit în sufletul său! *Că precum înălţimea cerului şi adâncul pământului sunt lucruri de nepătruns, tot aşa şi inima unui împărat,* precum zice Scriptura. De o parte cumpăneau dreptatea, cinstea sa şi lauda ţării, căci se cerea o pildă pentru ca nimeni să nu mai îndrăznească a vicleni faţă de domn, iar de altă parte cumpănea suferinţa că trebuie să pedepsească, fiindcă pentru un om al lui Dumnezeu nimic nu este mai amar decât a pedepsi pe semenul său. În acelaşi timp, solul braşovean avusese tăria să-şi recunoască vina şi cerea acum milă şi îndurare Măriei sale.

Şi mila a biruit în faţa dreptăţii, căci Hristos Cel îndelung-răbdător locuia în sufletul domnului şi i-a dat această putere. Astfel, Neagoe a cruţat viaţa solului, dându-i în loc altă pedeapsă. Braşovenii au plătit despăgubire grea ţării pentru învoielile lor

viclene şi au fost nevoiți să primească fără tocmeală cererea domnului Neagoe ca nici un negustor de-al lor să nu mai vândă ori să cumpere nimic în Țara Românească decât în cele trei mari târguri de la Târgovişte, Câmpulung şi Târgşor, sub supravegherea aspră a străjilor domneşti.

1552 Iunie ziua întâi

Astăzi, în ziua Sfântului Martir Iustin Filozoful, mi-a ajuns scrisoare de la chir Dobromir, zugravul cel cu mâinile de aur, înştiințându-mă că a isprăvit lucrul la icoana pe care i-am arvunit-o. Slavă Ție, Doamne! De acum va aştepta să se usuce câtăva vreme şi apoi o va lustrui cu ceară şi răşini.

Pe evlaviosul pictor Dobromir nu-l întrec mulți astăzi în meşteşugul zugrăvelilor sfinte, căci icoanele sale sunt ca cele lucrate odinioară la curțile bizantine din Macedonia, Constantinopole ori Srem. Pentru aceea şi Măria sa, când a început, după suirea pe tron, a reface mănăstirile, l-a tocmit pictor domnesc şi i-a încredințat cinstea împodobirii celor mai frumoase biserici din Muntenia, dar şi din alte părți, căci chir Dobromir avea pe lângă sine încă patru ucenici iscusiți, vrednici de dascălul lor. Mare dar de la Dumnezeu a fost pentru noi omul acesta, mult înzestrat cu harul întrupării frumuseților cereşti! Mai ales la ridicarea şi înfrumusețarea ctitoriei noastre de la Curtea de Argeş ne-a fost de mult ajutor.

Acum, când cade geana nopții peste apusul vieții mele, îmi răsar vii şi dulci aduceri-aminte ale acelor zile senine...

Cât sunt de iubite locaşurile Tale, Doamne; doreşte şi se sfârşeşte sufletul meu după curțile Domnului...

Încă din 1513, domnul Neagoe a început lucrul la Mănăstirea Argeşului, căutând mai întâi a afla izvod frumos cum nu mai era altul pentru zidirea bisericii închinate Adormirii Născătoarei de Dumnezeu. Pentru aceasta a chemat la Argeş cei mai buni meşteri pietrari munteni, georgieni şi armeni şi le-a cerut întâi să închipuiască planul zidirii, pe cât le stătea mai iscusit în putință. Apoi, domnul însuşi a ales de la fiecare tot ce a aflat mai frumos şi

mai cu meşteşug aşezat şi întocmindu-le cu pricepere şi aducându-le la o unime a alcătuirii, a închipuit el însuşi planul ce a stat ca izvod al bisericii. A avut încă bunătatea şi smerenia de a mă întreba şi pe mine la tot lucru în parte, iar aceasta spre a-mi face bucurie şi a lua plată împreună cu domnia sa de la Doamna şi Stăpâna noastră, Pururea Fecioara Maria.

Când zugravul Dobromir a sfârşit de aşternut pe hârtie închipuirea bisericii, dimpreună cu turnul cel mare, chiliile, arhondăria şi egumenia, domnul Neagoe a chemat pe meşteri să le arate întocmai ce aveau de împlinit. Şi a fost lucru de mirare pentru dânşii a vedea izvodul bisericii şi toţi se întrebau cu uimire unii pe alţii cine a putut închipui o aşa minunată alcătuire. Însă nimeni nu ştia ce să răspundă. Deci prinzând ei puţină îndrăzneală, l-au întrebat pe domn. Iar Măria sa, făcându-se a-i fulgera cu asprime în ochi, le-a răspuns:

- Cum, voi sunteţi cei mai de seamă meşteri din acest colţ de lume şi nu-l puteţi recunoaşte pe acela care a întocmit izvodul?! Atunci ce fel de ştiinţă şi pricepere aveţi domniile voastre?

Meşterii s-au privit nedumeriţi, neştiind ce să spună. Domnul, cu faţa mânioasă, părea că nu poate răbda o aşa tăcere:

- Am crezut că sunteţi lăudaţi după dreptate, dar văd că vorbe goale mi s-au spus despre voi! Să-mi ziceţi îndată cine e meşterul, de voiţi să lucraţi la această biserică!

Toată lumea a amuţit. Privirile meşterilor au început a cerceta cu înfrigurare liniile izvodului, cu sprâncenele zburlite de atâta întrebare. Bieţii oameni, stingheriţi de neştiinţă, îşi dregeau întruna glasurile, tuşind în bărbile răsfirate de uimire.

Numai chir Dobromir dimpreună cu Vlădica Macarie surâdeau cu fereală, cu ochii împăienjeniţi de nesomn, întrebându-se cât avea domnul să-i mai ispitească pe sărmanii pietrari.

- Să ştiţi, meşteri dumneavoastră, că lucrul acesta-nu l-a făcut nimeni altcineva decât numai Manole! s-a îndurat domnul într-un târziu să le spună. Aţi auzit de el, să nu ziceţi nu! i-a mai înspăimântat el iară.

Din nou meşterii au îngânat câte un murmur nedesluşit, în cele din urmă, ca să nu se mânie iarăşi domnul, unul din pietrarii georgieni a bâiguit că a auzit parcă de un mare meşter Manole, dar nu-şi mai amintea unde...

- Bun! a zâmbit domnul. Aşa să ştiţi, că nimeni altul decât marele Manole a închipuit acest preafrumos izvod. Şi dânsul are să petreacă printre voi necunoscut până ce isprăviţi lucrul, ca să se

încredințeze că se fac toate cu bună aşezare, după cum le-a întocmit el pe hârtie.

Şi domnul nu le-a lămurit nimic mai mult, lăsându-i să-şi bată capul cu această vorbă care nu era fără înțeles, căci Manole se tâlcuieşte, din limba ovreiască, „cu noi este Dumnezeu", Cel de la care vine toată darea cea bună şi tot darul cel desăvârşit.

Iar vorba aceasta despre meşterul Manole şi zidirea Mănăstirii Argeşului a rămas până astăzi.

Astfel, în primăvara anului 1514 am început lucrul la zidirea poate celei mai frumoase biserici care s-a ridicat în tot Răsăritul de la căderea Constantinopolului încoace.

Din dragoste pentru Mântuitorul Hristos şi Preacurata Sa Maică, din duios şi fierbinte dor pentru cel ce fusese părintele nostru duhovnicesc, Sfântul Nifon, Măria sa n-a cruțat la ridicarea acestei mănăstiri nici aur, nici pietre scumpe, nici avuție şi nici osteneală.

însă mai era un rost tainic pentru care domnul dorea să săvârşească această preafrumoasă ctitorie: la Argeş fusese secole de-a rândul scaunul Basarabilor, domnii Țării de dincoace de Dunăre. Pentru aceea domnul Neagoe a socotit a ridica peste osemintele strămoşilor şi părinților săi un loc de rugăciune închinat împărătesei celei mai înalte decât toată făptura.

Domnul a gândit biserica în aşa fel încât să dăinuiască peste veacuri, căutând materiale din cele mai bune şi mai scumpe. Calcarul l-a adus de la Albeşti, din cel mai de preț, iar marmura tocmai de la Constantinopole. După aceea, blocurile de piatră au fost legate pe dinăuntru cu scoabe de fier, cu mare meşteşug, vărsându-se plumb topit între pietre şi cărămizi spre a le întări. Naosul a fost ridicat în formă de trifoi, iar pronaosul sprijinit pe douăsprezece coloane de piatră înalte, răsucite şi frumos cioplite, închipuind cei doisprezece apostoli. În sfântul altar, deasupra Prestolului, domnul a pus să se facă un baldachin minunat cu turlişoare vărsate. Ferestrele s-au alcătuit iscusit, scobite şi cu mare meşteşug. Mijlocul bisericii a fost încins pe dinafară cu un brâu de piatră împletit în trei vițe, cioplit cu flori şi poleit, simbolizând Sfânta şi nedespărțita Treime. Iar sub streaşină cea mai de jos, împrejur a toată biserica, domnul a închipuit tot ca o streaşină de marmură albă, cioplită cu flori frumos săpate. Toate înfloriturile de piatră au fost poleite cu aur curat, iar scobiturile vopsite cu lapis lazuli, un praf de piatră scumpă albăstrie. Şi-şi poate închipui oricine ce minunăție era să vezi o biserică de marmură albă, cu broderii aurii şi albăstrii în împletituri de flori! Pentru aceea biserica întreagă

părea un giuvaier, despre care Părintele Gavriil, protosul Sfântului Munte, avea să scrie mai târziu că e o zidire mai minunată decât Templul lui Solomon şi mai împodobită decât Sfânta Sofia, deşi e mai mică decât ele.

Meşterii armeni şi georgieni s-au străduit din răsputeri să se ridice la înălțimea cerințelor domnului, care le urmărea lucrul cu mare grijă. Aşa au sculptat, cu atenție şi migală, rozetele cu flori, vrejurile cu palmete, florile de crin şi acei porumbei puşi deasupra arcadelor de sus, în rozetele cele mici, porumbei care aveau în cioc câte un clopoțel de aur ce dădea un sunet dulce. Seara, când adia vântul, o psalmodie lină înconjura biserica, învăluind-o în taină şi măreție.

Acoperământul era de plumb amestecat cu cositoriu, iar crucile de pe turle, tot poleite cu aur. Turlele erau cioplite cu flori, două din ele fiind răsucite cu mare frumusețe, cum nu se mai văzuse până atunci. Înaintea bisericii era un mic cerdac sprijinit pe patru stâlpi de marmură pestriță, minunat boltit şi zugrăvit, acoperit tot cu plumb. Iar scara avea douăsprezece trepte din piatră cioplită cu flori, în chipul celor douăsprezece seminții ale lui Israel. Toată biserica, dimpreună cu cerdăcelul erau pardosite cu marmură albă.

Cât despre podoabele ce le-a gătit domnul pentru lăuntrul bisericii, nici nu le pot spune pe toate: icoane poleite, sfinte vase, chivote, odăjdii cu fir de aur şi străni cum nu erau altele mai frumoase în Țara Românească. Iar toate acestea erau chipul iubirii domnului pentru Preasfânta Născătoare de Dumnezeu, căreia îi era închinată mănăstirea.

Nu pot uita râvna Măriei sale de a isprăvi această sfântă lucrare, pentru care nu mai avea odihnă, nici nu mai ştia de-i zi ori noapte! De toată buna rânduială a zidirii purta grijă îndeaproape Mitropolitul Macarie, care petrecea la Argeş mai toată vremea. Când trebuințele Bisericii îl chemau la Târgovişte, venea în locul său jupanul Preda, fratele mai mic al lui Neagoe. Dar şi domnul însuşi mergea adesea, zăbovind uneori chiar câte o săptămână întreagă ca să urmărească lucrul meşterilor. Şi acum era dimineață, şi mai încolo era seară, vremea zbura fără de veste şi domnul nu mai ştia nici de prânz, nici de cină. Ar fi pironit soarele în cuie, numai să poată trudi mai mult pentru lucrul lui Dumnezeu! Pentru că iubirea nu osteneşte niciodată...

De aceea, văzând atâta dragoste fierbinte a domnului, am dorit să închin şi eu acestei sfinte mănăstiri zestrea pe care bunica mea, despota Anghelina Brancovici, mi-o dăruise ca unei urmaşe a

străvechilor noştri ţari. Era vorba de trei scrinuri mari cu giuvaiere, bijuterii de aur şi pietre scumpe, pe care bunica le moştenise atât de la familia tatălui ei, despotul Gheorghe Skanderberg, cât mai ales de la Curtea din Srem. Sfătuindu-mă însă cu duhovnicescul meu părinte, Mitropolitul Macarie, am socotit împreună că în mărinimia şi nobleţea sa sufletească, domnul Neagoe nu-mi va primi darul, ştiind că inima îmi era legată nu atât de strălucirea podoabelor, cât de valoarea lor sufletească neprețuită, căci ele singure îmi mai aminteau de copilăria mea de la Srem. Pentru aceea, Părintele Macarie m-a îndemnat să aduc darul meu în sfatul ţării, când domnul va fi împreună cu dregătorii şi nu se va putea împotrivi cu deadinsul. Am făgăduit să fac astfel, deşi aş fi dorit ca fapta bună să rămână săvârşită în ascuns, după cuvântul Scripturii.

În ziua următoare m-am îmbrăcat deci în veşmintele domneşti, după cuviinţă şi cu chip luminat am cerut îngăduinţa să fiu primită de domn. De cum am intrat, jupanii s-au ridicat îndată din jilţuri, dându-mi cinste ca unei doamne a Ţării. Mare le era însă mirarea, căci după datină, doamna nu intra în sala tronului decât la mare nevoie sau chemată anume. Măria sa însă m-a îndemnat să mă apropii:

- Dumnezeu să te binecuvinteze, doamna mea! Dar care este pricina pentru care ne bucurăm astăzi de vederea feţei domniei tale?

- Un îndemn tainic mi-a atins inima, Măria ta, am început eu cu sfială, pentru care am îndrăznit să vin înaintea divanului spre a înfăţişa gândul meu, care socotesc să fie plăcut lui Dumnezeu şi domniei tale.

- Orice lucru este plăcut lui Dumnezeu îmi este şi mie şi cinstiţilor mei dregători, doamnă Despina! îndrăzneşte numai şi arată-ne socoteala pe care o ai.

Atunci am făcut semn slujnicelor, care au desfăcut înaintea tuturor cele trei cufere cu podoabe de aur.

Domnul m-a cercetat cu luare-aminte, iar boierii au murmurat de uimire.

- Doamne Neagoe, aceasta este zestrea pe care în urmă cu zece ani despota Anghelina mi-a dat-o ca dar de nuntă. Astăzi, însă, harul lui Dumnezeu mi-a mişcat inima spre a închina toate aceste podoabe Maicii Domnului, ca să fie spre folos la zidirea mănăstirii ei de la Curtea de Argeş. Şi rog pe Măria ta şi pe Născătoarea de Dumnezeu să caute cu ochi milostivi la smeritul meu dar şi să-l primească cu bunăvoinţă, că este dar din prisosul inimii...

încurcat, domnul a tăcut o clipă, apoi a grăit apăsat:

- Îți laud, doamna mea, dragostea pentru zidirea locaşului de la Argeş, dar vreau să-ți amintesc că această zestre este şi a domniţelor noastre, Stanca şi Ruxandra, care trebuie să poarte mai departe cinstea împărătească a mamei lor!

- Aşa este, doamne Neagoe, am zis eu şovăielnic, temându-mă să nu fiu biruită de înțelepciunea domnului, însă socotesc că mai multă cinste vor primi fiicele noastre de la Dumnezeu şi de la Preacurata Lui Maică prin această ofrandă, decât dacă vor purta toate podoabele din lume... De aceea, rogu-te, Măria ta, nu lipsi fiicele noastre şi nici pe mine, doamna Măriei tale, de cinstea de a fi împreună cu domnia ta ctitori ai sfântului locaş al Maicii lui Dumnezeu!

Zicând acestea, am plecat privirea în pământ, aşteptând judecata Măriei sale. Dar domnul tăcea, iar jupanii tăceau şi dânşii. Atunci, luând îndrăzneală, mi-am înălțat ochii şi am văzut cum chipul domnului înflorise în zâmbet şi lumină. Căutând spre jupanii sfatului domnesc, le-a grăit:

- Ați ascultat, cinstiții mei dregători, socoteala doamnei noastre Despina Milița şi ați auzit astăzi cuget de împărătească creştină. Iar eu zic vouă, iubiții mei, că oriunde se va vesti despre mănăstirea de la Argeş a Preasfintei Născătoare de Dumnezeu, se va spune şi ce a făcut doamna Despina, spre pomenirea ei în veac!

Astăzi însă, în liniştea Ostrovului, eu, păcătoasa monahie Platonida, mă rog fierbinte ca nu între oameni să-mi fie mie pomenirea în veac, ci înaintea Domnului, când va veni întru împărăția Sa...

1552 Iunie 3 zile

Vremea vieții mele se cheltuieşte cu grabă şi-mi pare uneori că nu voi apuca să însemnez toate până la capăt despre evlaviosul meu soț, domnul Neagoe Basarab. Însă alung repede duhul întristării ce mă cuprinde şi zic: „Doamne, nu cum voiesc eu, ci precum Tu voieşti, Cel ce ştii ce este de folos sub soare!"..

Cu trebile țării şi pricinile norodului, cu grija pentru hotare şi ostenelile pentru zidirea Mănăstirii Argeşului, zilele domnului, ca nişte frunze, se desprindeau una după alta din pomul vieții.

Înțelegeam că fug anii mai mult privind la coconii noştri, cu care ne blagoslovise Dumnezeu. Theodosie trecuse de zece ani în vremea zidirii mănăstirii de la Argeş. Era înăltuț la stat, cu mintea pătrunzătoare şi sufletul cald, semănând cu tatăl său ca două picături de apă. Petrecea multă vreme cu domnul

Neagoe, care-l lua adeseori cu dânsul în divan ori în drumurile sale prin țară. Măria sa îl învățase să mânuiască sabia, arcul şi flinta şi încerca să-l deprindă în toate mai mult prin pildă decât prin cuvânt. Stanca avea aproape nouă ani şi păşea de acum ca o domniță, Ruxandra împlinise şapte şi uimea pe toți cu frumusețea rară a chipului ei, Petru se apropia de patru ani, iar Ioan nu avea încă doi anişori când a venit pe lume Anghelina, ultimul dintre pruncii pe care ni i-a dat Dumnezeu.

Aveam şase coconi, care umpleau de veselie întreaga Curte cu clinchetul glasurilor şi năzdrăvăniile pe care le făceau ca toți copiii. Mitropolitul Macarie, dascălul nostru neprețuit, avea mult de lucru cu dânşii, pentru a le struni apucăturile copilăreşti şi a le modela sufletele. Încă şi domnul Neagoe îşi făcea timp de multe ori să stea cu ei, dar nu obişnuia să le dea multe povețe, ci se sârguia mai ales să le arate calea dreaptă prin fapte, socotind că de vor simți la noi, părinții, dragostea şi frica de Dumnezeu, le va fi de ajuns.

De multe ori venea şi jupâneasa Neaga, mama Măriei sale, la Târgovişte şi privindu-l pe domnul Neagoe în mijlocul nostru, se bucura rostind către dânsul cuvintele psalmistului: *Femeia ta ca o vie roditoare în laturile casei tale, pruncii tăi ca nişte vlăstare tinere de măslin împrejurul mesei tale; iată, aşa se va binecuvânta omul cel ce se teme de*

Iernile le petreceam împreună cu coconii domneşti la Curtea de la Bucureşti, fiindcă acolo vremea era mai blândă, dar şi pentru că domnul Neagoe voia să dea mai multă greutate acestei cetăți. De altfel, el a căutat să întărească şi alte oraşe ale țării - Câmpulung, Piteşti, Târgşor, Poienari - înnoind şi înzestrând bisericile, refăcând

drumurile şi înlesnind viaţa meşteşugarilor şi târgoveţilor de acolo.

Îmi amintesc cu duioşie de iernile petrecute la Bucureşti, într-o odaie luminoasă, cu miros de tămâie, brodam din zori şi până la apusul soarelui veşminte pentru coconi ori odăjdii pentru sfintele mănăstiri. Venea adesea şi jupâneasa Neaga, mai ales după moartea boierului Pârvu. Împreună am lucrat într-o iarnă un veşmânt cu felon, omofor, mânecuţe şi stihar pentru Preasfinţitul Maxim şi i l-am trimis la Kruşedol. Domniţele Stanca şi Ruxandra şedeau şi ele câteodată să ne ajute, iar coconii cei mici intrau mai mult să privească şi să ne încurce aţele. Şi când se întreceau cu hârjoana, doica îi ducea în odăile lor. Chipurile vesele ale copiilor de atunci, mânuţele lor ca nişte lujeri albi de crin îmi mângâie acum rănile sufletului cu dulceaţa unui vis ce s-a topit precum zborul unui fulg de nea...

Anghelina avea pe atunci patru anişori. Uneori, seara, după ce doica aţipea, se furişa în odaia tatălui ei, în braţele căruia adormea ascultând povestiri din Vieţile Sfinţilor. Când n-o găseam în pătuţ, mergeam în pragul uşii domnului Neagoe, de unde îi priveam ascultând încetişor...

- Hai, tată, mai spune-mi o dată viaţa Sfintei Drosida! se ruga Anghelina, în timp ce cu mânuţa dezmierda bumbii de la cămaşa tatălui ei.

Şi Neagoe începea bucuros de la capăt viaţa Sfintei Muceniţe:

- A fost odată un împărat necredincios cu numele Traian, care avea o fiică mică şi frumoasă, cu ochi strălucitori şi privirea blândă, pe care o chema Drosida. Ea avea o inimă de aur...

- Tată, îl întrerupea Anghelina, data trecută mi-ai spus că avea o inimă cu totul şi cu totul de aur!

Neagoe surâdea şi-i da dreptate, apoi continua:

- În apropierea palatului împărătesc locuiau cinci fecioare cuminţi, care duceau o viaţă de rugăciune. Ele mergeau la locurile unde erau ucişi mucenicii şi le ungeau trupurile cu mir, învelindu-le în pânze curate şi albe.

- O, dacă am fi trăit pe vremea lor, spunea Anghelina, nu-i aşa, tată, că am fi putut să le dăm nişte pânze albe din acelea frumoase din care ţes mama şi buna Neaga?

- Da, fata tatii, aşa este! Ca tine a gândit şi Sfânta Drosida, care a luat într-o zi rochia ei cea mai scumpă şi pe ascuns, pe când dormeau paznicii odăii ei, a dus-o celor cinci fecioare ca să înfăşoare trupurile mucenicilor.

Anghelina izbucnea bucuroasă, ca un clopoțel de argint:

- Ca mine! Şi eu fac la fel, tată! O pândesc pe Călțuna şi când începe să sforăie, ies încetişor de sub plapumă şi vin la tine!...

Şi tot aşa, viața Sfintei Drosida se împletea cu gândurile şi curăția inimii Anghelinei. Când Neagoe ajungea cu povestirea la mucenicia celor cinci fecioare, Anghelina se întrista cu inima, vrând să moară şi ea împreună cu ele, aşa cum şi Sfânta Drosida a râvnit.

- Într-o zi, când paznicii dormeau, continua domnul, Sfânta Drosida a pornit singură spre cuptorul de aramă unde erau dați la moarte creştinii. Însă pe drum s-a gândit că nu era botezată şi pentru aceea s-a cufundat de trei ori într-un râu din apropiere.

- Ce bine că eu sunt botezată, tată! spunea Anghelina, cu ochii tot mai grei de somn...

Iar domnul Neagoe, strângându-o la piept, spunea tot mai încet:

- După botez, ea s-a rugat aşa: „Doamne, fie voia Ta cu mine!" Şi îndată Dumnezeu a luat sufletul ei curat în cămara de nuntă, unde erau şi celelalte cinci fecioare.

Prin somn, Anghelina încheia povestea:

- Şi ea se bucură acum în rai, împreună cu Mirele Hristos...

Nu ştiu de va fi avut în minte pilda Sfintei Drosida, dar când domnul Neagoe a dăruit un veşmânt prețios al său Sfântului Grigorie Decapolitul, la Bistrița, Anghelina a voit să facă şi ea întocmai. Din caftanul albastru cu broderii de aur al Măriei sale a fost îmbrăcată racla Cuviosului, iar din veşmântul mai mic al domniței Anghelina s-a croit un acoperământ de perină, ce s-a aşezat sub capul lui. Deasupra s-au scris dania şi anul, aşa cum cred că se află şi astăzi, deşi au trecut mai bine de treizeci de ani de atunci.

Tot despre Mănăstirea Bistrița şi coconii domneşti mai am o amintire de taină, pe care o voi aşterne aici spre slava lui Dumnezeu.

Unchiul domnului Neagoe, jupanul Barbu Craiovescu, venea adesea în mijlocul copiilor noştri, căci neavând prunci, îi iubea ca pe fiii săi şi îi răsfăța ca un bunic adevărat. Mai ales pentru Theodosie avea mare slăbiciune, fiindcă fusese întâiul născut al familiei şi îi era fin de botez.

Theodosie împlinise, cred, zece ani când jupanul Barbu i-a adus în-dar un murg frumos din hergheliile sale de la Craiova, roşu, cu o stea albă în frunte. Iar ca fericirea să fie mai mare, banul l-a urcat pe Theodosie pe cal, învățându-l cum să stea în şa. Au pornit mai întâi la pas, apoi calul, simțind încrederea copilului, s-a lăsat furat

de pajiştile verzi din spatele Curții domneşti. Când au obosit, s-au întors la palat, în lumina lină a asfințitului.

La masă, venind vorba de hramul Sfântului Grigorie Decapolitul ce dădea să se apropie, Theodosie l-a întrebat fără veste pe bătrânul ban:

- Naşule Barbu, cum ai început dumitale să zideşti Mănăstirea Bistrița şi de ce tocmai acolo şi nu mai aproape de Craiova?

Jupanul a tresărit la iscodirea copilului şi a tăcut o vreme. Şi-a petrecut degetele prin barba vâlvoi, care însă nu-l asculta, înfoindu-se mai tare. Şi era de mirare să vezi cum un om bătrân şi cu atâta înțelepciune nu găsea a da răspuns unui copil. Banul însă şovăia dacă să spună ori nu ceea ce nimeni în afara lui nu ştia. În cele din urmă, a început cu glas domol:

Eram copil când mergeam prin acele locuri împreună cu tatăl meu, Neagoe Strehăianul, Dumnezeu să-l odihnească! Acolo era pe atunci doar o sihăstrie smerită, cu hramul Sfântului Mare Mucenic Procopie. Locurile erau ca azi de frumoase, dar tare pustii, iar călugării se nevoiau în mare lipsă şi sărăcie. Poate de aceea aveau şi multă pace, că erau străini de orice tulburare şi grijă lumească, iar biserica era pururea înmiresmată de tămâia rugăciunii. Şi-mi pare că niciodată n-am să mai gust din pacea pe care, copil fiind, o găseam intrând în acea bisericuță! însă cel mai frumos şi tainic lucru al copilăriei mele a fost icoana Sfântului Procopie, care stătea în partea dreaptă a tâmplei altarului. Ea era comoara mănăstirii. Nu era îmbrăcată nici în argint, n-avea nici pietre scumpe, dar sfântul era viu şi cumva înfricoşător. De fiecare dată când făceam vreo faptă rea, de nimic nu-mi era atât de teamă ca de privirea Sfântului Procopie, care ştia toate. Sau poate aşa-mi părea numai, că eram minte de copil... Mai târziu, intrând la oaste, tânăr de acum, am căzut prizonier la Constantinopole. Îmbrăcasem pentru prima dată straie de ostaş şi socoteam că nu mă poate doborî nimeni în luptă, dar m-am trezit înconjurat de spahii şi luat rob. Nu m-au ucis pe loc, ci m-au aruncat într-o temniță întunecată, să mă scoată a doua zi la judecată. Judecata lor o ştiam: ți se cruța viața numai dacă primeai să te lepezi de Hristos şi să te turceşti. M-am rugat fierbinte în noaptea aceea, cum am putut. Pe urmă nu ştiu ce s-a întâmplat, că m-am pomenit trezit în zori de dangătul unui clopot pe care-l cunoşteam din copilărie... O vreme am crezut că am murit şi sunt deja pe cealaltă lume, care semăna tare bine cu lumea copilăriei. Apoi, însă, m-am dezmeticit şi am văzut că sunt înaintea icoanei Sfântului Procopie de la schit, îmbrăcat în straiele mele de ostaş, cu

care stătusem în temniță. Acolo m-au găsit călugării când au venit la slujbă. Altceva nu pot să spun. Atât a fost...

Ne-am însemnat toți cu sfânta cruce, iar cuvintele ni s-au curmat în piept de uimire. Numai domnul Neagoe s-a umplut de lumină şi n-a mai răbdat:

- Jupane Barbu... dar asta e o minune pe care trebuie să o cunoască oamenii! De ce n-ai scris nimic despre dânsa în pisanie!?

Bătrânul ban părea că se aştepta la astfel de cuvinte şi a răspuns cu bunătate:

- Doamne Neagoe, am gândit şi eu o vreme tot aşa, dar apoi m-am poticnit în două gânduri. Vezi, Măria ta, eu cu Neagoslava mea am zidit acolo Mănăstirea Bistrița şi am împodobit-o cât ne-am priceput mai frumos, numai ca să-I mulțumim lui Dumnezeu că m-a izbăvit de la moarte. Dar pe undeva, prin aceasta am dobândit şi noi slavă aici pe pământ, căci atâta vreme cât vor ține acele ziduri se va face pomenire de noi. Dacă mai scriam şi minunea în pisanie, parcă tot pe noi ne înălțăm. Şi am zis: Lasă, că şi fără să scriem e de ajuns... A doua pricină a tăcerii mele este că mulți dintre oameni nu vor crede oricum, ci vor zice că-i numai o legendă scornită de călugări, ca multe altele. Şi nu vreau să fiu găsit vinovat de aşa hule față de atotputernicia lui Dumnezeu...

Domnul Neagoe a încercat totuşi a-l îndupleca să scrie despre minune, căci asta le va fi multora spre întărire în credință.

- Nu, Măria ta! Dacă oamenii nu cred în Sfintele Scripturi, nu vor crede nici dacă va învia cineva din morți! a răspuns jupanul, pecetluind cu aceste vorbe taina scumpă inimii sale.

Şi banul Barbu, credincios până la moarte Celui ce îi izbăvise viața prin mijlocirea mucenicului Său, s-a lepădat după câțiva ani de slava pământească şi s-a făcut călugăr la Mănăstirea Bistrița, primind numele de Pahomie. Toată viața îi închinase lui Hristos cele ale sale, dăruindu-şi averile pentru buna cuviință şi podoaba casei lui Dumnezeu, iar în cele din urmă s-a dat şi pe sine însuşi. Jupâneasa Neagoslava, soția sa, care în toată vremea i-a fost asemeni în evlavie şi râvnă, l-a urmat şi de această dată, călugărindu-se cu numele de monahia Salomeea în Schitul Ostrov, în care petrec şi eu astăzi. Veşnică să fie pomenirea şi binecuvântată amintirea acestor oameni, că mult L-au iubit pe Dumnezeu...

1552 Iunie 5 zile

Căutați pe Domnul şi vă întăriți, căutați fața Lui pururea; veselească-se inima celor ce caută pe Domnul...

Neagoe Basarab... Mir bine mirositor este numele domnului, adiind peste pustiul fără de rod al vieții mele. Pomenirea lui îmi îndulceşte gândul şi inima, căci în Măria sa am cunoscut un om care a iubit pe Hristos mai mult decât slava şi desfătarea lumii. Dar cuvintele mele au tăria cenuşei şi nu sunt în stare a zugrăvi cele pe care ochii mei le-au văzut şi urechile le-au auzit. Iată, scriu de atâta vreme despre nenumăratele lui fapte bune, despre milostenii şi ctitorii, despre cele ştiute ori neştiute de oameni şi încă nu m-am atins de focul vâlvâietor al inimii sale iubitoare de Dumnezeu...

Nu fără osteneală, nu fără durere ori luptă a trăit domnul Neagoe pe acest pământ. Căci ținta şi neostoitul dor al inimii sale nu erau cele multe şi deşarte, ci numai dragostea Celui Răstignit. Toate erau mai prejos de această dragoste. Toate erau gunoaie şi fără de preț înaintea ei. Numai pe Domnul a căutat, numai fata Lui a dorit, numai slava Sa a râvnit. Ce erau treburile domniei, ce erau primejdiile şi bogăția, ce erau laudele şi vorbele oamenilor, ce erau duşmanii ori dragostea celor iubiți, pe lângă Iubirea însăşi!?...

Iar dumnezeiasca dragoste se dăruieşte celor ce o caută zi şi noapte...

Amândoi primisem învățătură şi îndemn de foc de la Sfântul Nifon a lucra, mai mult decât orice, rugăciunea cea neîmprăştiată a minții prin chemarea Numelui lui Hristos. Şi fiecare a făcut rod după măsura ostenelii, unul o sută, altul treizeci sau mai puțin.

Câte griji nu avea Măria sa, câte gânduri şi năzuințe nutrea pentru norodul său, şi totuşi, mai presus de toate şi mai presus de înțelegere, domnul petrecea pururea în cămara inimii sale împreună cu Hristos. Când îi ziceam întristată că gândurile mele hoinăresc în vremea rugăciunii, Măria sa mă sfătuia din cercare să mă ostenesc mai mult, căci rostul rugăciunii nu este altul decât acela de a izgoni pe vrăjmaşul diavol din întinderile inimii şi de a-L sălăşlui acolo în chip vădit pe Hristos. Apoi mă încredința cu adeverire că după multă strădanie, după mult sânge vărsat pe câmpul de luptă al inimii, vine un ceas când Duhul Sfânt îşi face simțită prezența şi El însuşi preschimbă rugăciunea dintr-una a gândurilor împrăştiate, într-una a minții în inimă.

Simțeam desluşit că inima domnului Neagoe, odihnindu-se de toate cele din afară, se unise cu rugăciunea, iar aceasta, învăluindu-i sufletul, îl făcea întreg arzător, precum focul face fierul. Sufletul

rămăsese acelaşi, dar nu mai putea fi atins de ceva din afară, aşa cum nici fierul arzător nu poate fi.

Însă, ceea ce m-a mişcat întotdeauna la domnul Neagoe şi a frânt cerbicia şi învârtoşarea inimii mele nu au fost faptele sale bune, nici petrecerea îndelungată în rugăciune, nici înțelepciunea ori vrednicia sa, ci smerenia şi umilința inimii sale. Prin domnul Neagoe am cunoscut că omul duhovnicesc este cufundat în umilință. Domnul nu se lupta să fie smerit, ci ajungând la vârsta deplinătății lui Hristos, smerenia îi devenise firească. Umilința era felul său de a fi. Rămânea smerit şi în bucurie şi în durere, şi în slavă şi în necinste, căci harul Duhului Sfânt locuia în inima sa. Umilința îi era strâns legată de osândirea de sine, din prisosul căreia domnul adesea se defăima zicând: - Pe mine m-a ales Dumnezeu cu socoteala milei Sale şi m-a pus păstor turmei Sale, iar eu am fost fără de pricepere şi slab şi mi-am dat trupul tot spre lene şi spre odihnă şi spre trufie şi nu am putut pricepe că acest dar şi cinste ce mi le-a dat în viața aceasta trecătoare, El mi le-a dat ca într-o ispită, ca să mă vadă ce păstor voi fi şi cum voi paşte turma Lui. Iar eu nu am cunoscut cărările Domnului, ci mi-a alunecat firea în ospețe, în lăcomii şi în alte lucruri care nu mi se cădeau, nici se cuveneau, nici Dumnezeu le iubeşte. Pentru aceea am rămas afară de turma Lui, însă tot mă rog Domnului şi Stăpânului meu Iisus Hristos, zicând: „Doamne Dumnezeul meu, nu mă despărți, nici mă lepăda de la luminată fața Ta!”...

Între poveţele pe care Măria sa le-a scris cu osârdie iubitului nostru fiu Theodosie am aflat multe cugetări care vorbesc despre dragostea dumnezeiască ce-i împodobea inima. Citindu-le, m-am încredințat mai mult că mintea Măriei sale nu era de pe pământ şi că toate câte le culegea, ca o albină harnică, din florile Scripturilor şi ale învățăturilor Părinților, deveneau aluatul ce dospea toată frământătura sufletului său.

De multe ori domnul revărsa mierea dumnezeieştilor poveţe şi asupra boierilor, vrând a-i povățui sau a-i mustra, după trebuință. Păstrez însemnat un cuvânt rostit de Măria sa în divan, înaintea dregătorilor şi a clerului. Deşi au trecut atâția ani, îmi pare că-i aud glasul aievea. Şi vorbele sale, ca un răsărit de soare, alungă şi astăzi întunericul nepăsării şi al trândăviei mele...

„Iubiții mei, zice dumnezeiasca Scriptură: *Dă pricină înțeleptului şi mai înțelept va fi, învață-l şi se va alătura să asculte.* Drept aceea şi eu mă voi nevoi iarăşi pentru dragostea domniilor voastre, să vă

aduc aminte şi să ne înnoim în omul cel dinlăuntru. Şi acum îndrăznesc să vă vorbesc iară, pentru că nu mă pot sătura de dragostea şi de dulceaţa sufletelor voastre. Ci încă şi domniilor voastre să nu vă fie cu greu, tuturor câţi sunteţi aici, fie viitori domni ai turmei celei împărăteşti a lui Hristos, fie dumnezeieşti vlădici şi mitropoliţi ai Bisericii, fie sfinţiţi egumeni şi duhovnici, fie dregători, fie neguţători, fie bogaţi ori săraci...

Iată că vă aduc aminte vouă, fraţilor, să nu vă smintiţi întru lenevia voastră, nici să se îngreuieze inimile voastre cu mâncăruri multe şi beţii, ci neîncetat faceţi voia lui Dumnezeu şi iubiţi dreptatea Lui, ca şi voi să vă chemaţi prieteni ai lui Dumnezeu şi moştenitori ai împărăţiei cereşti. Iar cel ce vrea să se facă soţ al veacului acestuia şi iubeşte a-şi păgubi sufletul său în ospeţe şi în beţii, acela se va trece odată cu veacul acesta şi ca umbra se va duce şi slava lui ca fumul va pieri. Iar cel ce se va împreuna bunătăţilor dumnezeieşti, acela va lua viaţa şi traiul cel veşnic şi netrecător. Fiindcă rădăcina bunătăţilor este dulceaţa lui Dumnezeu.

Că mulţi împăraţi şi domni zic: «Cu anevoie se ţin împărăţiile şi domniile, pentru aceea nu putem sta să ne rugăm şi să postim şi să ne ţinem în curăţie, nici putem merge la biserică, că avem multe griji de soli şi de judecăţi şi alte lucruri multe avem să le umplem. Şi milostenie încă am fi făcut şi am fi dat celor ce vin şi cer pentru numele lui Dumnezeu, ci tot pentru acele nevoi nu putem să-i miluim şi mulţi săraci şi mişei zac goi şi urgisiţi prin gunoaie. Şi de multe răutăţi şi nevoi ce le sunt asupră, ei nu pot să vină la noi să-i miluim, iară noi încă nu putem să le trimitem milă!». Dar pentru ce? Pentru că nu avem dragoste de Dumnezeu, ci gândim tot cele deşarte! Şi zicem de avuţia noastră, că multe lucruri ale împărăţiei noastre avem să tocmim şi strângem încă şi mai multă avere, că ne va trebui odată!

Mulţi patriarhi şi mitropoliţi zic: «Anevoie ne este a păzi cele dumnezeieşti şi să mărturisim numele Domnului şi nu putem să postim, nici să ne rugăm, nici să stăm în biserică toată noaptea în privegheri, că avem multe lucruri lumeşti de împlinit şi multe griji. Şi am face şi milostenii, dar ne temem, că avem multe de împlinit cu avuţia noastră şi nu ştim când ne vor scoate din patriarhiile şi vlădiciile noastre. De aceea ne silim să strângem avuţie multă, ca să ne fie la vreme de lipsă şi să avem din destul de unde mânca şi de unde bea în vremea aceea!».

Mulţi egumeni şi duhovnici şi cărturari zic: «Greu ne este traiul călugăresc şi suntem împovăraţi şi cu multă nevoinţă ţinem

credința creştinească şi nu putem să postim şi să stăm pururea în rugăciune, ori să locuim prin pustietăți sau prin peşteri. Şi milostenie încă ar trebui să facem, dar noi suntem oameni săraci şi nu avem venit de nicăieri, ci de-abia ne ajunge pentru sărăcia noastră. De aceea, pentru că ne va ajunge vremea bătrâneții, ceea ce agonisim acum vrem să ținem pentru bătrânețile şi slăbiciunea noastră!».

Mulți din boieri şi din bogați şi din slujitori şi din neguțători zic: «Cu anevoie este a ne ruga lui Dumnezeu şi a umbla după voia Lui, căci noi suntem datori să cercetăm şi să împlinim cele ale vieții pământeşti. Şi milostenie încă am fi făcut, dar ne temem ca nu cumva să ni se ia boieriile şi să rămânem săraci, ori să nu se mânie domnul pe noi, ori să ajungem pribegi într-alte țări şi să nu mai avem nimic de cheltuială!».

Mulți săraci zic: «Noi de-abia câştigăm cât mâncăm noi, dar milostenie de unde va să dăm?!».

Aşijderea şi noi, fraților, toți zicem aşa. Dar pentru ce zicem aşa? Pentru că nu avem dragoste către Domnul nostru Iisus Hristos. Că şi împărat şi domn şi patriarh şi mitropolit şi egumen şi duhovnic şi judecător şi bogat şi sărac, toți câți ne aflăm, de nu iubim pe Dumnezeu, noi toți zicem aşa: că ne este nevoie a strânge avuție multă, să ne fie când ne va trebui. Şi nu iubim pe Dumnezeu cu toată inima, ci iubim lumea aceasta şi obiceiurile şi năravurile noastre cele rele.

Şi căutați, fraților, de vedeți cum zice şi Sfântul Ioan Gură de Aur, pentru această lume deşartă şi de nimica, că zice aşa: «Că toată lumea aceasta stă înaintea lui Dumnezeu cum stă o picătură de ploaie în streaşină unei case». Deci amar ție, omule! Că dacă lumea toată e astfel, dar un om singur, oare ce este el înaintea lui Dumnezeu?!

Pentru aceea, dascălilor şi fraților, socotiți şi luați aminte de vedeți, oare este mai bine a sluji totdeauna duşmanului nostru, diavolul, cu grijile lumeşti, sau mai bine este să slujim şi să urmăm cu trai bun şi cu viață curată prietenilor noştri care au fost mai înainte de noi? Ci mai bine să plângem aici puțintel şi acolo să ne veselim mult în veci cu Domnul nostru Iisus Hristos şi să nu fim niciodată despărțiți de fața dumnezeirii Lui. Că iată, câți împărați şi domni, patriarhi şi vlădici, egumeni şi duhovnici, bogați şi săraci care nu au băgat de seamă măririle şi cinstea pământească, pentru aceea au văzut fața cea luminată şi dulce a Domnului nostru Iisus Hristos. Iar noi nu avem dragoste către Dânsul!

Că din oameni, mulți laudă curăția, alții laudă postul şi înfrânarea, alții milostenia şi smerenia, iar alții laudă răbdarea şi ascultarea. Şi toate acestea ştim cu toții că sunt bune. Însă cel ce are mintea curată - care este temelia şi urzeala tuturor faptelor bune - nu caută numai spre acestea, ci le lasă pe toate şi-şi ridică mintea şi gândul în sus şi se îmbracă în dragostea lui Dumnezeu ca într-o za. Şi acela nu se îngrijeşte nici de împărăție, nici de domnie, nici de patriarhie, nici de vlădicie, nici de egumenie, nici de un lucru pământesc, ci numai să iubească pe Domnul Dumnezeu din tot sufletul său. Că şi Domnul nostru Iisus Hristos, când îl întreabă pe Petru apostolul, nu-l întreabă nici de rugăciune, nici de post, nici de înfrânare, nici de smerenie, nici de răbdare, ci numai ce-i zise: Petre, mă iubeşti?. Că ştia Hristos că de-L va iubi cu toată inima, toate bunătățile se vor pogorî peste dânsul: şi postul, şi rugăciunea, şi curăția, şi ascultarea şi răbdarea.

Pentru aceea, să nu ne întindem ori să ne răsfirăm cugetele noastre prin alte părți, ci să le urcăm numai la îndurătorul Dumnezeu, de la Care vine toată mila, ca să împărățim cu Dânsul în veci."

1552 Iunie 9 zile

Dulci sunt cuvintele Sfinților Părinți şi mult hrănesc sufletele noastre, pentru care se şi cade a ne osteni cu citirea lor. Dar nimic nu întraripează mai cu putere inima spre dragostea lui Dumnezeu ca vederea unui om ce s-a făcut pe sine sălaş sfințit al cuvintelor dumnezeieşti. Că şi un frate din cei de demult, întrebând odată pe un Bătrân ce să facă el ca să se teamă de Domnul, a primit un răspuns ca acesta: „Mergi, fiule, şi alipeşte-te de un om care se teme de Dumnezeu şi astfel vei dobândi şi tu frica lui Dumnezeu". De aceea, întâlnirile cu astfel de vase ale harului sunt fără de preț pentru cel ce voieşte să afle mântuirea...

Cunoscând acest folos duhovnicesc, domnul Neagoe pornea adesea ca un cerb însetat spre sihăstriile ce tăinuiau izvoarele necurmate ale rugăciunii şi îşi desfăta sufletul ascultând povețele

pustnicilor nevoitori. Le săruta mâna cu evlavie şi îngenunchea înaintea lor, cerându-le binecuvântarea şi rugăciunea. Cuvintele nu erau multe, căci şi singură vederea unui sihastru ce are în inima sa plânsul după Dumnezeu îl răscoleşte cu îndestulare pe cel simțitor pentru a culege minunata învățătură a tăcerii.

Astfel, necăutând la rangul său domnesc, nici la felul oamenilor de a judeca, domnul Neagoe arăta multă cinstire tuturor monahilor, dar mai multă încă celor simpli şi umili, care sihăstreau neştiuți de lume prin adâncurile pădurilor ori în crăpăturile munților şi se hrăneau cu roadele rugăciunii inimii.

Îmi amintesc până astăzi tristețea cu care, într-o seară, pe când isprăvea de dat ultimele porunci pentru înnoirea unor vechi ctitorii, pentru poleirea unor icoane şi potire ce trebuiau trimise în Sfântul Munte şi pentru pregătirea unei solii către înalta Poartă, Măria sa mi-a spus:

Ce sunt toate astea, Despina, dacă nu frunze de smochin cu care caut în van a-mi acoperi goliciunea sufletului? Cu adevărat, un singur lucru cere inima mea şi pe acesta nu-l împlinesc: pocăința. Fericiți, de trei ori fericiți sunt călugării, care petrec cu luare-aminte la ei înşişi şi nu caută nimic altceva decât a dobândi mila Stăpânului. Dacă şi Sfântul împărat Constantin, cel întocmai cu apostolii, s-a căit că nu s-a făcut călugăr, atunci eu, care abia pot căuta la măreția faptelor sale creştineşti, ce voi face, ce răspuns voi da despre cum mi-am cheltuit viața?!...

Purtarea smerită şi plină de dragoste a Măriei sale față de călugări nu era însă privită cu ochi buni de dregătorii Curții. Ei

Învățaseră de la domnii dinainte doar să se folosească de oamenii Bisericii pentru a-şi atinge scopurile şi interesele lumeşti. Aşa făcuseră domnul Radu şi toți ceilalți, care se arătaseră credincioşi numai atâta vreme cât găsiseră la oamenii Bisericii învoire şi binecuvântare pentru gândurile lor, bune ori rele. În mintea multora, Biserica era mai prejos decât „interesele țării", cum obişnuiau unii domni a numi hatârurile şi poftele lor. Or, nefățărnicia domnului Neagoe li s-a părut ciudată şi nelalocul ei multora din jupani. Căci Măria sa socotea că tot binele vine numai de la Dumnezeu, prin Sfânta Biserică şi slujitorii ei, iar pe celelalte le punea mai prejos. Pentru aceea, multe vorbe se spuneau pe la spate şi unele chiar înaintea mea, gândind boierii că aş putea să-l înduplec pe domn să nu se mai umilească înaintea călugărilor. Mai cu seamă de la o vreme, tulburarea boierilor s-a întețit şi într-o zi, jupanul Florea s-a înfățişat înaintea mea, stăpânindu-şi cu greu

mânia:

- Măria ta, doamnă Despina Milița, iertată să-mi fie îndrăzneala! Am răbdat până acum destulă vreme, socotind că poate lucrurile se vor îndrepta, dar se vede că deşartă ne-a fost nădejdea. Ba încă mai rău se arată a fi, căci s-a dus vorba pretutindeni că din pricina prea multei evlavii, Măria sa şi-a pierdut dreapta socoteală, de se închină şi celor mai nespălați călugări, care nici cunoştință de carte nu au! Iar cinstea domnului e şi cinstea noastră, a jupanilor, şi nu se cade a o înjosi aşa! Jupane Florea, i-am răspuns şi eu atunci, de aceste vorbe nu este nimeni vinovat decât numai cel ce le-a scornit! Dumneata eşti om învățat şi cunoşti bine legile creştineşti după care vieţuim noi pe pământ. Iar dacă în Scriptură e scris că Hristos Domnul a fericit pe cei smeriți cu duhul, pe cei ce plâng, pe cei însetoşați şi flămânzi, apoi oare putem noi desființa acest cuvânt dacă el nu se potriveşte cu gândirea noastră? Socot că nu! Iar dacă jupanii Curții vor a se purta după alte mode, apoi ei vor da răspuns pentru asta înaintea lui Dumnezeu. Şi dacă fac bine, cinste şi răsplată să primească, iar dacă nu umblă după dreptate, apoi să nu fiu eu în locul lor...

Cuvintele mele au fost aspre şi boierul s-a tulburat şi mai mult. Însă domnul Neagoe, care se apropiase fără veste, a curmat vorba cu surâsul său împăciuitor:

- Jupane Florea, caută şi trimite vorbă ca mâine să nu lipsească nimeni, dar nimeni, din sfatul domnesc, că am a face o judecată!

A doua zi, divanul s-a umplut de boierii țării şi domnul, purtând coroană scumpă şi caftan strălucit, ca în zilele mari, a stat în mijlocul lor. După ce Mitropolitul Macarie i s-a aşezat de-a dreapta, iar eu şi coconul Theodosie de-a stânga, Măria sa a început a vorbi cu glas frumos:

Preacuvioase Părinte Mitropolit, cinstită doamnă Despina, blagoslovite fiule Theodosie şi voi, iubiții mei sfetnici! Cer bunăvoința şi răbdarea voastră pentru a vă spune astăzi o pildă luată din înțelepciunea cărților vechi. Deci vă rog să întindeți urechile şi cugetul spre ascultarea cuvântului meu, care nu este lung şi nici anevoie de înțeles. Că ştiți domniile voastre că niciodată cuvintele mele n-au fost meşteşugite ori ascunse, ci v-am vorbit adevărul pe față, căci şi prin aceasta am socotit eu a vă arăta cinste şi prețuire. Deci ascultați pilda aceasta: Era cândva un împărat mare şi foarte slăvit. Şi suindu-se odată într-o caretă ferecată cu aur, a purces la drum, înconjurat de toți dregătorii şi boierii lui, cum

se cade unui domn. Mergând pe cale, i-au întâmpinat doi bărbaţi îmbrăcaţi în haine sparte şi murdare, cu feţele slabe, arse de soare şi împăinjinate. Iar împăratul îi ştia pentru ce sunt aşa, că li se topiseră trupurile şi se veştejiseră de privegheri, de ajunări şi nevoinţă. Deci de cum i-a văzut, împăratul îndată a sărit din caretă şi a mers de a căzut jos la picioarele lor, închinându-se, iar mai pe urmă, sculându-se, i-a îmbrăţişat cu dragoste şi i-a sărutat. Dar boierilor nu le-a fost aceasta pe voie, ci ziceau cu supărare: „Nu se cuvine să se facă aceasta cinstei împărăteşti!". Însă împăratului nu îndrăzneau să-i zică în faţă, ci au mers la fratele lui şi i-au spus: „Aşa te rugăm să-i zici împăratului: Altădată să nu mai faci atâta batjocură cinstei şi coroanei împărăteşti!". Deci fratele i-a zis împăratului, iar împăratul l-a mustrat pentru nechibzuinţă şi i-a dat un răspuns încât acela nu se putea dumiri ce are să fie. Şi avea obicei acel împărat aşa: când judeca pe cineva de moarte, trimitea noaptea la poarta aceluia un trâmbiţaş care să-i trâmbiţeze. Deci dacă a auzit fratele împăratului de cu seară glasul trâmbiţei la poarta sa, s-a înştiinţat că a doua zi îi este zi de moarte. Şi părăsindu-se a mai trage nădejde de viaţa acestei lumi, toată noaptea a fost în grijă şi în gânduri de scârbă şi şi-a tocmit casa şi a rânduit toate, ca cel ce ştia că avea să moară. Iar dacă s-a făcut dimineaţă, s-a îmbrăcat în haine negre de jale, el şi jupâneasa şi toţi copiii săi. Şi a mers la divanul împăratului, plângând şi tânguindu-se cu amar. Iar împăratul, dacă l-a văzut tânguindu-se aşa, l-a chemat la sine şi i-a zis: „O, om neînţelegător şi fără chibzuială! De vreme ce te temi aşa numai de o trâmbiţă a morţii şi de un frate al tău, om ca şi tine, căruia nu i-ai greşit nimic, nici eşti vinovat înaintea lui, dar mie cum îmi aduci mustrare că am sărutat cu smerenie pe mărturisitorii Dumnezeului meu, care mi-au adus aminte de moarte şi de înfricoşata Judecată a Stăpânului meu, faţă de care mult am greşit şi mari păcate am făcut înaintea Sa? Iată, acum văzând şi arătând nebunia ta, peste puţină vreme voi arăta aievea şi nebuniile celor ce te-au îndemnat să-mi grăieşti aşa!" Şi folosind pe fratele său cu nişte cuvinte ca acestea, împăratul l-a slobozit să meargă acasă. Apoi a poruncit degrabă să se facă patru coşciuge de lemn. Pe două dintre ele le-a ferecat peste tot cu aur, dar înlăuntru le-a umplut cu oase putrede şi scârnave şi le-a încuiat. Pe celelalte le-a uns cu smoală pe dinafară, iar pe dinăuntru le-a umplut cu pietre scumpe şi mărgăritare şi turnând miruri într-însele, le-a înfăşurat cu câte o târsână. Apoi împăratul a chemat pe boieri şi dregători şi le-a pus înainte coşciugele, cerându-le să

socoată cât preţuieşte fiecare. Iar ei au pus preţ mare şi îndestulat celor ferecate cu aur, iar celor smolite le-au pus preţ mic. Şi a zis împăratul către dânşii: „Am ştiut că aşa veţi face! Dar nu se cade aşa, ci se cuvine să vedeţi cu ochii şi cele dinlăuntru şi să cercetaţi dacă sunt de cinste ori de necinste!" Apoi împăratul a pus să se deschidă sicriile cele ferecate cu aur. Şi a ieşit dinăuntru o rea împuţiciune şi au văzut într-însele lucruri grozave. Iar împăratul a zis: „Acesta este chipul celor îmbrăcaţi în haine scumpe şi frumoase, care se trufesc cu slava cea multă, dar inima lor este plină de lucruri rele şi stricate!" Apoi împăratul a deschis şi coşciugele cele unse cu smoală şi numaidecât a ieşit din ele miros frumos şi s-au văzut înlăuntru lucruri preaminunate şi scumpe. Deci a zis împăratul: „Aceste coşciuge ştiţi cui se aseamănă? Se aseamănă celor doi oameni care erau îmbrăcaţi în haine sparte şi cu ferfenițe murdare şi cu obrazul împăienjenit şi înnegrit de arşiță, năduşiţi şi osteniţi, pentru care v-aţi smintit când eu m-am închinat până la pământ înaintea lor. Dar eu, cunoscând cu ochii cei dinlăuntru curăția şi strălucirea sufletelor lor, iată acestea toate, până şi caftanele cele împărăteşti, pentru mărirea acelora nu le-am mai băgat în seamă, ci le-am călcat pe toate la pământ înaintea lor!" Aşijderea, iubiţii mei, să facem şi noi toţi, cum a făcut acel împărat bun şi credincios şi ne vom înălța întru smerenia noastră. Şi să cinstim pe cei ce sunt robi ai lui Dumnezeu, că aceia sunt şi fraţii Lui. Încă, se cuvine să-i mai socotim pe călugări ca pe împreună-slujitori cu îngerii şi împreună-petrecători cu Stăpânul îngerilor. Căci dacă Avraam, care avea femeie şi coconi, numai pentru iubirea de străini s-a învrednicit a primi în casa sa pe Dumnezeu, cu cât mai mult aceştia, care s-au lepădat de însuşi trupul lor pentru dragostea lui Dumnezeu, nu vor primi sub acoperişul chiliei lor pe Cel pe Care ei înşişi îl cheamă stăruitor ziua şi noaptea?!...

Acestea zicând, domnul s-a sculat din jilț şi a privit pătrunzător în divan. Iar boierii, ruşinaţi şi biruiţi de cuvântul Măriei sale, au cerut iertare cu plecăciune. Theodosie, care pricepea toate, s-a plecat şi el domnului după cuviință, mândru de înțelepciunea tatălui său, iar eu dimpreună cu Părintele Macarie am dat slavă lui Dumnezeu, cu gând mulțumitor.

1552 Iunie 11 zile

Din cerdacul chiliei mele văd dealurile şi munţii împodobiţi în catifele de smarald. Adierea vântului duce de colo-colo miresme de cimbrişor şi sânziene, iar Oltul spumegă în stânci, făcându-şi cale spre câmpie. Stau şi cuget cu mirare cum toate cele de pe pământ şi din cer împlinesc voia Celui ce le-a zidit: soarele îşi dă căldura razelor, norii varsă picuri de ploaie, iar pământul rodeşte hrană şi frumuseţe. Dar tu, suflete al meu, cum îţi cheltui zilele?

Şi mă întorc iarăşi la filele în care încerc să desluşesc rostul vieţii mele trecute...

În vara anului 1515 a sosit un sol de la înalta Poartă cu înştiinţare că sultanul Selim voieşte să-l cunoască pe domnul Neagoe şi îl cheamă la Ţarigrad în toamna aceea.

Am început pregătirile de călătorie, căci erau multe lucruri de rânduit. Afară de cele trebuincioase drumului, trebuiau gătite din timp darurile pentru înalta Poartă: grâu şi miere, aur şi pietre scumpe, piei de vânat şi multe altele, un convoi nesfârşit de care cu bogăţia ţării.

Pe la mijlocul lui septembrie, după înălţarea Sfintei Cruci, l-am petrecut pe Neagoe cu inima grea, căci orice drum la înalta Poartă putea însemna sfârşitul zilelor unui domn.

Îngrijorarea mea nu era fără temei, căci zvonul despre zidirea Mănăstirii Argeşului ajunsese dincolo de Dunăre. Era prima mare biserică ce se ridica după căderea Constantinopolului sub turci şi putea fi socotită o înfruntare faţă de stăpânirea otomană. Multe glasuri pizmătăreţe vorbeau despre blocurile de marmură aduse pentru zidirea mănăstirii, despre aurul fără măsură cheltuit de domn pentru plata meşterilor, iar toate acestea ajunseseră, fără îndoială, şi la urechile sultanului.

La început şi domnului i-a fost cu grijă pricina pentru care îl chema padişahul. Pretendenţii la scaunul Ţării Româneşti mişunau peste tot şi oricând te puteai aştepta la rău. Trecuseră numai trei ani de la urcarea sa pe tronul Valahiei, ctitoria de la Argeş nu ajunsese nici la jumătate, iar el mai avea atâtea sfinte gânduri neîmplinite! în cele din urmă, alungând teama prin credinţă, Măria sa a căzut la rugăciune ca să dobândească luminare şi putere. Şi Dumnezeu i-a trimis în inimă o încredinţare tainică a milei Sale! Deci, luând îndrăzneală, domnul a purces la drum cu suflet împăcat şi nădejde neclintită, de se mirau dregătorii de netulburarea Măriei sale.

Însă noi multe lacrimi am vărsat în urma lui. Mai ales doamna

Neaga s-a chinuit nopți şi zile cu gânduri şi griji şi nimic n-o putea linişti. Nici măcar scrisoarea pe care ne-a trimis-o după o vreme domnul nu i-a fost spre uşurare, ci tot cu lacrimi în ochi petrecea, plângând după Măria sa ca după un om mort.

Din pricina supărării, curând i-a slăbit inima şi a căzut la pat, bolnavă cu friguri şi fierbinți. Am adus cei mai buni doftori, dar n-a fost de nici un folos. Doamna Neaga ne-a chemat la sine pe toți fiii şi nepoții cei de un sânge cu dânsa şi îmbrățişându-ne, şi-a luat iertare de la fiecare. Pe urmă s-a împărtăşit din mâinile Preasfințitului Macarie cu Preacuratele Taine ale lui Hristos şi s-a rezemat puțin să se odihnească. Atunci a sosit vestea, printr-un armaş venit de la Constantinopole, că domnul Neagoe aflase bunăvoință înaintea sultanului şi se pregătea să se întoarcă sănătos în Țara Muntenească. Sufletul doamnei Neaga părea că atât aşteptase, căci îndată s-a slobozit de legăturile trupului şi s-a mutat la Domnul, ca o pasăre ce-şi ia zborul din cuibul de lut spre înălțimile văzduhului.

Jupâneasa Marga, fiica ei mai mare, o întrebase din vreme care-i era voia pentru cele spre pomenirea ei, dar doamna Neaga lăsase toate în grija Măriei sale:

- Inima mea niciodată nu s-a putut sătura de dragostea iubitului meu fiu, Neagoe. Pentru aceea şi eu acum pun toată nădejdea sufletului meu spre dânsul şi zic: cum m-am nevoit şi m-am ostenit eu pentru dânsul, aşa doar se va osteni şi Măria sa pentru sufletul meu! Cum va dori domnul, aşa să faceți pentru mine...

Şi domnul Neagoe, întorcându-se acasă şi aflând mormântul maicii sale încă proaspăt, a îngenuncheat înaintea lui cu suspine şi cu plângere amară, zicând:

- O, maica mea şi dulceața inimii mele şi roaba Dumnezeului meu! Cum ai plecat şi nu ai mai răbdat depărtarea de mine? De ce nu m-ai aşteptat şi de data asta, maica mea, cum mă aşteptai de fiecare dată, cu fața scăldată de lacrimi şi dragoste? Că iată, am venit să-ți spun cele de bucurie, dar acuma cui voi mai grăi? Că eu eram înaintea ochilor tăi mai luminat decât razele soarelui şi niciodată n-ai avut altă lumină mai luminoasă decât pe mine, nici inima ta n-a avut o avuție mai dragă decât pe mine, nevrednicul... Iar eu, unde voi mai găsi o inimă de maică precum a ta, că numai pe tine mi te-a dat Dumnezeu a-mi fi născătoare... Acuma însă, odihneşte-te în pace, maica mea, şi să ai milă şi iertare şi loc de odihnă de la preamilostivul Dumnezeu, căci mult te-ai ostenit în

această viață şi multe dureri au trecut prin inima ta simțitoare! Şi te roagă pentru mine, maica mea, şi nu mă lipsi nici de acum de ocrotirea şi pavăza ta...

Cu toată durerea pentru moartea jupânesei Neaga, întoarcerea domnului viu şi nevătămat de la Constantinopole a adus multă bucurie la Curte.

Despre cele întâmplate la înalta Poartă am aflat mai mult din vorbele lui Stancu şi ale altor jupani din suita Măriei sale, care nu mai pridideau a se minuna de bunăvoința şi cinstea pe care sultanul Selim o arătase domnului şi dregătorilor săi. Mai întâi, tare s-au mirat turcii că domnul avea atâta îndrăzneală şi că nu s-a umilit înaintea lor, cum face de obicei omul măcinat de spaima morții. Încă şi vorba sa cumpătată şi clară, mai cu seamă că domnul vorbea fără greşeală osmana şi elina, le-a insuflat păgânilor respect. Iar sultanul a fost foarte mulțumit să poată vorbi în față cu un domn creştin, fără tălmacii care adesea încurcau vorbirea. Şi câte n-a grăit sultanul cu domnul Neagoe, ziceau jupanii! Ajungând cuvântul şi la Mănăstirea Argeşului, domnul i-a arătat, după adevăr, că multă neorânduială a găsit în Țara Românească în ziua urcării sale pe tron, că înainte-vreme, din pricina unor domni fără râvnă pentru Ortodoxie, se strecuraseră zâzaniile latineşti şi prinseseră îndrăzneală pe aceste meleaguri, iar Țara Românească, precum ştia prea bine luminăția sa, era hotarul față de imperiile apusene ce urmăreau hegemonia întregii lumi. Şi aşa, cu înțelepciune şi pricepere, domnul Neagoe i-a arătat sultanului că ridicarea unei mănăstiri şi întărirea credinței pravoslavnice în țara dintre Dunăre şi Carpați era şi în folosul înaltei Porți, lucrul de altfel învederat. Sultanului nu-i mai rămânea aşadar decât să fie mulțumitor că are dincolo de Dunăre un domn ortodox înțelept, care ține cumpăna păcii, neunindu-se cu nici un preț cu cei de credință papistaşă.

Măria sa a mai grăit însă şi lucruri de taină cu padişahul, pe care jupanii nu aveau cum le cunoaşte. Mi le-a destăinuit domnul Neagoe după o vreme, când durerea morții jupânesei Neaga i s-a mai domolit în suflet. Aşa am aflat de la dânsul de încredințarea pe care o primise în inimă de la Dumnezeu înainte de plecare şi de harul rugăciunilor Patriarhului Nifon, care îl însoțise în chip simțit în toată vremea călătoriei. Pentru aceea, când Selim, în semn de cinstire, l-a îndemnat la sfârşit să-i ceară vreun lucru pe care-l voia mai cu deadinsul, domnul, spre marea mirare a sultanului, i-a grăit aşa:

- Luminate padişah, vrerea inimii mele este a împlini un fierbinte dor pe care îl am eu şi creştinescul meu norod... Şi de am aflat bunăvoinţă înaintea ta, un singur lucru am a-ţi cere: acela de a ne da învoire a scoate din Muntele Athonului sfintele oseminte ale Patriarhului Nifon, care este îngropat la Mănăstirea Dionisiu. El a fost povăţuitorul tinereţii mele şi dascălul meu preaiubit. De aceea, cer Luminăţiei tale să ne dai înscris că putem aduce în Ţara Românească sfintele sale oseminte, după datinile noastre creştineşti!

Acest gând bun îi trecuse domnului prin minte, ca un fulger luminos, într-una din zilele călătoriei sale şi dânsul pricepuse îndată că era trimis de sus şi că Dumnezeu are să-i ajute să-l împlinească.

Bucuros că domnul nu s-a întins la alte cereri nesocotite, sultanul s-a grăbit să întocmească zapis prin care dădea încuviinţare Măriei sale a scoate în pace osemintele cinstitului Părinte Nifon din Sfântul Munte şi a le aduce în „Ţara Panoniei", cum se zicea atunci pământului de la Dunăre şi Carpaţi.

Astfel, întocmai ca împăratul Theodosie cel Mic, care a mutat moaştele Sfântului Ioan Gură de Aur din Comani la Ţarigrad, şi domnul Neagoe a trimis câţiva dintre boierii săi credincioşi la Muntele Athonului, să aducă moaştele sfinţiei sale. Pregătirile de drum n-au durat multă vreme, căci inima Măriei sale ardea de evlavios dor. Domnul iubea din copilărie Sfântul Munte şi-l socotea, după adevăr, un loc sfinţit de rugăciunile şi lacrimile monahilor ce se nevoiau acolo. Din pruncia sa, în casele Băniei din Craiova veneau în fiecare an călugări de la Mănăstirea Sfântul Pavel, care povesteau despre frumuseţea nepământească a Athonului. De la dânşii auzise că după miezul nopţii, când pământul e amuţit în somn şi cerul îşi aprinde stelele în sfeşnice, întregul munte e cuprins de flăcări, căci monahii îşi aduc rugăciunile lor la Domnul. Şi cu această zugrăveală în minte despre Athos, Măria sa a rămas toată viaţa: un munte în flăcări ca un rug ce nu arde, ci închipuieşte taina îndumnezeirii omului.

Nifon Patriarhul, ca să curăţească şi să tămăduiască greşala lui Radu Vodă şi a altora şi să blagoslovească cu iertare şi pace norodul său.

Mult ar fi dorit inima domnului să purceadă el însuşi la drum, spre a plini lucrul binecuvântat pentru care primise încredinţare de la Dumnezeu. Însă trebile domniei, mai cu seamă că lipsise o vreme, nu-i îngăduiau. Pentru aceea, Măria sa a ales cu grijă pe cei mai

cucernici şi evlavioşi dintre boieri şi i-a învățat cu de-amănuntul, dimpreună cu Preasfințitul Macarie, unde să meargă şi cum să împlinească toate. Încă le-a dat lor şi aur din destul, cât nici nu se poate socoti, să ducă în dar mănăstirilor, poruncindu-le să cerceteze cu grijă şi să însemneze nevoia şi lipsa ce vor afla la fiecare. Iar boierii au făcut toate după cum le-a spus lor, umplând Muntele Athonului de milosteniile şi daniile domneşti.

La urmă s-au oprit la Mănăstirea Dionisiu şi s-au închinat în biserică, după obiceiul creştinesc. Apoi, luând blagoslovenie de la părinți, au dat în mâna egumenului şi a bătrânilor cartea Măriei sale. Şi s-au mirat toți de acel lucru, de daruri şi de cererea domnului, însă în nici un chip nu au îndrăznit a cuteza, din evlavie, să se apropie de mormântul sfântului.

Atunci boierul Danciu, căpetenia jupanilor munteni, le-a zis cu cuviință:

- Sfinți Părinți, să nu vă fie teamă, ci să ne iertati, că noi nădăjduim către credința stăpânului nostru ce o are către Părintele Nifon. Şi credem lui Dumnezeu că nimeni nu va avea nici o primejdie!

Văzând atâta credință, egumenul a început a se îndupleca, iar mai pe urmă i-a blagoslovit zicând:

- Atunci, cinstiți jupani, faceți cum voiți!

Şi aşa boierul Danciu, însemnându-se cu cinstita cruce şi chemând rugăciunile Fericitului Nifon, a început să sape până a ajuns la moaştele sfântului. Apoi le-a scos afară cu evlavie şi le-a aşezat într-un sicriu de lemn frumos, cu bună podoabă.

Vestea s-a răspândit iute în întregul munte şi călugări din toate laturile s-au adunat să se închine la racla Patriarhului cea plină de bună mireasmă. Şi toți, cu bucurie, au sărutat cinstitele moaşte, mulțumind lui Dumnezeu, Cel ce a proslăvit pe robul Său şi cântând: „Mărimu-te pe tine, Preacuvioase Părinte Nifon, îndreptătorule al călugărilor şi învățătorule a toată lumea!”

Încă îmi amintesc cum jupanul Danciu mi-a povestit că tot atunci a arătat Dumnezeu multe minuni, tămăduind la racla sfântului nişte monahi, unul care era mut de mulți ani, altul suferind de durerea capului, altul bolnav de friguri, iar alții ținuți de alte feluri de boli.

După ce au plinit toate cum le poruncise domnul şi au închinat cinstitei mănăstiri darurile de la Curte, boierii, luând iertare şi binecuvântare de la egumen, au purces pe drumul de întoarcere, însoțiți de cuviosul Părinte Neofit, un mitropolit smerit cu viată

îmbunătățită.

De cum au intrat cu sfintele moaşte în Țara Românească, jupanii au făcut ştire domnului Neagoe, care a adunat tot clerul Bisericii, cu Mitropolitul Macarie în frunte şi pe toți boierii, aşteptând cu tămâie şi cântări odorul cel de mult preț şi floarea cea înmiresmată a Sfântului Munte.

S-a adunat mult norod, ca la o mare sărbătoare, iar clopotele răsunau cu glas de biruință. Se întorcea în pământul țării păstorul cel bun şi oile care altădată ascultaseră glasul celui străin, veneau acum cu umilință să primească îndoită iertare şi binecuvântare de la dânsul. Mulți îşi aminteau cu lacrimi de ostenelile sfinției sale din Țara Românească, de cum îi învățase şi îi povățuise cu blândețe, bătând neobosit drumurile cătunelor şi mănăstirilor, făcându-se pe sine pildă la toată fapta bună. Sufletul valahilor este cald şi năvalnic, iar evlavia, când izbucneşte, nu mai poate fi stăvilită, căci de nimic nu au nevoie mai mult oamenii decât de sfințenie şi către nimeni nu aleargă mai cu grăbire sufletul omenesc decât către sfinți, către cei ce s-au făcut icoane vii ale lui Dumnezeu.

Cuvintele sunt sărace a spune câtă bucurie am avut atunci dimpreună cu domnul Neagoe! Cu credința inimii, Măria sa a cuprins în brațe racla cu moaştele sfântului şi le-a sărutat cu lacrimi şi cu nespusă veselie! în urma sa, tot norodul creştinesc s-a închinat vreme de multe ceasuri, în timp ce preoții şi psalții au cântat slujbele rânduite. După aceea am mers cu tot soborul la Mănăstirea Dealu, unde paşii sfinți ai Patriarhului călcaseră de atâtea ori. În timpul privegherii, domnul Neagoe a cerut părinților să aşeze racla cu moaştele sfântului deasupra mormântului voievodului Radu. Şi Măria sa s-a rugat toată noaptea Fericitului Nifon pentru iertarea păcatului celui care fără dreptate lepădase pe sfânt de la sine şi-l gonise din țară.

Iar bunul nostru Părinte Nifon n-a nesocotit dragostea şi rugăciunea domnului, ci spre sfârşitul Utreniei s-a arătat lui Neagoe într-o vedenie înfricoşătoare, pe care Măria sa mi-a destăinuit-o aşa: Se făcea că s-au rupt scoabele de fier şi piatra mormântului lui Radu Vodă s-a desfăcut degrabă cu marmură cu tot. Dinăuntru s-a ivit trupul domnului, întunecat la înfățişare şi răspândind multă duhoare. Apoi s-a deschis şi racla Sfântului Nifon şi a ieşit din ea un minunat izvor de apă, care a spălat toată necurăția de pe trupul lui Radu, lăsându-l luminat. Pe urmă, toate încuietorile şi lespedea s-au închis singure şi vedenia s-a sfârşit.

Mare uşurare a luat atunci inima Măriei sale, înțelegând că

Fericitul Nifon iertase pe asupritorii săi şi blagoslovea iarăşi, în chip nevăzut, norodul cel credincios! Şi a dat slavă lui Dumnezeu că l-a învrednicit a vedea cu ochii întoarcerea în pământul românesc a iubitului nostru părinte sufletesc, podoaba Athonului, dreptarul Ortodoxiei, învățătorul călugărilor, bucuria pustnicilor, slava arhiereilor şi a drept-măritorilor creştini de pretutindeni.

1552 Iunie 13 zile

Astăzi am săvârşit pomenirea adormirii slăvitului țar Lazăr, a cărui râvnă pentru dobândirea împărăției cereşti i-a fost domnului Neagoe pildă în toată vremea ocârmuirii sale. De aceea a şi poruncit Măria sa ca în biserica Mănăstirii Argeş, în zugrăveala ctitoricească, să fie înfățişați alături de noi aceşti mari împărați creştini, despotul Lazăr şi despota Milița, strămoşii noştri de la Curtea din Srem. Moştenirea duhovnicească pe care am primit-o de la ei mă cufundă în grijă şi nelinişte, căci am petrecut departe de înălțimea vieţuirii lor. Numai necazurile ne aseamănă, iar întru ele, cu sufletul îngenuncheat de lacrimi şi jelanie, le cer ajutorul şi întărirea.

Mi-au mai rămas multe de scris şi zi de zi această povară pe care mi-am luat-o îmi pare tot mai grea...

Anul în care am adus moaştele Sfințitului Patriarh în țară a fost blagoslovit cu mulțime de roade ale pământului, cu pace şi sănătate. Oamenii erau mulțumiți şi viața curgea în tihnă.

Moaştele au stat o vreme la Mănăstirea Dealu, după care au fost aduse la Târgovişte, ca să ne fie mai aproape. Fiecare zi o începeam şi o sfârşeam închinându-ne împreună cu coconii domneşti la racla Fericitului Nifon. Prezența sa printre noi era aducătoare de lumină şi har. Ne întraripa inima la rugăciune, ne ridica din colbul frământărilor omeneşti, ne îndemna la înfrânare, la milostenie, la smerenie. Iar întru acestea, domnul Neagoe era de neajuns. De multe ori mă întrebam de unde are atâta putere, de unde atâta insuflare, de unde îi vine atâta dragoste de Dumnezeu şi de norod. Şi înțelegeam că îl întărea harul rugăciunilor Părintelui Nifon, har pe care domnul ştia a-l înmulți, ca un iconom înțelept.

Multe minuni s-au petrecut în acel timp, cu darul lui Dumnezeu, la moaştele cuviosului. Multe boli au fost tămăduite şi multe suferinţe alinate pentru cei care cereau ajutor cu evlavie. Iar acolo unde era îndoială şi necredinţă, sfântul mustra cu milă şi blândeţe. Aşa s-a petrecut în vremea unei privegheri de la Curte, când Preasfinţitul Nifon i s-a arătat din nou domnului Neagoe şi i-a spus:

- Fiul meu Neagoe, ia aminte şi vezi că toţi mă socotesc sfânt - căci sunt, cu darul cel bun al Duhului Sfânt - şi toţi sărută cu credinţă moaştele mele, afară de cutare boier (şi i-a spus numele), care nu are credinţă către mine, ci se îndoieşte.

Privind cu atenţie la cei ce se închinau, Neagoe a văzut întocmai cum îi spusese sfântul. Şi mergând la jupanul cu pricina, l-a luat deosebi şi i-a vădit gândurile ascunse, îndemnându-l cu blândeţe spre cucernicie.

Văzând toate aceste minuni şi cunoscând dragostea nemărginită a lui Neagoe pentru Fericitul Nifon, mare mi-a fost mirarea când Măria sa mi-a spus că va trebui să ne despărţim de moaştele iubitului nostru părinte şi povăţuitor. Domnul însă mi-a desluşit că sfântul însuşi îl înştiinţase în chip tainic că-i era voia să se întoarcă „în patria sa". Iar patria sa era Sfântul Munte. Acolo luptase el din tinereţile sale asupra trupului şi a patimilor sufleteşti, acolo bătuse metanii fără număr şi priveghease nopţi fără şir. Acolo plânsese, ridicându-se de mii de ori din morţi. Acolo biruise firea şi dobândise darul Duhului Sfânt. Acolo se unise cu Hristos. Iar domnul Neagoe, cunoscând acestea, nu se întristase de cererea tainică a cuviosului. Ştia că nimic nu ne poate despărţi pe noi de dragostea părintelui nostru - nici locul, nici vremea, nici primejdia, nici moartea - numai de vom trăi în Dumnezeu şi vom plini poruncile Lui.

Nici de data aceasta domnul n-a cruţat cheltuiala ca să cinstească pe sfânt. A dat deci poruncă grabnică să se facă o raclă din argint curat, suflată cu aur şi înfrumuseţată cu mărgăritare şi pietre scumpe. Pe capacul ei a pus să fie zugrăvit chipul sfântului, iar la picioarele lui, Măria sa rugându-se în genunchi. Racla era de o frumuseţe cum nu se mai văzuse, în forma unui chivot cu cinci turlişoare, având chipurile apostolilor, ierarhilor, cuvioşilor şi mucenicilor încrustate în filigran de aur. Înăuntrul acestei bisericuţe de argint a fost aşezat cu cinste trupul Patriarhului Nifon, cel care se făcuse pe sine însuşi biserică vie a lui Dumnezeu.

Această minunată raclă cu moaştele Sfinţitului Nifon a fost trimisă pe urmă înapoi la Mănăstirea Dionisiu, însoţită cu cinste de câţiva boieri evlavioşi ai Măriei sale.

Luând sfat de la Mitropolitul Macarie şi de la chir Manuil, dascălul Patriarhiei din Constantinopole, domnul Neagoe a tocmit tot atunci scrisoare către protosul Sfântului Munte, Cuviosul Gavriil, prin care îi înfăţişa o dorinţă tainică a Măriei sale. Că văzând domnul atâtea minuni săvârşite de Fericitul Nifon, pusese în inimă gând a întocmi viaţa şi slujba de pomenire a lui, ca să fie de folos celor ce vor avea evlavie să citească. Multora gândul acesta li se păruse îndrăzneţ, căci trecuseră numai şase ani de la adormirea Patriarhului, dar domnul nu căuta la vremi, nici la ani, ci la îndemnul Duhului din inima sa şi la încredinţările venite din minunile ce se făceau. Însuşi Mitropolitul Macarie, după ce cumpănise o vreme, spusese:

- Nu trecerea anilor face pe cineva sfânt, ci faptele lui şi harul lui Dumnezeu. De aceea, să tacă toată gura care se ridică împotriva sfinţilor, căci dacă Duhul Sfânt vrea să proslăvească pe un rob al Său, cine poate sta împotrivă, decât numai cel nebun şi fără judecată? Iată, moaştele Patriarhului fac minuni, iată, viaţa sa e fără pată, iată că de pretutindeni vine vestea luptelor şi nevoinţelor sale mai presus de fire. Iată, chipul lui străluceşte în faţa noastră ca o icoană a lui Dumnezeu! Oare nu şi cuviosul Simeon Noul Bogoslov a cinstit cu grăbire pe dascălul său care l-a povăţuit la lumina lui Hristos? Oare pilda sa nu ne este din destul ca să îndrăznim?

Deci boierii, luând scrisoarea Măriei sale către protos, au pornit cu grăbire spre Sfântul Munte. Ajungând la Mănăstirea Dionisiu, au încredinţat părinţilor odorul cel de mult preţ al moaştelor fericitului Patriarh. Iar egumenul şi fraţii, văzând frumuseţea negrăită a raclei şi auzind de cinstea ce s-a dat fericitului în Ţara Muntenească, s-au biruit de evlavia domnului Neagoe şi i-au trimis înapoi, în dar, capul şi mâna dreaptă a sfântului, să fie de blagoslovenie şi ajutor Măriei sale. Iar domnul le-a primit cu frică şi cu bucurie mare, ca oarecând Moise prorocul Tablele Legii şi le purta pretutindeni cu sine şi când mergea pe cale le aşeza cu cinste în caretă, ca şi Israel Chivotul Legii.

Tot atunci, domnul Neagoe a aflat de la boierii trimişi în Sfântul Munte despre traiul greu al părinţilor de acolo, precum şi despre zidirile vechi de peste tot ce stăteau gata să se dărâme, căci din pricina primejdiilor, împăraţii şi domnii creştini nu izbutiseră să mai înnoiască nici bisericile, nici acareturile mănăstirilor. Şi inima evlavioasă a Măriei sale s-a aprins de râvnă pentru grădina Maicii Domnului, dorind să o curăţească şi să o împodobească asemenea unui rai pământesc, fără a socoti cheltuiala ca pe o risipă, ci mai

mult ca pe o cinste şi binecuvântare pentru întreaga Țară Muntenească.

Mai întâi de toate, domnul a voit să ridice fără zăbavă la Mănăstirea Dionisiu o biserică frumoasă pe mormântul Sfântului Nifon. Încă şi întreaga mănăstire a dăruit-o apoi cu multe avuții şi a ridicat, pe cheltuiala Măriei sale, ziduri trainice şi un turn înalt, să dăinuiască peste vremi.

Mănăstirea lui Hariton, ce se zice Cutlumuş, pe care începuse a o înălța din temelii Radu Vodă, domnul Neagoe a zidit-o până la capăt, împodobind-o cu toate frumusețile dinăuntru şi din afară. A ridicat biserică mare, cu turle, închinată Sfântului Ierarh Nicolae, precum şi chilii, trapeză, pivniță şi magupie, magherniță, bolniță, ospătărie, dohirie, jitniță, vistierie şi alte case de trebuință. Biserica a acoperit-o cu plumb şi a împodobit-o cu sticlă la ferestre, iar târnosirea ei s-a făcut de un arhiereu dimpreună cu protosul şi cu egumenii de la celelalte mănăstiri. Aşijderea a tocmit Măria sa o pristanişte în Ascalon, la mare, să fie pentru corăbieri şi a dăruit mănăstirii o corabie mare şi alta mai mică, cu tot ce trebuieşte. Iar împrejur a făcut zid de piatră, ridicând o culă cu arme şi tunuri, ca să fie de pază. Şi pentru atâta osteneală a ctitoriei, toți au spus acestei sfintei mănăstiri Lavra cea mare a Țării Munteneşti.

Încă şi în Lavra Sfântului Atanasie domnul Neagoe a înnoit altarul şi tinzile din biserica cea mare şi a refăcut acoperişul, împreunând plumbul cel vechi cu altul nou. Asemenea şi toată disernița a zidit-o din temelie şi vase de aur şi argint şi zavese cusute cu fir de aur pentru trebuința bisericii a dăruit.

Cheltuială din destul a făcut Măria sa şi la Vatoped, înnoind turnul cel mare al Născătoarei de Dumnezeu, biserica cinstitului Brâu al Maicii Domnului, biserica închinată Sfântului Ioan Hrisostom şi alte paraclise. Iar biserica cea mare a acoperit-o cu plumb şi a primenit-o după trebuință. Încă şi bucătăria, bolnița, pivnița şi alte acareturi le-a tocmit cu toată grija, ca să fie de folos părinților ce se nevoiau acolo.

Asemenea a miluit domnul şi Mănăstirea Xiropotamu, unde a ridicat din temelie trapeză pentru monahi, precum şi ziduri puternice de îngrădire şi a lăsat danie părinților pentru alte nevoi.

În Lavra Iviru a Sfântului Eftimie, tot cu porunca şi cheltuiala domniei sale s-a adus pe sus, pe ziduri, apă cu urloaiele de la două mile depărtare. Aşijderea s-a făcut în Lavra sârbească a Hilandarului şi în Mănăstirea Pantocrator, lăsând şi acolo multe daruri. Iar la Sfântul Pavel, Măria sa a zidit din temelie o culă de

strajă şi toate câte au avut trebuinţă de înnoire le-a primenit, spre slava lui Dumnezeu.

Ca să nu mai înmulţesc cuvintele, pretutindeni în Athos domnul a făcut milă şi a adus bună aşezare, încât a fost numit de Gavriil Protul „ctitor mare a toată Sfetagora". Iar Măria sa cu multă plăcere a împlinit toate, căci avea la inima sa acele sfinte mănăstiri ca pe nişte podoabe ale pravoslaviei. Fiindcă de nimic nu se bucura mai mult sufletul domniei sale decât a se îndulci de povestirile despre traiul îngeresc al monahilor ce se nevoiau în Sfântul Munte şi despre harul simţit al Preacuratei Maici a lui Dumnezeu, Stăpâna acelui liman duhovnicesc, care lucra atâtea minuni în grădina sa.

Facă Domnul să rămână toate nestricate de trecerea vremii, ca prin rugăciunile cuvioşilor părinţi athoniţi să aflăm şi noi milă de la împăratul Cel fără de moarte, când va şedea să judece faptele şi gândurile noastre!

U, ROBUL LUÌ DUMNEZEU.
MĂCAR DE SUNT ȘÌ MAÌ PĂCĂTOS DECÂT
TOȚÌ OAMENÌÌ, CÌ ÎNSĂ CE AM PUTUT PRÌCEPE,
DESPRE OARECE PARTE,
N-AM PUTUT AFLA ALT RAÌ MAÌ BUN
ȘÌ MAÌ DULCE DECÂT FAȚA DOMNULUÌ NOSTRU ÌÌSUS HRÌSTOS.

„Fiul meu, tinerețea, dacă are smerenie, destul îi este ei! Că nimic nu cere Dumnezeu de la tânăr fără numai curăție şi smerenie. Deci tu, fiule, fii blând şi paşnic, îndurat şi milostiv şi te socoteşte pe tine dedesubtul tuturor oamenilor şi vei fi cu adevărat sălăşluindu-te cu Dumnezeu. Şi sileşte-te a nu-ți închipui cu mintea că ai ajuns la măsura curăției sfinților. Ci grăieşte-ți ție de-a pururea aşa: «Suflete, cunoaşte că întru păcate ai covârşit şi pe demoni, iar vreun lucru bun încă nu ai făcut pentru Dumnezeu şi vai nouă, ticălosule, ce vom face în ziua Judecății?». Şi să-ți fie ție rugăciunea ta în toată vremea vieții tale ca a unui păcătos şi zi în fiecare clipă: «Doamne Iisuse Hristoase, Fiul lui Dumnezeu, miluieşte-mă!». Şi iarăşi: «Dumnezeule, curăţeşte-mă pe mine păcătosul!». Zi şi graiurile acestea totdeauna: «Doamne, de cele ascunse ale mele curăţeşte-mă şi de cele străine iartă pe robul Tău!». Socoteşte-te pe tine ca nişte țărână nefolositoare şi de aici îți va fi ție îndreptarea”.

SF. IER. NIFON POVĂȚUIND-L PE
SF. NEAGOE BASARAB
SF. IER. NIFON
SF. NEAGOE
BASARAB

„În ziua sfințirii, biserica scânteia, cu adevărat, de cerească frumusețe, încrustată cu flori măiestrit cioplite, cu rozete şi brâu împletit, cu turle minunat răsucite şi cu clopoței de aur în ciocul porumbeilor de sub streaşină, sunând dulce în lumina lină a asfințitului”...

„Însuşi Măria sa era copleşit de darul lui Dumnezeu ce umbrea asupra noastră şi asupra ctitoriei sale. Înveşmântat în hlamidă strălucitoare, cu vulturul bicefal - însemnul imperial - brodat pe spate şi pe poale, cu coroana de aur pe creştetul său cel cu maiestate cuvioasă, înconjurat de patriarh şi mitropoliți, domnul părea cu adevărat un bazileu drept-credincios din vremurile de slavă ale Bizanțului. Iar coconii domneşti dimpreună cu mine îl urmam cu sfială şi bucurie, primeniți în veşminte noi, ca să nu facem de ruşine o astfel de zi sfântă! Fiecare din coconi avea pe creştet cunună de aur şi mărgăritare, iar domnițele, după chipul mamei lor, purtau diademe cu pandelocuri de nestemate. Aşa am şi fost zugrăviți mai târziu în pronaosul bisericii, la locul cel rânduit ctitorilor”.

SF. VOIEVOD
NEAGOE BASARAB
DOAMNA
DESPINA
STANCA
RUXANDA
ANGHELINA

„Frumoasă pare lumea, încântătoare şi îndestulată a dărui fericire omului. Dar nu este aşa. Îndărătul frumuseții sale stă moartea, care pune sfârşit amăgirilor pământeşti. Într-o clipă toate se destramă şi nu mai sunt. La moartea omului nimic nu mai înseamnă desfătarea şi răsfățul trupului,' nimic slava lumii, nimic mângâierea omenească”...

ДОМНА ДЕСПІНА

MONAHIA
PLATO-
NIDA
DESPINA
DOAMNA
SCHITUL OSTROV

1552 Iunie 17 zile

M-am întors de la Utrenie cu inima plină de bucurie şi cutremur: sora noastră Marica a primit logodirea marelui şi îngerescului chip cu numele de monahia Mitrodora.

Am îngenuncheat smerită înaintea icoanelor: *Ce răsplăti Domnului pentru toate câte mi-a dat mie?* Că m-a purtat de mână prin această viaţă, călăuzindu-mi paşii şi punându-mi înainte tot folosul duhovnicesc, aşa cum o mamă îşi grijeşte pruncii şi precum o pasăre îşi ocroteşte puii săi. Şi mi-a împodobit viaţa cu multe frumuseţi şi daruri cereşti şi cu alte bunătăţi nenădăjduite, ca prin toate să mă tragă la iubirea Lui cea dumnezeiască şi să mă dezlipească de cugetele lumii trecătoare şi stricăcioase. Iar eu, ticăloasa şi leneşa, abia acum, în anii de pe urmă, am înţeles dragostea Lui şi m-am învrednicit a urma vieţii călugăreşti, decât care nimic nu este mai de cinste şi mai de râvnit nici în cer, nici pe pământ. Însă chipul monahicesc se slăveşte în cei ce-şi împlinesc chemarea, care zi de zi adaugă osteneală la osteneală, nevoinţă la nevoinţă şi dor la dor pentru Cel iubit, fără a se împuţina vreodată cu sufletul, iar nu în cei trândavi şi nepăsători de mântuirea lor, ca mine...

Vrând să fac bucurie maicii Mitrodora şi surorilor, am căutat printre filele îngălbenite cuvântul pe care blagoslovitul meu soţ l-a închinat Părinţilor Varlaam şi Ioasaf, la tunderea lor în călugărie.

Aceşti doi părinţi nu erau alţii decât iubiţii slujitori ai Măriei sale de la Curte: feciorașul Stancu, ce-i slujise lui Neagoe din vremea când era mare postelnic şi logofătul Ivan. Stând ani mulţi în preajma domnului, însoţindu-l adesea în drumurile sale de taină la pustnicii din peşteri şi pustietăţi, inima lor s-a aprins de focul dragostei lui Hristos şi au hotărât a lepăda toată desfătarea lumii pentru Dânsul. Iar Măria sa, care îi cinstise la Curte ca pe nişte dregători devotaţi ai săi, mai mult i-a iubit după ce au ieşit din lume, socotindu-i ca pe nişte fii. Pentru aceea, însuşi a voit a fi de faţă la slujba tunderii lor în monahism, la Mănăstirea Snagov, unde le-a grăit cu glas umilit şi dulce acest cuvânt înţelept:

„Laud nevoinţa şi fericesc pe cel ce este grăbitor întru bunătăţi. Binecuvântare şi sfinţire ţie, suflete, după cum zice şi apostolul: *Câţi sunt purtaţi de Duhul lui Dumnezeu, aceia sunt fiii lui Dumnezeu şi slujitorii Sfintei Treimi.*

Deci şi vouă să vă dea Dumnezeu tărie!

Ție, fiul meu Ioasafe, că eu aveam multe cugete bune spre tine, să te miluiesc şi să te cinstesc, iar tu, fiul meu, ai părăsit cinstea mea şi mila şi odihna mea. Drept aceea, Domnul Dumnezeu să-ți dea cinste întru împărăția cerurilor şi odihnă cu cei ce au plăcut Lui!

Şi tu, fiul meu Varlaame, cheile domniei mele şi cămara mea erau în mâinile tale, iar tu te-ai lepădat de cheile mele şi cămara mea o ai nesocotit. Drept aceea, să-ți deschidă Domnul Dumnezeu cămările cerului şi să-ți fie uşile deschise şi neoprite unde sunt vămile cele înfricoşate din văzduh.

Să nu vă pară, fiii mei, că ați făcut un lucru mic, ci ați făcut un lucru mare şi lăudat pentru Domnul Iisus Hristos şi multă bucurie este acum în cer de fapta voastră. Drept aceea, iubiții mei, privegheați şi vă rugați Domnului ziua şi noaptea, că aceasta este bucuria Domnului nostru Iisus Hristos şi a puterilor cereşti, iară diavolului şi slugilor lui, rană prea mare.

Şi să vă păziți, fiii mei, de satana şi de cursele lui şi de spurcații lui îngeri şi de ale lui scârnave cugete şi gânduri! Că prin această bucurie ce ați făcut voi Domnului Hristos, mare necaz şi dosadă ați pricinuit pângăritului aceluia duh, care este meşter neadormit cu răutatea firii asupra neamului nostru omenesc, dintru început. Ci încă şi aceasta să o ştiți şi să o socotiți, fiii mei: că Adam nu era născut din păcate, după cum suntem noi, ci era zidit de însuşi Dumnezeu şi iată că-l înşelă semănătorul de păcate, adică diavolul.

Drept aceea, fiii mei dragi, socotiți aceasta şi vă păziți în toată vremea pentru mântuirea voastră, ca să nu vă întoarcă acel vrăjmaş dintru acest lucru bun ce ați început şi l-ați dorit şi să mâniați pe Stăpânul cel bun şi milostiv. Că sluga care ştie voia şi pofta stăpânului său şi nu o face, aceea va fi mai mult căznită şi aruncată în temniță, iar sluga care nu ştie, nu va fi bătută mult. Iar diavolul întotdeauna îndeamnă să facem păcate. Şi să nu vi se pară că veți putea birui pe spurcatul acela cu tăria voastră sau cu nevoința ce ați fi făcut, ci numai cu ajutorul Domnului nostru Iisus Hristos.

Drept aceea, fiii mei, să vă sculați noaptea, în vremea când se odihnesc şi păsările cerului şi peştii apelor, şi să vă ridicați mâinile spre cer cu rugăciuni către milostivul Dumnezeu şi cu lacrimi şi cu suspine să strigați: «O, Doamne, împărate Atotțiitorule, noi suntem zidirea Ta, ci nu ne lăsa pe noi, făptura Ta, să fim batjocura satanei!». Şi aşa, Domnul Hristos fiind bun, nu vă va lăsa pe voi, zidirea Sa, să fiți de râsul satanei, ci vă va milui şi vă va îngrădi cu mila Lui şi veți călca acel şarpe cumplit sub picioarele voastre.

Şi mai întâi de toate, fiii mei, să aveţi întru voi încuibată cu dragoste frica lui Dumnezeu. Că frica de Dumnezeu este începutul tuturor bunătăţilor. Că din frica lui Dumnezeu se naşte înfrânarea, iar din înfrânare curăţia, iar din curăţie rugăciunea, iară rugăciunea naşte smerenie, iar smerenia naşte dragostea. Iar dragostea, toată Legea şi prorocii cuprinde şi reazemă. Că de aceea mărturiseşte şi apostolul: *Măcar şi trupul de l-am da să fie ars, dar de n-avem dragoste, nici un folos nu va fi* (Corinteni 13, 3).

Să nu vă fie nădejdea voastră numai spre post fără de rugăciune, sau spre rugăciune fără post, sau spre post şi rugăciune fără de smerita smerenie, ci să vă fie vouă toate acestea lipite şi împreunate. Că orice cunună, dacă se împreunează cu tot felul de flori, cu atât este mai frumoasă. Şi pentru asta, fiii mei, vă aduc aminte să amestecaţi postul cu rugăciunea şi cu plecata smerenie şi cu dragostea, iar Domnul nostru Iisus Hristos va împleti toate bunătăţile în cununile voastre. Că de va fi o corabie în mijlocul mării lovită de vânt şi va avea funia împletită numai într-o viţă, vântul o bate şi o clatină până se rupe funia, iar corabia de aici se îneacă şi se cufundă în adânc; iar dacă va fi funia corăbiei împletită în multe viţe, pe acea corabie, dacă o bate vântul, viţele se ajută una pe alta şi nu se rupe funia şi o scapă din adânc şi nu pătimeşte nimic.

Drept aceea, fiii mei, să vă îngrădiţi cu dragostea lui Dumnezeu şi mintea să vă fie sus, către Domnul. Că mintea este steagul trupului şi până stă steagul sus la război, acel război este nebiruit şi nepierdut, iar dacă va cădea steagul, războiul este biruit şi nu ştie unul pe altul cum piere. Aşijderea-şi omul: până-i este mintea către Dumnezeu, el este ca oastea ceea ce-i stă steagul neclătit şi nu piere. Iar omul ce nu-şi ridică mintea către Dumnezeu este ca oastea aceea care-i cade steagul şi este aruncat în întunericul cel împâclat şi în focul cel veşnic. Aşadar, fiii mei, să vă aflaţi pururea treji şi să vă păziţi de înşelăciunea satanei, că lui îi este mare necaz şi dosadă lucrul acesta pe care voi l-aţi făcut.

Şi aşa să ştiţi, că precum se bat valurile mării, aşa va bate şi diavolul cu cugetele cele rele spre voi. Iar de va vedea că nu va isprăvi nimic aşa, el va meşteşugi şi va îndemna ridicând asupra voastră oameni care vor părea mai buni între alţii, preoţi şi călugări. Şi aşa vă vor dosădi aceia şi vor vrea să vă slăbească postul şi rugăciunea şi vor zice: «Pentru ce faceţi mai mult decât noi?». Şi încă şi urâciune vor avea asupra voastră, cum nu va putea ajunge firea omenească. Iar voi, fiii mei, să ştiţi că acele răutăţi nu vor fi de la dânşii, ci vor fi vrajbe şi închipuiri diavoleşti. Dar măcar oamenii de

ar zice, sau va veni cuget sau gând la inima voastră, socotind că pentru ce vă chinuiți trupul vostru cu post, că «dacă va da Domnul zile de viață, atunci la bătrânețe vom posti», apoi voi acele gânduri să nu le credeți, ci să ştiți că ele sunt ale împiedicătorului nostru diavolul. Căci bătrâneţile când vor veni, vor veni cu slăbiciune şi slăbiciunea va veni cu moarte. Că Domnul caută de la tot omul după cât este puterea tăriei lui, iar mai mult nu cere. Aşijderea şi voi, fiii mei, până puteți, faceți nevoință, iar când nu veți putea, Dumnezeu ştie pentru atunci că nu puteți şi nu va cere de la voi mai mult. Şi ceea ce veți avea strâns de la tinerețe, dar nu alte strânsori decât numai bunătățile sufleteşti, vă vor ajunge şi la bătrânețe. Iar de vă va ajunge moartea în tinerețe dintru această nevoință spre Dumnezeu, fericiți veți fi! Aşadar, privegheați, cu postul, cu rugăciunea şi cu smerenia, care este cu adevărat lucru mare.

Şi să fiți cu mare pază, fiii mei, căci trupul omului este ca focul. Iar mâncarea cea peste măsură este ca lemnele. Şi cu cât se pun lemne în foc, cu atât se aprinde focul mai mare şi arde, iar de se pun lemne mai puține, şi focul arde mai încet, după cum zice unul din sfinții cei mari. Într-acelaşi chip este şi trupul omului: când mănâncă mult, fără măsură, el se încinge ca şi focul. Pentru aceea, iubiții mei, să vă nevoiți cu înfrânarea şi rugăciunea, ca să vă smeriți trupul. Că toate bunătățile din înfrânare izvorăsc.

Iar Domnul nostru Iisus Hristos nimic nu iubeşte ca trupul omului, după cum albinele iubesc stupul cu fagurii de miere. Dar măcar că albinele mult iubesc şi poftesc fagurii din stup, dacă se face fum ele părăsesc fagurii şi se depărtează de stup şi pleacă pe pustii. Aşa şi Duhul Sfânt, iubiții mei, fuge de trupul celui cu cugete spurcate.

Mai mult decât aceste puține voroave, fiii mei, de va vrea Dumnezeu să mă împreune cu voi, câte voi şti, noi vom vorbi şi vă voi învăța. Iar nu din mintea mea, ci din învățătura Domnului nostru Iisus Hristos. Însă până atunci, fiii mei, Ioasafe şi Varlaame, întotdeauna să vă aduceți aminte de mine, nechibzuitul şi lenevosul, căci cu adevărat eu sunt vița cea rea de care v-am zis, care nu face rod, eu sunt oaia cea rătăcită şi pierdută în prăpastie şi despărțită de turma Domnului nostru Iisus

Hristos. Şi sunt mereu înconjurat de fiarele cele rele şi zvăpăioase şi mânioase, care slobozesc din ochi scântei ca fulgerul.

Drept aceea, fiii mei iubiți, mă rog vouă să mă pomeniți şi pe mine în sfânta voastră rugăciune şi să nu uitați de mine, cela ce sunt tatăl vostru, ca să mă primească şi pe mine Domnul nostru

Iisus Hristos, pentru rugăciunea voastră, în turma Sa. Însă nu ca pe unul din drepții Săi, nici ca pe voi, fiii mei, ci ca pe unul din argații cei mai proşti.

Iar de mi se va întâmpla moarte mai înaintea voastră, să fiți iertați, fiii mei, şi încă voi, dragii mei, să mă iertați, cu rugăciunea Preacuratei Fecioare şi a noastră Stăpână Maria şi cu ajutorul sfinților, câți au slujit Domnului bine din veci."

Dumnezeu a voit ca unul din părinți, monahul Ioasaf, să se mute din această viață la puțină vreme după călugărie, adeverind cuvântul zis lor de domnul Neagoe, că ceasul morții poate veni cu grăbire. După adormirea lui, domnul a trimis la Mănăstirea Snagov multă milostenie, ca să fie pentru pomenirea iubitului său slujitor, cerând ca orice nevoie va avea obştea, să-i fie adusă înainte spre a o îndestula. Şi toate le împlinea inima iubitoare a Măriei sale cu voie bună şi smerenie. Căci pe cât se umple cineva de mila lui Dumnezeu, pe atât dăruieşte oamenilor dragostea curată, care nu caută vreodată ale sale, ci numai ale aproapelui său.

1552 Iunie 20 de zile

Dumnezeule, milostiveşte-Te spre noi şi ne binecuvintează, luminează fața Ta spre noi şi ne miluieşte!

Multe cuvinte pline de mireasma Duhului Sfânt am păstrat scrise de mâna domnului Neagoe, dar nici unul nu mă cutremură de fiecare dată până în străfundurile ființei ca acesta: „Eu, robul lui Dumnezeu, măcar de sunt şi mai păcătos decât toți oamenii, ci însă ce am putut pricepe despre oarece parte, n-am putut afla alt rai mai bun şi mai dulce decât fața Domnului nostru Iisus Hristos. Că Acela, fraților şi fiii mei, este Raiul şi Acela este Domn, Acela este veselia şi bucuria tuturor bucuriilor. Acolo, la Dânsul, sunt multe şi neîncetate glasuri şi cântece îngereşti şi acolo este lumina lumii celei netrecătoare, care păcătosul om nu poate cu mintea să o socotească, nici cu limba să o spuie, câte bunătăți a gătit acolo Dumnezeu celor ce-L iubesc. Deci, iubiții mei, unde va să cerce omul altă milă sau

să se îndulcească cu cugetul de alt rai, sau să afle altă bucurie, fără numai luminata fată a Domnului? Că nu este omului altă milă mai mare decât să dobândească a petrece cu fața lui Dumnezeu. Pentru aceia, fraților şi fiii mei, vă păziți ca nu cumva să vă lipsiți de această față bună şi dulce a Acestuia, că de vă veți despărți şi veți rămânea săraci de fața cea bună a Dumnezeului Celui viu, câtă jale şi muncă şi foc cumplit va fi atunci omului aceluia ce se va despărți de dânsa!" Socotind aceste cuvinte, tot sufletul bine cunoscător va înțelege că Măria sa, petrecându-şi viața în nevoința pocăinței celei curățitoare de patimi, se învrednicise, prin harul lui Dumnezeu, de darurile cele mai mari, primind luminarea minții şi vederea slavei lui Dumnezeu, pe cât îi este dat omului a putea duce în acest trup. Dar cum s-a făcut aceasta, ştie numai Cel Singur Preaslăvit...

Ceea ce putea vedea însă oricine era podoaba sfințeniei zugrăvită pe chipul şi-n toate faptele Măriei sale, căci după măsura ostenelilor şi smereniei lui, Duhul Sfânt îi dăruise cercetare şi mângâiere cât nu poate da lumea aceasta cu toate frumusețile ei...

Iar spre adeverirea celor spuse mai înainte, voi aduce aici povestirea despre minunata icoană a Mântuitorului Hristos cea înjunghiată de un ovrei, icoană care împodobeşte acum biserica domnească de la Curtea de Argeş.

Pe cât îmi amintesc, era în Postul Mare al anului 1515 sau 1516. Măria sa, după obicei, nu lipsea niciodată de la Liturghia Darurilor mai înainte sfințite, căci socotea Liturghia nu ca o datorie pe care se cădea s-o împlinească, ci ca pe dăruirea întregii sale vieți lui Dumnezeu. Uneori îmi desluşea şi mie înțelesurile care i se luminau în minte:

- În Sfânta Liturghie, Domnul se deşartă pe Sine şi ia chipul celui ce slujeşte, iar noi socot că suntem chemați să ne golim de noi înşine ca să luăm chipul lui Hristos. Şi care este chipul lui Hristos? Smerenia, blândețea, pacea, jertfirea de sine. Aşa, viața noastră toată va fi o Liturghie...

Patimile Mântuitorului stăteau pururea înaintea ochilor domnului Neagoe, îndemnându-l la nevoință şi înfrânare. Se îngrijea, ca şi mai înainte, de toate treburile domniei, dar mintea îi era răpită mai presus de înțelegerea omenească. Fiindcă aşa cum cel îndrăgostit, orice ar face şi oriunde s-ar afla, are în minte chipul celui iubit de dânsul, la fel cel ce iubeşte pe Dumnezeu nu poate petrece despărțit de pomenirea Lui. Iar cugetarea la Patimile Mântuitorului îi țintuia sufletul pe crucea iubirii dumnezeieşti, care

tămăduieşte, înviază şi umple inima omului cum nici o altă iubire nu o poate face.

În acele sfinte zile, Măria sa a avut o vedenie dumnezeiască. I s-a arătat Mântuitorul Hristos, vorbindu-i dintr-o icoană ce izvora sânge. Chipul Său era ca soarele, privirea ca lumina fulgerului, iar cuvintele, dulci precum adierea de vânt subțire întru care suflă Duhul Sfânt: „Fiul meu Neagoe, grăbeşte să Mă iei din cetatea Constantinopolului, căci doresc a petrece în țara ta! Rănile Mele vor spăla rănile voastre şi vor tămădui toată durerea de la voi”...

Cu umilință şi teamă i-a mărturisit Măria sa Părintelui

Macarie minunata arătare, înfățişându-i cu de-amănuntul chipul icoanei ce o văzuse. Iar mitropolitul, rămânând o vreme adâncit în sine, a zis mai pe urmă cu glas schimbat:

- Măria ta, să mulțumim lui Dumnezeu că a căutat spre nevrednicia noastră! Cred că icoana ce s-a arătat Măriei tale nu e alta decât icoana junghiată cu hangerul de un ovrei, care se găseşte în biserica Maicii Domnului Pammacaristos a Patriarhiei din Constantinopole. Din câte am ştiință, şi domnul Radu s-a silit a o cumpăra cu mult aur, dar n-a fost voia lui Dumnezeu să vină la noi. Acum, însă, pare că Domnul a blagoslovit...

Şi Mitropolitul Macarie, cu glas domol, a început a ne povesti istoria icoanei.

Nimeni nu-şi mai amintea anul în care se petrecuseră faptele. Ceea ce se ştia cu adeverire era că făptaşul fusese un ovrei cu inima întunecată de boala necredinței, care nu putea suferi icoanele Fiului lui Dumnezeu şi din multa ură ce avea, le-ar fi străpuns pe toate cu cuie şi piroane. Odată, trecând printr-un loc din cetate unde era pusă la închinare o icoană a Mântuitorului Hristos, nefiind nimeni de față, a luat icoana şi s-a ascuns într-o pivniță din apropiere, să-şi împlinească gândul diavolesc. Deci intrând în pivniță, a junghiat, ticălosul, cu hangerul trupul Domnului Hristos cel zugrăvit pe icoană. Însă cum a junghiat icoana - o, îndelungă răbdarea Ta, Hristoase! - din ea a izvorât şuvoi de sânge, încât a stropit şi hainele ovreiului. Acesta, văzând minunea, mai mult s-a tulburat şi neştiind ce să facă, a luat icoana şi a aruncat-o într-un puț din pivniță, acoperind în urmă cu un pod de lemn. Apoi a ieşit afară, ca şi cum nimic n-ar fi ştiut şi nu s-ar fi întâmplat. Dar dacă a ieşit afară, l-au înconjurat nişte oameni, întrebându-l ce i s-a întâmplat de are atâta sânge pe haine. Căci acele picături din sfântul sânge care-l stropiseră se făcuseră ca nişte râuri pe hainele lui. Iar el, privindu-se cu îngrozire, s-a văzut silit să mărturisească minunea. Au alergat

deci cu toţii la pivniţa părăsită. Şi dacă au ajuns la puţ, au găsit apa roşie toată, iar când au scos icoana, au aflat-o şiroind fără oprire sânge din rana hangerului. Atunci ovreiul s-a străpuns la inimă şi a crezut în Domnul Iisus Hristos, Fiul lui Dumnezeu, şi s-a botezat împreună cu toată casa lui şi cu mulţi ovrei din Constantinopole. Iar dumnezeiasca icoană a fost mult cinstită, făcându-se lucrătoare de nenumărate minuni şi izvorâtoare a tot darul şi mângâierea, iar vestea ei s-a dus pretutindeni. În vremea împăraţilor creştini ai Bizanţului, ea a stat mereu în biserica Sfântului Nicolae de lângă marea biserică a Sfintei Sofia din Constantinopole, apoi soarta ei a fost legată de cea a Patriarhiei, mutându-se mai întâi în biserica Sfinţilor Apostoli, iar în anii aceştia mai de pe urmă, la Mănăstirea Pammacaristos, unde se află acum Patriarhia.

De mult cutremur s-a umplut inima domnului Neagoe la auzirea acestei istorisiri. Şi aprinzându-se de dragoste, a rânduit îndată dregători de seamă care să meargă la Constantinopole după icoană, dându-le din destul aur, argint şi scrisori de solie, precum se cădea. Încă i-a învăţat cu de-amănuntul cu ce cuvinte să meargă la Patriarh şi la chir Manuil, iubitul nostru sfătuitor şi la căpeteniile turceşti, pentru a primi învoirea lor. Şi nu puţină a fost cheltuiala domnului spre a-şi împlini dorirea, dar pentru o comoară ca aceea, toate vistieriile lumii nu însemnau nimic.

Iar Dumnezeu a blagoslovit râvna Măriei sale şi a rânduit toate fără poticnire.

Şi dacă au adus solii dumnezeiasca icoană a Pantocratorului, domnul Neagoe a primit-o cu negrăită bucurie şi cu lacrimi de umilinţă s-a închinat ei. Pe urmă a tocmit meşteri iscusiţi care să lucreze o cunună de aur cu mărgăritare din cele mai alese şi alte feluri de pietre scumpe şi a aşezat-o cu evlavie deasupra icoanei. Şi a rămas icoana la Târgovişte până ce a fost isprăvită ctitoria de la Argeş, în 1517, când s-a mutat cu cinste în biserica de acolo a Preasfintei Născătoare de Dumnezeu. Şi mare mângâiere a revărsat ea asupra noastră, cât nu pot spune în cuvinte darul ce-l avea această icoană.

O, chip al Domnului meu Iisus Hristos, întipăreşte-te în mintea şi inima mea, ca nimic să cuget, nimic să doresc, nimic să iubesc afară de Tine! Căci toate cele ale lumii, fie oricât de frumoase şi vrednice de cinste, sunt vătămătoare şi înşelătoare când înlănţuiesc tainic gândul omului şi răpesc inimii dorul după Hristos...

1552 Iunie 22 de zile

În fiecare după-amiază a plouat cu tunete şi fulgere, apoi soarele s-a arătat iarăşi dintre nori şi a risipit întunecimea văzduhului. Ce schimbătoare este şi firea omului! Acum gânduri şi furtuni, acum linişte şi soare... Gândurile, asemenea valurilor Oltului, nu încetează a veni unele după altele. Cine va opri împrăştierea lor? Cine va statornici sufletul omului în matca cea netulburată a liniştirii? Singur, singur Numele Domnului, fără de Care nu putem face nimic.

Mă aşez să scriu iarăşi şi zic: cu adevărat, nimic nu pot săvârşi cu puterile mele, căci ce poate face mâna de lut fără mila şi insuflarea lui Dumnezeu, ce poate face gândul cel mai slab decât aerul fără puterea Lui? Pentru aceea mă rog: Dă-mi cuvânt, Cuvinte al Tatălui, ca să pot grăi drept cele despre robul tău iubit, Neagoe Basarab!

Fiți dar şi voi milostivi, precum Tatăl vostru cel ceresc milostiv este...

Cu adevărat, nu ştiu să fi trecut zi în care Măria sa să nu se fi cercetat cu dreptate de a plinit ori nu acest cuvânt. Iar prilejurile se iveau cu prisosință, căci *ochii slugilor sunt pururea la mâinile stăpânilor lor, până ce se vor milostivi spre dânşii...*

Mila şi bunătatea domnului Neagoe se revărsau deopotrivă asupra tuturor. El nu căuta la fața omului, nici la dregătoria sa. Sărmanii, bolnavii şi neputincioşii aflau în Măria sa un părinte mângâietor şi un stăpân blând. Uşile palatului erau deschise fără oprire pentru cei în nevoi, iar domnul nu se ruşina, din vreme în vreme, a-şi cerceta el însuşi norodul, luând portul unui boier simplu şi amestecându-se în mulțime, spre a cunoaşte necazurile şi viața oamenilor de rând.

Şi socot că nu greşesc dacă spun că pe nici unul din cei lipsiți Măria sa nu l-a lăsat nemiluit, pe cât i-a stat în putință.

- E prea bogată țara noastră, zicea el, ca să poată duce păcatul cârtirii sărmanilor!

Într-adevăr, cu mila lui Dumnezeu şi buna chivernisire a

domnului, în scurtă vreme nu se mai aflau în toată Țara Munteniei oameni care să nu aibă cu îndestulare cele ale traiului, decât numai cei ce nu voiau să muncească. Iar aceia care din pricina bolilor sau a bătrâneții nu se mai puteau osteni să-şi câştige traiul, aflau adăpost în bolnițele ridicate din porunca Măriei sale în multe din târgurile munteneşti. Încă şi pe lângă Curțile domneşti de la Târgovişte, Bucureşti, Câmpulung, Argeş şi Târgşor a rânduit domnul a se face câte o spițerie şi bolniță pentru cei sărmani. Iar pilda milostivirii sale a fost urmată de mulți dintre jupanii temători de Dumnezeu ai țării, astfel încât tot norodul avea înlesnire şi reazem. Şi nu numai creştinilor s-a arătat Măria sa milostiv ca o maică, ci şi păgânilor ce-i cereau ajutorul, asemănându-se împăratului ceresc care străluceşte soarele Său şi trimite ploaie şi peste cei buni şi peste cei răi, cum arată Scriptura. Dragostea de oameni a Măriei sale era curată şi fără gând viclean. Că nimic nu făcea dânsul pentru slava omenească ori pentru a căpăta ceva în schimb. Iar astfel poate să iubească numai cel ce s-a umplut de Dumnezeu. Măria sa simțea din adâncul sufletului că nimic nu prețuiesc ctitoriile, nimic înseamnă postirile, rugăciunile şi toate milosteniile trupeşti, dacă inima nu are înăuntrul ei dragostea lui Dumnezeu. *Că de aş împărți toată averea mea şi mi-aş da trupul meu să-l ardă, iar dragoste nu am, nimic nu-mi foloseşte,* spune şi vrednicul de crezare Pavel.

Iar această dumnezeiască iubire pe care o avea Măria sa lucra cu putere şi în ceilalți. Că de nimic nu se mişcă mai mult sufletele oamenilor ca de dragostea inimii care se dăruieşte fără a cere nimic înapoi. Chiar păgâni şi necredincioşi de ai voi să aduci la credință, nu se vor minuna atât văzându-te făcând lucruri prea mari, biruind pe toți vrăjmaşii, săvârşind multe feluri de minuni, cât se vor schimba văzându-te liniştit, blând şi paşnic la obicei. Că nimic nu poate să lucreze în om atât cât dragostea cea după Dumnezeu.

Grija de căpetenie a Măriei sale în cele din afară era, în acea vreme, isprăvirea Mănăstirii Argeşului. Îmi amintesc cu

Flacăra iubirii pământeşti fumegă, pâlpâie şi se stinge la cea mai slabă adiere. Ea nu are tărie decât atâta vreme cât primeşte înapoi cele ce i se cuvin. Dragostea lui Hristos însă nu este aşa, căci El a îndurat chinuri şi moarte nu pentru iubirea unor făpturi curate şi pline de credincioşie, ci pentru nişte păcătoşi şi ucigaşi, pentru nişte suflete murdare şi stricate, duhnind a moarte înainte de a muri. *Dumnezeu şi-a arătat dragostea Sa spre noi prin aceea că fiind noi*

păcătoşi, a murit pentru noi, lămureşte şi apostolul. Aceasta este iubirea care întrece orice înţelegere. Şi această iubire o agonisise în inima sa, ca pe o roadă a Duhului, domnul Neagoe...duioşie de neodihna lui pentru casa Domnului... Cu adevărat, n-a dat somn ochilor săi, nici genelor sale dormitare, nici tâmplelor odihnă, până ce n-a sfinţit locaş Preacuratei Maici a lui Dumnezeu.

Câteodată, întorcându-se noaptea târziu de la Argeş, domnul venea în odaia unde vegheam brodând. Lucram atunci un epitaf cu Pogorârea de pe Cruce, pe care voiam a o dărui mănăstirii spre pomenirea noastră. Pentru aceea şi închipuisem la poalele crucii, în genunchi, pe cele trei domniţe împreună cu mine. Măria sa se aşeza ostenit în jilţul său şi-mi povestea cât s-a mai înălţat zidirea şi ce mai era de împlinit. Apoi rămânea privind în tăcere undeva departe, pe deasupra mâinilor mele, iar după o vreme se ridica să-şi împlinească pravila de rugăciune. De vreo două ori însă, domnul a aţipit în jilţ şi privindu-1, inima mi s-a frânt de milă. Slujnicele îmi ziceau că adesea, luminile din odaia Măriei sale nu se stingeau până în zori. Ştiam că ostenelile ce le făcea de mulţi ani erau peste puterile omeneşti.

- Măria ta, caută şi te odihneşte măcar câteva ceasuri! îl rugam. Ajunge zilei osteneala ei!

Iar domnul, cu ochii încercănaţi de nesomn, asculta supus, precum un copil de maica lui. Atunci îl însoţeam în odaia Măriei sale şi-l acopeream cu linţoliul, ca pe Ioan şi Anghelina, coconii cei mici...

Tot în acea vreme a fost voia lui Dumnezeu să o cheme la Sine pe sfânta mea bunică, maica Anghelina. Mulţumesc milostivirii Lui că i-a dăruit o moarte creştinească, o moarte cuvioasă, ca unui suflet sfânt! Ne trimisese cu puţină vreme înainte o scrisoare în care ne binecuvânta pe toţi cu dulci cuvinte şi îşi cerea iertare de la noi. În dimineaţa în care a murit, precum ne-a spus mai pe urmă Preasfinţitul Maxim, a chemat la sine pe duhovnicul mănăstirii. A cerut să se spovedească, după care s-a împărtăşit cu chip luminat. Apoi, în timp ce ucenica îi citea rugăciunile de mulţumire, sufletul ei a zburat la locaşurile cereşti. Şi cred că Dumnezeu n-a judecat-o cu neîndurare, căci nici dânsa nu-mi amintesc să fi judecat vreodată pe cineva! Numai cuvinte de aur au ieşit din gura ei în toată viaţa.

La scurt timp, în 1516, s-a mutat din această viaţă trecătoare şi înţeleptul Părinte Maxim, unchiul meu.

Am plâns mult după amândoi, căci legăturile de sânge sunt puternice şi nu pot fi şterse nici prin trecerea anilor, nici prin

depărtarea locului. De la o vreme însă, am simțit că sufletele lor şi-au aflat odihna şi pacea întru mila Stăpânului. Şi o tainică mângâiere mă încredințează până astăzi de mijlocirea lor sfântă către bunul Dumnezeu.

Multe lucruri trebuiau puse în rânduială pentru sfințirea de la Argeş, sărbătoare pe care domnul Neagoe o dorea a fi o prăznuire a întregii Ortodoxii! Că şi atunci, ca şi în anii aceştia, Biserica lui Hristos era ținută cu deadinsul la smerenie de necredincioşii care stăpâneau la Constantinopole. Iar Măria sa a râvnit a aduce întregii Biserici pravoslavnice slavă şi mângâiere şi pentru aceea a tocmit toate mai dinainte cu multă chibzuială, cerând mereu ajutorul şi binecuvântarea lui Dumnezeu.

Astfel, în primăvara anului 1517, domnul a mers la Curtea de la Buda pentru a se închina tânărului rege ungur Ludovic al II-lea Jagello, înscăunat cu un an mai înainte. Aceasta a făcut-o Neagoe pentru a asigura pacea țărişoarei sale la hotarul dinspre miazănoapte şi a da ungurilor cinstea mult poftită de dânşii. Măria sa a ales a se smeri înaintea lui Ludovic, căci altfel ghimpii pizmei ar fi putut tulbura liniştea noastră. Fiindcă mulți principi şi domni şi-ar fi dorit să poată strânge în jurul lor toată Biserica şi pe slujitorii ei cei mai de seamă, cum avea s-o facă Măria sa la Argeş, dar această cinste nu se dă celui ce o caută, ci celui întru care binevoieşte Duhul lui Dumnezeu. Tributul către turci era şi el plătit la vreme, peşcheşurile asemenea, iar Neagoe nu se zgârcea a trimite, din vreme în vreme, daruri de preț şi soli iscusiți care să-i amintească sultanului Selim că are în Țara Românească un domn înțelept şi bine chivernisitor. Aşa căpătase Măria sa învoială de la padişah să săvârşească sfințirea de la Argeş, poate cea mai măreață slujbă de după căderea Constantinopolului, un adevărat praznic de biruință a Pravoslaviei asupra potrivniciilor istoriei.

Şi ca bucuria să fie deplină, Măria sa a purtat grijă ca în ziua sfințirii să se săvârşească şi slujba proslăvirii de către Biserică a iubitului nostru părinte duhovnicesc, Nifon Patriarhul. Căci cu ajutorul lui Dumnezeu, toate au fost isprăvite la vreme, slujba, viața şi icoana fericitului. Iar soborul arhiereilor s-a plecat cu evlavie înaintea semnelor prin care Dumnezeu arăta cu adeverire că a primit pe robul Său Nifon în ceata aleşilor Lui şi a primit cu bunăvoință rugămintea domnului Neagoe de a-l trece în rândul sfinților pe Fericitul Nifon, în ziua sfințirii mănăstirii de la Argeş.

Praznic peste praznic, bucurie peste bucurie şi har peste har am

avut atunci, despre care lucruri rog milostivirea lui Dumnezeu să-mi ajute a scrie mai departe, în zilele ce vor urma...

1552 Iunie 25 de zile

Cât de frumoasă eşti tu, mireasa mea, şi fără nici o pată...

Aceasta este mărturisirea de dragoste a Mântuitorului Hristos pentru Biserica Sa, pe care Duhul Sfânt a rostit-o prin gura proorocului. Pe această Biserică, pentru care Fiul lui Dumnezeu şi-a vărsat sângele pe cruce, a iubit-o şi a cinstit-o Măria sa cu nesfârşită dragoste şi umilință, amintindu-şi pururea cuvintele Sfântului Nifon: „în Biserică, fiul meu Neagoe, aflăm viața cea veşnică, fiindcă în ea ne tămăduim de rănile aducătoare de moarte ale păcatelor şi cunoaştem adevărul şi slobozenia".

Nu în felul oamenilor lumeşti înțelegea domnul rostul Bisericii. Ci având inima curățită de patimi, Măria sa cunoştea că Biserica este dincolo de ziduri, de mărețele slujbe şi procesiuni, dincolo de toate câte sunt trecătoare şi supuse legilor pământeşti. Acestea sunt haine ale Bisericii, frumoase şi de mare preț - că aşa se şi cade ei a avea - dar nu sunt Biserica. Domnul ştia că viața de taină a Bisericii este rugăciunea, în afara căreia nu poți avea părtăşie cu Mirele Bisericii. Fiindcă rugăciunea este sângele care străbate trupul Bisericii, iar dacă cineva încetează a se mai ruga, atunci se usucă şi piere, ca un mădular ce nu-şi mai dă sângele său trupului.

Dar şi biserica văzută, cea tocmită din piatră, este fără preț pe pământ, căci într-însa, pe Sfânta Masă, se află împăratul împăraților şi Domnul Domnilor. Şi în marea Sa iubire pentru noi, Dumnezeu însuşi umple biserica cea făcută de mâna omenească cu venirea Sa, aşa cum la Cincizecime, Duhul Sfânt a umplut casa în care se aflau adunați apostolii. Pentru aceea, ctitorirea unei biserici, zugrăvirea şi împodobirea ei este o slujire sfântă, asemenea slujirii preoțeşti.

În vara anului 1517, zidirea Mănăstirii Argeşului era pe sfârşite. Bine întocmită, ca o mare lavră a Țării Româneşti, avea în mijloc biserica, asemenea unui chivot prea înfrumusețat, iar de jur-

împrejur străjuiau chiliile, clopotnița, trapeza largă, magherniță, pivnița şi celelalte acareturi de trebuință. Toată mănăstirea era îngrădită cu zid de piatră meşteşugit lucrat, iar înăuntru era o curte largă, cu trandafiri şi copăcei binemirositori. Şi era întreaga mănăstire, precum a scris mai pe urmă Părintele Gavriil Protul, asemenea raiului lui Dumnezeu aşternut cu flori, având în mijloc, ca pe un pom al cunoştinței, biserica, din care mâncând Trupul şi Sângele lui Hristos, ne izbăvim de moarte şi dobândim veşnica viață.

În ziua sfințirii, biserica scânteia, cu adevărat, de cerească frumusețe, încrustată cu flori măiestrit cioplite, cu rozete şi brâu împletit, cu turle minunat răsucite şi cu clopoței de aur în ciocul porumbeilor de sub streaşină, sunând dulce în lumina lină a asfințitului. Albul marmurei strălucea sub ultimele raze de soare, brăzdat de broderii poleite cu aur şi lapis lazuli, precum am povestit mai înainte. Căci numai pentru podoaba din afară a zidirii, domnul cheltuise nemăsurată avere, ca să se mire şi păgânii de câtă cinstire dă Bisericii neamul creştinesc.

Iar Măria sa, iubind unirea şi sobornicitatea Bisericii, a chemat la sfințire pe Patriarhul Theolipt al Țarigradului şi a toată lumea şi cu dânsul încă patru mitropoliți, unul de Seres, altul de Sardia, de Midia şi Milinic şi i-a primit cu mare cinste, ca pe nişte slujitori de taină ai lui Dumnezeu şi sfetnici ai Lui. Încă a mai trimis domnul scrisoare către Cuviosul Gavriil, protosul Sfântului Munte, ca să cheme la Argeş, de va fi cu putință, şi pe unii din egumenii marilor mănăstiri de acolo. Şi o, blagoslovenia şi iconomia lui Dumnezeu, că toți egumenii de la marile lavre athonite, cele douăzeci la număr, au găsit cu cale să vină în țărişoara noastră şi să cinstească Mănăstirea Argeşului cu sfintele lor rugăciuni, dând prin aceasta şi mulțumire Măriei sale pentru toate câte le înnoise în acei ani în Sfetagora! Iar domnul i-a primit pe toți cu nespusă bucurie şi smerenie, ca pe nişte apostoli ai lui Hristos şi pe fiecare a întâmpinat cu cuvinte frumoase şi luminate, pe cât i-a pus Dumnezeu în minte Măriei sale să grăiască.

În ziua dinaintea sfințirii au ajuns la Argeş încă şi toți egumenii de la mănăstirile munteneşti cu tot clerul şi mulțime mare de călugări şi preoți din Moldova, de dincolo de Carpați, din Serbia, precum şi norod mult, jupani, negustori şi țărani cât nu putea vederea a cuprinde. Iar ochii tuturor numai două lucruri căutau a privi: minunea bisericii celei noi şi fața domnului celui blând şi înțelept...

Însuşi Măria sa era copleşit de darul lui Dumnezeu ce umbrea

asupra noastră şi asupra ctitoriei sale. Înveşmântat în hlamidă strălucitoare, cu vulturul bicefal - însemnul imperial - brodat pe spate şi pe poale, cu coroana de aur pe creştetul său cel cu maiestate cuvioasă, înconjurat de patriarh şi mitropoliți, domnul părea cu adevărat un bazileu drept-credincios din vremurile de slavă ale Bizanțului. Iar coconii domneşti dimpreună cu mine îl urmam cu sfială şi bucurie, primeniți în veşminte noi, ca să nu facem de ruşine o astfel de zi sfântă! Fiecare din coconi avea pe creştet cunună de aur şi mărgăritare, iar domnițele, după chipul mamei lor, purtau diademe cu pandelocuri de nestemate. Aşa am şi fost zugrăviți, mai târziu, în pronaosul bisericii, la locul cel rânduit ctitorilor.

Seara, în ajunul duminicii în care s-a săvârşit slujba sfințirii, ne-am adunat cu toții în biserica nouă, pentru a săvârşi slujba Vecerniei cu Litia şi cu cântarea cea către Preacurata Maică, Stăpâna noastră.

Lăuntrul bisericii fusese şi el împodobit pe măsura strălucirii din afară. Mulțime de icoane ferecate cu aur, argint şi pietre scumpe înfrumusețau tâmpla altarului şi laturile bisericii, iar icoana cea de minuni făcătoare a Pantocratorului şedea împodobită cu cunună de aur şi mărgăritare în fața catapetesmei. Alături, icoana Fericitului Nifon, lucrată cu mare măiestrie de zugravul Dobromir, umplea biserica de strălucirea sa. Minunate erau şi icoanele cele cu două fețe, având zugrăvite pe o parte chipuri de sfinți cuvioşi şi pe cealaltă parte pe marii mucenici, după cum poruncise Măria sa. Iar policandrele cu multe lumânări şi făclii, tetrapoadele aurite, fumul de felurite tămâi ce nu se pot spune, toate înălțau parcă slavă lui Dumnezeu, dimpreună cu oamenii, pentru mila Sa cea mare.

În mijlocul acestei străluciri, inimile noastre şopteau înfiorate împreună cu împăratul Solomon: adevărat să *fie că Domnul va locui cu oamenii pe pământ? Cerul şi cerul cerurilor nu Te încap, cu atât mai puțin acest templu pe care l-am zidit numelui Tău, însă caută la rugăciunea robului Tău şi să-Ți fie ochii deschişi ziua şi noaptea la templul acesta, la acest loc...*

După slujba Vecerniei am ieşit cu toții şi am cinat cu pace şi mulțumire, odihnindu-ne apoi ca la două ceasuri pentru slujba de noapte. Pe urmă, Măria sa dimpreună cu noi toți, cu patriarhul, mitropoliții şi egumenii am săvârşit cântarea Utreniei, stând în rugăciune înaintea lui Dumnezeu până în zori.

Şi era biserica asemenea raiului cu sfinți, împodobită cu chipurile cele cu dumnezeiască cuviință ale cuvioşilor părinți athoniți care au ținut rânduiala şi tipicul slujbei. Îmi sună şi acum

în urechi cântarea dulce şi măreaţă a Canonului înnoirii, cel întocmit de părintele nostru Ioan din Damasc, umiliciosul cântăreţ al Preasfintei Născătoare de Dumnezeu: „Cei răniţi cu dorul cel preadulce dumnezeiesc, veniţi în această casă împărătească, să ne împărtăşim cu Mirele Hristos, cântând: Bine eşti cuvântat în biserica slavei Tale, Doamne!”.

Iar dacă s-a sfârşit Utrenia, s-a luminat de ziuă. Când am ieşit afară, soarele săruta pământul ţării, de parcă din cer, bunul Dumnezeu ar fi pecetluit dragostea noastră cu dragostea Lui. Ne-am tras sufletul puţină vreme, având în ochi strălucirile unei dulci bucurii. După un ceas au răsunat cu putere toate clopotele cele mari şi mici, vestind că urma să se săvârşească târnosirea bisericii. Sosise ziua cea mare, pe care domnul Neagoe o visase de atâţia ani. Sosise ceasul împlinirii pentru bărbatul doririlor duhovniceşti. Ieşind din odaia sa şi privind de pe cerdacul egumeniei către biserica cea nouă, Măria sa a şoptit:

- Casei Tale se cuvine sfinţenie, Doamne, întru lungime de zile!

Iar bătrânul Mitropolit Macarie, cu ochii plini de lumină, a căutat spre noi, murmurând alt stih al psalmilor:

- Că întru Tine este locaşul tuturor celor ce se veselesc!

Întâi s-a făcut slujba aghiazmei celei mici, după rânduială şi s-a stropit tot lăuntrul bisericii. După aceea, sfinţitul Patriarh Theolipt, urmat de mitropoliţi, preoţi şi diaconi a înconjurat de trei ori biserica cea nouă, cântând laolaltă cu întregul norod: „Sfinţilor mucenici care bine v-aţi nevoit şi v-aţi încununat, rugaţi-vă Domnului să se mântuiască sufletele noastre!” Şi iarăşi: „Slavă Ţie, Hristoase Dumnezeule, lauda apostolilor şi bucuria mucenicilor, a cărora propovăduire este Treimea cea de o fiinţă!” Fără tăgadă că îngerii înşişi cântau dimpreună cu oamenii şi duceau la tronul lui Dumnezeu rugăciunea noastră...

După a treia înconjurare s-a intrat în sfântul altar, iar patriarhul a dat citire hrisovului de sfinţire. Apoi, vărsând Sfântul Mir în stâlpul Sfintei Mese, a rostit cu glas mare, în limba elinească:

- Ctitorilor sfântului locaşului acestuia: Neagoe Basarab, domn a toată Ţara Munteniei, Elena doamna şi coconilor lor, Theodosie, Petru, Ioan, Stanca, Ruxanda şi Anghelina, veşnică pomenire!

Şi tot clerul a răspuns:

- Amin. Amin!

Pe urmă s-au aşezat cu grijă părticele din sfintele moaşte ale mucenicilor, după rânduială şi s-a pecetluit stâlpul prin turnarea cerii topite dimpreună cu a sacâzului, răşinii, tămâii şi a celorlalte,

punându-se deasupra lespedea Sfintei Mese. După aceasta, patriarhul s-a îmbrăcat în veşmânt alb de pânză şi a ieşit în faţa uşilor împărăteşti. Îngenunchind, a înălţat graiuri ca acestea, rostind rugăciunea Sfântului Calist:

- Dumnezeule Cel fără de început şi veşnic, Care toate le-ai adus dintru nefiinţă la fiinţă; Cel ce locuieşti întru lumina cea neapropiată; Cel ce ai cerul scaun şi aşternut picioarelor pământul; Care ai dat lui Moise poruncă şi pildă; Cel ce ai pus Duhul Tău în Beţaleel, meşterul cel mare şi l-ai îndestulat pe dânsul cu înţelepciune spre întocmirea şi ridicarea Cortului Mărturiei, în care erau închipuirile adevărului; Cel ce ai dăruit lui Solomon înălţimea cugetului şi lărgimea inimii şi printr-însul ai ridicat Biserica Ta cea veche şi sfinţilor Tăi apostoli le-ai înnoit darul închinării în Duh şi al slujirii Cortului celui adevărat şi printr-înşii în tot pământul ai sădit sfintele Tale biserici, ca să se aducă în ele preasfintele şi cele fără de sânge Jertfe; Care ai binevoit a se zidi această sfântă biserică de acum, întru numele Preasfintei Născătoare de Dumnezeu, întru slava Ta şi a Unuia Născut Fiului Tău şi a Sfântului Duh, însuţi, Cel fără de moarte şi mare Dătătorule împărate, adu-ţi aminte de îndurările şi de milele Tale că din veac sunt şi nu Te scârbi de noi, cei întunecaţi cu mulţimea păcatelor şi nu strica aşezământul Tău pentru necuviinţa noastră. Ci treci şi acum cu vederea greşalele noastre, ca fără de osândă să săvârşim sfinţirea jertfelnicului acestuia. Aşa, Stăpâne, Doamne Dumnezeul nostru, nădejdea tuturor marginilor pământului, auzi-ne pe noi păcătoşii, rugămu-ne Ţie şi trimite pe Sfântul Duh cel închinat şi atotputernic şi sfinţeşte locaşul acesta! Să fie ochii Tăi deschişi către el ziua şi noaptea şi urechile Tale luând aminte spre rugăciunea celor ce cu frică şi cu smerenie intră în el şi cheamă preacinstitul şi de mare cuviinţă Numele Tău. Preamăreşte-l pe el mai mult decât altarul celor din Legea Veche, încât dumnezeieştile Jertfe ce se vor săvârşi în el să ajungă la sfântul, cel mai presus de ceruri şi tainicul Tău Jertfelnic. Şi ne dă nouă darul umbririi Tale celei preacurate, că nu în facerea nevrednicelor noastre mâini ne punem nădejdea, ci întru a Ta necuprinsă bunătate, Dumnezeule lăudat şi preaslăvit în veci!

Apoi mitropoliţii au spălat Sfânta Masă cu apă curată, iar la sfârşit, Patriarhul Theolipt a vărsat peste lespede miresme de trandafir. După ce Sfânta Masă a fost ştearsă cu bureţi şi pânzeturi curate, ca un prunc nou botezat, preasfinţia sa a turnat Sfântul Mir peste ea de trei ori, în chipul crucii. Iar la cele patru colţuri s-au lipit icoanele celor patru Evanghelişti. Apoi Sfânta Masă a fost şi ea

îmbrăcată în giulgiu alb, ce se zice catasarcă.

Şi multă bucurie am avut când patriarhul a rostit din nou:

- Se pecetluieşte altarul acesta în numele Tatălui şi al Fiului şi al Sfântului Duh. Amin.

După aceea, arhiereii au aşezat Evanghelia şi candela pe Sfânta Masă. Iar chivotul cel cu multă podoabă a fost pus pe Sfântul Prestol chiar de mâinile domnului Neagoe, după porunca patriarhului. Apoi s-au stropit cu aghiazmă şi s-au însemnat cu Sfântul Mir pereții bisericii şi împlinindu-se astfel toată rânduiala, aprinzându-se candelele şi făcliile, s-a dat binecuvântarea pentru dumnezeiasca Liturghie. De acum, toate erau gata să slujească Tainei celei mari. Cerul s-a coborât pe pământ, Fiul lui Dumnezeu S-a întrupat, S-a răstignit şi a înviat pentru mântuirea noastră. Pentru toți împărații pământului, pentru boieri, pentru robi, pentru toți cei păcătoşi...

La sfârşitul Liturghiei, domnul Neagoe s-a împărtăşit, iar după el, întreaga familie domnească şi tot norodul cel binecredincios. Hristos ne dăruise toate darurile Sale şi pe Sine însuşi. Ce altceva mai mult puteam râvni?!

Însă dărniciei lui Dumnezeu nu este hotar şi bucurie la bucurie s-a adăugat.

Acum, cu veşmântul sufletului albit şi înnoit, puteam îndrăzni noi, cei petrecători pe pământul patimilor, să împlinim rânduiala proslăvirii celui între sfinți părintelui nostru Nifon. Inimile noastre îi mulțumeau lui Dumnezeu că ne-a învrednicit a trăi, mai presus de nădejdile noastre, acea clipă sfântă. Aceasta era ziua pe care o făcuse Domnul, iar noi ne bucuram şi ne veseleam întru ea...

Patriarhul Theolipt a citit mai întâi tomosul de sfințire. A urmat apoi o procesiune măreață cu moaştele şi icoana Fericitului Nifon, în cântările de laudă ale stihurilor şi troparelor închinate lui. Bucuria ne înconjura din toate părțile. Dragostea părintească a Patriarhului Nifon ne îmbrățişa duios sufletele, în chip simțit. Când procesiunea s-a încheiat, însuşi Măria sa a dat citire înaintea tuturor „Vieții Sfântului Nifon", întocmită anume pentru ziua proslăvirii sale de Părintele Gavriil Protul, egumenul cel mare al Sfântului Munte. Ascultând cuvintele pline de dulceață ale istorisirii sfinte, mi-am ridicat privirea spre domnul Neagoe. Chipul Măriei sale strălucea. În ochi i se iviseră boabe de lumină, mărgăritare ale dragostei plinite.

A urmat apoi un ospăț mare, de veselie tuturor noroadelor. Dealurile dimprejur au fost întinse cu mese şi îndestulare, încât

nimeni n-a plecat fără mângâiere şi mulţumire. Milostivul domn a întins mâna dragostei şi i-a dăruit pe toţi, pe cei mici şi pe cei mari, pe săraci şi pe văduve, pe cei neputincioşi şi pe cei lipsiţi. Iar patriarhului, mitropoliţilor şi cuvioşilor părinţi veniţi din Muntele Athonului, Măria sa le-a dăruit -scumpe panaghiare, cădelniţe, potire şi alte daruri preaîmpodobite ce nu se pot număra, căci de toate se grijise domnul cu multă vreme înainte, ca un cârmuitor priceput şi mărinimos. Încă a mai hotărât danie anuală la toate mănăstirile Sfântului Munte, după cum stă scris până acum în toate cronicile, spre pomenirea şi iertarea păcatelor noastre.

Despre frumuseţea bisericii de la Argeş s-au spus multe de atunci şi încă se vor mai spune. Însă nu pentru fală ori slavă de la oameni a zidit-o domnul Neagoe cu aşa nespusă podoabă, ci fiindcă a dorit a întrupa în zidurile unei biserici dragostea Măriei sale pentru Dumnezeu. Mănăstirea de la Curtea de Argeş a devenit de atunci arhimandrie, asemenea celei de la Tismana, iar Mitropolia s-a mutat la Târgovişte, aşa cum fusese şi dorinţa Sfântului Nifon.

Au trecut de atunci aproape treizeci de ani... Rămân în urma noastră aceste ziduri de piatră, de care numele noastre vor fi legate peste veacuri. Însă nu în tăria pietrei ne punem nădejdea, ci în Numele Domnului, care ne mântuieşte pe noi.

1552 Iunie 26 de zile

După sfinţirea de la Curtea de Argeş, Măria sa a petrecut câteva zile cu aleşii noştri oaspeţi, dând fiecăruia cinstea şi dragostea cuvenită. Şi au fost acele ceasuri pline de blagoslovenie şi har, căci pe cât înseta Neagoe după cuvântul lui Dumnezeu, pe atât şi Patriarhul Theolipt dimpreună cu mitropoliţii şi sfinţiţii egumeni athoniţi şi-au vărsat izvorul înţelepciunii şi dreptei lor socoteli duhovniceşti în urechile sale.

Toate tainele credinţei noastre creştineşti, toată calea ce duce pe om către sfinţenie şi unirea cu Dumnezeu ni le-au lămurit aceşti luminaţi părinţi, ca unii ce-şi aveau viaţa împodobită din tinereţile lor cu obiceiuri şi tocmeli îngereşti. Şi era cuvântul fiecăruia împletit atât din învăţătura dogmelor Bisericii, cât şi din povaţa pentru curăţirea sufletului de patimi, căci amândouă acestea nu pot petrece una fără de alta.

Astfel, am auzit de la dânşii cuvânt despre întruparea Fiului lui Dumnezeu, despre cinstirea sfintelor icoane şi a Preasfintei

Născătoare de Dumnezeu prin care a venit în lume mântuirea, despre cele două firi ale Mântuitorului Hristos, toate după predania curată a Sfintelor Soboare. Iar împreună cu dogmele credinței primeam din sfințita lor gură şi dulcea sfătuire pentru lupta cu patimile, pentru rugăciune şi smerenie şi, în scurt a spune, pentru toată lucrarea care duce pe om la asemănarea după har cu Ziditorul şi Dumnezeul său. Pentru aceea şi domnul Neagoe, văzând atâta folos, s-a sârguit a chema la aceste ospețe duhovniceşti pe egumenii şi călugării Țării Munteneşti, spre zidirea tuturor.

Iar Măria sa însuşi asculta toate cu smerenie şi luare-aminte, bucurându-se de cuvintele părinților ca cel ce a aflat comoară mare. Şi multe din acele sfatuiri le-a însemnat atunci cu mâna sa, cuprinzându-le mai pe urmă în „învățăturile" pe care le-a lăsat spre moştenire fiului nostru Theodosie.

Astăzi, când duhul mi se stinge adesea în nesimțire şi uitare, deschid iară şi iară cartea cu acele sfinte însemnări. Ochii mei sărută slovele scrise de Măria sa, ca pe o icoană a iubirii pentru Hristos din care-mi trag lumină şi, cu suflet umilit, citesc:

„Fiul meu, să nu te împleticeşti în lucrurile lumii acesteia, ca să te poți pocăi. Ține-te de dreptate, de adevăr, de dragoste şi de frica lui Dumnezeu. Fii blând, nepizmătăreț, ascultător şi răbdător, urând cuvintele cele grozave şi necurate şi vei vedea pe Dumnezeu.

Fie-ți drag a te ruga de-a pururea şi ți se va lumina inima şi vei vedea pe Dumnezeu. Urăşte pofta bucatelor, ca să nu te înconjure patimile amalicului. Fii treaz în rugăciune, ca nu cumva să te mănânce fiara. Fugi de vin, ca să nu te lipseşti de veselia lui Dumnezeu. Iubeşte săracii, ca să fii miluit. Iubeşte pe sfinți, ca să te tragă fierbințeala râvnei lor către Dumnezeu.

În toate zilele socoteşte-te de care poruncă a lui Dumnezeu eşti lipsit. Totdeauna cugetă dacă ai omorât vreo poftă a trupului şi dacă da, atunci adu laudă lui Dumnezeu, că pentru a Lui milă a fost aceea. Nu gândi întru tine însuți că te-ai îndreptat cu ceva înaintea lui Dumnezeu, căci este scris: *Când veți face toate câte vă sunt poruncite, să spuneți că robi neharnici suntem.* Nici să gândeşti că de acum eşti bun, că nu te vor crede vrăjmaşii tăi. Nici să te nădăjduieşti spre trup.

Cel ce se teme de draci, acela arată că nu este într-însul frica lui Dumnezeu, iar cel ce se teme de Dumnezeu cu toată inima lui, acela este îndrăzneț spre dânşii.

Bunătatea face curăție, iar mânia cea iute face patimi. Şi maica

bunătăților este mila, iar umplerea răutăților este semeția. Inima cea împietrită face mânie, iar înfrânarea face liniște.

Săturarea somnului naşte înverşunarea poftelor, iar curăția sufletului este privegherea cu trezvie. Mulțimea nălucirilor este somnul cel mult, iar floarea minții este privegherea întru rugăciuni.

Plângerea goneşte poftele, iar râsul face dezlipire de la Dumnezeu. A nu se împodobi omul face smerenie, iar slava omului aduce nepăsare.

A cugeta omul totdeauna cele cereşti face dragoste cu Dumnezeu, iar grijile lumii acesteia gonesc faptele bune.

Cel ce-şi păzeşte gura sa, acela îşi ridică mintea sus la Dumnezeu.

Cel ce face voia fratelui său, acela însemnează că vede cu mintea lui bunătățile, iar cel ce-şi face voia sa arată neînțelepție.

Cel ce n-are îndârjire, acela vede pe Dumnezeu.

Cel ce nu-şi va spovedi cugetele, însemnează şi arată că are slavă deşartă, iar cel ce se va spovedi la duhovnic, acela va goni patimile.

Sfârşitul răutăților este a gândi omul despre sine că este drept.

Aşa cum cariul mănâncă pe copac şi gândacii îl fac fără de frunză, aşa şi pizma pierde ostenelile călugărului.

A-şi pune cineva nădejdea în Dumnezeu, face să rabde batjocurile fără întristare. A cugeta şi a pofti ca nimeni să nu te grăiască de rău naşte trufie.

Nu te nădăjdui în puterea ta şi va fi ajutorul lui Dumnezeu cu tine. Nu avea vrajbă cu nimeni, că dacă vei avea, rugăciunea ta va fi neprimită. Iubeşte adevărul, că tot mincinosul este urât înaintea lui Dumnezeu. Să ai pace cu toți, ca să fii îndrăzneț în rugăciunile tale.

Te păzeşte să nu treacă vreun ceas fără rugăciune, că aceasta aduce lumină sufletului. Şi dacă ai făcut lucruri bune, nu te lăuda. Iar dacă ai făcut răutăți multe, nu te îngrija de tot, ci numai să le părăseşti ca să nu mai faci şi te vei curăți.

De te vor înverşuna cugetele cele rele, tinde către Dumnezeu rugăciuni neîncetate şi te vei odihni de dânsele.

Mai întâi de toate este tăcerea. Iar tăcerea face înfrânare, înfrânarea face umilință şi plângere, iar plângerea face frică, iar frica face smerenie. Iar smerenia face socoteala de cele ce vor să fie, iar acea socoteală face dragoste, iar dragostea face sufletul să vorbească cu îngerii. Atuncea va pricepe omul că este departe de Dumnezeu”...

Cu astfel de sfinţite graiuri au împodobit părinţii athoniţi sufletele noastre în acele zile de ospăţ duhovnicesc. Şi nimeni nu mai voia a se despărţi de cinstitele lor feţe, că aşa este puterea harului dumnezeiesc: atrage, încălzeşte şi tămăduieşte inimile de bolile păcatelor. Iar nu numai pentru lupta cea dinlăuntru şi purtarea cea din afară ne învăţau cu osârdie cuvioşii aceia, ci, precum am mai spus, şi pentru dogmele credinţei pravoslavnice, ca unele ce sunt împreună-mergătoare cu despătimirea.

Astăzi, când s-a încheiat praznicul Cincizecimii, cu slăvirea Sfintei şi Celei de o fiinţă Treimi şi am făcut la masă citire despre dreapta cinstire a Dumnezeirii, mi-am amintit de cuvântul Cuviosului Efrem Sirianul despre îndoita fire a lui Hristos, pe care l-am auzit întâia oară de la acei cuvioşi părinţi. Domnul Neagoe îl însemnase pe dată cu evlavioasă uimire, iar Theodosie şi Petru, coconii cei mari, ascultaseră cu răsuflarea tăiată, gata să ceară socoteală, odată cu sfântul, necugetaţilor eretici:

„Să nu ne înşelăm, fraţilor, cumva şi să mergem după basmele şi minciunile ereticilor, precum bârfesc ei şi nu cred că Dumnezeu S-a pogorât pe pământ Dumnezeu şi Om, ci zic că nu S-a arătat cu adevărat, ci cu nălucire.

Căci dacă Domnul nu a avut trup, Preacurata Fecioară Maria ce a purtat în pântecele ei şi pe cine a mai vestit Gavriil Arhanghelul că-i zise că este Dumnezeu? Dacă nu a fost om, atunci în iesle cine zăcu şi fu înfăşat în scutece? Şi dacă nu a fost Dumnezeu, păstorii cui se închinară? Dacă nu a fost om, atunci Iosif pe cine păzea? Şi dacă nu a fost Dumnezeu, pentru a cui cinste mergea steaua cerului după Dânsul? Dacă nu a fost om, Maria pe cine a alăptat? Şi dacă nu fu Dumnezeu, magii cui aduseră darurile? Dacă nu a fost om, Simeon pe cine a ţinut în braţe? Şi dacă nu a fost Dumnezeu, cui îi zise: *Acum, Stăpâne, să mă slobozeşti cu pace?* Dacă nu fu om, Iosif pe cine luă şi fugi în Egipt? Şi dacă nu a fost Dumnezeu, pentru cine s-a spus cuvântul: *Din Egipt am chemat pe Fiul Meu?* Dacă nu a fost om, atunci Ioan pe cine a botezat? Şi dacă nu fu Dumnezeu, cui zise Tatăl din ceruri: *Acesta este Fiul Meu cel iubit, întru Care am binevoit?* Dacă nu a fost om, atunci cine a postit în pustie şi apoi a flămânzit? Şi dacă nu a fost Dumnezeu, îngerii din ceruri cui se pogorau şi-i slujeau? Dacă nu a fost om, cine fu chemat la nuntă în Cana Galileii? Şi dacă n-a fost Dumnezeu, cine a făcut apa vin? Dacă nu fu om, cine luă pâine în mână? Şi de nu a fost Dumnezeu, cine a săturat în pustie din cinci pâini şi doi peşti, cinci mii de

oameni, afară de muieri şi de copii? Dacă nu a fost om, în corabie cine dormi? Şi dacă nu a fost Dumnezeu, cine a oprit valurile mării şi vântul? Dacă nu a fost om, Simon fariseul cu cine mâncă? Şi dacă nu era Dumnezeu, cine a iertat păcatele celor păcătoşi? Dacă n-a fost om, cine a şezut la fântână a se odihni, fiind ostenit de cale? Şi dacă nu a fost Dumnezeu, cine dădu samarinencei apă vie şi o vădi că a avut cinci bărbaţi? Dacă nu fu om, cine scuipă pe pământ şi făcu tină? Şi dacă n-a fost Dumnezeu, cine a făcut pe cel ce s-a născut orb să vadă? Dacă nu fu om, cine lăcrimă la mormântul lui Lazăr? Şi dacă n-a fost Dumnezeu, cine a înviat pe cel mort de patru zile numai cu cuvântul? Dacă nu a fost om, cine a şezut pe catâr? Şi dacă n-a fost Dumnezeu, la a cui întâmpinare au ieşit noroadele cu slavă? Dacă nu a fost om, ovreii pe cine prinseră? Şi dacă n-a fost Dumnezeu, cine porunci pământului de îi dădu pe aceia cu feţele în jos? Dacă nu a fost om, cine fu lovit cu palma peste obraz? Şi dacă n-a fost Dumnezeu, cine a întocmit la loc şi a tămăduit urechea lui Malho, sluga arhiereului, care o tăiase Petru? Dacă nu a fost cu trup, cine a răbdat scuipare peste obraz? Şi dacă n-a fost Dumnezeu, cine a suflat peste feţele apostolilor Duh Sfânt? Dacă nu fu om, cine a stat la judecată înaintea lui Pilat? Şi dacă n-a fost Dumnezeu, cine înfricoşă şi înspăimântă noaptea în vis pe muierea lui Pilat? Dacă nu fu om, pe cine dezbrăcară dorobanţii Ierusalimului şi hainele cui le împărţiră loruşi? Şi dacă nu era Dumnezeu, cum se întunecă soarele când era pe cruce? Dacă nu era om, pe cruce cine stătu răstignit? Şi dacă nu era Dumnezeu, cine cutremură pământul din temelia lui? Dacă n-a fost om, ale cui palme şi tălpi le pătrunseră cu piroane de fier? Şi dacă nu a fost Dumnezeu, cum se despică tâmpla templului în două şi se sparseră pietrele şi se deschiseră mormânturile? Dacă nu fu om, cine strigă: *Ili, Ili lama savahtani?,* ce se zice: *Dumnezeul meu, Dumnezeul meu, de ce M-ai* Şi dacă n-a fost Dumnezeu, atunci cine zise: *Tată, iartă-i*!? Şi dacă nu a fost om, cine se spânzură pe cruce cu tâlharii? Şi dacă n-a fost Dumnezeu, cine zise tâlharului: *Astăzi vei fi cu Mine în* ? Dacă nu fu om, cui aduseseră oţet şi fiere să bea? Şi dacă nu a fost Dumnezeu, al cui glas auzi iadul şi se cutremură? Dacă nu fu om, ale cui coaste se pătrunseră cu sulița de ieşi sânge şi apă? Şi dacă n-a fost Dumnezeu, cine sparse porţile iadului şi rupse încuietorile şi lanţurile lui şi cu a cui poruncă ieşiră morţii din mormânturi? Dacă nu fu om, apostolii pe cine văzură când erau încuiaţi în foişor? Iar dacă nu fu Dumnezeu, cum intră la ei, uşile fiind încuiate? Dacă nu fu om, Toma ale cui rane de cuie şi de sulița

le pipăi? Şi dacă nu a fost Dumnezeu, atunci cui îi zise: *Domnul meu şi Dumnezeul* ? Dacă nu fu om, la marea Tiberiadei cine mâncă? Şi dacă n-a fost Dumnezeu, cu a cui poruncă se umplu năvodul de peşte? Dacă nu era om, pe cine văzură îngerii suindu-se la cer? Şi dacă nu a fost Dumnezeu, cerurile cui se deschiseră şi puterile cereşti cui se închinară cu frică şi Tatăl cui zise: *Şezi de-a dreapta Mea!,* cum zice şi David: *Zis-a Domnul Domnului meu: Şezi de-a dreapta Mea*!?"...

1552 Iunie 30 de zile

Soborul Sfinților Apostoli

Mulțumesc preabunului Dumnezeu că fără a-mi cerca vrednicia, mi-a dăruit cinstea de a fi fiică a Bisericii Sale, în care s-au proslăvit cetele apostolilor, mucenicilor, mărturisitorilor şi cuvioşilor, ale fecioarelor, pustnicilor şi ale tuturor drepților, de la Adam şi până la sfârşitul veacurilor. Cum voi răsplăti îndeajuns pentru o facere de bine ca aceasta?

Bisericii lui Hristos se cuvine sfințenie întru lungime de zile. Iar nouă ni se cade a nu ne despărți vreodată de dânsa, ci a o iubi şi a o cinsti şi a-i face bine după putință, bogatul şi săracul, cel mare şi cel mic, dregătorul şi supusul...

Domnul Neagoe, ca unul ce primise stăpânirea şi puterea de la Cel Preaînalt, se silea în tot chipul a purta grijă de Biserica lui Hristos, precum un fiu de maica sa iubită, ştiind că oricui i s-a dat mult, mult i se va cere.

Cuvintele proroceşti ale Sfântului Nifon aflaseră în inima Măriei sale pământ roditor, care a odrăslit la vremea lui cu îmbelşugare: „Fiul meu, când vei ajunge domn, sârguieşte-te mai mult la fapta bună şi nu da genelor tale dormitare până ce nu vei umple de milostenii toate locaşurile sfinte unde se cheamă neîncetat Numele lui Dumnezeu! Fiindcă eu aşa am cunoscut până astăzi, că tot omul care cinsteşte Biserica, cinstit va fi de Dumnezeu şi aici, pe pământ, şi în ceruri şi tot cel ce calcă cele ale Bisericii, nici pe pământ şi nici dincolo nu va afla odihnă".

Drept aceea, Măria sa s-a sârguit în toată vremea domniei a căuta cu părintească milă spre toate părțile creştineşti, trimițând ajutor şi cele de nevoie nu numai în Sfântul Munte, ci şi la toate bisericile pravoslavnice de care s-a înştiințat.

Aşa, aflând de nevoile şi strâmtorările Bisericii din Țara Sfântă,

domnul a făcut mari daruri şi milostenii către mănăstirile din Ierusalim şi dimprejurul lui, dintre care cea mai vestită şi mai minunată în petrecere era Lavra Sfinţitului Sava. Acolo, în locurile vieţuirii pământeşti a Mântuitorului, Măria sa a încredinţat cuviosului Ioachim - călugăr valah cu neamul şi sinait cu petrecerea, înger, adică, în trup, cum numai pustia poate a odrăsli - aur cât nici nu se poate spune, pentru a înnoi zidirile vechi dimprejurul Sionului şi din Sinai. Şi nu numai atât, ci şi sfinte vase şi alte daruri de preţ a trimis şi mertic mare a rânduit a se da în fiecare an peste tot, la Sfântul Sava şi în Sinai.

Încă şi în pământul Eladei, toate mănăstirile Meteorei le-a întărit domnul cu ziduri şi le-a înzestrat cu alese podoabe. Aşijderea a trimis ajutor şi milostenii la Mănăstirea Oreiscului, unde se află moaştele Sfântului Grigorie făcătorul de minuni, înnoind biserica şi ctitorind metoc la Menorlița. În Patlagonia a făcut danie însemnată Mănăstirii Trascavița, iar în Machedonia, toate mănăstirile de la răsărit până la apus şi de la miazăzi până la miazănoapte le-a înfrumuseţat şi le-a dăruit cât nici nu pot a mai întinde aici cuvântul.

Că aşa făceau şi bazileii bizantini mai înainte, dăruind lui Dumnezeu, după dreptate, „ale Sale dintru ale Sale”. Iar sfintele mănăstiri, întărite astfel prin daniile domneşti şi prin paza Preacuratei Stăpânei noastre de Dumnezeu Născătoare, înălțau pururea rugăciuni pentru pacea a toată lumea şi pentru mântuirea cârmuitorilor creştini ai pământului.

1552 Iulie 3 zile

Văzând lumina cea de seară, lăudăm pe Tatăl, pe Fiul şi pe Sfântul Duh, Dumnezeu...

S-a terminat slujba Pavecerniței şi din cerdacul chiliei mele nu mă mai satur a privi zugrăveala cerului: mereu alte şi alte culori, alte şi alte lumini, grăind parcă sufletului mereu altceva. Aşa şi dragostea lui Dumnezeu, în fiece zi ni se arată în chip nou. Domnul ne îmbrățişează cu o dragoste când senină şi dulce, când măreață şi luminoasă, ori îndrăzneață şi năvalnică, sau tristă şi blândă, când

puternică şi cuceritoare, când tainică şi lină, ori mustrătoare şi cruntă, ori smerită şi ocrotitoare...

întorcându-mă la caietul lacrimilor mele, înmoi iarăşi tocul în amintirile unei vieți de demult şi dau lui Dumnezeu grija lucrului acestuia, de va fi ori nu de folos vreunui suflet...

Nu trecuse multă vreme de la sfințirea de la Argeş şi numele domnului Neagoe, întocmai cum îi prorocise Sfântul Nifon, ajunsese pe buzele multora, de la Răsărit şi până la Apus, căci pretutindeni se dusese vestea despre faptele sale de milostenie, despre credința şi viața sa evlavioasă. Măria sa nu se îngâmfa însă de aceasta, fiindcă zilnic îşi punea sufletul înaintea Judecății lui Dumnezeu, în fața căreia se vedea necurat şi sărac de tot binele.

Pentru aceea, destulă nedumerire l-a cuprins când, întruna din zile, a primit din Sfetagora scrisoare aleasă, trimisă la Curte cu multă cinste, ca unui bazileu.

Scrisoarea a fost adusă de un călugăr valah de la Cutlumuş. Printr-însa, Măria sa era rugat de Gavriil Protul să judece, ca un mare domn şi ocrotitor al Bisericii, pricina ce se ivise de câtăva vreme între Mănăstirea Pantocratorului şi cea a Cutlumuşului asupra unui pământ care se numea al Raduşului. Tocmită cu cuvinte alese, ca pentru un împărat, scrisoarea a adus un fel de întristare nedesluşită în inima domnului Neagoe. După ce a citit-o şi a mulțumit monahului athonit pentru osteneala ascultării sale, domnul i-a făgăduit că pe cât îi va ajuta Dumnezeu, va da răspuns bun egumenilor în ziua următoare. Apoi, Măria sa l-a poftit pe călugăr la masa domnească, după care l-a încredințat slujitorilor pentru a-l găzdui în odăile Mitropoliei, unde avea să aibă linişte şi tihnă după greutatea drumului.

La sfârşitul zilei, domnul a rămas gânditor în tronul său, în timp ce jupanii s-au retras unul după altul. Gânduri şi gânduri s-au strâns în jurul minții sale, ca o înfăşurătură de pânză de păianjen. Şi cu cât încerca a pătrunde mai mult cele ce vor trebui împlinite, cu atât strânsoarea gândurilor se făcea mai grea. Ostenit, Măria sa l-a chemat pe Vlădica Macarie şi i-a înfățişat scrisoarea. Mitropolitul a cercetat cu luare-aminte hârtiile şi văzând mâhnirea domnului, a început a grăi:

- Doamne Neagoe, astfel de neînțelegeri au fost dintotdeauna. Încă din Faptele Apostolilor vedem pricini şi gâlcevi, căci aşa e firea lucrurilor pe lumea asta... Din hârtii se înțelege că-i o veche nelămurire pentru hotarul dintre Pantocrator şi Cutlumuş, care,

fiind mănăstiri megieşe, au pricina asta moştenită de la cei de demult. Acuma, fiecare nădăjduieşte că Măria ta vei face socoteală dreaptă şi vei curma nepacea dintre mănăstiri. Ei spun frumos din condei că vor primi cuvântul Măriei tale cu toată încredințarea, însă judecata asta cere înțelepciune. Iată că Mănăstirea Pantocrator are hârtii pentru ţinutul Raduşului de aproapre o sută de ani, iar Cutlumuşul recunoaşte asta, numai că zice că hotarul a mai fost mutat cu vremea şi cere ca Măria ta să faci dreptate... Nici nu ştiu ce să grăiesc, că de vei ține partea Cutlumuşului, vor spune toți că ai judecat aşa pentru că-i mănăstire muntenească, iar de vei zice ca cei de la Pantocrator, ai noştri vor murmura că din slăbiciune ai judecat aşa, ca să ai cinste de la greci. Şi oricum ai face, pace tot n-ar fi!

Măria sa a clătinat din cap, cu un surâs blajin:

- O, Părinte Macarie, numai dacă aş şti cum e mai bine înaintea lui Dumnezeu, şi aşa aş face! Iar pentru judecata şi vorbele oamenilor n-aş avea nici o grijă! Dar sunt păcătos şi nu pot desluşi care-i gândul lui Dumnezeu pentru aşa o pricină...

Bătrânul mitropolit l-a privit cu dragoste pe fiul său duhovnicesc. Doar îl ştia din copilărie, de pe vremea când Neagoe venea la Bistrița, ctitoria Craioveştilor, pentru învățătura cărții. Acum însă avea înaintea sa un domn înțelept, pe care sfinția sa, dascălul de odinioară, nu mai ştia cum să-l îndrume. Pentru aceea, vlădica a spus ceea ce totdeauna grăia, ca fiind mai de nădejde decât tot sfatul omenesc:

- Să facem priveghere şi rugăciune, doamne Neagoe, şi Dumnezeu ne va pune în minte dezlegarea gâlcevii, pentru credința ce o au părinții în Măria ta!

Luminat de o dulce nădejde, domnul s-a înseninat:

- Roagă-te preasfinția ta şi mă voi ruga şi eu cât voi putea, iar mâine să vii negreşit să ne sfătuim iară! Roagă-te, Părinte Macarie, că Dumnezeu te ascultă mai mult pe sfinția ta, ca unul ce ai luat asupră-ți traiul călugăresc din tinerețe, căci viața mea tot în desfătări şi negrijă a fost...

Vlădica l-a blagoslovit pe domn cu dragoste şi s-au despărțit cu nădejdea că noaptea avea să le fie sfetnic bun.

Dimineața, Măria sa a mers la Liturghie, după obicei. Acolo, în Sfânta Liturghie, era Hristos Domnul, acolo erau împărăția şi darul Lui. Şi dacă Dumnezeu ni S-a dat pe Sine însuşi pe de-a-ntregul, oare nu ne va da răspuns, dacă-i vom cere, la o neînsemnată întrebare? *Cereți şi vi se va da, căutați şi veți afla, bateți şi vi se va*

deschide, îndeamnă Scriptura. Şi cu adevărat, Dumnezeu nu trece cu vederea nici o cerere, dacă este spre mântuirea şi folosul omului.

După-amiază, Părintele Macarie a venit cu grăbire la palat. Domnul l-a primit bucuros, sărutându-i mâna şi engolpionul, iar mitropolitul l-a binecuvântat cu evlavie. Ochii vlădicăi erau surâzători şi ageri:

- Doamne Neagoe, sunt încredinţat că Dumnezeu ţi-a ascultat rugăciunea şi ţi-a dat răspuns, căci azi în vremea Liturghiei am fost cuprins de o neaşteptată pace dinspre toate grijile... Acum spune-mi care este gândul Măriei tale şi vom vedea cum vom chibzui toate!

- Binecuvântat eşti de Dumnezeu sfinţia ta, Părinte Macarie, că pentru rugăciunile tale s-a liniştit şi sufletul meu. Un cuvânt din Apostol mi-a venit azi în minte: *Nu oare între voi nici un om înţelept care să poată judeca între frate şi frate? Şi iarăşi: Nu ştiţi oare că noi vom judeca pe îngeri? Cu atât mai mult cele lumeşti...*

Părintele Macarie a zâmbit molcom şi a continuat cuvântul Scripturii:

- Negreşit şi aceasta este o scădere pentru voi, că aveţi judecăţi unii cu alţii...

S-au privit cu înţeles şi au tăcut o clipă. Pe urmă, domnul a grăit:

- Acum, Părinte Macarie, spune-mi care este tâlcul acestor graiuri, căci darul tălmăcirii s-a dat apostolilor şi preoţilor prin punerea mâinilor, iar nu împăraţilor şi boierilor...

Mitropolitul se aştepta la acest cuvânt şi a făcut ascultare cu bunăvoinţă şi smerenie:

- Măria ta, pricina acestor două mănăstiri s-ar cuveni a fi cercetată de egumenii Sfântului Munte. Ei cunosc locurile de acolo, cunosc legile duhovniceşti, cunosc nevoile şi puterea fiecărei mănăstiri... Socot că acesta e tâlcul Apostolului, Măria ta!

- Drept ai judecat, Părinte Macarie! a încuviinţat domnul. Aşa vom şi răspunde părinţilor athoniţi, că nu se cuvine unui domn, fie şi credincios, să judece ori să poruncească asupra casnicilor lui Dumnezeu.

A doua zi, Măria sa l-a chemat pe călugărul ce adusese scrisoarea şi i-a grăit cu chip luminat:

- Cuvioase părinte, cu darul lui Dumnezeu am aflat răspuns bun la cererea cinstiţilor egumeni ce te-au trimis o cale aşa de lungă pentru mine, nevrednicul. Şi cred lui Dumnezeu, Căruia mă închin ziua şi noaptea şi în numele Căruia nădăjduiesc să-mi fie iertate păcatele mele, că dacă veţi asculta cuvântul meu, veţi dobândi pacea

cea dintâi şi toată buna sporire.

Pe urmă domnul a făcut semn marelui logofăt să citească hrisovul Mărie sale:

„Preacuvioase Părinte Gavriil şi sfinţiţi egumeni, care pentru dragostea lui Hristos aţi lăsat hrana veacului acestuia şi aţi poftit să dobândiţi vederea feţei lui Dumnezeu cea bună şi să ajungeţi viaţa de veci, fie ca Dumnezeu, mult milostiv şi bun fiind, să vă dea după mila Lui şi să nu lipsească dorirea voastră de vederea Lui! Cu mare nedumerire am primit eu, nevrednicul, scrisoarea cuvioşiilor voastre, în care-mi cereaţi ca unui împărat credincios să judec şi să fac dreptate pentru această gâlceavă ce s-a iscat între Mănăstirea Pantocratorului şi a Cutlumuşului. Iar eu, nevrednicul, citind cuvintele sfinţiilor voastre, n-am ştiut dacă să vă fericesc pentru smerenia sufletelor voastre, ori dacă să mă întristez pentru greutatea lucrului ce l-aţi pus asupra mea. Căci nici a lepăda dragostea, cinstea şi smerenia voastră nu mi-ar fi fost cu lesnire, dar şi a îndrăzni întru ele mie spre primejdie mi-ar fi fost, iar vouă fără de folos. Pentru aceea, iubiţii mei părinţi duhovniceşti, socotind eu păcatele mele şi traiul meu lipsit de fapte bune, nu m-am putut bizui nici pe înţelepciunea, nici pe priceperea mea şi nu m-am dumirit cum aş putea să vin în ajutorul vostru. Însă rugând bunătatea lui Dumnezeu, am primit încredinţare în inima mea cum ar fi mai bine, şi aceasta nu după mintea mea, ci după cuvântul apostolului. Pentru aceea, iubiţii mei, aduc înaintea cuvioşiilor voastre acest grai din Epistola către Corinteni, cea tocmită de vasul alegerii Duhului, iar voi, ca nişte iscusiţi în Sfintele Scripturi şi oameni ai harului, veţi putea pricepe mai adânc noima acestui cuvânt. Zice deci apostolul Pavel: *îndrăzneşte, oare, cineva dintre voi, având vreo pâră împotriva altuia, să se judece înaintea celor nedrepţi şi nu înaintea celor sfinţi? Au nu ştiţi că sfinţii vor judeca lumea? Şi dacă lumea este judecată de voi, oare sunteţi voi nevrednici să judecaţi lucruri atât de mici? Nu ştiţi oare că noi vom judeca pe îngeri? Cu atât mai mult cele lumeşti! Nu este oare între voi nici un om înţelept care să poată judeca între frate şi frate?* (I Corinteni, 6). De aceea, iubiţii mei părinţi duhovniceşti, vă îndemn a vă aduna cu toţii împreună, sfinţiţii egumeni ai tuturor mănăstirilor athonite, ca să cercetaţi cu de-amănuntul pergamentele vechi şi toate câte le vor mai aduce de faţă cele două mănăstiri. Şi după ce veţi vedea toate lămurit şi veţi înţelege lucrul, să purcedeţi la locul cu pricina tot împreună şi să însemnaţi hotarul care va fi după adevăr, aşa cum vă va lumina Dumnezeu în acea clipă, având împreună şi pe cei doi

egumeni de la Pantocrator şi Cutlumuş. Iar de acum încolo, aşa să rămâie nestricat, tocmind hrisov pe care să vă puneți cu toții iscăliturile, afară de cei doi egumeni de care am zis. Şi darul lui Dumnezeu să vă umbrească pururea şi să vă înconjure sfinții Lui îngeri de lumină, care să ducă rugăciunile sfinților voastre curate înaintea lui Hristos. Şi să nu uitați în pomenirile voastre nici de mine, nevrednicul domn Ioan, Neagoe Basarab, domn a toată Țara Muntenească, anul mântuirii 1518, luna... ziua...” Aşa, cu dreapta socoteală a Măriei sale, s-a aşternut iarăşi pacea şi buna rânduială între cele două mănăstiri, precum avea să ne înştiințeze Protosul Gavriil, nu peste multă vreme, printr-o scrisoare de mulțumire către domnul Neagoe. Iar Măria sa a dat slavă lui Dumnezeu pentru toate.

1552 Iulie 7 zile

Însă vremea trecea fără de veste şi fără să întrebe. Că aşa-i tinerețea: oricât de evlavioasă şi cucernică ar fi, tot nu simte greutatea clipei ce pleacă şi nu se mai întoarce.

Viața noastră curgea pe nesimțite, cu iureşul ei de fiecare zi. Şi multe erau grijile Măriei sale: grija oastei şi a oştenilor, veghea neadormită la Dunăre şi înspre ceilalți vecini, chivernisirea ogoarelor, a turmelor şi hergheliilor, rânduirea vămilor şi a negoțului, grija pentru jupanii, meşteşugarii şi târgoveții munteni, primirea şi trimiterea solilor către Răsărit şi Apus şi toate judecățile, plângerile şi cererile ce i se aduceau Măriei sale spre a le descurca şi împăciui. Iar în astă vreme, tributul către Poartă trebuia plătit, la fel şi toate dările şi peşcheşurile în aur, argint şi grâne.

Ispitele veneau şi ele în urma ori înaintea bucuriilor, aşa cum e de când lumea. Chiar în anul dinaintea sfințirii de la Argeş am avut necaz cu domnul Bogdan al Moldovei, care sprijinind pe un pretendent la tronul de la Târgovişte, a pornit cu oştire asupra noastră. În cele din urmă, muntenii au biruit oastea lefegiilor de peste Carpați, iar râvnitorului la tronul domnesc i-au însemnat nasul, tăindu-l la despărțitura nărilor, cu toate că îndătinat era ca celui ce se ridică împotriva domnului să nu i se cruțe viața, afară dacă era os domnesc. Doar atunci putea fi însemnat cu orbirea şi

lăsat să trăiască, fără însă a mai putea urca vreodată pe tron. Iar pace cu Țara Moldovei am avut cu adevărat numai după 1517, când a venit în scaunul ei Ştefăniță, fiul lui Bogdan.

Când ostenea de grijile şi tulburările din afară, Măria sa venea să petreacă mai mult cu coconii, bucurându-se de voioşia şi cuviința purtării lor. Iar copiii îl iubeau şi îl cinsteau ca pe un părinte şi domn, urmându-i în toate cuvântul. Dar sufletul tânăr este ca un pomişor în bătaia vânturilor şi multă grijă se cere spre a-l păzi neîndoit, ca să aducă rod bun la vremea sa. Pentru aceea mă sileam şi eu, pe cât mă lumina Dumnezeu, a oblădui sufletele coconilor, până ce Hristos avea să ia chip într-înşii, precum zice şi apostolul.

Stanca împlinise pe atunci zece ani, iar Ruxandra trecuse cu puțin de opt. Erau încă mici şi neîntinate de răutățile lumii, iar eu, privind la chipurile lor luminate de bucurie feciorelnică, tăinuiam deseori în inimă un suspin amar pentru cele ce vor veni asupra vieții fiecăreia.

Într-o zi, domnita Ruxandra a intrat bucuroasă în iatacul meu şi mi-a spus cu alint în glas:

- Mamă, Voica i-a zis lui Andrieş că eu sunt mai frumoasă decât Stanca...

Cuvintele Ruxandrei mi-au amărât sufletul. Ştiam că vorbele slujnicelor nu erau fără temei, dar ele nu aduceau nici un folos domnițelor noastre. Iar grija mea de mamă era aceea de a le sădi în inimi virtuțile pe care o fecioară se cuvenea să le aibă. Le învățasem adesea că podoabele lor nu trebuie să fie cele din afară, ci blândețea şi liniştea duhului, cumințenia şi smerenia, curăția şi înțelepciunea... Dar ce poate face cuvântul înaintea valurilor firii? Mă rugam însă ca Dumnezeu să le dea o înțelegere mai adâncă şi o pildă pe care să o țină minte. Iar prilejul a venit de la sine, cu purtarea de grijă a lui Dumnezeu.

Într-una din serile de iarnă, Mitropolitul Macarie, venind împreună cu domnul Neagoe în odaia unde brodam nişte veşminte împărăteşti, ne-a povestit viața Sfintei Casiana, cea care a întocmit multe cântări neasemuit de frumoase şi pline de adâncă umilință, ce se cântă mai ales în vremea Postului Mare. Începutul vieții ei le-a fermecat pe domnițe, care au lăsat lucrul deoparte şi au ascultat nemişcate până la capăt, atente să nu scape vreun cuvânt din gura vlădicăi:

- Casiana era o fecioară foarte frumoasă şi împodobită, înțeleaptă şi mult dăruită de Dumnezeu. În vremea aceea, împăratul

Theofil al Bizanțului îşi căuta mireasă, iar la balul unde au fost poftite cele mai alese prințese ale imperiului a fost chemată şi ea, ca una ce era de bun neam. După datină trebuia ca împăratul, ținând un măr de aur în mână, să treacă prin mijlocul fecioarelor aşezate pe două rânduri, de-a dreapta şi de-a stânga şi alegându-şi o mireasă, să-i dăruiască ei, ca celei mai frumoase dintre toate, mărul de aur. Împăratul Theofil, mergând prin mijlocul prințeselor, s-a oprit în dreptul Casianei, care era, într-adevăr, minunată la înfățişare şi întinzându-i mărul, i-a spus în chip stângaci, vrând a glumi: „Vai, prin femeie a venit în lume tot răul!”... Casiana, ageră la minte şi nevrând a fi socotită o urmaşă a Evei, ci o fiică a Maicii Domnului, i-a răspuns cu îndrăzneală: „Da, împărate, dar iarăşi prin femeie a venit în lume şi tot binele!”... împăratul, umilit de răspunsul ei grabnic, s-a mâniat şi şi-a întors fața de la dânsa, dăruind mărul altei fecioare, Teodora cu numele, care l-a primit în tăcere, devenind astfel împărătească a Bizanțului. După această întâmplare, Casiana s-a retras la mănăstire şi şi-a închinat viața lui Hristos, ducând o viață sfântă. A scris multe poeme şi imne şi a alcătuit multe cântări dumnezeieşti. Se spune că împăratul Theofil s-ar fi căit mai târziu de hotărârea lui şi ar fi căutat-o la mănăstire pentru a-i mărturisi dragostea şi suferința sa. Prea târziu însă, căci inima Casianei era de acum dăruită în întregime lui Hristos. Ea alcătuia atunci stihira despre femeia păcătoasă, ce se cântă în miercurea Săptămânii Patimilor, iar împăratul Theofil, citind-o, ar fi adăugat, se zice, cele două stihuri despre ascunderea Evei în rai. Cântarea era însăşi plângerea inimii Casianei, căci într-însa, prin graiurile Măriei Magdalena, se tânguieşte în fapt tot sufletul care doreşte să-şi înalțe gândul şi simțirea din văile patimilor spre dragostea lui Hristos cea fără prihană.

Şi Părintele Macarie, oprindu-se din cuvânt, ne-a cântat încetişor, cu glas tremurat, umilicioasa stihiră:

„Doamne, femeia ceea ce căzuse în păcate multe, simțind Dumnezeirea Ta, luând rânduială de mironosiță şi tânguindu-se, a adus Ție mir mai înainte de îngropare, zicând:

«Vai mie! Că noapte îmi este mie înfierbântarea desfrâului şi întunecată şi fără de lună pofta păcatului.

Primeşte izvoarele lacrimilor mele,

Cel Ce scoți cu norii apă din mare!

Pleacă-Te spre suspinurile inimii mele,

Cel Ce ai plecat cerurile cu nespusă plecăciune!

Ca să sărut şi să şterg iarăşi cu părul capului meu preacuratele

Tale picioare,

al căror sunet auzindu-l cu urechile Eva în rai, în miazăzi, de frică s-a ascuns.

Cine va cerceta mulțimea păcatelor mele şi adâncurile judecăților Tale,

Mântuitorule de suflete, Izbăvitorul meu?

Să nu mă treci cu vederea pe mine, roaba Ta,

Cel Ce ai nemăsurată milă!»"...

Însă domnițele mele rămăseseră cu mintea în altă parte, iar Stanca l-a întrebat pe domnul Neagoe:

- Tată, şi tu i-ai dăruit mamei un măr de aur când ai ales-o doamnă a ta?

Văzând că Stanca şi Ruxandra erau încă cu gândul la mărul de aur şi la împăratul Theofil, l-am rugat pe Părintele Macarie să ne istorisească despre icoanele făcătoare de minuni din Sfetagora, ca să le mut mintea la cele sfinte. Aşa am aflat despre icoana Maicii Domnului numită Portărița, despre Maica Domnului Trihirussa, despre icoana Paramythia sau Mângâietoarea, iar la sfârşit, despre icoana Maicii Domnului Vimatarissa de la Vatoped, numită şi „Ctitorița" sau „Altărița". Povestea acesteia din urmă era cu totul minunată. Se spune că în timpul năvălirii unor piraţi, paraclisierul a luat icoana aceasta a Maicii Domnului dimpreună cu Lemnul Sfintei Cruci, comorile de preţ ale mănăstirii şi le-a ascuns sub sfântul altar, într-o firidă, ca să nu fie pângărite ori furate de păgâni. În faţa icoanei a pus cu evlavie o lumânare groasă aprinsă şi a zidit deasupra o lespede, aşa încât locul să nu poată fi dibuit cu lesnire. Apoi paraclisierul a fost luat în robie de piraţi şi dus în Cipru, unde a petrecut vreme de şaptezeci de ani. Din iconomia lui Dumnezeu, ajungând la bătrâneţe, a fost lăsat slobod şi s-a întors înapoi în Athos, căci mult se rugase să moară în locul acela sfânt. Ajungând la iubita sa mănăstire, a găsit toate schimbate. Monahii de acum erau tineri şi nu ştiau nimic din cele ce se petrecuseră odinioară. Atunci el le-a povestit despre năvălirea piraţilor şi cum îngropase sub sfântul altar, cu mulţi ani în urmă, cele două comori. Călugării l-au ascultat mai mult neîncrezători, dar l-au lăsat totuşi să caute. Şi - o, mare mila Născătoarei de Dumnezeu! - dând lespedea la o parte, au găsit icoana precum fusese pusă şi lumânarea arzând înaintea ei ca şi cum ar fi fost aprinsă în ceasul acela. Şi luând-o cu mare cinste, au aşezat-o în catolicon, fiind socotită de atunci ocrotitoarea mănăstirii.

Cu multă evlavie ne-a descris apoi Mitropolitul Macarie

frumusețea fără asemănare a chipului Maicii Domnului din acestă icoană, frumusețe care era una nepământească.

Iar eu, aflând bun prilej, le-am întrebat pe domnițe:

- Cine este aşadar mai frumoasă, copilele mele, decât toată făptura? Cui se cuvine mărul de aur?

Stanca şi Ruxandra au tresărit. Ochii lor mari, umbriți de sprâncene arcuite mlădios, s-au plecat sfielnici. După o tăcere mustrătoare, le-am întrebat iarăşi:

- Stanca, cine este cea mai frumoasă?

Stanca şi-a ridicat privirea blândă şi a şoptit smerit:

- Maica Domnului.

M-am uitat la Ruxandra încă mai mustrător şi am întrebat-o şi pe ea. Obrajii micii domnițe se întrandafiriseră:

- Maica Domnului, mamă! a grăit ea ruşinată.

Anghelina, la cei patru anişori, a repetat şi ea bucuroasă după domnițe, bătând din palme:

- Maica Domnului! Maica Domnului!

Măria sa a ascultat toate zâmbind şi la urmă a hotărât să trimitem un măr de aur la icoana Maicii Domnului Vimatarissa de la Vatoped. Domnițele au fost foarte bucuroase şi vrând să-şi răscumpere păcatul cel cu gândul, au dorit să împodobească mărul cu mărgăritare din diademele lor, lucru care s-a împlinit întocmai. Aşa am dăruit sfintei icoane Vimatarissa un minunat măr de aur cu pietre scumpe, după cum numai

Maicii Domnului i se cuvenea a primi.

Pe urmă, Theodosie, nevrând să rămână mai prejos, ne-a cerut încuviințare a închina şi el un astfel de măr cu mărgăritare din cununa sa icoanei Sfântului Gheorghe de la Mănăstirea Nucet din Tara Muntenească.

Nici oblăduirea coconilor, a lui Theodosie, Petru şi Ioan nu era mai lesnicioasă, căci traiul la palat, frumusețea şi slava de care eram înconjurați, dimpreună cu ascuțimea minții cu care-i înzestrase Dumnezeu puteau să le înăspreasc sufletul şi să-i îndemne spre trufie. Domnițele erau blânde şi miloase, căci le venea în ajutor firea femeiască, dar pentru coconi se cerea mai multă veghe.

Pentru aceea, Măria sa a socotit de folos, când Theodosie se apropia de acum de paisprezece ani, să-l trimită a şedea în vremea verii într-o casă de țărani dintr-un sătuc de munte. Domnul voia a-l deprinde astfel cu cunoaşterea vieții de dincolo de zidurile palatului şi a-i lărgi inima cu înțelegerea şi dragostea față de norodul țării. La

început, lucrul mi s-a părut primejdios şi am încercat a schimba gândul domnului Neagoe, apoi însă l-am lăsat în purtarea de grijă a lui Dumnezeu, cugetând că Theodosie avea poate nevoie de acea cercare. Iar Măria sa a cumpănit bine şi locul, şi oamenii, şi vremea, încât toate au fost bune şi de folos.

Aşa a mers Theodosie, în vara acelui an, în casa bădiei Iliaş din Mitoc, pe care domnul Neagoe îl ştia încă de pe vremea când era postelnic şi îl iubea ca pe un părinte pentru simplitatea şi inima lui curată. Şi avea bădia Iliaş mulți copii, unii mai mari, alții mai mici decât Theodosie, iar Măria sa îl rugase pe țăran ca dimpreună cu femeia lui, să-l aibă pe cocon ca pe feciorul lor şi tot ce vor da de lucru fiilor lor, şi tot ce vor mânca, şi cum vor dormi şi cu ce haine se vor îmbrăca, să le fie de obşte pentru toți...

- Fiul meu Theodosie, i-a grăit Măria sa înainte de plecare, aceasta nu-i o umilință pentru tine, ci un prilej de a-ți arăta vrednicia domnească. Dacă însuşi Fiul lui Dumnezeu a luat chip de rob din dragoste pentru făptura mâinilor Sale, cu atât mai mult noi, oamenii, trebuie să ne coborâm măcar şi puțin spre cei mai de jos decât noi. Să nu ai teamă, fiindcă bădia Iliaş va purta grijă de toate, aşa cum i-am poruncit... Tu nu uita însă că eşti os domnesc şi poartă-te aşa fel încât să nu-ți faci de ruşine rangul. Fii înțelept şi harnic, nu căuta ale tale, ci caută cum să faci bine celor din jur şi câştigă-ți un nume bun. Nu uita că de va voi Dumnezeu şi ne va da zile, coroana Țării Româneşti va sta pe fruntea ta!

N-a fost uşoară încercarea aceasta pentru Theodosie, dar sufletul lui bun, ca al tatălui său şi mintea lui adânc cugetătoare l-au ajutat să se întoarcă folosit şi plin de bucurie. A venit cu obrajii arşi de soare şi vânt, cu mânuțele pământii, dar cu privirea mai luminoasă. Învățase atâtea lucruri!

Iar bădia Iliaş nu mai contenea să-l laude, cu ochii înrourați, înaintea domnului Neagoe:

- Măria ta, casa mea de lut s-a umplut de lumină cu domnuțu' Theodosie, iar băiații mei şi fiicele mi-au rămas cu dorul după Măria sa. Dumnezeu, drăguțu', să-l fericească întru toată viața, că tare s-o smerit! Era tot întâi la țesălatul vitelor, la adăpatul cailor, la coasă, la adunat fânul, că ştie acum tot rostul bătăturii mai bine ca mine. Iar când dădea ploaie şi stam cu toții sub streaşină bordeiului, pe prispă, domnuțu' Theodosie numai ce scotea câte o carte din desaga lui şi ne citea câte n-am auzit nici la mănăstire. Încă pe cei mai mari i-a învățat cetitul şi scrisul, de parcă am acuma în casă feciori de boieri, nu alta... De-amu, om jeli cu toții după dânsu', că mult ne-a

mai mângâiat, cum nu poci eu a mulțumi...

Astfel de graiuri i-au dat mare nădejde Măriei sale. Şi mi-a spus atunci un cuvânt pe care nu l-am putut pricepe decât mai târziu:

- Despina, iată, au trecut şapte ani de când mila lui Dumnezeu m-a uns domn al țării! Mă uit la Theodosie şi Petru şi tare aş vrea să-i văd mai grabnic bărbați cu mintea, pentru a le încredința cârmuirea Munteniei. Poate că ceea ce mi-a fost dat mie să fac, am isprăvit şi de acum mi-a venit vremea să mă odihnesc şi eu... Am ostenit, Despina, am ostenit! mi-a mai zis domnul Neagoe, tuşind încetişor.

Acum, privind în urmă, pricep că de atunci a început boala Măriei sale. O vreme nu ne-am dat seama, dar pe urmă, tuşea lui tot mai deasă ne-a încredințat că se îmbolnăvise la plămâni. Domnul ştiuse dintru început lucrul, dar nu ne-a spus nimic, ca să nu ne întristeze. De atunci i-a venit gând a culege din Sfintele Scripturi şi de la dascălii Bisericii toate învățăturile potrivite pentru un domn creştin, într-un buchet de sfaturi către Theodosie şi ceilalți coconi. În nopțile fără somn, Măria sa a

adunat cu răbdare toate florile învățăturilor sfinte, ostenindu-se a le aşterne în scris, ca să fie mângâiere şi povață fiilor noştri. Şi singuri ochii lui Dumnezeu au privit spre nădejdea şi credința Măriei sale, ce s-au topit în lacrimi în târziul acelor nopți...

1552 Iulie 11 *zile*

Grea, tot mai grea şi nemiloasă, de la o zi la alta, se face pana de scris în mâna mea...

Dacă amintirile cele dulci au curs purtate de însăşi strălucirea bucuriei de odinioară, cum voi putea aşterne mai încolo amarul durerilor pe care mâna lui Dumnezeu ni l-a întins spre băutură mântuitoare, pentru judecățile Sale cele neajunse? Că după ce Domnul ne-a înconjurat viața cu slavă şi fericire cât nu ştiu de poate fi cu putință mai mult pe pământ, înțelepciunea

Lui de negrăit a socotit să ne pogoare până în adâncurile suferinței. Iar ceea ce El dărâmă, nimeni nu mai zideşte înapoi, cum spune Cartea lui Iov.

Din tainițele sufletului, una după alta, picură lacrimile aducerii

aminte, peste mormântul unei vieți ce a apus, parcă, prea cu grabă...

Era primăvara anului 1518. Vrăbiile sporovăiau vesele prin pomii încă fără poboabă, vestind că iarna a trecut. De la fereastra iatacului priveam cu milă spre crengile golaşe, cu muguri fragezi, ce cerşeau parcă îndurarea soarelui ca să-şi desfacă veşmintele de flori.

Ajutată de domnițele Stanca şi Ruxandra, lucram în vremea aceea o zavesă cu fir de aur şi pietre scumpe pentru icoana făcătoare de minuni a Maicii Domnului „Portărița" de la Mănăstirea Iviru. Ceasurile se scurgeau cuminți. Uneori, pentru a le deprinde pe domnițe cu limba sârbă, le cântam, printre împunsăturile acului, balada țarului Lazăr. Auzindu-mă, domnul Neagoe s-a gândit să aducă bucurie inimii mele şi a tocmit pe sârbii din breasla meşteşugarilor ce se stabiliseră la Târgovişte să vină din vreme în vreme la palat, spre a ne mângâia cu vechile cântece din țara copilăriei mele. Coconii domneşti, mai ales, erau bucuroşi de venirea lor şi aşa, pentru câteva ceasuri, viorile, surlele şi graiul sârbesc veseleau liniştea Curții.

Astfel, pentru copii, vremea se scurgea între învățătura de carte - de care se îngrijea îndeaproape ucenicul Mitropolitului Macarie şi, de multe ori, mitropolitul însuşi - micile spectacole de la Curte, slujbele bisericii, hramurile mănăstirilor, ceremoniile de primire a oaspeților mai de seamă pe care, după datină, îi întâmpina întreaga familie domnească şi, desigur, ceasurile de hârjoană, căci atât domnițele cât şi coconii erau, dincolo de toate, nişte copii...

Mă bucuram tainic de Stanca şi Ruxandra văzându-le cuminți şi cuviincioase, purtând grija fraților lor mai mici cu duioşie şi bunătate. Îi ajutau să se îmbrace, îi mângâiau când plângeau, le coseau, ca să-i bucure, câte un brâu sau vreo cordeluță de păr, aplecându-se asupra lor cu căldura iubirii lor curate. Şi erau ca două porumbițe, luminoase la chip şi cu bună pricepere a minții, stând mereu în umbra lui Theodosie şi Petru, pentru care aveau o dragoste amestecată cu sfială şi supunere. Din urmă creşteau Anghelina, „fata tatii", cum o alinta Măria sa, care era pe atunci un bulgăre de soare, plină de veselie şi năzdrăvănii şi coconul Ioan, mezinul familiei, ce număra trei anişori.

În ziua aceea, domnița Anghelina intrase fără de veste în iatacul unde brodam. Din urmă, doica speriată îşi cerea iertare din priviri că n-o putuse ține în odaia ei. Anghelina a venit lângă mine şi m-a

cuprins cu mânuțele ei mici. Am luat-o în poale şi am mângâiat-o uşor pe cap. Fruntea îi ardea, iar mângâierile mele n-au făcut decât să-i slobozească plânsul ghemuit în piept. Îngrijorată, am trimis îndată doica după doftor, iar pe domnițe, după un ceai fiebinte de măceşe şi soc.

A sosit doftorul şi după ce s-a uitat la degetele, la albul ochilor şi în gâtul Anghelinii, a scos din cutia lui nişte leacuri anume şi i le-a dat doicii, învățând-o cum să le pregătească. Pe urmă mi-a spus cu glas încet:

- Doamnă Despina... ar fi bine ca ceilalți coconi să n-o viziteze pe domniță câteva zile!

- Ce este doftore, ce are? am vrut să ştiu.

Doftorul şi-a plecat privirea în pământ, frângându-şi mâinile a neputință.

- Dacă trec primele trei zile, va fi bine... Să ne rugăm! a murmurat el tărăgănat, mai mult pentru stăruințele mele.

Prima noapte a trecut greu. Anghelina n-a putut dormi din pricina frigurilor. Am vegheat-o alături de doică şi de slujnice, în zori a adormit puțin şi atunci mi-am rezemat şi eu capul de patul ei. M-am trezit după vreun ceas, la paşii Măriei sale. Ne-am privit amândoi în ochi cu un licăr de nădejde amestecat cu teamă. Pe urmă, domnul s-a dus la doftor să afle mai multe despre boala Anghelinii. Nici ziua n-a trecut uşor. Pe domniță o durea capul, avea amețeli şi din vreme în vreme tuşea, ținându-se cu amândouă mânuțele de piept. Seara, domnul Neagoe m-a trimis să mă odihnesc, zicând că în noaptea aceea va sta Măria sa lângă Anghelina. N-am putut însă pleca şi am rămas amândoi în odaia domniței până ce s-au revărsat zorile şi Anghelina a adormit. Atunci Măria sa a trimis după Părintele Macarie. Mitropolitul a venit degrabă, a citit o rugăciune pe capul domniței şi a împărtăşit-o cu Sfintele Taine. Bunul Dumnezeu a căutat spre rugăciunea vlădicăi şi Anghelina s-a mai înviorat, începând iar a mânca şi a vorbi. Spre seară, când s-a întors Măria sa, domnița l-a rugat să-i spună viața Sfintei Drosida, fiica împăratului Traian.

Şi domnul a început să-i povestească. Anghelina a ascultat o vreme, apoi frigurile au pornit să o zgâlțâie cu putere. Am chemat grabnic doftorul, care a învelit-o în cearceafuri ude şi reci. Au trecut aşa câteva ceasuri. Pe urmă, domnița s-a trezit şi întinzându-şi mâinile spre Măria sa, l-a rugat înfricoşată:

- Tată, ia-mă în brațe...

Domnul a luat-o pe genunchi şi a strâns-o la piept. Am auzit-o

apoi spunând lucruri nedesluşite şi am început să plâng încetişor. Cu privirea tot mai pierdută, Anghelina s-a încleştat cu mânuțele în veşmântul Măriei sale. Vedea nişte lucruri străine, vorbea cu cineva nevăzut de noi.

Într-un sfârşit s-a înduplecat parcă de o vorbă auzită numai de ea şi a grăit:

- Dacă mă duceți acolo unde-i Sfânta Drosida şi fecioarele cele cuminți, atunci merg!

Apoi mânuțele ei şi-au pierdut tăria. Puțin câte puțin, peste strălucirea ochilor i s-a aşternut o perdea ca de ceață. Un zâmbet cuminte, ca un fir de iasomie, i-a înflorit pe buze, ca să rămână acolo pentru totdeauna. Şi am plâns cu sufletul sfâşiat, aşa cum plâng toți părinții când îşi pierd rodul iubirii lor.

Primăvara aceea mi s-a părut crudă şi amară. Mierlele cântau vesele, copacii înfloreau fără milă peste durerea noastră. O jale fierbinte îmi dogora inima zi şi noapte. Am dat țărânii trupuşorul Anghelinii, îngropând odată cu el o parte din comoara inimii mele. Ca un muguraş fraged, încă nedesfăcut, ce s-a uscat înainte de vreme, aşa a plecat dintre noi domnița Anghelina, „fata tatii" cea mică.

De atunci au trecut atâția şi atâția ani. Fie-ți somnul lin, iubita mea copilă şi Domnul Hristos să te îndulcească pururi de vederea feței Lui, ca pe o fecioară neîntinată...

1552 Iulie 12 zile

Însă acela a fost abia începutul durerilor, căci în acelaşi an, înainte ca lacrimile de pe obraji să ni se usuce, Dumnezeu ne-a întins încă o dată paharul suferinței...

Toată vara aceea am petrecut-o la Curtea domnească din Piteşti, pentru a fi mai aproape de mormântul domniței Anghelina, pe care o îngropasem în biserica cea nouă de la Argeş. Spre capătul toamnei, după ce am făcut pomenirile până în jumătate de an, după rânduială, domnul a hotărât că venise vremea să ne înapoiem la

rosturile ce le aveam la Târgovişte.

Vremea era încă frumoasă, soarele pătrundea pieziş prin frunzişul auriu al copacilor, răsfirându-şi blând razele peste frunţile noastre. Vântul subțire aducea mireasma viilor şi a merelor pârguite din livezile domneşti. Fusese un an roditor, câmpiile se umpluseră de roade grase, văile îşi înmulțiseră grâul, iar păşunile erau îmbrăcate cu turme de oi, cum zice psalmistul...

Ajunşi la Curtea de la Târgovişte, domnul a căutat în fel şi chip a ne alunga tristeţea din inimi.

Se silea a sta mai multă vreme cu noi şi îndeosebi cu Theodosie şi Petru, cercetându-le nu atât învățătura dobândită de la dascăli, cât mai ales felul de a judeca, de a gândi şi a simți, căci domnul punea mare preț pe ceea ce macină mintea şi inima omului.

Când se întâmpla să vină vreun monah din Sfetagora la Curte pentru vreo trebuință, îndată îl poftea cu noi la masă, ca să ne împărtăşească din dulceaţa graiurilor sfinte. Şi cu adevărat, primeam putere şi lumină în sufletele noastre, căci harul lui Dumnezeu lucrează bogat prin cei ce au părtăşie vie cu Hristos. Ascultam cu nesaț istorisirile lor despre nevoinţele călugărilor cu viață sfântă, despre minunile Maicii Domnului, dar mai ales despre pătimirile noilor mucenici care sufereau moarte pentru Hristos în Constantinopole sau în alte cetăți aflate sub stăpânirea turcească. Fiindcă în anii aceia, ca şi acum, mulți creştini erau prigoniți şi dați la chinuri pentru Numele lui Hristos, iar monahii athoniți îi cinsteau întocmai ca pe mucenicii din vechime. Aceste istorisiri, cu deosebire, ne umpleau sufletele de cutremur. Dragostea până la moarte a vitejilor ostaşi ai Domnului era o propovăduire puternică a învierii şi a vieții veşnice. Iar caznele, sfâşierea mădularelor şi însăşi moartea lor de bunăvoie ne dădeau îndrăzneală a nesocoti lumea de aici ca pe una trecătoare şi a trăi nădejdea veacului ce va să fie. Căci dacă nădăjduim în Hristos numai pentru viaţa aceasta, atunci, precum zice apostolul, suntem mai de plâns decât toți oamenii. Iar credința în viaţa de veci e cea mai mare mângâiere pe care o poate avea omul atunci când îi moare cineva drag.

Multă bucurie am avut când într-una din zile a sosit la Curte un călugăr athonit de la Mănăstirea Xenofont. Venise să ia dania rânduită, căci precum am spus, Măria sa hotărâse mertic anual la sfintele locaşuri din Sfetagora: câte şapte mii de aspri ori două sute de taleri la Marea Lavră, Vatoped, Iviron şi Hilandar, ca unele care erau chinovii mai mari şi tot câteva mii de aspri la Xenofont, Rusicon, Zografu şi celelalte cu sobor mai mic. Numai la Mănăstirea

Cultumuş, lavra Țării Româneşti, trimitea mai mult, căci acolo nu venea nici un ajutor din altă parte.

Pentru egumenul de la Xenofont, Părintele Simeon, aveam mare evlavie din vremea târnosirii de la Argeş. Pentru aceea, împreună cu domnițele îi brodasem un veşmânt preoțesc pe al cărui epitrahil închipuisem cu acul pe Maica Domnului şi Mântuitorul Hristos, iar jos, la poale, în genunchi, familia domnească cerând mila lui Dumnezeu. Şi iată că acum se ivise bun prilej a i-l trimite, dimpreună cu alte lucruri de preț pentru sfânta mănăstire.

Mergând să-i înfățişez domnului Neagoe darurile, l-am aflat bucuros foarte, căci monahul de la Xenofont, trecând prin Constantinopole, adusese veşti şi scrisori de la Patriarhul Theolipt şi de la chir Manuil. Veştile erau bune, iar chir Manuil trimisese slujba Sfântului Spiridon al Trimitundei, pe care Măria sa îl rugase, la sfințirea de la Argeş, să o alcătuiască spre slava şi pomenirea blândului ierarh. Acum domnul privea cu dragoste spre manuscrisul lui chir Manuil, ca spre un prunc nou născut pe care-l dorise cu dragoste.

Şi socotind să-i răsplătească monahului ce ni-l adusese, a poruncit îndată la cancelarie să se scrie slujba întocmai, cu toate canoanele şi laudele, spre a fi trimisă părinților athoniți, însemnând dedesubt, spre ştiință: „facere a lui chir Manuil din Corint, la cererea domnului valah".

Apoi vorba s-a dus la roadele pământului, la belşugul ce ni-l dăduse Dumnezeu în anul acela, la pacea ce domnea în țărişoara noastră din binecuvântarea lui Dumnezeu, la soarta grea a sârbilor şi a grecilor aflați sub stăpânire turcească.

- Luminate doamne, a grăit călugărul cel străin, pretutindeni în Sfetagora numele voastre sunt pomenite la rugăciunile bisericilor, ca mari ctitori şi ocrotitori ai mănăstirilor. Că toate zidirile de înnoire au mers cu spor şi multă milă a făcut Dumnezeu prin evlavia domniei voastre. Iar egumenul Martirie de la Vatoped, auzind că vin în Țara Muntenească, la Târgovişte, m-a rugat să vă încredințez prin viu grai că, aşa cum v-a fost vorba, a poruncit de au fost zugrăviți în biserică Patriarhul Nifon dimpreună cu ucenicii săi, mucenicii Macarie şi Ioasaf...

Auzind aceasta, domnul Neagoe s-a închinat cu mulțumire şi a dat slavă lui Dumnezeu, care proslăveşte grabnic pe sfinții Săi. Eu însă n-am apucat a mă bucura de veste, căci logofătul Harvat, care ieşise mai înainte chemat de slujitorii odăilor domneşti, s-a apropiat să-mi aducă vorba cea cruntă: coconul Ioan avea friguri.

M-am închinat degrabă înaintea domnului, cerând încuviințarea să mă retrag. L-am aflat pe coconul Ioan întins pe pat, înconjurat de slujnice şi doftori. Când m-am apropiat, doftorul a tresărit şi a plecat privirea în pământ.

- Ce are coconul Ioan? am întrebat cu înfricoşare după ce l-am luat în braţe.

Doftorul tăcea. Ştiam că de câteva zile nu-i era bine şi nimeni nu-i intra în voie, dar cumpănisem că va trece. Acum, dogorind de fierbinţeală, copilul plângea de durere la pieptul meu. Gândul că avea şi el boala Anghelinii mi-a străpuns inima. Vedeam că trupuşorul lui plăpând era nevolnic să lupte cu boala. Pe urmă, ceas după ceas, bujorii obrajilor lui s-au veştejit sub ochii mei.

Spre seară a venit şi domnul Neagoe. Cu nespusă milă, Măria sa a mângâiat fruntea curată a copilului. De sub icoana Maicii Domnului, candela pâlpâia blând.

- Stăpână Maică, oare şi pe Ioan vrei să-l iei în preasfântă casa ta? a murmurat Măria sa încetişor.

Umbrele albăstrii ale înserării ni se strecuraseră în suflet.

Omul, ca iarba zilele lui, ca floarea câmpului, aşa va înflori. Că duh a trecut printr-însul şi nu va mai fi şi nu se va mai cunoaşte nici locul său... Domnul şi-a plecat creştetul şi s-a rugat în taină. Apoi a grăit cu glas frânt:

- Facă-se, Doamne, voia Ta!

Slujnicele plângeau cu fereală prin colţuri de jalea noastră, în noaptea aceea, coconul Ioan a zăcut cu friguri şi fierbinţeli. Răsufla rar, iar inima abia i se auzea. În zori, doica a aprins o lumânare. Priveam toate fără să înţeleg nimic, fără să pot schimba soarta pecetluită de Dumnezeu. Uşor, ca un pui de pasăre, coconul Ioan şi-a dat sufletul în mâinile îngerului păzitor. Avea trei ani, era curat şi neîntinat de nici un gând sau vorbă...

Aşa a vrut Dumnezeu cu noi. După ce milostivirea Lui ne dăruise atâtea bunătăţi cu îmbelşugare, venise vremea să învăţam să primim şi cele rele.

Din nou am îngropat la Argeş o parte din inima noastră, trup din trupul nostru, mlădiţa cea mai fragedă a casei Basarab. Încă o dragoste acoperită cu ţărână, încă o fărâmă de cer îngropată în lut... Ştiam că pruncii, nevinovaţi fiind, merg la loc de odihnă şi bucurie, dar sfâşierea inimii nu mi se putea alina cu nimic. Uneori, seara, mi se părea că aud aievea glasul Anghelinei şi al lui Ioan pe coridoare şi atunci nu puteam să-mi stăvilesc jalea. Slujnicele se temeau că de atâta plâns, mintea mi se va tulbura. Iar când palatul domnesc

se umplea de tânguirea mea, domnul, ținându-şi inima, zicea numai atât:

- Lăsați-o, că are sufletul zdrobit! Glas în Rama s-a auzit, plângere şi tânguire multă. Rahila îşi plânge pruncii şi nu voieşte să fie mângâiată, pentru că nu mai sunt...

Peste grădina noastră cu flori suflase duh de moarte şi răpusese doi trandafiri domneşti. Grădina a ajuns mai săracă şi pustie, iar ochii mei nu se puteau sătura de lacrimi privind la jalea ei...

Domnul Neagoe a primit însă toate cu smerenie şi pocăință, înaintea ochilor minții i s-a arătat viața întreagă, cu toate faptele săvârşite, bune şi rele. Moartea domnului Vlăduț, războaiele, judecățile, soliile şi toate câte se întâmplaseră în viața noastră stăteau înaintea sa ca nişte judecători nemitarnici. Fuseseră oare toate după voia lui Dumnezeu?... Pentru aceea, rugăciunea şi grija domnului erau ca nu cumva din pricina păcatelor sale, Dumnezeu să-i lipsească pe fiii noştri de împărăția Lui cea veşnică. Aceasta era grija şi muncirea sufletului său şi astfel erau rugăciunile sale.

Aşa am cunoscut cât de neputincioşi suntem în fața morții, cât de mici şi neînsemnați înaintea lui Dumnezeu şi a judecăților Sale. Aşa e tot omul, fie împărat, fie boier, fie patriarh. *Deşertăciune sunt toate şi viața aceasta e umbră şi vis,* cum zice Scriptura...

Prorociile Sfântului Nifon se împlineau cu noi una după alta, precum aveam să înțelegem mai târziu. Iar Dumnezeu, iubindu-ne, ne trimitea suferințe, ca prin ele să ne rupă de pământ, adică de împătimirea de tot ce este trecător şi să ne lipească mai strâns de Dânsul.

1552 Iulie 15 zile

Cum nimic nu e statornic în această viaţă, nici sănătatea trupului, nici buna înţelegere între oameni, nici pacea dintre noroade, odată cu acele grele încercări s-a pornit asupra noastră şi o altă furtună...

Anul 1518 a fost unul cu mult zbucium pentru domnul Neagoe. Veştile pe care le primeam din Constantinopole, de la oamenii noştri de încredere, erau îngrijorătoare. Mai întâi a ajuns la noi vorbă că sultanul Selim se afla cu oastea la Adrianopole, făurind în ascuns planuri de a trece Dunărea. Pe urmă însă nu s-a mai auzit nimic şi s-a lăsat tăcerea dinaintea furtunii.

Dar Măria sa nu putea avea pace. Neliniştea lui era pricinuită de zvonul că sultanul Selim, înaintat în vârstă, va lăsa în curând tronul fiului său, Suleiman. Selim se putea socoti mulţumit de felul în care cârmuise vreme de şase ani Imperiul Otoman. Cucerise, în fruntea ienicerilor săi, Anatolia răsăriteană, mare parte din Siria şi Egiptul, întinzând hotarele împărăţiei turceşti până la izvoarele Nilului. Dar mai cu seamă izbutise să încheie lupta între şiiţi şi sunniţi, care ţinea împărţită credinţa musulmană. Selim pecetluise credinţa „sunna" ca fiind cea dreaptă pentru toţi supuşii săi şi astfel lăsa în urmă un imperiu mare, puternic şi unit, lipsit de fărâmiţările religioase de dinainte. Suleiman, la rândul său, urca pe tronul împărăţiei turceşti fără luptele obişnuite între pretendenţi, fiind singurul moştenitor de parte bărbătească al lui Selim. Iar domnul Neagoe înţelesese că ceea ce îi rămânea de râvnit viitorului sultan, steaua care va străluci ispititor înaintea ochilor săi va fi Europa, visul tuturor padişahilor de după căderea Constantinopolului.

Câtă vreme Selim fusese prins în expediţiile de cucerire a lumii arabe, ţările valahe avuseseră pace şi, odată cu ele, toată creştinătatea de cealaltă parte a Dunării. Însă cu urcarea tânărului şi râvnitorului Suleiman în fruntea imperiului turcesc, primejdia era lămurită pentru cine avea ochi şi cuget să înţeleagă. Măria sa pricepuse toate mai dinainte şi vreme de doi ani căutase să atragă luarea-aminte celorlalte ţări creştine că turcii se pregăteau de război. Dar Europa se simţea la adăpost, având la Dunăre pe sârbi şi pe valahi ca zid de apărare în calea otomanilor şi era greu de mişcat. Regilor apuseni primejdia le părea prea îndepărtată spre a găsi de cuviinţă să se ridice la luptă. Pentru aceea, în 1514 şi 1517, când Papa trimisese chemări la cruciadă tuturor principilor creştini europeni, nimeni nu făcuse nimic. Numai discuţii de cancelarie, făgăduieli şi frământări despre cum vor fi împărţite pământurile

cucerite...

Pentru aceea Măria sa nici nu-şi punea nădejdea în puterile apusene. Totuşi, datoria sa de domn creştin era de a veghea pacea în această latură a lumii şi la răstimpuri scurte îi înştiința pe vecinii noştri, voievodul Ioan Zapolya şi regele Ludovic al Ungariei, de mişcările de dincolo de Dunăre. Şi întotdeauna, punând în cumpănă veştile aduse din alte părți cu cele primite de la domnul Neagoe, cei doi se încredințau de înțelepciunea ochilor de la Târgovişte, ce scrutau peste apele Dunării ca nimeni alții.

Regele Ludovic i-a trimis chiar o scrisoare Măriei sale la începutul anului 1518, înştiințându-l că în ziua întâi a lunii februarie aveau să se întâlnească la Veneția trimişii puterilor apusene pentru a sfătui cele despre primejdia turcească şi îl îndemna pe domnul Neagoe să trimită acolo, de va voi, un sol. Chibzuind despre aceasta cu Mitropolitul Macarie şi cu sfetnicii săi, domnul l-a ales să împlinească solia pe Hieronim Matievici, unul din doftorii noştri de la Curte. Deşi de neam raguzan şi papistaş cu credința, jupanul Hieronim ne era devotat, iubind şi cinstind familia domnească. Avea o bună cunoaştere a locurilor şi oamenilor din acea partea a Europei şi era ascuțit la pricepere. Pe lângă aceasta, Măria sa ştia că solul va fi dator a sta cu apusenii la mesa latină şi nu voia să trimită acolo vreun jupan pravoslavnic, ca să nu-şi smintească sufletul cu vreo părere ori îndoială.

Hieronim Matievici şi-a purtat solia cu cinste, atât la întâlnirea puterilor apusene, unde s-au adunat trimişii Papei, ai Ungariei, Ferrarei şi ai altor cetăți europene, cât şi la Signoria Veneției, unde a fost primit cu bunăvoință de doge şi cinstit cu daruri pentru domnul Neagoe. Pentru aceea, în toamna aceluiaşi an, Măria sa l-a trimis şi la Raguza, spre a afla şi gândul Signoriei de acolo cu privire la amenințarea turcească.

Ritori iscusiți, europenii au făgăduit multe cu vorba, ca întotdeauna. Însă domnul avea destule dovezi din anii trecuți pentru a nu se încânta lesne de cuvintele spuse pe timp de pace. Dar mai ştia că pe urmă, când tăvălugul turcesc va porni, va fi prea târziu pentru toți...

În urma acestor solii, Măriei sale îi devenise limpede că toate țările apusene erau sub oblăduirea scaunului papal, locul din care se trăgeau toate sforile politicii europene şi că nimic nu se va mişca fără încuviințarea Romei. Regii şi principii erau cu toții fii ai Papei

şi erau chemaţi la ascultare de voinţa lui. Însă noi, cu harul lui Dumnezeu, eram ortodocşi şi de aceea alianţa noastră cu Roma şi cu celelalte ţări latine trebuia bine cumpănită, nelăsând loc de răstălmăciri. Căci domnul Neagoe nu putea neguţători comoara dreptei-credinţei pentru nici un ajutor omenesc. Totuşi, primejdia era atât de mare, încât ar fi fost de dorit ca puterile creştine să strângă rândurile în faţa năvălirii turceşti.

Drept aceea, în anul 1520 domnul Neagoe a hotărât să trimită o solie către Papa Leon al X-lea, nu pentru a-i cere vreun ajutor, ci pentru a-i arăta dorinţa sa de a încheia o alianţă cu principii apuseni împotriva turcilor, pe câmpul de bătălie, făgăduind că va pune toată oastea cea mare a Ţării Româneşti, de 40.000 de oşteni, în slujba luptei antiotomane.

Înainte de a trimite solia către Papa Leon, Măria sa a chibzuit îndelung, alături de Mitropolitul Macarie şi de jupanii sfatului domnesc, cum ar fi mai înţelept a tocmi lucrul. Cunoştea bine meşteşugirile vorbirii europene şi ştia că printr-un singur cuvânt despre dogmele bisericeşti, omul poate cădea din dreapta-credinţă. Pentru aceea era trebuinţă de un sol dibaci, stăpân pe învăţătura pravoslavnică, dar în stare să pătrundă şi felul de a cugeta al latinilor. Gândul Măriei sale s-a îndreptat spre Patriarhia de Constantinopole, cea împodobită cu dascăli şi ritori iscusiţi ai teologiei. Cumpănind toate, domnul a trimis scrisoare într-acolo, rugând cu cuviinţă întâi pe chir Manuil să alcătuiască o învăţătură de credinţă care să lămurească deosebirile dintre credinţa dreaptă şi cea latinească, iar apoi pe patriarhul însuşi să trimită un bărbat învăţat, care să poarte cu frică de Dumnezeu solia către Papa Leon. Aşa a ajuns la Târgovişte, în 1520, chir Antonie Pankalas, despre care voi scrie mai încolo, de va fi vreme.

Scrierea lui chir Manuil a fost gata în puţină vreme şi a ajuns fără zăbavă la Curte. Ea adeverea în chip limpede, aşa cum socotisem şi noi, că nu poate fi unire între ortodocşi şi latini decât ca împreună-luptători împotriva păgânilor pe câmpul de bătălie. O altă unire, cea de credinţă, era cu neputinţă atâta vreme cât latinii nu se întorceau de acolo de unde plecaseră.

Chir Manuil scria Măriei sale aşa:

„Preaînalte, preastrălucite, preaevlavioase şi preadrept-credincioase Doamne Ioan Neagoe, mare voievod şi bazileu şi autocrat al întregii Mari Ungrovlahii! întrucât mi-ai poruncit să-ţi înfăţişez, pe scurt, pricinile pentru care, cu dovezi greşite, latinii s-au lepădat şi s-au îndepărtat şi de adevăr şi de noi, astfel încât întru

totul sunt şi li se zice eretici, încep acum prin a-ți scrie despre dogma mincinoasă şi blasfemia lor cea mai mare împotriva Duhului Sfânt.

Ei spun că Sfântul Duh purcede şi de la Tatăl şi de la Fiul, că-şi trage adică existența şi ființa din amândouă aceste două ipostasuri şi vâră astfel două principii în Sfânta Treime, ceea ce este o rătăcire față de dreapta credință. Noi recunoaştem şi mărturisim numai pe Tatăl drept cauză şi principiu al Fiului şi al Sfântului Duh şi izvor al Dumnezeirii. Din care se naşte fără durere Fiul, precum din minte gândul şi din care purcede, adică îşi trage existența şi ființa, Duhul Sfânt. După cum spune şi Domnul nostru în Evanghelii: *Când va veni Mângâietorul, pe care Eu îl voi trimite vouă de la Tatăl, Duhul adevărului, care de la Tatăl purcede, Acela va mărturisi despre Mine*. Dar întrucât ereticii latini, atunci când aud că Domnul le-a zis apostolilor: *care Eu îl voi trimite vouă,* socotesc că trimiterea şi purcederea sunt unul şi acelaşi lucru, e nevoie să se amintească, spre lămurirea celor zise de Domnul, că dintru început, două sunt purcederile Preasfântului Duh: una e purcederea nemijlocită, în afara vremii şi veşnică, numai din ipostasul Tatălui, din care îşi trage existența şi ființa; şi cealaltă, purcederea de la Tatăl prin Fiul, prin care este trimis şi dăruit credincioşilor şi coboară peste ei harul Lui, purcedere numită «sub vreme» şi «milostivă». După cum două sunt şi naşterile Fiului, una nemijlocită din ipostasul Tatălui, mai presus de vreme şi veşnică şi nepământească, prin care are ființa veşnică de la Tatăl şi cealaltă, sub vreme, naşterea din Duhul Sfânt şi Preasfânta Fecioară Maria, spre mântuirea noastră.

Întrucât una singură este ființa şi firea Tatălui şi Fiului şi Sfântului Duh şi Dumnezeu Unul este, nedespărțit după ființă în cele trei ipostasuri şi o singură lucrare şi dorință şi voință şi putere au cele trei ipostasuri, aşadar, potrivit uneia şi aceleiaşi voințe şi potrivit uneia şi aceleiaşi puteri şi lucrări, le trimite Fiul credincioşilor Duhul de la Tatăl. Potrivit acestei împreună-lucrări şi voiri îl trimite şi Duhul Sfânt pe Fiul în lume, precum se poate vedea din cuvintele profetului Isaia, când spune despre persoana Fiului: *Duhul Domnului este peste Mine, că Domnul M-a uns să binevestesc săracilor, M-a trimis să-i vindec pe cei cu inima zdrobită, să propovăduiesc celor robiți slobozire şi celor orbiți vedere.*

Una este, aşadar, trimiterea şi alta purcederea. Dar latinii, pentru că înțeleg greşit acest lucru, s-au îndepărtat de adevăr." Mai departe, chir Manuil arăta în chip lămurit, cu mintea curățită şi

luminată de har, cealaltă mare rătăcire latinească, ce socoate că ființa şi energiile lui Dumnezeu sunt amestecate şi sunt unul şi acelaşi lucru, în vreme ce dreapta-credință învață, împreună cu Grigorie Palama şi cu alți părinți ai Bisericii, că una este ființa şi altele sunt lucrările şi energiile dumnezeieşti, amândouă fiind veşnice şi nezidite. Iar prin acestea din urmă, lucruri dumnezeieşti se lucrează, iar omul părtaş dumnezeieştii firi, adică al harului, se face, precum zice şi Petru apostolul în a doua sa Epistolă.

După ce lămurea aceste osebiri mai mari, chir Manuil înfățişa şi celelalte rătăciri ale latinilor: cum că folosesc jertfa de pâine nedospită precum ovreii, că nu săvârşesc drept nici Botezul, nici Mirungerea, că au credința în purgatoriu asemeni lui Origen, că prăznuiesc odată cu ovreii multe sărbători, că îi cheamă pe aceştia şi pe armeni la procesiunile lor, arătându-le multă cinste. Încă ne-a mai înfricoşat dascălul Patriarhiei scriindu-ne şi un cuvânt al Sfințitului Patriarh Ghenadie Scholarios, care zice: „Să nu se creadă că erezia necredincioşilor latini e simplă erezie, ci ea este însumarea tuturor ereziilor".

Iar domnul Neagoe a primit cu credință scrierea lui chir Manuil, dând slavă lui Dumnezeu că a dobândit o aşa lămurită învățătură, ce socotea că va fi de folos nu numai Măriei sale, ci şi domnilor care vor veni după dânsul, precum şi clerului bisericesc şi tuturor drept-slăvitorilor munteni.

Nelinişitit era însă sufletul domnului pentru calea în care avea a merge. Anii erau tot mai grei şi plini de tulburare. Apele Dunării şi pădurile se tânguiau parcă de urgia ce stătea să vină, dar asta o putea înțelege numai cine cunoştea glasul pământului. Uneori, în liniştea serii, trecea pe deasupra câmpiilor o boare răcoroasă, aducând cu ea gemetele minaretelor de dincolo de întinsul apelor învolburate. „Allah eh ber!", răsunau înspăimântate văile...

Putea oare Măria sa să țină piept valurilor năvălirii turceşti? Din toate părțile se ridicau dureri, înfricoşări şi amenințări... Latinii se aflau la adăpost, dar pentru noi, prețul unei solii în Apus putea fi însăşi viața noastră, a coconilor domneşti şi neatârnarea țării. Sultanul ar fi putut afla despre înțelegerile făcute cu apusenii şi, dacă-i era voia, ne putea lesne învinui de viclenie în orice clipă.

Însă mai mult decât toate, domnul se muncea cu alte gânduri în sufletul său: Era oare voia lui Dumnezeu să ridice steagul de luptă împotriva turcilor alături de latini?

Şi de data asta, nimeni nu-i dădea lămurit nici un răspuns...

1552 Iulie 18 *zile*

Toate se petreceau însă după tainicele judecăți ale lui Dumnezeu. Cuvintele Sfântului Nifon fuseseră cu adevărat proroceşti: „Fiul meu, după fericirea aceea vor veni norii grei ai durerilor celor de multe feluri asupra ta. Pregăteşte-ți deci sufletul de ispită şi în fiece zi îmbrățişează cu dragoste crucea Mântuitorului Hristos, înțelegând puterea şi slava ei!”.

În marile frământări care au urmat, Măria sa a rămas singur. De la an la an, tot mai puțini erau cei care puteau să poarte gândurile şi nelinişstea inimii sale. Jupanul Pârvu murise, la fel şi doamna Neaga, iar jupanul Barbu, bătrânul ban al Craiovei, se călugărise la Mănăstirea Bistrița, lipsindu-l astfel pe Neagoe de un sprijin înțelept şi bun. Norodul îl iubea cum pe puțini domnitori i-a iubit, însă hotărârile ce le va lua Măria sa de acum încolo vor întrece puterea de înțelegere a celor mai mulți. Numai Mitropolitul Macarie îi ştia tot zbuciumul şi-i era alături, ca un părinte înțelept.

Zilele se scurgeau una după alta cu o linişte părelnică, precum seninul dinaintea furtunii.

În durerea pricinuită de moartea Anghelinei şi a lui Ioan, m-am dus cu gândul la sufletul maicii mele care m-a purtat în pântece şi am hotărât a broda, ca milostenie, o zavesă cu fir de aur şi argint pentru o icoană a Maicii Domnului de la Marea Lavră. Pe una din poale am socotit a închipui pe Preasfânta Născătoare de Dumnezeu cu Pruncul în brațe, ca să fie spre pomenirea sufletului roabei lui Dumnezeu Donka şi a fiicei sale, Milița Elena, iar pe cealaltă poală am brodat vulturul cu două capete, însemnul domnului Neagoe, ca amândouă să străjuiască icoana făcătoare de minuni a Maicii Domnului, în milostivirea căreia nădăjduiam, cu sufletele zdrobite, din straja dimineții până în noapte.

Într-o după-amiază, în vreme ce lucram la zavesă cu Stanca şi Ruxandra, iar chir Maxim Trivalis ne citea ultimele stihuri compuse pentru domnul Neagoe, marele postelnic, intrând după cuviință, m-

a înştiinţat că Măria sa mă roagă a veni seara, împreună cu domniţele, la masa dată în cinstea solilor noului domn al Moldovei.

Ştiam că pe tronul Ţării Moldoveneşti urcase de puţină vreme Ştefăniţă, fiul lui Bogdan, iar solia lui, după cum aflasem, îi adusese Măriei sale oarecare mângâiere, căci tânărul voievod îşi arătase dorinţa de a vieţui în pace cu noi, lepădând vrajba tatălui său faţă de domnul Neagoe. Solia însă mai avea o pricină, pe care n-o cunoşteam, şi mai ales pentru aceea ne chema domnul acolo.

La vremea mesei ne-am adunat în sala mare, unde fusese pregătit totul după rânduială. În capul mesei, în jilţ aurit, şedea domnul Neagoe, înveşmântat în caftan strălucitor, avându-i de-a dreapta pe Theodosie şi Petru. De cealaltă parte, domniţele Stanca şi Ruxandra şedeau sfioase lângă mine. Solii moldoveni, îmbrăcaţi în straie de suman meşteşugit lucrate, erau aşezaţi la vorbă şi plăcuţi. Bucatele au venit unele după altele, cu toată găteala, iar viorile şi surlele ţineau veselia şi voioşia mesei, dar nimic din acestea nu duceau spre uşurătate ori neorânduială. Toate erau bune şi la locul lor, căci Măria sa nu se lăsa biruit de nici o deşertăciune. Căci nu se pot sui dulceţile pământeşti la inima cea rănită de dragostea lui Hristos.

- Aşa să arătaţi domnului Ştefăniţă, a grăit domnul Neagoe către solii moldoveni, că mulţumim lui Dumnezeu pentru scrisoarea domniei sale şi că dorim la rândul nostru să avem pace între noi!

Şi domnul a ridicat pocalul de argint şi a glăsuit bucuros:

- Închin pentru pacea şi unirea ţărilor noastre, Ţara Moldovei şi Ţara Muntenească, căci frate pe frate ajutând, cetate întărită se face!

Apoi, vorba curgând de la una la alta, solul moldovean l-a întrebat pe Măria sa:

- Dar pentru cealaltă întrebare a domnului nostru Ştefăniţă, ce răspuns să-i ducem de la înălţimea voastră, doamne?

Atunci Măria sa a căutat spre mine şi a zis:

- Iată, doamna Despina Milița şi domniţele sunt aici de faţă şi de la dânsele se cade mai mult a aştepta răspuns. Cutează numai şi le înfăţişează gândul domnului tău! l-a îndemnat Neagoe pe moldovean.

Atunci solul, luând curaj, a început a vorbi în dulcele lui grai:

- Apoi, cinstită doamnă Despina, s-o auzit şi-n ţara noastră că la Curtea de la Târgovişte cresc două mlădiţe împărăteşti tinere şi că mulţi principi poftesc a lua aşa mlădiţe şi a le altoi în ţara lor. Iară domnul meu s-o gândit să vină el întâiul să vă ceară pentru

grădina lui o mlădiță ca să împodobească Țara Moldovei, de veți voi şi domniile voastre...

La început am ascultat nedumerită, dar apoi am priceput tâlcul cuvintelor. Stanca şi Ruxandra au înțeles şi ele cimilitura moldoveanului şi au roşit lângă mine de sfială. Cu adevărat, moldovenii erau îndrăzneți, precum auzisem! Am privit încurcată spre Măria sa şi am răspuns solului:

- Mulțumim domnului Ştefăniță de cinstea ce ne-o arată şi ne rugăm lui Dumnezeu să-l păzească sănătos şi îndelungat în zile la cârma Moldovei, ca pe slăvitul său strămoş, marele domn

Ştefan, fala creştinătății! însă iată, domnițele noastre nu au încă vârsta însoțirii şi de aceea rugăm pe Măria sa, domnul Ştefăniță să fie îngăduitor cu răspunsul nostru până ce domnița Stanca, cea mai mare dintre ele, va avea anii căsniciei.

Însă solul cel roşu în obraz nu s-a lăsat şi a spus că aşa va fi, numai că domnul Moldovei vrea făgăduiala noastră că-i vom da mâna domniței la vremea rânduită. Am privit iară spre Neagoe, cu inima temătoare. Însă Măria sa a încuviințat liniştit şi aşa a rămas cuvântul.

Apoi solul s-a apropiat de domn şi i-a şoptit ceva. Neagoe a făcut un semn larg cu mâna, învoindu-se cu vorba moldoveanului. Atunci celălalt sol, care până atunci stătuse tăcut, a scos un sul de hârtie şi întinzându-l pe o bucată de lemnişor curat, a început cu o pensulă muiată în tuş a însemna ceva. În scurtă vreme m-am încredințat că zugrăvea chipul domniței Stanca, căci de acum aşa era moda peștitului în părțile Europei. Domnițele au înțeles şi ele lucrul şi erau stânjenite. Obrajii bietei Stanca se făcuseră ca fraga. M-am frământat în jilțul meu, neputincioasă. Însă aşa era lăsat de Dumnezeu să se întâmple: la plinirea vârstei, domnița Stanca cea sfioasă şi firavă ca un firicel de spic trebuia să intre în rânduiala lumii.

La sfârşit, zugravul moldovean i-a întins Măriei sale hârtia. Domnul a privit mulțumit şi mi-a arătat şi mie desenul. Nu era rău făcut, dar ceva nu mă mulțumea. Se vede însă că aşa sunt inimile mamelor...

Apoi, domnul a început a vorbi despre primejdia turcească şi despre nevoia de a o întâmpina. Solii au fost cu luare-aminte şi au înțeles îngrijorarea Măriei sale. Şi toată vorba a fost de pace şi voie bună, iar domnul Neagoe părea mulțumit de toate.

După ce masa s-a sfârşit şi oaspeții s-au retras în odăile lor, coconul Petru l-a întrebat pe domn:

- Tată, oare cum de vorbesc şi moldovenii limba noastră? Că nu a fost nici un tălmaci, iar eu am înțeles tot ce-au grăit... Măria sa l-a privit cu drag şi l-a mângâiat pe creştet, aşezându-i şuvițele ce-i cădeau pe umeri:

- Da, fiul meu, şi moldovenii sunt tot valahi ca noi. Avem acelaşi grai, acelaşi sânge şi ne închinăm aceluiaşi Dumnezeu.

- Atunci eu mă bucur că domnița Stanca are să fie doamna Moldovei şi a domnului Ştefaniță! a grăit Petru, privind surâzător în ochii Măriei sale.

Domnul Neagoe i-a potrivit mai bine cununa pe creştet şi i-a zis:

- Gândeşti ca un domn, fiul meu. Aşa e...

Apoi, păşind spre uşă alături de Măria sa, Petru şi-a dus mâna la tâmplă, ca şi când şi-ar fi amintit un lucru:

- Măria ta, dar eu am auzit că şi în Transilvania sunt tot valahi şi numai stăpânirea e ungurească!

Domnul a încuviințat bucuros şi de această dată, întrebându-mă încetişor de la cine a aflat coconul atâtea. De la ucenicul Părintelui Macarie, pesemne...

- Atunci, de ce nu suntem o singură împărăție, tată? De ce nu sunt unite țările noastre? Am fi o țară puternică, țara cea mare a Valahiei! a mai grăit coconul Petru cu glasul lui cuminte.

- E bună întrebarea ta, fiul meu. Dar îți cer să-ți dai răspuns singur. Tu ce crezi, Petru, de ce nu suntem noi o singură țară? l-a scrutat domnul cu luare-aminte.

Petru a tăcut ca un om mare şi a cugetat în mințişoara lui câtăva vreme. Apoi şi-a ridicat ochii negri şi curați spre domn şi a zis cu înțeles:

- Poate că încă nu e vremea noastră, Măria ta! Poate încă nu-i vremea...

A doua zi, la plecare, domnul Neagoe a dat solilor o scrisoare de taină către domnul Moldovei. Şi n-a trecut multă vreme, că solul moldovean s-a întors la Târgovişte cu răspunsul domnului Ştefăniță: domnia sa era gata cu oaste alături de Țara Muntenească, împotriva turcilor, oricând ar fi fost nevoie. Iar domniței Stanca i-a trimis o pafta de rubin ...

1552 Iulie 21 de zile

Iată, mai am câteva file a scrie despre domnul Neagoe şi nevăzând încă arătarea chipului său în însemnările făcute până astăzi, îl rog pe Dumnezeu ca măcar de aici înainte să-mi dea iscusință spre aceasta. Pricep că lucrul pe care am purces a-l împlini este peste puterile mele, căci mintea tot mai înceţoşată şi mâna tot mai slabă nu mă mai slujesc ca înainte vreme...

Ori de câte ori mi se întâmplă aici, la schit, să trebuiască a chivernisi un lucru şi văd cât am a mă lupta cu gândurile şi voia mea, la care țin adesea fără măsură, amintirea Mărie sale mă ruşinează îndată. Că domnia sa, deşi era unsul lui Dumnezeu, se ferea ca în divan să biruiască fără socoteală gândul şi părerea sa şi întotdeauna era cu luare-aminte la sfaturile boierilor, socotind pe tot omul vrednic de cinste. Că ținea Măria sa mai întâi a afla adevărul despre un lucru şi apoi a judeca şi hotărî cele despre dânsul. Şi ce privelişte frumoasă era aceea: domnul cel cu cuviință împodobit, înconjurat de boieri bătrâni şi tineri, ascultându-i şi întrebându-i cu bunătate şi cinste! E drept că şi jupanii divanului erau toți oameni unul şi unul şi pentru aceea Măria sa iubea împreună-sfătuirea cu dânşii. Jupanul Barbu, mai mare între toți boierii munteni, marele postelnic Preda, fratele Măriei sale, marele vornic Calotă, Udrea din Boldeşti, mare armaş, comisul Diicul, jupanii Jitianu, Neagoe din Clocotici, Dragomir logofătul, Hamza, Harvat erau toți neîntrecuți cu darurile minții şi cu destonicia în divan. Iar domnul nu avea trufia de a se slăvi pe sine, fiindu-i urâtă patima înălțării mai presus de ceilalți. Aşa încât, dorind a găsi judecata cea bună pentru fiecare pricină, obişnuia a face mult sfat, ştiind că acolo unde e multă întrebare, acolo şi tăria sfatului e mai puternică.

Astfel, Măria sa a ştiut a câştiga inimile boierilor şi a şi-i face supuşi devotați. El socotea divanul domnesc asemenea unei livezi înverzite în care domnia sa era pus de Dumnezeu ca un grădinar şi ca un gard de împrejmuire, ca s-o curățească şi s-o îngrijească şi să vegheze zi şi noapte ca nimeni să n-o prade ori s-o calce în picioare. Şi măcar că nu avea vârsta cărunteților, ci putea fi multora din boieri fiu după numărul anilor, totuşi avea atâta har de la Dumnezeu de parcă ar fi fost tuturor tată, cunoscând fără amăgire sufletele pruncilor săi. Că aşa se şi cuvine unui domn: a cunoaşte, adică, gândurile supuşilor săi, iar ce este în mintea sa numai lui Dumnezeu singur să arate.

Când se întâmpla ca înşişi vreunii dintre jupani să calce strâmb ori să se ispitească de vorbele potrivnicilor noştri, nici atunci domnul nu judeca fără îndurare, ci mai întâi se nevoia să înveţe pe cel greşit şi să îndrepte năravul cel stricat. Aşa a fost când boierul Vlaicu a fugit cu tributul ţării la vrăjmaşii Măriei sale, având ajutor spre nelegiuirea sa pe jupanul Dumitru. Domnul Neagoe a iertat atunci viaţa acestor slugi viclene şi pentru frica lui Dumnezeu n-a vărsat sânge de om. Căci gândul lui era pururea la înfricoşata Judecată, înaintea căreia se punea totdeauna pe sine până a făptui ceva.

- O, câtă jale va fi atunci, spunea adesea Măria sa, când slugile şi argaţii noştri vor merge înaintea noastră, să intre cu Dumnezeu întru împărăţia cerurilor, iar noi, domni fiind, vom rămâne înapoi, osândiţi şi batjocoriţi!

Şi cu adevărat, cine poate şti al cui suflet este mai plăcut înaintea lui Dumnezeu? Că unii, măcar că la vedere greşesc mult, dar în taină se pocăiesc şi au alte fapte neştiute cu care sunt plăcuţi lui Dumnezeu. Fiecare, în lumea asta, are ascultarea lui: unul e împărat, altul patriarh, altul ostaş, slugă sau rob, dar asta este fără însemnătate. Însemnat este cine îl iubeşte pe Hristos şi se uneşte cu El: acesta e singurul lucru mare şi vrednic, precum spun şi părinţii.

Încă nici prieteşuguri osebite nu avea Măria sa cu jupanii sfatului domnesc, ci pe toţi îi socotea de aceeaşi cinste. „Domnul nu are prieteni, ci numai slugi credincioase" era vorba domniei sale, arătând că inima sa era slobodă de legăturile omeneşti, fără a fi însă nesimţitoare ori haină. Înconjurat mereu de oameni, care erau atraşi de sufletul Măriei sale ca de lumina soarelui, domnul rămânea totuşi singur în mijlocul norodului. Cu adevărat nu era din lumea aceasta, căci nimic pământesc nu se putea urca la inima sa. Dragostea lui pentru oameni era caldă, blândă, îndelung-răbdătoare, lipsită de încrâncenare ori patimă. Astfel rămânea netulburat şi însingurat în mijlocul celor mulţi. Dar nu era singur, ci avea *Sfetnic minunat* în cămara inimii sale...

De la o vreme, Măria sa a început să-i cheme tot mai des în divan pe coconii domneşti atunci când judeca vreo pricină însemnată, voind a-i deprinde astfel să priceapă şi să cumpănească toate. Şi socotea în sinea sa a-i lăsa pe amândoi moştenitori la cârma Ţării Munteneşti, căci nu este nimic mai bun şi mai frumos decât a vieţui fraţii în unire. Theodosie, spunea domnul, va avea vitejie şi bunătate

de suflet, iar Petru va adăuga cumpătarea şi ascuțimea gândului. Şi mult se mângâia Măria sa de vederea lor, aşa cum se veseleşte şoimul când vede că puilor încep a le creşte aripi de zbor.

Mă bucuram şi eu privindu-i în preajma domnului Neagoe. Theodosie, înăltuț şi legat la trup, avea vorba dulce a Măriei sale şi îi semăna întru toate. Petru era mai plăpând, cu bucle castanii până la umeri şi ochii mari, întrebători. Firea îi era deosebită de a fratelui său mai mare. Îi plăcea să stea singur şi de multe ori îl găseam vorbind cu închipuirile sale ca şi cu nişte oameni vii. Jocul lui cel mai drag era să se sfătuiască îndelung cu străbunicii lui, țarul Lazăr ori Mircea cel Bătrân. Îmi amintesc şi astăzi cum la Cozia a zăbovit mai mult decât toți în fața zugrăvelii votive a domnului Mircea, încât nu-l mai puteam lua de acolo. Îşi ațintise ochişorii pe zidul acela şi stătea aşa, nemişcat, scrutând cu mintea dincolo de vopseluri.

Măria sa îşi punea multă nădejde într-înşii. Pe lângă sprinteneala minții se silea a le-o cultiva şi pe cea a trupului, căci toți feciorii țării, şi cu deosebire coconii domneşti, trebuiau să fie în stare în orice vreme a-şi apăra pământul strămoşesc. Pentru aceea, mintea şi inima lor trebuiau să sălăşluiască într-un trup bine călit, lepădat de lenevie şi gata de luptă. Aşa se face că Theodosie şi Petru luau parte zilnic la instrucția militară a gărzilor palatului: se trezeau devreme, se spălau cu apă rece, făceau exerciții de călărit, de tras cu arcul, de mânuit sabia şi scutul. De multe ori venea la instrucții însuşi Măria sa şi le încerca puterea brațelor. Uneori simțeam nerăbdarea domnului Neagoe. Se vedea că ar fi vrut să-i vadă mai grabnic bărbați la trup şi la suflet...

Într-una din zile, o pricină grea s-a ivit în divan spre a fi judecată de domn. Lucrurile stăteau astfel: după moartea logofătului Ivan, jupanul Harvat a cerut familiei sale să-i înapoieze suma de trei mii de aspri pe care i-o împrumutase lui Ivan în timpul vieții. Casnicii logofătului tărăgănau lucrul, vrând a-l face uitat, socotind că jupanul Ivan fusese mult cinstit de domn şi că Măria sa îi va apăra. De cealaltă parte, boierul Harvat era dintre oamenii de nădejde ai Curții. Şi toți se întrebau cum va împărți domnul dreptatea.

Neagoe a chemat îndată divanul şi pe cei doi coconi domneşti şi a şezut la judecată. Iar judecata sa a fost dreaptă, căci n-a căutat la fața omului, nici nu şi-a lăsat inima a se pleca spre milă fără socoteală. Pentru aceea, deşi avusese mare dragoste pentru logofătul Ivan, precum ştia întreaga Curte şi jelise cu amar moartea lui neaşteptată, totuşi Măria sa nu s-a lăsat purtat de simțămintele

omeneşti, ci a cumpănit drept, cerând familiei logofătului a întoarce datoria lui Harvat. Şi fiindcă aceia se lepădau de lucru zicând că nu au de unde înapoia banii, domnul a hotărât să ia o parte din pământurile lor şi să o dea boierului Harvat în locul celor trei mii de aspri.

Măria sa a vrut astfel să dea pildă tuturor, dar mai ales lui Theodosie şi Petru, despre dreapta socoteală ce se cuvine a o avea un domn. Pentru aceea, luându-i apoi deosebi pe coconi, i-a învățat cu părintească dragoste aşa:

- Iubiții mei fii, un domn trebuie să-şi stăpânească totdeauna inima şi să judece curat cu mintea toate pricinile. Însă nu cu mintea cea trupească şi supusă simțurilor din afară, ci cu mintea cea curățită de patimi şi luminată de Dumnezeu. Pentru aceea, voi, fiii mei preaiubiți, să cereți de la Dumnezeu în toată vremea să trimită pe Duhul Său cel Sfânt, care să înnoiască mintea şi cugetul vostru, ca să judecați drept şi nu cu slăbiciune. Căci domnul care va judeca drept, acela este domn adevărat şi unsul lui Dumnezeu şi va dobândi lumina care nu va trece niciodată. Iar domnul care nu va judeca pe dreptate şi după Legea lui Dumnezeu, acela nu este domn, nici se va chema îndreptător şi unsul lui Dumnezeu, ci va fi pierdut în piericiunea cea de veci şi pentru fățărnicia lui, nici fața Mântuitorului Hristos nu o va vedea. Deci voi să vă strângeți mintea cea bărbătească toată în cap şi să nu vi se clătească mintea ca trestia când o bate vântul. Şi nici să nu fățărniciți celui bogat, nici iar să miluiți cu judecata pe cel sărac, ci să faceți judecată dreaptă şi bogaților şi săracilor. Că Dumnezeu v-a ales pe voi şi v-a pus oamenilor ca pe un izvor de apă, ci nu cumva să fiți unora dulci şi altora amari, ci fiecăruia să fiți judecători drepți. Iar de veți şi greşi la judecată şi boierii voştri vor pricepe că ați greşit, să nu vă pară că vă fac de ruşine sau să țineți mânie în inima voastră pentru acel lucru, ci într-acel ceas să primiți cuvântul şi să chemați iar pe cel judecat şi să-i faceți dreptate!

Aşa se silea Neagoe în fiecare zi a deprinde cu virtuțile domniei pe coconi, împărtăşindu-le toate câte Măria sa le aflase cu osteneală şi lacrimi în anii de când Dumnezeu îi pusese pe frunte coroana Țării Româneşti. Iar nopțile şi le petrecea scriind într-un caiet gros „învățături" pentru fiii noştri, ca să le fie dreptar după ce Măria sa n-are să le mai stea alături cu sfatul. Şi nu era fără temei grija domniei sale, căci boala de plămâni ce îi slăbea trupul se vădea tot mai tare. Doftorii pe care, după moartea Anghelinei şi a lui Ioan,

Măria sa îi adusese cu cheltuială multă din Europa la Curte, spre a îngriji mai bine pe fiii noştri, au hotărât fără şovăire toţi ca unul: domniţele şi coconii erau sănătoşi, ca şi mine. Numai Măria sa era bolnav...

1552 Iulie 23 de zile

Frumoasă pare lumea, încântătoare şi îndestulătoare a dărui omului fericire. Dar nu este aşa. Îndărătul frumuseţii sale stă moartea, care pune sfârşit amăgirilor pământeşti. Într-o clipă toate se destramă şi nu mai sunt. La moartea omului nimic nu mai înseamnă desfătarea şi răsfăţul trupului, nimic slava lumii, nimic mângâierea omenească. Însă nevrând să priceapă aceasta şi lipsit de acoperământul harului lui Dumnezeu, omul se împleticeşte în valurile vieţii şi îmbrăţişează ceea ce este trecător ca şi când ar fi veşnic şi nestricăcios.

Păzeşte-mă, Preaputernice Doamne, de ispitele şi meşteşugirile lumii măcar întru aceste zile din urmă, ca să nu mă aflu în ziua cercetării goală şi pustie de mila Ta!

În vremea aceea eram bucuroşi că lucrul la biserica Mitropoliei din Târgovişte mergea cu spor. Măria sa îşi pusese în gând, de va fi voia lui Dumnezeu, să târnosească biserica după Postul Mare al anului 1520. Pentru aceea, sute de meşteri lucrau zi şi noapte, împlinind frumuseţea bisericii celei cu opt turle şi cu ziduri de piatră sculptată. Tot atunci se înnoia şi schitul acesta de la Ostrov, cu chinovie de călugăriţe, în care îşi aflaseră deja liman de mângâiere două mlădiţe domneşti, cuvioasele maici Magdalina şi Salomeea.

Dar vremurile erau tulburi. Se auzea de războaie şi zvonuri de războaie, precum zice Scriptura. Că nimeni vreodată nu a putut opri mersul lumii, ci bietul om tot sub frică şi cutremur se mişcă pe acest pământ, neştiind când îi va veni sfârşitul.

Îngrijat de soarta ţării sale şi de primejdia ce o ameninţa dinspre păgâni, domnul a socotit în acel an că venise vremea să trimită la Roma solia pe care o pregătise de atâta timp, precum am arătat mai înainte. Chir Antonie Pankalas sosise de la Constantinopole încă de

la începutul lui 1519, cu binecuvântarea patriarhului şi cu adeverire de la chir Manuil că era destoinic a purta cuvântul creştinătăţii răsăritene înaintea Papei. Iar datorită ultimelor înţelegeri dintre domnul Neagoe şi Ştefăniţă Vodă, el avea să fie la Roma purtătorul unei singure solii pentru cele două ţări valahe, Muntenia şi Moldova, lucru care nu se mai întâmplase până atunci niciodată.

Înainte de plecarea solului, Măria sa a făcut sfat, după obicei, cu boierii şi cu Mitropolitul Macarie, aşa cum mi-a povestit însuşi domnul:

- Cinstiţii mei jupani, le-a spus el în divan, vă este cunoscută primejdia turcească, că de acum numai despre dânsa se vorbeşte de la Dunăre încoace... Iar ce va fi mai departe, numai singur Dumnezeu cunoaşte. Voi, iubiţii mei, cât aţi petrecut lângă mine aţi văzut că în toată vremea am căutat pacea cu turcii şi cu toţi vecinii noştri. Însă dacă nici aurul, nici grâul ţării, nici alte bogăţii nu mai pot sătura lăcomia necredincioşilor, atunci negreşit că mai mult n-avem ce face şi trebuie să ne gătim de luptă. Că de vor năvăli turcii peste noi şi ne vor afla nepregătiţi, atunci va fi vai de ţărişoara asta, de credinţa noastră, de muierile şi feciorii noştri! Iar eu spun că mai bună este moartea cu cinste decât viaţa cu amar şi ocară. Fiindcă noi, boierii mei, nu trebuie să fim ca pasărea ceea ce se cheamă cuc, care îşi lasă ouăle de le clocesc alte păsări, ci să fim ca şoimul şi să ne păzim cuibul nostru! Pentru aceea am socotit că a venit ceasul să trimitem pe chir Antonie Pankalas la drum, precum aveam în gând de multă vreme. Vă cer deci să spuneţi fiecare cugetul şi sfatul vostru, căci nu voiesc să am ruşine pentru această solie nici înaintea lui Dumnezeu şi nici înaintea urmaşilor!

Şi toţi boierii pe rând, începând cu Părintele Macarie, şi-au arătat socoteala şi cugetul. Iar chir Antonie a primit cu luare-aminte sfaturile lor, făgăduind a le păzi cuvintele şi a nu ruşina cinstea Măriei sale.

După ce divanul s-a încheiat, domnul Neagoe, precum avea obiceiul când trimitea o solie mai însemnată, a chemat deosebi la sine pe chir Antonie Pankalas şi i-a grăit aşa:

- Fiul meu şi sluga mea cea bună, cât sfat şi câtă socoteală ne-au dat Dumnezeu de am priceput, noi te-am învăţat, dar chibzuiala minţii omului cine o va putea pricepe, sau cine va putea să proslăvească acolo cinstea noastră, sau mintea ta cine o va putea întări ca să grăieşti acolo cuvinte care să ne fie nouă de cinste? Nimeni, fiul meu, nu poate face acestea. Iată, până acum te-am învăţat dimpreună cu boierii mei, iar acum eu te învăţ în taină şi

eşti numai tu cu mine. Eu voi să te învăț de unde vine înțelepciunea omului şi mintea şi sfatul şi toate tăriile noastre câte sunt într-această lume. Nicăieri dintr-alt loc nu vin, fără numai de la singur Fiul lui Dumnezeu, care a fost Fiu şi al Curatei Fecioare Maria. Că eu, când vreau să fac vreun sfat sau vreo vitejie, sau când îmi va veni vreo veste ceva, numai ce cer şi rog să-mi fie ajutor şi întărire Hristos Dumnezeu şi Preacurata Lui Maică. Iar tu, iată că acum mergi de la noi cu învățătura noastră, drept aceea te învăț ca şi pe mine, să iei pe Dumnezeu să-ți fie într-ajutor. Şi fă rugăciune în toată vremea şi te roagă Preacuratei să-ți fie ajutătoare. Şi să mă crezi, fiul meu, că de mă vei asculta şi vei face cum te-am învățat, atunci când vei vorbi cu acei oameni spre care pleci, vei fi plăcut lui Dumnezeu, încât nu numai acelea care te-am învățat noi vei grăi, ci şi multe altele care-ți va da Dumnezeu într-acel ceas, cuvinte bune. După acestea, fiul meu, iar te învăț: întâi să te păzeşti cu curăția şi în toate nopțile să stai în rugă şi să rogi pe Dumnezeu să te întărească în cinstea noastră. Căci aici ne este lesne ca să ne sfătuim şi să ne întrebăm unul pe altul, iar acolo nu vei fi cu mine, nici cu prietenii tăi, să aibi cu cine te sfătui. Iar ei toți se vor nevoi să te biruiască şi pe tine din cuvinte, şi cinstea noastră să o surpe. Pentru aceea te învăț să ai pe Dumnezeu şi Preacurata Maică şi aceia îți vor ajuta şi-ți vor da sfat şi răspuns mai bun decât ți-am da noi!

Aşa a purces chir Antonie Pankalas la Roma, ducându-i Papei Leon scrisori pecetluite de domnii Neagoe şi Ştefăniță al Moldovei pentru o alianță antiotomană. Şi precum am mai spus, înțelegerea pe care o cereau Papei era ca între nişte puteri egale, fără umbră de închinare, ci cu demnitate şi cinste. Îndată după plecarea lui, Măria sa a ridicat panaghie pentru dânsul, rugând-o pe Preacurata Născătoare de Dumnezeu să-l păzească de toată răutatea şi viclenia. Şi până a umblat chir Antonie în solie, domnul a făcut rugăciune, priveghere şi mai vârtos milostenie, ca să-i păzească Dumnezeu cinstea şi voirea inimii sale.

Pe urmă chir Antonie s-a întors bucuros de la Roma, având scrisoare iscălită de Papa Leon, care primise toate câte domnii Neagoe şi Ştefăniță ceruseră prin solie. Era o mare biruință că papa se învoise cu o astfel de alianță militară, fără a pune înainte vreun cuvânt despre pretențiile sale unioniste. Iar asta se datora milei lui Dumnezeu şi renumelui pe care Măria sa îl câştigase în toate părțile, de bazileu drept-credincios.

Sănătatea Măriei sale slăbea însă din zi în zi şi zidurile groase ale palatului domnesc nu-i mai puteau ascunde tuşea din nopţile lungi de iarnă. Domnul nu-şi arăta suferinţa, căci nici nu avea vreme pentru sine, dar doftorii îmi spuneau că de nu se va cruţa, boala i se va înrăutăţi fără întoarcere. Pentru aceea îl rugam mereu să se odihnească nopţile, însă fără folos. Până la sfârşit a petrecut noapte de noapte scriind şi rugându-se, abia dormind două-trei ceasuri. Îmi rămânea doar să nădăjduiesc că boala nu va înainta prea repede... Ştiam de la bunica Anghelina nişte leacuri pentru plămâni făcute din miere de albine şi ierburi tămăduitoare şi i le pregăteam adesea. Domnul le primea căutând spre mine cu recunoştinţă, însă mai mult ca să-mi dea alinare. Era vădit că nu se temea de boală şi nici n-o lua în seamă. Se îngrijora numai pentru sănătatea coconilor noştri şi petrecea multă vreme cu dânşii, bucurându-se de voioşia lor.

1552 Iulie 27 de zile

Însă Dumnezeu ne chema la mai mult şi noi nu pricepeam...

Anul 1520 a fost însemnat prin târnosirea catedralei de la Târgovişte, a bisericii, a chiliilor şi a celorlalte acareturi ale Mitropoliei. Cu osteneala şi buna îngrijire a Măriei sale, toate fuseseră isprăvite la vreme şi împodobite cu frumuseţe şi cuviinţă, aşa încât, împreună cu Mitropolitul Macarie, domnul a hotărât ca slujba de sfinţire să fie săvârşită de praznicul înălţării Domnului.

De data aceasta însă, pentru a nu stârni mânia turcilor, Măria sa n-a mai chemat atât de mulţi oaspeţi din afară, ci a socotit mai de folos a strânge rândurile înăuntrul ţării, apărându-se de furtuna păgână.

Astfel, pe 17 mai 1520 Vlădica Macarie şi Mitropolitul Teoctist al Moldovei, împreună cu un sobor mare de clerici din

Ţara Muntenească au sfinţit catedrala mitropolitană de la Târgovişte. A fost o sărbătoare plină de bucurie, ultima mare împlinire pe care a gustat-o Măria sa în această viaţă. Clopotele răsunau cu slavă, preoţii cădelniţau cu miresme coborâte parcă din grădinile raiului, preoţii şi psalţii împreună cu tot norodul

înconjurau biserica în cântări de laudă. Şi toate acestea văzute erau numai palide închipuiri ale celor nevăzute, căci împărăția lui Dumnezeu nu este din lumea aceasta, ci se ascunde în inimile celor ce-L iubesc pe Dânsul.

Îmbrăcat în veşmintele sale de preț, cu coroana împărătească pe creştet, domnul Neagoe a luat parte la sărbătoare cu chipul împodobit de bucuria cea dinăuntru. Mişcările sale pline de cuviință, privirea limpede, spălată de lacrimi, zâmbetul curat, cuvintele simple dar cu putere multă, toate vădeau frumusețea ascunsă a unui suflet în care trăia Hristos. Orice ar face un astfel de om, orice ar spune, orice mişcare a sufletului său, privirea, mersul, toate îl trădează... Căci cel ce-L iubeşte pe Dumnezeu are un fel anume de a se bucura, de a se întrista ori a se pocăi, ca şi când în fiecare clipă ar slobozi dinăuntru valuri înmiresmate din nişte vase de aromate care se sparg de orice s-ar atinge. Pentru aceea Măria sa era iubit de norod, nu pentru că era blând şi milostiv, nu pentru că era înțelept şi paşnic, ci pentru că îl avea înăuntru inimii sale pe Hristos, care atrăgea inimile celorlalți ca o mângâiere nemincinoasă, ca o pregustare a vieții veşnice. Aşa stătea domnul în mijlocul boierilor, căci strălucirea podoabelor şi a veşmintelor sale era pe măsura luminii harului ce înveşmânta sufletul lui.

Măria sa a rânduit încă să li se gătească şi coconilor şi celor două domnițe veşminte alese, încât toată suita domnească era o zugrăveală preaminunată, aşa cum nu poate pensula a închipui, iar săracele mele cuvinte nici atât.

La sfințirea de la Târgovişte a venit mult norod, câtă frunză şi iarbă, de nu puteau ochii a cuprinde. Iar domnul s-a folosit de acest prilej pentru a cerceta oastea mare a țării, căci pâlcurile de credincioşi ascundeau mulțime mare de piepturi ale oştenilor Măriei sale. Patruzeci de mii de ostaşi, rânduiți cete-cete, erau pregătiți în toată țara Muntenească şi aşteptau cuvântul domnului Neagoe, cuvânt care avea să fie purtat de căpeteniile oastei, de preoți şi de slujitorii Curții. Dar toate se lucrau acoperit, căci sultanul avea oamenii săi care vegheau dincoace de Dunăre.

Bucuria ne-a fost însă scurtă, fiindcă la puțină vreme după sărbătoarea de la Târgovişte aveam să intrăm iarăşi în cuptorul durerilor. Iubirea lui Dumnezeu ne mângâiase de atâtea şi atâtea ori, dar de acum dospitura harului primit trebuia să intre în foc. Căci argintul şi aurul se curăță în cuptor, iar sufletul omenesc, numai prin suferințe şi scârbe...

Grija cea mare a Măriei sale în acea vreme era pregătirea oştenilor pentru luptă. Instrucția militară se făcea cu mare străşnicie. Deseori lua parte la ea însuşi domnul, căci ştia că puterea şi curajul oştirii se reazemă pe tăria cârmuitorului. Dacă Măria sa era neînfricat, şi oştenii aveau să fie, dacă Măria sa avea îndrăzneală înaintea vrăjmaşilor, atunci şi oştenii aveau să-l urmeze până la moarte.

Nu numai la Curte, ci în toate laturile Munteniei bărbații se pregăteau de război. Aşa e rânduiala firii, ca datoria lor cea mai de seamă să fie aceea de a lupta şi a-şi pune viața pentru pământul țării. Iar cel ce se ferea de oaste nici nu era socotit bărbat.

Pentru aceea şi coconii noştri, cât era ziua de lungă nu vorbeau decât despre războiul ce urma să înceapă cu turcii. Theodosie, care avea cinsprezece ani, trăgea nădejde că domnul Neagoe îl va lua la oaste, iar Petru nu voia nici el a se lăsa mai prejos. Măria sa se bucura de râvna lor şi uneori îi necăjea, glumind pe seama vitejiei lor. La oaste nu se gândea să-i ia, căci cei mai tineri dintre oşteni aveau măcar optsprezece ani împliniți şi încă şi atunci erau trimişi în bătălie numai la mare nevoie, în spatele grosului de bărbați călițicu luptele. Aşa rânduise cu înțelepciune domnul Neagoe pentru toți copiii boierilor şi ai țărănilor, ştiind că avuția lor cea mai de preț nu era nici pământul, nici aurul, ci viața fiilor lor. Aşa avea deci să fie şi pentru coconii domneşti.

Într-una din zile a avut loc la Curte o întrecere de călărit şi tras cu arcul pentru feciorii mai tineri ai boierilor. Printre ei erau şi coconii domneşti, Petru fiind cel mai mic cu vârsta dintre toți. Astfel de întreceri se desfăşurau înaintea Măriei sale şi a tuturor jupanilor Curții, iar darurile erau date de domn şi uneori chiar de doamnă şi domnițe. Coconul Theodosie, ager la trup pe cât era şi la minte, a ieşit întâiul, iar Petru, mai mic cu vârsta şi cu deprinderea, s-a numărat printre cei de la mijloc. El însă n-a fost mulțumit, ci a trăit pesemne o mare ruşine. A stat tăcut toată seara, iar la masă aproape că n-a mâncat nimic. A doua zi dimineață, slugile nu l-au găsit în odaia sa. L-am căutat îngrijorați pretutindeni. Domnul Neagoe s-a gândit puțin şi a tresărit:

- Cred că întrecerea de ieri e pricina, Despina! Ar fi trebuit să-i spun o vorbă aseară, să-l mângâi, dar m-am luat cu treburile Curții şi am uitat...

Pe urmă Măria sa a plecat repede spre grajduri. A căutat mânzul lui Petru, dar locul lui era gol. Grăjdarul s-a apropiat grabnic şi s-a aplecat până la pământ, cu spaimă:

- Măria ta, iertare, cineva a furat pe Măghiran, căluțul coconașului Petru!...

Domnul nu l-a mai ascultat până la capăt, a încălecat iute şi a pornit în galop spre dumbrava de dincolo de palat. Măria sa înțelesese drept ce se întâmplase: coconul plecase să repete întrecerea din ziua trecută şi să-şi şteargă ruşinea... Îngrijorarea domnului era însă alta: cerul se întunecase, vestind furtună mare şi era primejdie ca Petru să nu mai poată stăpâni calul. Zadarnice au fost strigătele Măriei sale, zadarnică chemarea trâmbițelor: coconul nu se arăta de nicăieri. Pe urmă stihiile văzduhului s-au dezlănțuit şi întunericul a cuprins zarea, deşi nu era nici amiază. La Curte, clopotele au prins să bată cu putere, ca să se milostivească Dumnezeu şi să împrăştie norii grei. Aşa au trecut vreo trei ceasuri. Mă rugam împreună cu domnițele în iatac, cu inima strânsă de spaimă. După o vreme, când soarele s-a arătat iarăşi firav şi ploaia a mai stat, a venit şi domnul Neagoe, purtând în şa pe coconul Petru, ud şi fără simțire. Trupul lui plăpând fusese zvârlit de Măghiran în dumbravă, iar ploaia rece îl pătrunsese până la oase.

Cum voi înfățişa în cuvinte cele ce au urmat? Nopți de chin şi de lacrimi, zile de zbucium şi frământări... Ce nu a încercat oare Măria sa, ce leacuri şi ce doftori nu am căutat? O săptămână întreagă domnul nici n-a mai mâncat, nici n-a dormit, luptându-se cu postiri şi rugăciuni să înduplece pe Dumnezeu pentru viața iubitului nostru fiu. A fost o luptă crâncenă cu duhul bolii şi al morții. Rugăciuni, tânguiri şi jale multă irumpeau din sufletele noastre zdrobite. Neputincioşi şi sărmani, voiam un răspuns pentru cele de neînțeles ale vieții. Unde greşisem lui Dumnezeu şi ce ar fi trebuit să facem pentru a îmblânzi voia Lui? Care era păcatul nostru, de trebuia să îngropăm unul după altul pe toți coconii? *Oare vrei Tu să înspăimânți o frunză pe care o bate vântul*? *Oare vrei să Te îndârjeşti asupra unui pai uscat?* întrebam noi, ca şi Iov, pe Dumnezeu. Aşa gândeam în deznădejdea inimii, dar apoi ne temeam pentru cutezanța noastră şi ne răspundeam tot cu cuvintele acelui drept: *Sunt eu oare om desăvârşit? Eu singur nu mă cunosc pe mine şi viața mea o disprețuiesc!* Şi atunci nu mai ştiam ce să spunem decât numai: „Miluieşte-ne, Dumnezeule, miluieşte-ne”...

Pe urmă inima mi s-a împietrit şi n-am mai putut plânge. Priveam toate ca şi când nici n-ar fi fost adevărate, de parcă o mantie grea îmi învăluise mintea şi inima. Poate că Dumnezeu m-a acoperit atunci cu harul Lui, pentru a nu mă deznădăjdui şi a mă pierde cu

totul.

Moartea coconului Petru a venit într-o zi plină de soare şi a umplut Curtea domnească de tânguire. Era ziua de 15 iunie a anului 1520. Măria sa şi-a rupt veşmântul aurit şi s-a aruncat la pământ înaintea trupului fiului nostru. Este oare durere mai mare pe lume ca durerea unui părinte când i se curmă viaţa copilului său?! Nu cred să fie...

- O, Doamne, gol am ieşit din pântecele maicii mele şi gol mă voi întoarce în pământ! se tânguia Măria sa.

Se stinsese nădejdea cea dragă a inimii noastre, se uscase vlăstarul de cedru domnesc ce veselise sufletele tuturor. Slujnicele vărsau lacrimi mai mult decât noi, feţele jupanilor erau posomorâte, iar Vlădica Macarie lăcrima tăcut. Căci cine nu-l iubise pe coconul Petru, cine nu-l îndrăgise? El fusese întâiul născut în porfiră al Măriei sale şi fusese cu adevărat preadăruit de Dumnezeu, încât tuturor le fusese drag mai mult decât toţi. Pe fiecare îl cucerise cu vreo întrebare ori vreun cuvânt nevinovat al lui. Acum însă Dumnezeu, iubindu-l mai mult decât noi, îl chemase la Dânsul. *A răpit ca răutatea să nu-i schimbe sufletul său,* cum zice Scriptura.

După zilele de priveghi şi plângere l-am îngropat pe coconul Petru la Curtea de Argeş, alături de Ioan şi Anghelina, celelalte două mlădiţe Basarabe. Am zăbovit alături de Măria sa la Argeş, udând lespezile de piatră ale mormintelor fiilor noştri cu lacrimi amare. Apoi, într-o zi, m-am ridicat schimbată la inimă, de parcă o putere nevăzută se atinsese de ea şi îmi ridicase greutatea cruntă. Mi-am zis că de acum ajunge. Oricât aş plânge, nu-l pot aduce înapoi pe Petru în această viaţă.

Aşa voise Dumnezeu şi nimeni nu se putea lupta cu Dânsul. Mi-am pus în minte că Măria sa şi coconii aveau nevoie de mine şi astfel am simţit că prind putere. Încercam să mângâi inima îndurerată a domnului şi să fiu alături de Stanca şi Ruxandra cât mai multă vreme. De acum, Măria sa îl luase pe Theodosie în preajma sa şi nu făcea nimic fără împreună-vorbire cu dânsul.

Moartea lui Petru a lovit adânc inima domnului Neagoe. De atunci încolo nimic n-a mai fost ca înainte, căci boala Măriei sale s-a înrăutăţit din pricina mâhnirii celei multe.

La parastasul de şase luni de la mormântul lui Petru, domnul nu a putut merge. Era iarnă şi gerul putea să-i fie primejdios. Am rămas şi eu lângă dânsul, la Târgovişte. Slăbise mult, tuşea îl supăra zi şi noapte, iar puterile îi erau şubrezite. El, care fusese în

fruntea oştilor de atâtea şi atâtea ori, cu trupul ca de fier, el, care nu ştiuse niciodată ce înseamnă oboseala, mergea acum pe coridoarele palatului ca o umbră, ţinut de postelnici. Numai ochii îi rămăseseră aceiaşi. Uneori îmi părea că sunt încă mai luminoşi şi mai vii ca oricând. Îl priveam şezând în jilţul domnesc, uşor aplecat de slăbiciune şi-mi părea că seamănă cu icoana Mântuitorului Hristos. Nu ştiam ce să cred, mi se părea că încep a aiura de atâta durere...

Tot la parastasul de şase luni al lui Petru au fost aduse la Argeş, la dorinţa domnului Neagoe, rămăşiţele pământeşti ale maicii sale, buna jupânească Neaga, spre a se odihni alături de fiii noştri în casa Preasfintei Născătoare de Dumnezeu.

Şi fiindcă Măria sa, precum am spus, nu a putut veni, fiind slăbit de boală, a alcătuit din durerea inimii cuvânt de tânguire la mormintele dragi, spre a fi citit tuturor celor de faţă.

De fiece dată când privirea mi se apleacă peste acele slove, îi aud parcă aievea glasul cald şi smerit şi mă umplu de dulci şi mângâietoare lacrimi...

„O, bunul meu părinte, chir Macarie, şi voi iubitorilor de Hristos, cinstiţi egumeni, şi voi, fraţilor preoţi şi poslušnici, care totdeauna lăudaţi pe Dumnezeu, aşijderea şi voi, toţi câţi sunteţi buni slăvitori creştini şi vă chemaţi mireni şi aduceţi jertfa lui Dumnezeu în toată vremea, să dea Dumnezeu să nu despartă slava Lui de la voi! Şi pe mine ticălosul, încă să mă ascultaţi cu uşurare şi cuvintele mele le auziţi şi le primiţi fără de dosădire, că am să vă rog să vă spui un dor al inimii mele, foarte amar şi cu foc. Ci să mă iertaţi, că într-acest ceas am puţintele cuvinte să grăiesc către oasele maicii mele Neaga şi către preaiubitul meu fiu Petru.

O, maica mea şi dulceaţa inimii mele şi roaba Dumnezeului meu, Neago... Nu pot să socotesc şi să număr ostenelile tale câte te-ai ostenit pentru mine! Tu, maica mea, niciodată n-ai avut odihnă, nici ziua, nici noaptea, nici măcar într-un ceas, nici te-ai săturat vreodată de osteneală. Pentru aceea, iubita mea maică, te numesc pe tine că eşti mai ostenitoare decât albina şi decât păsările cerului şi decât peştii mării.

Iar eu ştiu aceasta, o, maica mea, că inima şi ochii tăi până la moartea ta nu s-au putut sătura de mine şi de vederea mea. Deci dacă nu mi s-a întâmplat să fiu la moartea ta, mi se umplu sufletul de întristăciune că am rămas sărac de tine şi apoi căzui în mirare şi în mare nepricepere, neştiind în ce chip voi putea face odihnă

sufletului tău. Dar eu, maica mea, nu aflai alt ajutor mai îmbunătățit şi mai milostiv decât pe Preacurata Fecioară şi Maică a Domnului. Pentru că de la dânsă fură toate milele şi bunătățile. Că pe mine aşa mă duse firea şi cugetul, să nu fie altă bucurie mai mare şi mai milostivă decât Maica Domnului nostru Hristos Dumnezeu, către toți creştinii care o iubesc. Drept aceea şi eu m-am nevoit şi am început a zidi casă sfinției sale din temelii. Deci pentru păcatele mele, eu nici într-un chip nu gândeam să o văd sfârşită. Iar Preacurata Fecioară şi nevinovata Maică a marelui împărat n-au băgat în seamă păcatele mele, ci au săturat ochii mei de dorul ce doream şi văzui casa ei gata şi sfârşită. Iar acum eu mi-am adus aminte şi de cuvintele tale ce mi-ai poruncit la moartea ta, zicând că ce-ți va trebui după moarte, eu să fac sufletului

tău. Iar eu nu ştiu ce lucru va fi mai mare şi mai bun, decât că am adus oasele tale să se îngroape în sfânta casă a celeia ce L-a născut pe Dumnezeu.

Dar de vreme ce nu am fost vrednic nici întâi, nici acum să viu la tine, iată că am trimis în locul meu pe iubitul meu fiu Theodosie şi pe domnițele Stanca şi Ruxandra, care sunt din rădăcina ta. Şi încă, o, maica mea, am mai trimis să te întâmpine acolo şi Petru şi Ioan şi Anghelina, că şi aceia tot ai tăi vlăstari sunt. Deci te rog, maica mea, să nu te întristezi că te-am lăsat singură, că doar am trimis pe coconii Petru şi Ioan şi pe fii-mea Anghelina....

Iar acum, cu multă umilință şi cu mare jale şi dor grăiesc către tine, fiul meu Petru! Că tu erai stâlparea mea cea înflorită, de care pururea se umbreau şi se răcoreau ochii mei de înflorirea ta; iar acum stâlparea mea s-a uscat şi florile ei s-au veştejit şi s-au scuturat şi ochii mei au rămas arşi şi dogoriți de jalea înfloririi tale. O, iubitul meu fiu Petru, eu gândeam şi cugetam să fii domn şi să veseleşti bătrânețile mele oarecând cu tinerețile tale şi să fii biruitor. Iar acum, fiul meu, te văz zăcând sub pământ, ca un trup al fieştecărui sărac. Că eu pofteam să mă vezi tu pe mine sub pământ, iar acum, fiul meu, eu te văzui pe tine îngropat...

O, fiul meu, de ce oare nu mă acoperă mai bine pe mine pământul decât pe tine, ci m-ai lăsat la bătrânețile mele? Şi când a venit vremea ca eu să mă odihnesc, tu atuncea nu ai avut nici o grijă de mine şi m-ai lăsat să fie totdeauna inima mea arsă şi mistuită de dorul tău şi ochii mei să fie de acum tot plini de lacrimi ziua şi noaptea. Că eu aş fi dat traiul şi zilele mele ca tu să fii viu! Şi eu îți găteam haine domneşti, ca să te îmbraci cu dânsele şi să te împodobeşti, ca să veseleşti inima mea şi să usuci aceste lacrimi

multe din ochii mei. Iară acum trupul tău se dezbracă de hainele care i-am gătit eu şi se îmbracă în pământul din care au fost luat, după cum zice Dumnezeu: *Că pământ eşti şi în pământ te vei întoarce*! Iar sufletul tău alte vederi vede şi nu ştiu, dintr-acele vederi, care va fi văzând sufletul tău. Milostivi-se-va Dumnezeu de tine, pentru păcatele mele, să-ți îmbrace sufletul tău cu mila Sa? Ci mă tem ca să nu fie sufletul tău rămas cumva nesătul de fața lui Dumnezeu, pentru păcatele mele.

Însă acum, iată că-ți grăiesc din rărunchii mei sfărâmați: Scoală fiul meu, scoală, că au venit oasele bunicii tale la tine, care-ți este şi ție mamă, ca şi mie, ca să aibă şi ele odihnă lângă tine! Şi cu dânsele am trimes şi podoabele tale: coroana, surguciul şi diademele. Şi să se pună cununa şi surguciul tău la Pantocrator, să se împodobească cu dânsele, ca doar s-ar milostivi Domnul Dumnezeu spre voi, fiii mei, şi v-ar dărui cununile cele ce nu vor trece niciodată. Iar diademele să se pună la veşmântul Preacuratei, ca să se milostivească spre voi şi să vă acopere sub veşmântul ei la înfricoşata Judecată şi să dea vouă viața de veci, unde nu este nici durere, nici întristare, nici suspin”...

1552 August 3 zile

Deschid din nou caietul însemnărilor mele şi privirea mi se opreşte la cuvântul pe care iubitul nostru Părinte Nifon ni-l spusese înainte de a pleca pentru totdeauna din Țara Muntenească: „Să nu vă pierdeți nădejdea în vremea suferințelor, copiii mei! Amintiți-vă de cuvântul Hrisostomului care spune că numai un singur lucru este înfricoşător, că numai de o singură tulburare trebuie să ne temem, anume de păcat! Basme sunt toate celelalte, chiar dacă ar fi vorba de duşmănie, de ură, de viclenie, de grăire de rău, de pierderea averilor, de surghiun, de ascuțişul săbiei, de boală şi de moarte, de războiul întregii lumi! Oricum ar fi acestea, sunt vremelnice şi pieritoare, se petrec într-un trup muritor şi nu vatămă deloc sufletul care priveghează. De un singur lucru să ne temem, anume a nu ne despărți de dragostea lui Hristos. Iar de dragostea Lui nimeni şi nimic nu ne poate despărți, decât numai păcatul!”.

Abia astăzi, când am rămas lipsită de orice avuție sufletească ori pământească, după ce am îngropat tot ce am avut mai scump pe lume şi goală mă voi pogorî în pământ, abia acum desluşesc înțelesul acestor cuvinte...

Anul 1520 a fost un an greu. Măria sa aflase lămurit că bătrânul sultan Selim îşi pregătea oastea pentru a ataca Europa, vrând să plece din această lume cu gloria celui mai mare cuceritor dintre padişahi. Nu erau simple zvonuri, ci erau multe dovezi că până la sfârşitul acelui an, semiluna turcească va flutura dincoace de Dunăre, în fruntea oştirii păgâne. Ca un nor de lăcuste înainte de a se năpusti asupra unui lan cu flori, aşa fremăta întreaga armie turcească strânsă în jurul Adrianopolei, cetate aflată la mijlocul drumului dintre Constantinopole şi Dunăre.

Înțelegând primejdia, domnul Neagoe a trimis îndată soli la Buda cu veştile cele sumbre. Nu mai era timp de tratative şi socoteli, venise ceasul când vorbele rostite în anii din urmă să devină fapte. Dacă Țara Românească era lăsată singură la Dunăre să înfrunte năvălirea turcească, atunci întreaga luptă antiotomană era ca şi pierdută. Domnul Neagoe ceruse solilor să spună răspicat regelui ungur că avea nevoie de sprijinul lui pentru a putea stăvili tăvălugul turcesc.

Solii au ajuns la Buda pe 17 septembrie 1520. Au fost primiți cu onoruri şi belşug, căci Curtea se afla în toiul unui bal fastuos, cu oaspeți din Apus. Regele Ludovic, sigur pe sine, a răspuns solilor că la porunca sa, oastea principelui Ioan Zapolya se îndrepta deja spre Țara Românească, aflându-se aproape de Carpați. Însă adevărul era altul, iar solii munteni i-au arătat limpede regelui că până atunci nici măcar nu se pomenise de strângerea vreunei oşti în Transilvania. Regele s-a schimbat la față, iar solii venețieni, aflați prin preajmă, s-au băgat în vorbă:

- O, signori valacchi, nu aveți nici o teamă, căci şi Veneția va sprijini lupta antiotomană! Atunci când vom ajunge la Signoria Serenissimei, vom vorbi despre cererea principelui vostru şi...

Însă unul din solii munteni n-a mai putut răbda şi a ridicat vocea:

- Signore, nu e timp de palavre! Acum domnul Neagoe are nevoie de oştile domniilor voastre pentru apărarea Țării Româneşti! Acum! Dacă turcii vor trece Dunărea, nimeni nu-i mai poate opri...

Însă venețienii au zâmbit cu îngăduință pentru răbufnirea solilor munteni şi au şoptit regelui:

- Molto umbrosi e suspetosi!... Ce tratative poți face cu ei?!

Domnul Neagoe a primit veştile aduse de la Buda cu amărăciune. Totuşi, se aştepta la un asemenea răspuns. Ştia Măria sa că altele sunt gândurile celor din focul necazurilor şi altele ale celor ce au grija balurilor de la Curte...

Veştile care veneau din sudul Dunării erau din ce în ce mai sumbre. Iscoadele ne înştiinţaseră că o armată de o sută de mii de osmani urma să pornească asupra Ţării Româneşti, hotarul nordic al marelui imperiu. Dacă Muntenia era cotropită, întreaga Europă urma de la sine să fie călcată în picioare, căci lăcomia turcească nu se putea îndestula cu atât.

Domnul Neagoe se găsea singur în faţa oceanului turcesc ce turba amenințând pământul. O, de-ar fi fost Măria sa mai în putere, s-ar fi avântat, cu nădejde în mila lui Dumnezeu, alături de oastea Țării Moldovei, să înfrunte puhoaiele necredincioşilor! Dar aşa, cu trupul lovit de neputință, nu ştia cum şi ce va face... Sfetnicii şi dregătorii erau înspăimântați şi nu pricepeau cum ar putea afla scăpare țara din acea primejdie. Măria sa însă îşi ținea cumpătul şi se ruga. Nici o clipă nu s-a arătat înfricoşat şi de aceea toți boierii îi aşteptau porunca cu credință. De la domnul Neagoe te puteai aştepta la orice. N-ar fi fost de mirare să-l vedem uitând de sine şi sculându-se din patul bolii spre a pune mâna pe sabie. Va ridica Măria sa singur steagul de luptă? se întreba fiecare. Însă domnul nu spunea nimic, iar de la o vreme jupanii şi-au pierdut răbdarea din pricina tăcerii lui. Au mers deci la boierul Preda, fratele domnului, rugându-l a cere cuvânt de la Măria sa.

Iar domnul, adunând îndată divanul, le-a grăit aşa:

- Ajunge tulburarea voastră, jupanii mei! Sau credeți că domnul țării doarme şi numai voi aveți grija ei?!... De voiți să auziți cuvânt de la mine, unul singur am a vă zice: să ne rugăm mai cu deadinsul şi să postim, fiindcă am cunoscut că nimeni nu ne poate izbăvi decât singură puterea lui Dumnezeu!

Însă toată Curtea fierbea. În orice ceas turcii puteau năvăli asupra Ţării Româneşti. Veştile ce soseau şi de două ori pe zi erau mai mult decât întunecate. Iar de peste Carpați, nici un semn, nici un sprijin! Dar nădejdea domnului Neagoe n-a fost ruşinată, căci chiar în noaptea aceea, Atotputernicul Dumnezeu a poruncit să se aducă sufletul sultanului Selim la tronul Lui de Judecată. Astfel, prin moartea neaşteptată a padişahului din 21 septembrie 1520, Țara Românească s-a izbăvit de primejdia cea cumplită. Mult milostivul Dumnezeu ascultase rugăciunile Măriei sale. Pentru

aceasta, uimire mare şi spaimă i-a cuprins pe toţi boierii. Iar domnul, precum îi era obiceiul, a dat poruncă să se facă privegheri şi slujbe de mulţumire în toate lavrele şi schiturile Ţării Munteneşti.

După moartea lui Selim a urcat pe tronul de la Constantinopole fiul său, Suleiman al II-lea Kanunî. Planul de cucerire a Europei s-a mai amânat astfel cu câteva luni, până când noul sultan a izbutit să preia toate frâiele imperiului. Însă domnul

Neagoe îşi dădea prea bine seama că aprigul Suleiman nu va întârzia să se avânte la o mai îndrăzneaţă expediţie militară, pentru a-şi întări domnia şi a-şi spori puterea asupra supuşilor săi.

Pentru aceea, iarna anului 1520 a fost plină de griji şi temeri. A fost o iarnă cu geruri mari, tăioase, care au vătămat şi mai mult sănătatea Măriei sale. Domnul nu mai ieşea din palat decât rar, când era neapărată nevoie şi încerca să se odihnească mai mult, însă prea puţin faţă de cât i-ar fi fost de trebuinţă spre a se tămădui. Dar numai trupul era neputincios să urmeze precum odinioară dorinţelor duhului, căci mintea îi era ageră şi luminată ca mai înainte.

Odată cu topirea zăpezilor ne-au sosit veşti că otomanii îşi rânduiesc oştile în mai multe cetăţi din latura europeană a imperiului. Nimeni nu putea şti însă care era planul lor de luptă, căci sultanul nu-l dezvăluise nici celor mai apropiaţi sfetnici ai săi.

Îngrijorat, domnul Neagoe a trimis din nou soli şi scrisori către regele Ludovic al Ungariei, către Ioan Zapolya şi către judele şi pârgarii Sibiului, spre a-i anunţa de mişcările turcilor. La scurtă vreme am primit ştire că pâlcuri de ieniceri s-au apropiat de Belgrad, iscodind puterea de rezistenţă a cetăţii. Totodată Banatul Severinului a început a fi hărţuit de spahii, iar la Nicopole se aflau douăzeci şi cinci de mii de osmani gata de luptă. Turcii avuseseră grijă, de asemenea, să ridice la răscoală pe banii (Croaţiei şi pe secui împotriva stăpânirii ungureşti, încât atât regele Ludovic cât şi principele Ioan Zapolya erau ţinuţi pe loc, neputând veni în ajutorul domnului Neagoe. Plasa de păianjen pe care o ţesea Suleiman părea să nu aibă nici un cusur...

Tot în acea primăvară, oamenii de taină ai Măriei sale de pe lângă Curtea de la Buda i-au dat de ştire domnului că însuşi Papa Leon îi scrisese regelui Ludovic să încheie pace cu turcii, întrucât nici unul din principii europeni nu răspunsese chemării sale la cruciadă. Carol Quintul, care se numise pe sine „împărat al Sfântului Imperiu Roman", era în conflict cu regele

Francisc al Franței, fiind sprijinit de Anglia şi de papă. Francisc avea, la rândul său, sprijinul veneţienilor împotriva lui Carol. Astfel împărțită, Europa se găsea cu totul neputincioasă înaintea primejdiei otomane. De altfel, veneţienii chiar stăteau în cumpănă dacă de hatârul Europei, să strice relaţiile comerciale pe care le aveau cu turcii.

Domnul Neagoe ştia ce se întâmpla în amândouă taberele şi era abătut. Înțelegea că tăvălugul turcesc nu va întârzia să se rostogolească. Auzise multe despre năzuinţele tânărului sultan de a cuceri întreaga Europă şi ghicise dinainte în acesta o voinţă puternică şi o dorinţă nestăvilită de glorie, însuşiri care aveau să-l facă temut în faţa întregii Europe. De altfel, la scurtă vreme Suleiman a şi început a se numi în hrisoave, nu fără destulă trufie, „sultan al sultanilor, suveran al suveranilor, cel ce dă coroane tuturor monarhilor, umbra lui Allah pe pământ”...

Putea sta mica Valahie în calea acestui uragan?! Poate un vas de lut a înăbuşi mânia stihiilor dezlănțuite?! Nu, hotărât că nu. Ar fi fost o ispitire a lui Dumnezeu şi o nesăbuinţă. Pentru aceea, Măria sa a chemat întregul divan, cu mare fereală de orice ureche ce putea duce vorbele pe pământ străin şi a grăit astfel jupanilor:

- Ştie Dumnezeu şi ştiți prea bine şi domniile voastre, iubiții mei sfetnici, că vreme de trei ani am bătut drumurile Apusului pentru a afla sprijin împotriva otomanilor. Am cheltuit fără zgârcenie aur şi argint cu soliile trimise şi pe cât mi-a luminat Dumnezeu mintea şi cugetul, am voit să ne unim braţele şi săbiile în apărarea creştinătății. Pentru păcatele mele însă, n-am izbutit nimic. Vorbe în vânt au fost toate înțelegerile! Acum, iată-ne singuri, iubiții mei, înaintea întunecatei furtuni. Toată oastea turcească este îndreptată spre Europa. Din câte mi s-a dat de ştire, optzeci de mii de ieniceri stau gata a intra în Țara Românească... Pentru aceea, eu n-am aflat altă cale de a întâmpina primejdia decât prin a încheia înțelegere de pace cu turcii. Asta va însemna să luptăm alături de ei împotriva ungurilor. Acesta e preţul pe care trebuie să-l plătim pentru a nu fi trecuți prin foc şi prin sabie. Vom da de ştire regelui Ludovic că dacă nici până acum n-a trimis oaste în sprijinul nostru, de acum nici noi nu mai putem face nimic şi suntem strâmtorați a ne păzi măcar cuibul. Dar nu fără socoteală şi nu oricum ne vom alătura oastei turceşti, ci aşa cum noi vom hotărî, păzindu-ne credinţa şi pământul...

A urmat o tăcere de mormânt. Feţele jupanilor s-au întunecat. Theodosie părea c-ar fi vrut să grăiască ceva, dar n-a îndrăznit.

Numai blândul domn, deşi tot mai slăbit de boală, îşi păstra neîntunecată lumina ochilor. Nimeni, nici măcar regele Ludovic al Ungariei, nu-l putea judeca pentru hotărârea luată, căci altă cale pentru Măria sa nu era atunci. Iar urmaşii noştri, toți câți vor avea cinstea sufletească să judece drept, vor pricepe că altă scăpare n-a fost. Cât despre vitejii de după război şi de cei ce nu cunosc ce înseamnă nici ascuțişul săbiei, nici furia puhoaielor păgâne, nu am nici o grijă cum şi ce vor spune. Poate vor face ei mai mult în vremea vieții lor, ca să aibă cinste din fapte, iar nu din vorbe...

Aşa precum fusese hotărârea, oamenii Măriei sale au purces la drum să ducă solie de pace către sultan. Drept răspuns, însuşi Mehmet Mihaloglu, beiul de Nicopole, sub comanda căruia se afla a treia parte din armata turcească, a venit la Târgovişte pentru a vorbi cu domnul Neagoe şi a hotărî cele despre oaste. Învoiala cu domnul Neagoe n-a fost însă uşoară, căci Măria sa a cerut turcilor să primească a împlini destule condiții. Beiul a scris îndată scrisoare lui Suleiman, arătându-i cererile domnitorului valah. Mai întâi de toate, domnul Neagoe cerea să nu fie primejduit pământul țării de năvăliri străine. Dacă oastea Munteniei - spunea el - va porni la luptă alături de turci, atunci secuii din sudul Transilvaniei, luând bun prilej, ar putea năvăli asupra Țării Româneşti. Pentru aceea, Neagoe cerea sultanului să poruncească voievodului Moldovei, şi el vasal al înaltei Porți, să se ridice cu oaste asupra secuilor, lucru care n-ar fi fost fără folos nici pentru turci, căci astfel secuii nu se mai puteau uni cu transilvănenii împotriva osmanilor. Măria sa mai cerea un răstimp de douăzeci de zile pentru a aduna oastea țării, precum şi un firman de întărire a domniei sale în tronul Țării Româneşti, iscălit de Suleiman. Încă voia domnul şi împuternicire de la însuşi sultanul să poată pedepsi cu tărie pe cei ce vor îndrăzni să prade pământul Țării Româneşti sau să ia robi dintr-însa. Iar până ce nu vor fi împlinite acestea - încheia Mehmet scrisoarea către Suleiman - domnul Neagoe nu primea a face vreo învoială cu turcii, nici a-i sprijini cu oaste.

Şi, o, minune, atât beiul de Nicopole cât şi sultanul Suleiman al II-lea Kanunî au primit fără împotrivire toate cererile domnului valah, căci darul lui Dumnezeu şi brațul Său vegheau asupra Măriei sale, ajutându-i a-şi apăra țara de păgâni.

Astfel, înțelepciunea domnului Neagoe a ferit pământul nostru să fie preschimbat în paşalâc turcesc. Biserica Mitropoliei de la Târgovişte şi cea de la Curtea de Argeş au fost cruțate a deveni

moschei, soartă pe care a avut-o, în anii aceia, catedrala cea mare din Belgrad. Nu ne-a fost lesne nici nouă a hotărî aşa. Preţul pe care l-a dat Măria sa şi întreaga casă a Basarabilor a fost mare, preţ de sânge, dar credinţa şi sufletele ne-au rămas neîntinate, cu îndurarea lui Dumnezeu.

1552 August 18 zile

Aşa s-au scurs ultimele luni din viaţa Măriei sale, domnul Neagoe Basarab. Dinăuntru lacrimi, din afară spaimă şi luptă...

Cu trupul tot mai măcinat de boală, el a vegheat până la ultima suflare, zi şi noapte, la cârmuirea norodului său.

După învoiala făcută cu sultanul, oastea Munteniei a luat parte la două bătălii alături de ienicerii şi spahiii flamurei verzi. Amândouă luptele au fost mai mult nişte învălmăşiri de oşti, cu rostul de a ţine pe loc o parte din oastea Transilvaniei, ca să nu ajungă la apărarea cetăţii Belgradului. Prima luptă s-a dat lângă Banatul Severinului, iar a doua în părţile secuilor transilvăneni.

Măria sa însă îl înştiinţa în taină şi pe regele Ludovic despre planurile de atac ale otomanilor prin Marcu Horvath, omul de încredere al ungurilor, care s-a aflat în toată vremea războiului la Curtea de la Târgovişte, trimiţând neîncetat veşti la Buda, lucru pe care socot că turcii l-au aflat mai târziu. Pe lângă aceasta, răstimpul de douăzeci de zile pe care domnul Neagoe l-a cerut sultanului pentru a strânge oastea Munteniei a putut da răgaz ungurilor să-şi adune armata şi să-şi tocmească apărarea cum se cuvine. Însă tunurile otomanilor, aşa cum o vădeau biruinţele lor din alte părţi ale lumii, năruiau aproape orice întărire, iar soarta Belgradului era ca şi pecetluită.

Aşa se face că, folosindu-se cu dibăcie de dezbinarea ţărilor creştine, sultanul Suleiman al II-lea a izbutit să-şi întindă hotarele imperiului său cât nici un alt padişah dinaintea lui n-o făcuse.

Într-una din acele zile grele pentru noi l-am aflat pe domnul

Neagoe în odaia sa, aplecat asupra moaştelor Sfântului Nifon şi plângând. Erau lacrimi amare, izvorâte parcă dintr-un suflet zidit din văzduh şi cremene. Fiul cel iubit îşi vărsa durerea în braţele părinteşti ale tatălui, cu suspine neoprite.

Cu adevărat, de-ar întinde omul toată puterea minţii şi virtuţilor sale, nimic nu înseamnă aceasta înaintea Atotputernicului Dumnezeu! Căci ceea ce este din trup, trup este... Cu vremea am înţeles că din toate trăirile omeneşti, nimic nu este mai plin de adevăr şi mai lipsit de amăgire pe acest pământ ca simţământul propriei neputinţe. Abia când omul se pătrunde de simţământul slăbiciunii sale, disprețuindu-şi până şi viaţa şi sufletul său, abia atunci sunt date deoparte toate nălucirile lumii acesteia, ca o netrebnică perdea de cârpă şi în adâncul inimii răsare o lumină nouă, mutând mintea şi dorirea omului la cele cereşti. Lacrimile domnului erau lacrimi de umilinţă şi dor dumnezeiesc, nu erau lacrimi omeneşti. Însă eu nu pot decât în parte a vorbi despre ceea ce ochii şi urechile mele au văzut şi au auzit, căci viaţa fiecăruia este ascunsă cu Hristos în Dumnezeu.

Cu toate că Măria sa purta în suflet toată durerea şi tot zbuciumul acelor vremuri, totuşi mintea sa era mai presus de cele pământeşti. Nu se temea nici de boală, nu se frământa nici pentru leacuri, nu se înfricoşa nici de puhoaiele turceşti. Până şi în acele zile tulburi, domnul ne aduna laolaltă, cum îşi adună cloşca puii săi şi ne împărtăşea cuvinte dumnezeieşti, căci toată grija Măriei sale era pentru mântuirea sufletelor noastre. Păstrez cu evlavie până astăzi două cuvinte de învățătură grăite atunci către noi de Măria sa:

Despre pocăinţă

„Preaiubitul meu fiu şi voi, iubiţii mei boieri şi fraţi, câţi sunteţi într-acest veac, mari şi mici, bogaţi şi săraci, toţi câţi vă chemaţi stăpâni caselor voastre, toţi câţi sunteţi aici de faţă, mă rog cu smerenie de mă ascultaţi...

Fraţilor, să nu vă amăgiţi cumva în această lume deşartă, că nu veţi afla nici o îndreptare şi nici o întemeiere într-însa, fără numai cât ne înşală ca apoi să ne tragă cu poftele ei. Ci să ne îmbrăcăm în dragostea cea nouă a Domnului nostru Iisus

Hristos şi pe Dânsul să-L iubim cu tot sufletul, cum şi El pe noi încă mai vârtos ne-a iubit. Că Dumnezeu n-are alt lăcaş mai drag decât trupul omului, pe care El însuşi, cu mâinile Sale, l-a zidit şi i-a dat suflet viu şi iată că trăieşte. Iar apoi acelaşi Dumnezeu care l-

a făcut pe om a primit a muri pentru dânsul, vărsându-Şi sângele Său pe cruce la Ierusalim, în zilele lui Pilat din Pont. Pentru aceea, fraților, să ne ferim să nu greşim lui Dumnezeu niciodată în nimic, iar de vom greşi, să ne pocăim, că din păcate suntem născuți şi iar păcate facem.

Drept aceea, fraților, de am şi săvârşit păcat, ce vom face? Numai să alergăm către Domnul nostru Iisus Hristos şi să zicem: «Greşit-am, Doamne, Dumnezeul nostru, greşit-am şi am făcut rău înaintea Ta şi am călcat porunca Ta şi nu suntem vrednici să ridicăm ochii noştri în sus şi să căutăm spre înălțimea cerurilor, ca să vedem lăcaşul Tău cel sfânt, nici să ne chemăm fiii Tăi. Ci n-avem pe altcineva cu milă, fără numai pre Tine, carele eşti însuți fără de păcate. Către Tine scăpăm, Doamne, Dumnezeul nostru, să ne miluieşti şi să ne curățeşti de păcatele noastre!».

Că Domnul şi Dumnezeul nostru nu iaste pizmătăreț, nici ține mânie în veci, nici plăteşte nouă după fărădelegile noastre. Ci într-acel ceas în care ne vom pocăi, va ierta fărădelegile noastre. Şi Dumnezeul nostru se va veseli, iar satana se va ruşina; îngerii şi puterile cele cereşti se vor bucura, iar ajutătorii diavolului se vor ruşina.

«Că rugăciunea este ducere şi împreunare a omului cu Dumnezeu, este pohtire şi împăcare cu Dumnezeu şi maică şi apoi şi fiică a lacrămilor; păcatelor este curățire, pod al ispitirilor, mângâiere a întristăciunilor, a războaielor sfărâmare, lucru îngeresc, hrana celor fără de trup, veacului ce va să fie veselie, lucru netrecut, izvor bunătăților, solie darurilor, prisoseală nevăzută, hrana sufletului, luminarea minții, secure otceaianiei, arătare nădejdii, dezlegare grijilor; bogăție călugărilor, negâlcevitorilor comoară; slăbirea urgiei, arătare de pace; sol lucrurilor celor ce vor să fie, semn al slavei. Rugăciunea cu adevărat este celui ce să roagă judecată mai înainte de Judecata lui Dumnezeu care va să fie», zice Ioan Scărarul.

Vedeți, fraților, cât este de bun şi de dulce Dumnezeul nostru, că iartă păcatele celui ce se întoarce către Dânsul? Pentru aceea, măcar de şi greşim, dar să nu lăsăm pe satana să se veselească multă vreme de păcatele noastre care am făcut, nici să dăm locul nostru lui, nici să lăsăm să se învechească rănile lui în trupurile noastre. Că de vom lăsa rănile lui cele putrede în trupurile noastre, nu se va împuți numai trupul, ci şi sufletul încă să va împuți împreună cu trupul, căci este o tăietură veche şi rea.

Drept aceea, fraților, de am greşit lui Dumnezeu, iarăşi către

Dânsul să alergăm, ca să ajungem la pocăință. Că Domnul nostru este adevărat Dumnezeu şi mult milostiv şi cheamă pe toți la Sine şi nu mai alege. Ci omul, deşi cade în păcate, dar Dumnezeu tot îl aşteaptă să se întoarcă către pocăință, ca să-i dea Duhul Sfânt şi să se sălăşluiască iar într-însul şi să-şi facă lăcaş în trupul lui. Că dacă face omul păcatul, nu mai poate Duhul Sfânt să lăcuiască într-însul, dar nici încă nu să îndură să se despartă şi să fugă de la el. Iar noi să grăbim să alergăm către Dânsul cu pocăință, să nu izgonim pe Duhul Sfânt de la noi. Căci precum este obiceiul albinelor de locuiesc în fagurii lor, pe care i-au câştigat ele, iar când li să dă fum, ele nu pot răbda, ci fug din fagurii lor din pricina fumului - însă nu foarte se depărtează de câştigul lor, ci aşteaptă cândva doar s-ar potoli acel fum şi să se întoarcă iar la locul lor; deci dacă văd că se împuținează fumul, iar se întorc la lăcaşul lor, iar dacă văd că este tot fum mult, cu mulă jale şi obidă părăsesc lăcaşul lor - aşa şi Duhul Sfânt, după greşalele noastre tot ne aşteaptă, cândva doară ne vom întoarce spre pocăință, ca să se întoarcă iar în trupul omului, cum şi albinele la agoniseala lor. Iar dacă vede că nu ne pocăim, ci se umple trupul nostru de păcate, de acum fuge de la noi ca şi albinele de fum şi cu multă jale şi întristăciune îl părăseşte.

Deci, fraților, să ne nevoim să ne curățim de păcate mai înainte până nu ni se umple trupul de acele păcate rele şi împuţite, ca să nu fugă Duhul Sfânt de tot de la noi, iar satana să-şi bată joc de noi. Şi după păcatele noastre să nu facem otceaianie şi să mâniem pe Dumnezeu, să-şi pornească mânia Sa asupra noastră."

Despre domnie

„Pentru aceea, preaiubitul meu fiu Theodosie, sau oricare altul pe care-l va alege Dumnezeu şi-l va pune să fie păstor turmei Sale, să fiți blânzi spre turma lui Hristos şi cu multă frică şi cu smerenie să o paşteți, ca să aveți cu ce vă arăta înaintea Domnului nostru Iisus Hristos, cum şi David împăratul şi prorocul fu blând şi smerit şi plăcut lui Dumnezeu. Pentru aceea zise Dumnezeu: *Aflat-am pe David, bărbat după inima Mea.* Aşijderea şi voi, de veți fi blânzi şi buni, binecuvântările lui David se vor pogorî peste voi.

Şi să fiți înțelepți şi chibzuiți, de nu mai mult, atunci măcar precum albinele. Că vedeți că albina iese din stupul ei şi umblă prin flori de-şi agoniseşte mană şi hrană cu multă osteneală, fiindcă tot câştigul şi toată agoniseala ei din flori este, însă nu din orice fel de flori. Că de ar fi aducând mana ei din tot felul de flori, n-ar fi fagurii ei aşa de dulci, ci din toate florile alege care sunt mai dulci.

Aşijderea şi omul care este ales şi uns de Dumnezeu, aceluia-i sunt slugile ca şi florile. Deci de va primi domnul toate cuvintele lor - şi cele bune şi cele rele - în inima sa, niciodată nu i se va îndulci inima...

Vezi şi socoteşte, o, ticăloase omule, ce este albina, cum se fereşte ea şi nu se aşează pe florile amare, fără numai pe cele dulci! Darămite omul, care este domn şi ales de Dumnezeu şi pus stăpân peste toate lucrurile şi făpturile şi este cu minte şi cu socoteală şi va să dea seama înaintea judecății lui Dumnezeu pentru toate! Iar noi să nu avem atâta chibzuială măcar ca o albină, să cunoaştem ce este amar? Ci câte cuvinte auzim de la oameni, şi bune şi rele, noi nu le alegem care sunt dulci şi care amare, ci cu toate ne umplem inima şi se află pe urmă într-însa mai mult amar decât dulce. Pentru aceia zice şi Scriptura că vorbele şi cuvintele rele strică obiceiurile cele bune, şi nu numai ale noastre, ci şi a altora mulți care sunt sub stăpânirea noastră.

Drept aceea, aşa se cade să fie domnul acela ce-l va fi ales Dumnezeu şi-l va fi uns spre domnie. Iar de nu se va smeri, nici se va pleca lui Dumnezeu, zice Scriptura: *Cel ce se înalța, acela se va smeri, iar cel ce se va smeri, acela se va înălța* (Matei 23,12).

Aşijderea şi domnul carele va vrea să cunoască că un singur Domn este mai mare, carele a făcut ceriul şi pământul şi să se smerească înaintea Lui, acela se va înălța; iar domnul carele nu se va smeri înaintea lui Dumnezeu, pe acela Dumnezeu îl va smeri, ca şi pe Adam. Că el, ce domnie era în mâinile lui? Iar apoi ce a fost!? Dar cum nu a fost domnie mare în mâinile lui, când Domnul nostru Iisus Hristos era tot cu dânsul şi-i dăduse raiul în mâna lui şi cu raiul îi dăduse toate bunătățile? Iar Adam, pentru nesmerenia lui, ce pierdu întâi? Întâi se păgubi că-şi întoarse Dumnezeu fața Sa de către dânsul în mânie. A doua ce pierdu? Pierdu acele bunătăți pe care le luă Dumnezeu de la dânsul. A treia ce păgubi? Se păgubi de hrana raiului.

Adam, pentru nesmerenia lui, a fost scos şi smerit de Dumnezeu din cinstea şi domnia care i-o dăduse. Iar fericitul Iov, zăcând în gunoi gol şi despuiat şi cu multe bube şi-l mânca viermii, el tot mulțumea lui Dumnezeu şi zicea: *Mulțumescu-Ți, Doamne, Dumnezeul meu, mulțumescu-Ți, că gol m-am născut din pântecele maicii mele* ! (Iov 1,21). Şi întru acest chip, Adam din biruință şi putere a fost smerit, iară Iov, cu smerenia sa se înălță din gunoi.

Aşijderea şi domnul carele nu se va smeri într-această lume şi într-acest veac şi nu va împărți judecată dreaptă robilor lui

Dumnezeu fără fățărnicie. Că măcar împărat, măcar boier, măcar bogat, măcar sărac, toți pe o cale va să mergem la judecata lui Hristos şi să stăm înaintea Lui. Şi atunci nu se va cunoaşte nici domn, nici împărat, nici boier, nici sărac, ci toți vor sta fieştecarele cu lucrurile sale, măcar bune, măcar rele. Deci, cu ce măsură vom fi împărțit noi aici oamenilor dreptatea, cu aceia şi nouă ni se va măsura. Cum şi în Sfânta Evanghelie zice: *Cu ce măsură veți măsura, cu aceia vi se va măsura* (Matei 7,3). De aceea, de ne vom smeri noi lui Dumnezeu, atunci Dumnezeu ne va înălța.

Sau iarăşi, domnul acela ce se va ține mare cu puterea sa şi se va trufi şi-i va părea că nu este nimenea ca dânsul... Dar ce este unul ca tine, o, ticăloase, când nu este întru tine puterea Celui de sus? Sau cel ce se laudă şi se nădăjduieşte spre puterea sa şi zice: «Puternic sânt eu şi pentru puterea mea pe nimeni nu bag în seamă!». O, ticăloase omule, dar cum eşti tare şi puternic când pre Dumnezeu L-ai mâniat şi de tăria cea cerească te-ai lipsit? Iar dacă te-ai lipsit de acestea toate, ce te mai ții dar bogat şi tare şi puternic?

Sau zici: «Bogat sunt, cât nu este altul ca mine în lume!». Dar cum te vei chema bogat, când de bogăția şi de bunătățile raiului, care-ți erau gătite în veci, tu te-ai lipsit pe veci? Dar acum ce bogat eşti? Sau de te vei îmbrăca în haine împodobite cu aur, cu mărgăritar şi cu pietre scumpe şi vei căuta la dânsele şi te vei vedea împodobit frumos şi vei zice: «Nimeni nu este ca mine!» şi te vei umplea de bucurie şi de veselie, dar trupul ți l-ai spurcat şi Duhul Sfânt S-a depărtat de la tine? însă cum poți să te bucuri şi să te veseleşti, când Duhul cel Sfânt nu locuieşte întru tine, ci a rămas trupul tău pustiu, ca o casă când o părăseşte stăpânul său?

Că tot omul, măcar domn, măcar boier, măcar bogat, măcar sărac, de-ar dobândi toată lumea şi dacă-şi va pierde sufletul, de ce folos îi este? Ci numai *fericit bărbatul carele n-a mers în sfatul necredincioşilor şi pe scaunul pierzătorilor n-a şezut şi în calea păcătoşilor n-a stătut, ci în Legea Domnului a fost voia lui şi în Legea Lui se va învăța ziua şi noaptea* (Psalmul 1,1-2). Şi-i va fi gândul şi cugetul tot la Dumnezeu. Că acela cu Dumnezeu este şi Dumnezeu cu dânsul! Deci cu acela cu care este Dumnezeu, acela este puternic, că puterea Celui de sus locuieşte într-însul. Şi acela este bogat, căruia-i este dată împărăția cerului şi hrana raiului. Şi acela este dăruit, căruia îi este dăruită de la Dumnezeu fața Sa cea luminată, ca să se lumineze ochii lui văzând-o de-a pururea. Şi unuia ca acesta i să cade să se veselească, care va umplea voia lui Dumnezeu şi trupul său şi-l va păzi în curăție. Că într-acesta se va

pogorî Duhul Sfânt şi se va sălăşlui într-însul şi va fi tot cu dânsul.

O, cât este de bine a fi tot cu Dumnezeul nostru şi a locui cu El şi a se sătura privirea noastră pururea de vederea feței Domnului şi a se sătura inima noastră de îndulcire şi veselie, din cântările cele multe şi în multe feluri ale îngerilor, care nu vor trece în vecii vecilor!”...

Aceste povețe domnul Neagoe le-a aşezat mai pe urmă spre sfârşitul „învățăturilor” sale către fiul nostru Theodosie, în loc de pecete a cărții. Şi vor fi priceput cei ce le-au citit ceea ce şi eu am priceput odată cu trecerea vremii, anume că domnul a fost cu adevărat monah în inima sa, neiubind nimic din lumea asta mai mult decât pe Dumnezeu...

1552 Septembrie 3 zile

Era într-una din cele din urmă zile de viață ale Măriei sale. Domnul Neagoe şedea în odaia sa, rezemat de o perină înaltă şi sufla tot mai greu. Candelele ardeau tăcute, poleindu-i chipul cu străluciri de aur. Am îngenuncheat înaintea lui şi mi-am plecat fruntea, lăcrimând încetişor. A lăcrimat şi Măria sa. Apoi mi-a şters obrazul, mângâindu-mă ca un părinte cu mâna sa slăbită de boală:

- Despina, mi-a zis, vrând să-mi abată gândurile, poartă de grijă ca la Curtea de Argeş, chir Dobromir să-i zugrăvească împreună cu noi şi pe coconii Ioan, Petru şi Anghelina. Poate se va milostivi Preacurata să ne primească pe toți sub omoforul milei sale!

Apoi, după ce a tăcut o clipă, mi-a spus fără înconjur:

- Despina, de acum vremea plecării mele s-a apropiat. Ce va fi de făcut pentru sufletul şi trupul meu netrebnic, tu ştii şi mai mult nu am a cere... Vă încredințez pe toți purtării de grijă a Maicii Domnului. Ea are să fie ocrotitoarea şi păzitoarea vieților voastre...

Ochii Măriei sale răspândeau bunătate şi încredere. Nu mai plângeam, dar înăuntrul meu lacrimi nestăvilite îmi spălau întreaga făptură.

După ce sufletele ni s-au îndestulat de tăcere, Măria sa a zis iar:

- Împreună am avut o însoțire blagoslovită... îți mulțumesc că mi-ai stat alături în toți aceşti ani, împărțind cu mine ceea ce Dumnezeu mi-a rânduit a pătimi. Voia Preacuratei a fost să unească viețile noastre şi astăzi voia ei este ca ele să se despartă... Fie numele ei binecuvântat! Eu merg de acum pe calea pe care ne este dat tuturor să mergem... Iar tu, Despina Milița, poartă grijă de Theodosie şi de domnițe...

Apoi m-a rugat:

- Împlineşte până la capăt ceea ce eşti datoare a plini, doamna mea! Rămâi lângă mine încă puține zile, până ce porunca lui

Dumnezeu va despărți sufletul meu de trup şi închide ochii cei de țărână, ca să nu mai vadă deşertăciuni, ci numai mila lui Dumnezeu cea fără de margini...

Am rămas lângă dânsul neîntrerupt. Ceasurile de peste zi curgeau iute, căci veneau neîncetat jupanii, aducând veşti şi întrebând pentru tot felul de pricini, iar Măria sa îi primea pe toți cu îngăduință, dând fiecărui lucru dezlegare înțeleaptă şi cumpătată. Şi noi nădăjduiam şi ne rugam ca Dumnezeu să săvârşească o minune şi să-i dăruiască vindecare Măriei sale! Dar alta a fost voia Lui...

Seara, blândul nostru părinte, Vlădica Macarie, venea să-i citească domnului pravila. Apoi, după ce ne binecuvânta, bătrânul mitropolit pleca cu paşi mici şi rari, cu ochii înrourați. Se întorcea dimineața, aducând Preacuratele Taine, cu care îl împărtăşea pe Neagoe în fiecare zi.

Nopțile rămâneam singură cu Măria sa, în tăcere şi rugăciune. Domnul se ruga toată noaptea cu rugăciuni fierbinți, cu străpungere şi pocăință. Privea icoana Mântuitorului şi-I mărturisea cugetele cu smerenia slugii nevrednice. Îi auzeam şoaptele, îi auzeam suspinele... Graiuri pline de foc se revărsau din sufletul domnului, căci nu este rugăciune mai curată decât aceea dinaintea morții:

„Miluieşte-mă, Iisuse al meu cel dulce şi Dumnezeul meu, miluieşte-mă! Că Tu eşti învierea mea şi viața mea! Că de-acum eu am intrat în pomenirea morții şi cu totul m-am îmbrăcat cu întristăciune, cu grijă şi cu frică, cugetând cum va întâmpina sufletul meu cel ticălos judecata cea înfricoşată şi cum va trece prin vămile cele nefățarnice. Şi văd, Dumnezeul meu, ceasul morții mele apropiindu-se şi iată că sunt părăsit de toți câți fuseseră ai mei şi-mi este de acum a călători pe calea cea amară şi dintr-acele uşi strâmte nu ştiu de mă voi putea izbăvi sau nu, ca să văd fața Ta cea luminată, Dumnezeul meu. Ci ştiu că după păcatele mele nu mă voi

putea izbăvi, ci acum toată nădejdea mea spre Tine o pun, Dumnezeul meu şi alerg către mila Ta cea multă şi strig cu glas de umilință şi cu lacrimi amare spun:

O, împărate Atoateţiitorule, Care ai făcut cerul şi pământul, marea şi tot ce este într-însa, bunule şi iubitorule de oameni! De Tine se cutremură puterile cereşti, pe Tine te cântă soarele, pe Tine te slăveşte luna, Ție se roagă stelele, pe Tine te ascultă lumina, de Tine se cutremură fărăfundurile, în voia Ta curg izvoarele apelor! Tu ai întins cerul ca o piele, Tu ai întărit pământul pe ape, Tu ai îngrădit marea cu nisip, Tu ai vărsat suflare tuturor jivinelor! Puterile îngerilor celor mari Ție slujesc, cetele cele îngereşti Ție se închină, heruvimii cei cu ochi mulți şi serafimii cei cu câte şase aripi împrejurul Tău zboară cu frică şi se acoperă!

Că Tu, fiind Dumnezeul cel nescris, Cel fără de început şi negrăit, cu mila Ta cea nespusă m-ai ridicat pe mine, săracul, din gunoi, cum zice prorocul şi m-ai pus să fiu cârmuitor şi învățător turmei Tale. Iar eu, lenevosul şi nebăgătorul de seamă şi nevrednicul, cu negrijania mea, n-am fost ascultător de porunca Ta, nici am păzit ce mi-ai dat în seamă, ci am fost nebăgător de seamă pentru turma Ta şi nu i-am făcut nici un bine. Vai mie, lenevosului, că am pierdut turma Ta! Vai mie! Iar acum, cu ce față mă voi arăta înaintea Dumnezeului meu şi cu ce îndrăzneală voi căuta la Tine, când eu, Doamne, sunt înaintea Ta viţa cea pustie şi smochinul cel sterp?

Eu, Doamne, sunt zidirea Ta... Dar cu faptele mele spurcat-am, Doamne, zidirea Ta, spurcat-am şi am întinat casa Ta şi n-am cuvinte curate să rog mila Ta cea multă, nici nu pot ridica ochii mei, Doamne, în sus, să văd înălțimea cerului Tău. Nu mânia, Doamne, urgia Ta, pentru fărădelegile mele! Că de unde voi putea eu, Dumnezeul meu, să încep mai înainte să plâng păcatele mele către mila Ta? Că păcatele mele eu nu le pot socoti, că sunt ca stelele cerului şi ca nisipul mării, care am făcut înaintea Stăpânului meu. Ci însă, Doamne, eu sunt zidirea Ta, eu sunt zidirea Ta şi casa Ta... Pentru aceea, nu mă lăsa în mâinile satanei, nici să fiu încuiat în închisorile iadului, ca să nu se bucure satana de mine, zidirea Ta şi robul Tău, Neagoe!

Auzi-mă, Doamne, într-acest ceas şi pe mine, pe robul Tău cel păcătos şi ticălos, nebăgătorul de seamă şi neînțeleptul, cum ai auzit şi pe Iezechia în ceasul morții! întru acest chip mă auzi şi pe mine, neharnicul robul Tău, că altul n-am către cine alerga, Doamne, fără numai către mila îndurării Tale. Şi nu mă primi ca pe

Iezechia, ci ca pe unul din robii Tăi cei mai proşti!”...

Într-o dimineață, odată cu ivirea zorilor, Măria sa s-a ridicat mai sus pe perină şi închinându-se a început a se ruga cu glas duios, cu ochii aprinşi de o lumină curată, de parcă i s-ar fi arătat înainte o vedenie de taină. De bucurie, domnul s-a făcut ca o floare, grăind încetişor:

„Bucură-te, Stăpână, Fecioară Maria, Născătoare de Dumnezeu, sprijinitoarea şi ajutătoarea cea grabnică a creştinilor şi roagă pe Fiul tău şi Dumnezeul nostru pentru mine, păcătosul!

Bucură-te, cinstită şi de viață făcătoare Cruce, dintru care a izvorât viață la toată lumea!

Bucurați-vă, toate puterile cereşti, îngerilor şi mai-marii îngerilor şi vă rugați pentru mine, păcătosul!

Bucură-te şi tu, cinstite prorocule şi propovăduitorule, Botezătorul Domnului şi mărturisitorule al pocăinței şi roagă-te pentru mine, păcătosul!

Bucurați-vă, apostolilor, mărturisitorii vestirii celei bune a lui Dumnezeu, care ați scos oamenii din înşelăciunea diavolilor cea întunecată şi i-ați îndreptat către lumina dreptății şi vă rugați pentru mine, păcătosul!

Bucurați-vă, sfinților mucenici, care ați pătimit pentru Hristos şi ați luminat prin temnițe şi v-ați ispitit cu săbii ascuțite şi nu v-ați înfricoşat de fiarele cele groaznice şi cumplite, ci v-ați luptat şi v-ați nevoit să vă asemănați patimilor lui Hristos şi ați luat cununile cele nestricăcioase; ci având îndrăzneală către Domnul, rugați-vă pentru mine, păcătosul!

Bucurați-vă, ceata patriarhilor, ceata ierarhilor, purtători de Dumnezeu părinți, care ați mărturisit prin cetăți şi prin oraşe Sfânta Evanghelie şi pe Hristos ați arătat şi ați luat daruri din ceruri şi lumina cea fără de înserare ați câştigat şi rugați-vă pentru mine, păcătosul!

Bucurați-vă, preacuvioşilor, pustnici ai lui Dumnezeu, care ați locuit prin pustii şi prin peşteri şi postiri şi privegheri v-ați învățat prin lavre şi ați plăcut lui Dumnezeu şi n-ați gustat din bunătățile pământului şi cu dor mare v-ați întraripat către Dânsul şi Duhul cel Sfânt a locuit întru voi şi v-ați îndulcit de hrana raiului umblând pe calea cea dreaptă, ca nişte ucenici ai lui Hristos. Pentru aceea, rugați-vă pentru mine, păcătosul!

Bucură-te, ceată a monahilor de prin lavre şi mănăstiri, care ați petrecut în curăție şi în frica lui Dumnezeu şi v-ați omorât voile

trupului şi aţi luat darul Duhului în inimile voastre şi rugaţi-vă pentru mine, păcătosul!”.

Şi aşa domnul s-a închinat multă vreme, după care a tăcut. Apoi Măria sa a bătut clopoţelul şi apropiindu-se marele postelnic, i-a zis:

- Iată, acum mi se apropie ceasul morţii, ci mergeţi de chemaţi pe iubitul meu cocon Theodosie şi pe dragele mele domniţe şi pe toţi boierii şi slugile mele!

Aşa au venit cu toţii înaintea Măriei sale, unii stând afară de uşi, alţii înghesuindu-se înăuntru.

Coconii s-au apropiat primii şi au sărutat mâna domnului cu lacrimi de durere. Erau încă nişte copii: Theodosie avea şaisprezece ani, Stanca paisprezece, iar Ruxanda nu împlinise încă doisprezece. Îmbrăţişându-i cu privirea şi ţinându-şi inima, Măria sa le-a grăit cu glas mângâietor:

- Veniţi, iubiţii mei copii, care sunteţi ochilor mei mai luminaţi decât strălucirile soarelui, avuţia cea scumpă şi comoara inimii mele! Că astăzi, fiii mei, vă despărţiţi de mine şi săriţi de la inima mea ca o scânteie ce sare pe faţa apei mării, în adâncurile cele întunecate şi în valurile cele cumplite. Şi de astăzi toate valurile mării s-au pornit asupra voastră... Drept aceea, coconul meu Theodosie şi dragele mele domniţe Stanca şi Ruxandra, eu acum vă învăţ mai înainte de toate de aceasta: să aveţi frica lui Dumnezeu în inimile voastre şi să vă fie sufletele curate, dimpreună cu trupurile şi să iubiţi săracii şi sărmanii şi să faceţi milostenie. Să vă rugaţi lui Dumnezeu şi Preacuratei lui Maici cu tot deadinsul, nu numai cu gura, ci cu toată inima şi cu tot sufletul şi cu tot cugetul. Că Domnul Dumnezeul şi Stăpânul nostru Iisus Hristos este bun, îndurător şi milostiv şi mila Sa va îmblânzi toate valurile mării care sunt ridicate asupra voastră!

Pe urmă, domnul m-a chemat şi pe mine duios mai aproape de sine, zicând:

- Vino, doamna şi turtureaua mea, iubita pustietăţii, nu sta departe de mine, ci te apropie iar! Că tu, doamna mea, de acum înainte eşti ca turtureaua aceea ce se desparte şi-şi pierde soţul... Deci multă jale şi dor are pentru dânsul şi niciodată prin copaci înverziţi nu se mai aşează, ci tot pe crengi uscate. Şi când vrea să bea apă, întâi o tulbură cu degetele picioruşelor şi numai atuncea bea. Şi niciodată inima ei nu mai dobândeşte veselie... Aşijderea şi tu, doamna mea, şi voi, domniţele mele porumbiţe, acum vă despărţiţi de mine şi căderi în grea amărăciune şi nevoie...

Apoi i-a îndemnat să se apropie şi pe jupani:

- Veniți şi voi, boierii mei cei credincioşi şi slugile mele care mi-ați slujit bine în toată viața, şi luați astăzi aminte glasul gurii mele şi ascultați-mă! Că astăzi traiul vieții mele se sfârşeşte şi ceasul cel de apoi mi s-a apropiat. Astăzi lumina ochilor mei, cu care în toată vremea priveam spre lucrurile cele trecătoare şi spre slava cea deşartă a lumii acesteia şi cu care în toată vremea vă îmblânzeam, dragii mei, şi voi luați de la dânşii veselie şi bucurie, iată acum că apune. Şi alte vederi va dobândi de acum şi nu-mi mai este mai mult a privi spre voi cu veselie. Astăzi limba mea, cu care de-a pururea vă îndulceam şi dimpreună cu voi petreceam şi ne veseleam, acum se amărăşte şi se încuie şi de acum nici o vorbă dulce nu vă poate răspunde şi să vă grăiască. Astăzi frumusețea feței mele, care o spălam în băile cele calde şi în odihna cea bună şi în slava deşartă, acum toată se întunecă. Şi urechile mele, cu care ascultam viorile şi tobele şi surlele şi alte feluri de veselii multe, acum se astupă. Astăzi anii mei şi zilele vieții mele toate se sfârşiră, ani pe care i-am cheltuit în zadar în lumea aceasta şi slava mea a trecut ca o umbră şi s-a uscat ca florile câmpului. Astăzi mintea mea cea neînțeleaptă, cu care niciodată n-am cugetat curat, nici am avut gând să mă gătesc de călătoria acestei căi, acum ce folos îmi este mie, celui ce n-am făcut nici un bine înaintea Dumnezeului celui bun? Şi nu-mi pare rău de nimic decât, întâi, că n-am avut dragoste către Dânsul, al doilea pentru înşelăciunea acestei lumi ce m-a amăgit şi pe care de-a pururea am iubit-o, al treilea, încă mai mult pentru dragostea voastră cea multă şi mare. Căci foarte mi-ați fost dragi, iubiții mei, cât am fost într-această lume înşelătoare şi mincinoasă. Iar acum mă înconjoară întunericul şi mă aflu fără de nici un lucru bun care să-l fi lucrat Dumnezeului meu. Şi dragostea voastră cea multă care ați avut către mine, eu acum o cunoscui şi văd că foarte m-ați iubit... Pentru aceea, nu-mi este jale că mă despart de lumea aceasta, nici de avuția mea cea multă, cât îmi este pentru sufletul meu că nu ştiu unde voi merge şi n-are cine să-mi ajute, fără numai ce nădăjduiesc spre mila lui Dumnezeu. Iar alta pentru mila voastră, că văd ochii voştri plini de lacrimi şi inimile voastre acum săgetate cu multă jale şi întristare pentru mine. Şi ştiu, iubiții mei, că de-ar fi vreo putere, voi mi-ați folosi într-această vreme de nevoie şi toată viața voastră ați da-o pentru binele meu. Dar nu puteți nimic să-mi folosiți nici voi mie, nici eu vouă, că vremea este să mă despart de voi... Iar de acum nu mai pot lungi cuvintele către voi, că s-au apropiat ceasul şi vremea sfârşitului meu, ci numai veniți de mă iertați cu iertarea cea de apoi.

Cu mâhniciune mare şi cu jale s-au apropiat boierii de domn şi au luat iertăciune de la Măria sa, iar dânsul i-a îmbrăţişat pe toţi, cerându-le să se roage pentru sufletul său.

După aceea şi-a întors din nou faţa către mine şi către coconi:

- Veniţi înapoi, doamna mea şi porumbiţele mele, şi tu, dragul meu cocon Theodosie, că iată voi să merg pe calea ceea ce n-am mers niciodată! Merg la Judecătorul cel nefăţarnic, unde vom sta cu toţii întocmai, împăraţii şi domnii, boierii şi slugile, bogaţii şi săracii, cu toţii vom fi într-un chip. Deci fiecare după lucrul său sau se va osândi, sau se va proslăvi...

Încetul cu încetul, jupanii şi slugile toate s-au retras. Am rămas singură cu domnul şi s-a aşternut tăcerea. Din toate părţile m-a cuprins o duioasă întristare, ca o cântare de leagăn din copilărie. Măria sa răsufla tot mai rar. Broboane de sudoare şi lacrimi limpezi i se amestecau pe obraji. Nu mai spunea nimic. Într-un sfârşit şi-a ridicat mâna dreaptă şi s-a închinat spunând:

- Slavă Ţie, Doamne, pentru toate!

Apoi o adiere de vânt subţirel şi răcoros a suflat parcă din toate ungherele palatului, pătrunzându-mi până în suflet. Liniştit şi împăcat, Măria sa îşi dăduse duhul în mâinile lui Dumnezeu...

Aşa s-a mutat din această viaţă cel mai bun şi blând voievod pe care l-a avut Ţara Românească.

Clopotele din toată Valahia au început să se tânguiască şi să poarte peste dealuri şi câmpii vestea morţii domnului. Multă jale a fost pretutindeni în Ţară, multă sfâşiere şi lacrimi...

Theodosie şi domniţele aveau sufletele potopite de durere. Iar eu, voind a-i mângâia, îi încredinţam că Măria sa va fi pururea cu noi şi nu ne vom despărţi niciodată, căci dragostea e mai tare decât moartea...

Măria sa s-a mutat la Domnul în ziua de 15 Septembrie a anului 1521, după praznicul înălţării Sfintei Cruci, ziua de biruinţă a Sfântului împărat Constantin cel Mare. Avea treizeci şi nouă de ani de la naşterea sa şi cârmuise Ţara Românească vreme de nouă ani de zile. A fost îngropat cu cinste şi tânguire multă de tot norodul, de călugării şi clerul Ţării Româneşti în ctitoria noastră de la Curtea de Argeş. A mers să se aşeze în casa Preasfintei Născătoare de Dumnezeu, alături de iubiţii noştri coconi, Petru, Ioan şi Anghelina, intrând ca o slugă bună şi credincioasă întru odihna Stăpânului său. Lupta cea bună a luptat, credinţa a păzit, călătoria bine a săvârşit...

Ne-a lăsat moştenire cuvintele sale pline de nectarul dumnezeieştii înțelepciuni şi mireasma unui suflet curat şi iubitor de Dumnezeu...

1552 Septembrie 9 zile

De atunci s-au scurs ani şi ani. Trecut-am prin foc şi prin apă, căci durerile şi necazurile n-au contenit nici o zi, precum nu au odihnă vreodată valurile mării.

Dumnezeu m-a lăsat pe pământ, într-această viață, pentru a mă încredința până în adâncuri că deşertăciune sunt toate şi viața este umbră şi vis. Lacrimile mi s-au făcut pâine ziua şi noaptea şi ele sunt singura mea alinare.

Am rămas singură pe pământ, pribeagă într-o lume străină şi goală. Toți cei iubiți ai mei m-au părăsit, neluând nimic cu ei atunci când moartea i-a smuls de lângă mine. Căci cu nimic nu plecăm dincolo decât cu bruma de dragoste ce am agonisit-o pentru Hristos şi pentru aproapele nostru.

După moartea Măriei sale, Theodosie a urcat pe tronul Țării Româneşti, avându-l pe jupanul Preda, fratele domnului Neagoe, de-a dreapta sa, ca împreună-cârmuitor, căci coconul avea numai şaisprezece ani şi nu putea fi încă domn deplin. Din toate părțile s-au ridicat însă grabnic asupra noastră norii ispitelor şi ai necazurilor.

În afară era multă strâmtorare şi chin. La câteva zile după moartea domnului, cetatea Belgradului fusese cucerită de turci, apoi căzuse Buda, iar în anii ce au urmat armata sultanului Suleiman a ajuns până la porțile Vienei.

În țară s-a făcut mare dezbinare între jupani. Veşnicii potrivnici ai Măriei sale, boierii din părțile Buzăului, s-au răsculat asupra jupanului Preda şi a domnului Theodosie. Eu, dimpreună cu domnițele Stanca şi Ruxandra, am fost nevoite să ne retragem la Sibiu, sub protecția regelui ungar, care nu uitase sprijinul ce-l dăduse Neagoe ungurilor în războiul cu turcii.

Boierii buzoieni au adus la Târgovişte pe Vlad şi au vrut să-l pună domn. Au venit cu oaste şi i-au întins o cursă jupanului Preda, ucigându-l mişeleşte. La scurt timp a ajuns în Muntenia şi Mehmet bei cu oastea sa şi l-a înconjurat pe Vlad şi l-a biruit. Pe urmă, Mehmet l-a luat pe domnul Theodosie cu dânsul şi au plecat peste Dunăre, la Ţarigrad, ca să capete firman de domnie de la sultan. În ultima scrisoare pe care am primit-o la Sibiu, în primăvara anului 1522, Theodosie îmi spunea aşa:

„Cinstita şi iubita mea mamă, ascultând porunca sultanului, m-am grăbit a merge la Constantinopole pentru a lua din mâinile sale firmanul şi a potoli astfel răzmeriţele şi neorânduiala. Roagă-te pentru mine, căci nu ştiu pe ce cale voi merge ori mă voi întoarce. Nădejdea mea este numai la Dumnezeu. Îţi sărut dreapta şi-ţi cer binecuvântarea, Theodosie Basarab, domn al Ţării Româneşti."

N-am ştiut niciodată ce s-a întâmplat mai apoi. Am aşteptat cu sufletul răpus de îngrijorare veşti de la domnul Theodosie, zile şi zile la rând. Inima îmi era arsă de îndoieli şi gânduri. Apoi, într-o noapte, am aţipit puţintel şi m-am trezit înfricoşată. Visasem că turnul Mănăstirii Argeş se prăbuşise la pământ şi că tot locul acela preafrumos se umpluse de ruine şi colb. Atunci am înţeles că ceva înfricoşător i s-a întâmplat domnului Theodosie...

Peste câteva zile mi-a venit scrisoare de la Mehmet bei în care îmi spunea că preaiubitul meu fiu a murit la Ţarigrad de boala tatălui său. Însă eu ştiam prea bine că Theodosie plecase sănătos, fără semnele vreunei boli.

Am căzut sfâşiată de durere... Cuvintele nu-mi ajung să pot scrie ce a fost în inima mea. Paharul durerilor nu avea fund şi eu trebuia să-l sorb până la capăt.

După aceea, Mehmet bei a vrut să ia cu sila cârmuirea Ţării Româneşti, lucru care m-a încredinţat şi mai mult că domnul Theodosie nu murise de boală, ci de o moarte crâncenă. Însă Dumnezeu nu i-a ajutat lui Mehmet, iar Ţara Munteniei a rămas să aibă şi de aici înainte domni pământeni.

Despre ultimii ani ai vieţii mele vorbesc mai bine două icoane din chilia mea, pe care mi le-a zugrăvit cu mulţi ani în urmă chir Dobromir: Pogorârea de pe Cruce şi icoana Sfinţilor Simeon şi Sava.

În icoana Pogorârii de pe Cruce este închipuită toată durerea ce a fost în inima mea de maică atunci când am aflat că preadoritul

meu fiu Theodosie s-a luat de pe pământ, la numai şaisprezece ani. N-am ştiut niciodată unde-i este mormântul şi pentru aceea singura mea mângâiere a fost această icoană, înaintea Maicii Domnului cu Fiul ei răstignit în braţe am plâns zile şi nopţi în şir... Primeşte, Stăpână, sufletul robului Tău Theodosie şi du-l pe el Fiului tău!...

A doua icoană am voit a o face pentru Stanca şi Ruxandra. Căci după moartea lui Theodosie, rămânând singură cu cele două domniţe, le-am încredinţat purtării de grijă a Sfinţilor Simeon şi Sava cei de neam sârb, strămoşi ai Brancovicilor, al căror ajutor l-am simţit în toată vremea vieţii mele. Pentru aceea şi stăm cu smerenie îngenuncheate la picioarele lor, cerându-le ocrotirea.

Puterile îmi sunt tot mai slăbite şi nu voi întinde mai mult cuvântul. Ce a fost pe urmă în viaţa mea şi a domniţelor nu voi mai scrie, căci nu va fi nimănui de vreun folos.

Am voit doară să las o smerită mărturie despre evlaviosul meu soţ, Măria sa, Neagoe Basarab, domn cu atâta dor de frumuseţe şi sfinţenie cum nu ştiu să mai fi fost altul.

Rog pe cititor să mă ierte pentru neiscusinţa şi neîndestularea scrisului, pentru cele pe care le-am uitat ori le-am trecut sub tăcere...

Acum peste viaţa mea se lasă umbra morţii.

Dar eu ştiu că Răscumpărătorul meu este viu şi că El, în ziua cea de pe urmă, va ridica iar din pulbere această piele a mea ce se destramă. Şi afară de trupul meu voi vedea pe Dumnezeu. Pe El îl voi vedea şi ochii mei îl vor privi, nu ai altuia. Şi de dorul acesta, măruntaiele mele tânjesc înăuntrul meu, precum zice Iov...

1556, Adăugire a Mitropolitului Anania al Ţării Româneşti

„Aici se sfârşeşte caietul scris de mâna mult-pătimitoarei Monahii Platonida, doamna Despina Milița a Țării Românești, în ultimii ani ai vieții sale, la Schitul Ostrov. Ea a răposat la 30 ianuarie 1554, la Sibiu, răpusă de boala ciumei şi a fost îngropată acolo. De la Sibiu, cu mila lui Dumnezeu, am adus osemintele sale de le-am aşezat în ctitoria de la Argeş, alături de trupul domnului Neagoe Basarab, la anul 1556.

Fiicele sale au răposat şi ele. Domnița Stanca a ajuns mai întâi doamnă a voievodului Ştefăniță al Moldovei, dar nu a avut parte de trai bun cu dânsul, pentru năravul lui aspru şi aprig. Întâmplându-se ca domnul Ştefăniță să fie otrăvit de boieri, doamna Stanca s-a întors la maica ei, iar peste puțină vreme s-a călugărit, luând numele de monahia Sofronia. A murit de tânără şi a fost îngropată de mult înlăcrimata doamnă Despina tot în biserica de la Argeş. Domnița Ruxandra cea preafrumoasă a fost mai întâi doamnă a voievodului Radu de la Afumați, fiu al răposatului domn Radu cel Mare, apoi, după moartea aceluia şi după mai mulți ani de văduvie a ajuns iară doamnă a Țării Românești, ca soție a lui Radu Vodă Paisie. Acesta a fost mazilit de turci în Egipt şi tot acolo pare că s-ar fi sfârşit şi frumoasa doamnă Ruxandra. Amândouă aceste domnițe au făcut multă milostenie bisericilor.

încă să se ştie că pe Monahia Platonida - doamna Despina Basarab am spovedit-o în ultimii ani ai vieții sale. A fost un suflet puternic şi plin de cucernicie. A adormit zicând cu pace: «Mă duc la Hristos, împăratul şi Dumnezeul meu»...

Pe acestea le-am scris eu,

†Anania,

din mila lui Dumnezeu, Mitropolit al Țării Româneşti.”

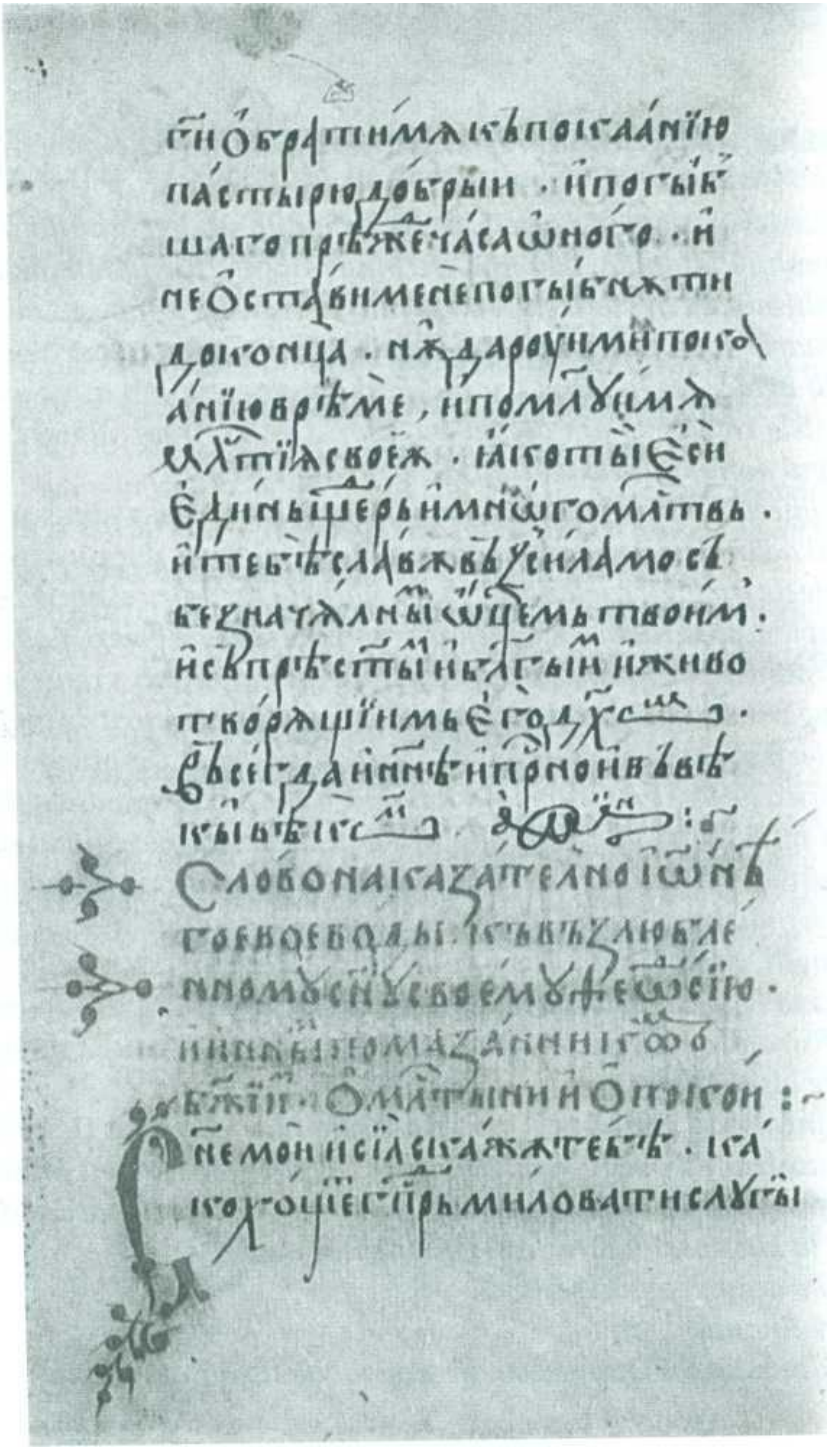

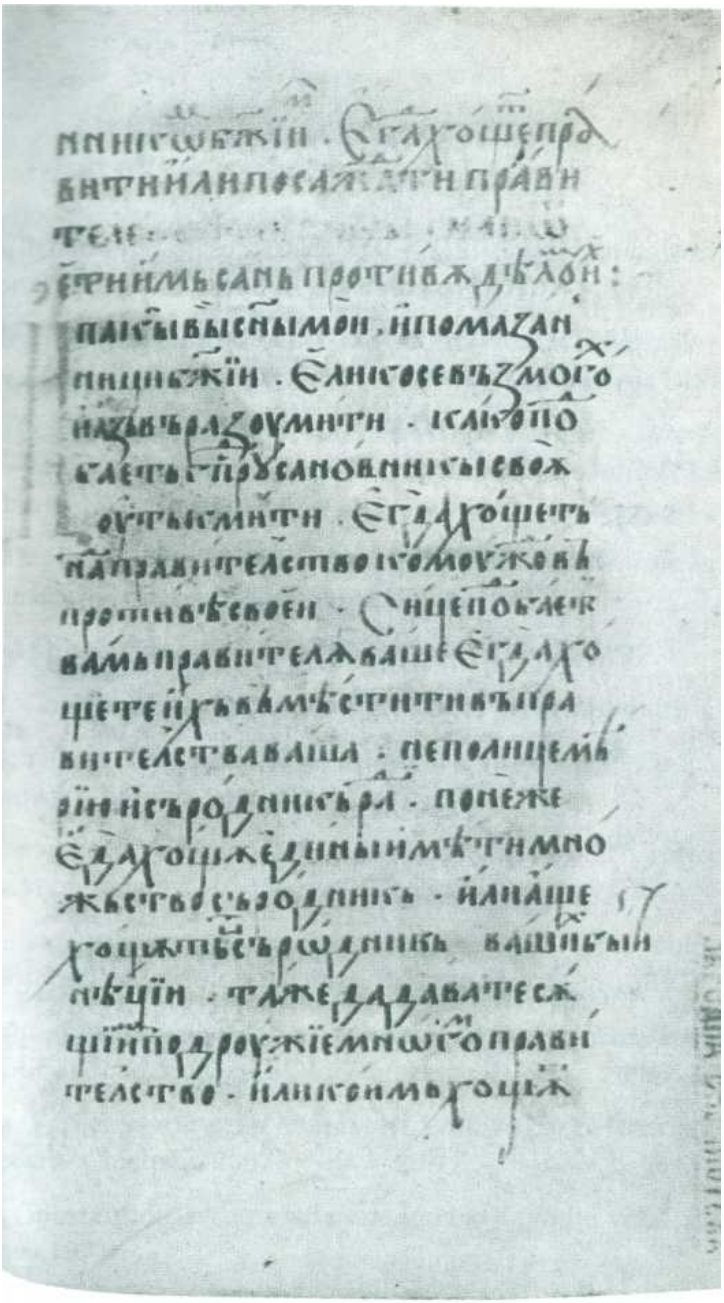

Fotocopii după manuscrisul original al *învățăturilor lui Neagoe Basarab către fiul său Theodosie*, aflat azi în Biblioteca „Sfinții Chirii şi Metodie” din Sofia, Bulgaria

BIBLIOGRAFIE ORIENTATIVĂ

Arta Ţării Româneşti în secolele XIV - XVI, album editat de Muzeul Național de Artă al României, Bucureşti, 2001

Cândea, Virgil şi Simionescu, Constantin: *Prezențe culturale româneşti - Bulgaria, Iugoslavia, Grecia* - Asociația „România", 1987

Chihaia, Pavel: De la Negru Vodă la Neagoe Basarab - interferențe literar-artistice în cultura românească a evului de mijloc, Editura Academiei RSR, 1976

Chihaia, Pavel: Tradiții răsăritene şi influențe occidentale în Țara Românească, Colecția istorică - Munchen, 1983

Ciot, Andre: *Soliman Magnificul,* Editura Artemis, 1997

Diehl, Charles: *Figuri bizantine II* - Editura pentru literatură, 1969

Documente privitoare la istoria românilor, 1451-1575 - Eudoxiu de Hurmuzaki, Editura Socec, Bucureşti, *1891*

Documente privitoare la istoria românilor, 1510 -1527, culese, adnotate şi publicate de N. Densuşianu, Bucureşti, 1892

Documente privitoare la istoria românilor, 1600 – culese din arhive şi biblioteci polone de Ioan Bogdan, Bucureşti, 1893

Filocalia sfintelor nevoințe ale desăvârşirii, voi. 8, Editura Institutului Biblic şi de Misiune al BOR, Bucureşti, 1979

Florea, Vasile: *Istoria Artei Româneşti,* Editura Litera Internațional, Bucureşti - Chişinău, 2007

Gane, Constantin: *Trecute vieți de doamne şi domnițe,* voi. I, Editura Junimea,1970

Gemil, Tahsim: *Românii şi otomanii în sec. XIV - XVI,* Editura Academiei Române

Giurescu, Constantin: *Istoria Românilor,* voi II + Editura AII, 2000

Gură de Aur, Sf. Ioan: *Despre feciorie. Apologia vieții monahale. Despre creşterea copiilor*, Editura Institutului Biblic şi de Misiune al BOR, Bucureşti, 2001

Gură de Aur, Sf. Ioan: *Scrisori din exil*, Editura Deisis, Sibiu, 2003

m

Hierotheos, Mitropolit de Nafpaktos: *Monahismul Ortodox ca viață profetică, apostolică şi martirică*, Editura Mitropoliei Olteniei, 2005

Ilinescu, Ion, Şerban, Iuliana-Alina şi Goronescu, Ignatie - Ansamblul monastic rupestru Corbii de Piatră, 2009

Iorga, Nicolae: *Bizanț după Bizanț*, Editura 100+1 Gramar, Bucureşti, 2002

Iorga, Nicolae: *Scrisori de boieri, scrisori de domni* - Bucureşti, 1925

Istoria Românilor voi. IV, Academia Română, Editura Enciclopedică 2001

Istoria Țărilor Române. 1290 - 1690. Letopisețul cantacuzinesc - *ediția C. Grecescu şi D. Simionescu*

învățăturile lui Neagoe Basarab către fiul său Theodosie - studiu introductiv şi note de Dan Zamfirescu şi G. Mihăilă, Bucureşti, Editura Minerva, 1971; Editura Roza Vânturilor, Bucureşti, 1996 şi Bucureşti, 2010

Lecca, Octav George: *Familiile boiereşti române - istorie şi genealogie*, ediție îngrijită de Alexandru Condeescu, Libra - Muzeul Literaturii Române, Bucureşti

Lemerle, Paul: *Actes de Kutlumus*, Paris, 1946

Mănăstirea Snagov, istorie şi artă, Editura Cuvântul Vieții, 2011

Micle, Veniamin arhim.: *Ieromonahul Macarie, tipograf român,* Editura Mănăstirea Bistrița Olteană, 2008

Mustafa, Aii Mehmed: *Istoria turcilor*, Ed. Ştiințifică şi Enciclopedică, Bucureşti, 1976

Neagoe, Manole: „*Despre politica externă a lui Neagoe Basarab*, în Studii. Revistă de istorie", XIX, nr. 4, 1966

Ostrumov, Ivan: Din istoria marii apostazii - Sinodul de la Ferrara - Florenta*, Editura Scara, Bucureşti, 2002*

Păcurariu, Mircea: *Cultura teologică românească - scurtă*

prezentare istorică, Editura Basilica a Patriarhiei Române, Bucureşti, 2011

Plămădeală, Antonie: *Dascăli de cuget şi de simțire românească*, Editura Institutului Biblic şi de Misiune al BOR, Bucureşti, 1981

Rezachevici, Constantin: Enciclopedia Domnilor Români, vol. I, Cronologia domnilor din Țara Românească şi Moldova*, Editura Enciclopedică, Bucureşti, 2001*

Runciman, Steven: *Căderea Constantinopolului 1453*, traducere Alexandru Elian, Editura Enciclopedică, Bucureşti, 1991

Sfântul Voievod Neagoe Basarab, *Domn al Țării Româneşti* - antologie de studii, vol. I, Editura Episcopiei Argeşului şi Muscelului, Curtea de Argeş, 2009

Tanaşoca, Nicolae-Şerban: Scrisoarea marelui ritor al Patriarhiei ecumenice Manuil din Corint către Neagoe Basarab*, Revista Tabor, nr. 8, noiembrie 2011*

Tița, Claudia: Homines Novi în al XVI-lea secol românesc. Neagoe Basarab şi modelele culturale post-bizantine *lucrare de doctorat, Universitatea Bucureşti, Facultatea de Litere, 2003*

Tocilescu, Grigore: 534 de documente slavo-române din Țara Românească şi Moldova privitoare la legăturile cu Ardealul 1346-1603, *Viena, Bucureşti, 1931*

Velimirovici, Nicolae: *învățături despre bine şi rău*, Editura Sophia, Bucureşti, 2011

Velimirovici, Nicolae: *Proloagele de la Ohrida*, *voi. I, II,* Editura Egumenița, 2010

Velimirovici, Nicolae: *Viața Sfântului Sava, arhiepiscopul sârbilor*; Editura Epifania, Mănăstirea Sf. Ioan Botezătorul, Alba Iulia, 2004

Vergatti, Radu Ştefan: *Neagoe Basarab. Viața. Opera. Domnia*, Editura Episcopiei Argeşului şi Muscelului, Curtea de Argeş, 2009

Viața Sfântului Nifon, de Gavriil Protul, o redacțiune grecească inedită, editată, tradusă şi însoțită cu o introducere de Vasile Grecu - *Bucureşti, 1944*

GLOSAR

arz - memoriu, reclamație, plângere adresată de către domnii sau boierii români sultanului sau marelui vizir

armaş (mare armaş) - dregător domnesc însărcinat cu paza temniţelor, cu aplicarea pedepselor şi cu ducerea la îndeplinire a pedepselor capitale

ban - mare dregător în Țara Românească după secolul al XV-lea

capuchehaie - ambasador, reprezentant diplomatic al domnitorilor români pe lângă Poarta Otomană

chinovar - sulfură roşie de mercur, folosită ca şi colorant sau medicament

chir - domn (titlu de politețe, din lb. greacă)

comis - mare dregător, care avea în sarcina sa organizarea paradelor militare

cuhnie - bucătăria principală a mănăstirilor

despot - guvernator autonom al unei provincii din Imperiul Bizantin

dveră - perdea la uşile împărăteşti şi diaconeşti ale catapetesmei, prinsă de inele, cu rostul de a închide sau deschide spațiile respective, în funcție de anumite momente ale slujbei

jude - demnitar cu funcții judecătoreşti şi administrative, primar cu funcții limitate

jupan - titlu dat în evul mediu, în țările române, celor mai de seamă boieri şi dregători; persoană care avea acest titlu (din lb. slavonă)

magherniţă - casă mică, bucătărie, magazie

otceaianie - deznădejde (din lb. slavonă)

pristanişte - mic port la mare

rădvan - caretă de lux închisă, folosită pentru transportul persoanelor din înalta societate

serdar (mare serdar) - comandant de oaste, mai ales de călărime

postelnic (mare postelnic) - titlu dat unui mare boier, membru al sfatului domnesc, care avea în grijă odăile domnitorului; şef al cancelariei care stabilea audiențele la domn şi supraveghea lucrul traducătorilor şi al copiştilor de la Curte

pârgar - membru al sfatului administrativ al unui orăşel sau al

unui târg

vlastel - titlu nobiliar de mare cinste

vornic (mare vornic) - mare dregător la curtea domnească, însărcinat cu supravegherea Curții, cu conducerea treburilor interne ale țării, având şi atribuții judecătoreşti (un fel de ministru de interne şi al justiției)

zavesă - broderie cu fir de aur, argint şi mătase colorată destinată împodobirii iconostaselor.

Casa Băniei din Craiova, astăzi. Casa boierilor Craioveşti a fost restaurată de mai multe ori, fiind lărgită la sfârşitul secolului al XVII-lea de domnitorul martir Constantin Brâncoveanu, strănepot după soră al Sfântului Neagoe Basarab.

Casa Băniei, interior

Vechea curte boierească de la Craiova ce era străjuită de un zid de apărare, cuprindea o clopotniță şi biserica Sfântului Dimitrie

Mănăstirea Bistrița - Vâlcea, ctitoria boierilor Craioveşti

Biserica bolniței de la Bistrița

Broderie cu fir de aur având însemnată dania făcută de Domnul Neagoe Basarab pentru racla Sfântului Grigorie Decapolitul

Odoare dăruite Mănăstirii Bistrița de boierii Craioveşti, aflate astăzi la Muzeul Național de Artă

Chivot lucrat în argint poleit

Epitrahil ce are brodate la poale chipurile ctitorilor, banul Barbu Craiovescu şi jupâneasa Neagoslava

Jupanul Barbu-Monahul Pahomie şi soția sa, Neaga - Monahia Salomeea în biserica bolniței

Ruine ale Curții Domneşti de la Târgovişte

Caftan ce a aparținut lui Neagoe Basarab, dăruit de domnitor pentru racla Sfântului Grigorie de la Bistrița

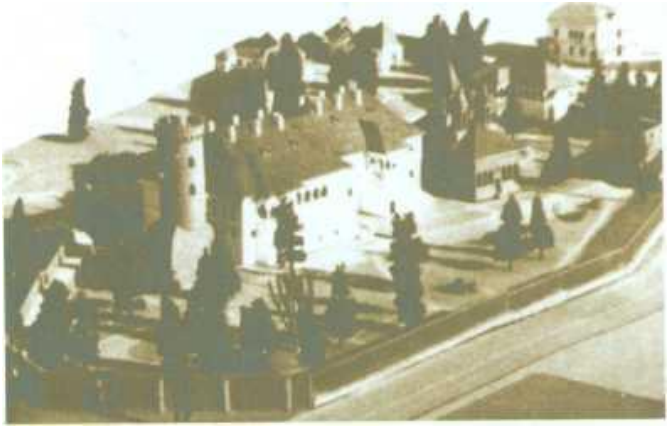

Reconstituire a vechii Curți Domneşti

Vechea catedrală domnească din Târgovişte, dărâmată cu ocazia “restaurării” făcute de A. Lecomte de Nouy. În locul ei s-a ridicat o altă biserică, ce nu aminteşte decât vag de frumusețea arhitecturală a celei de odinioară.

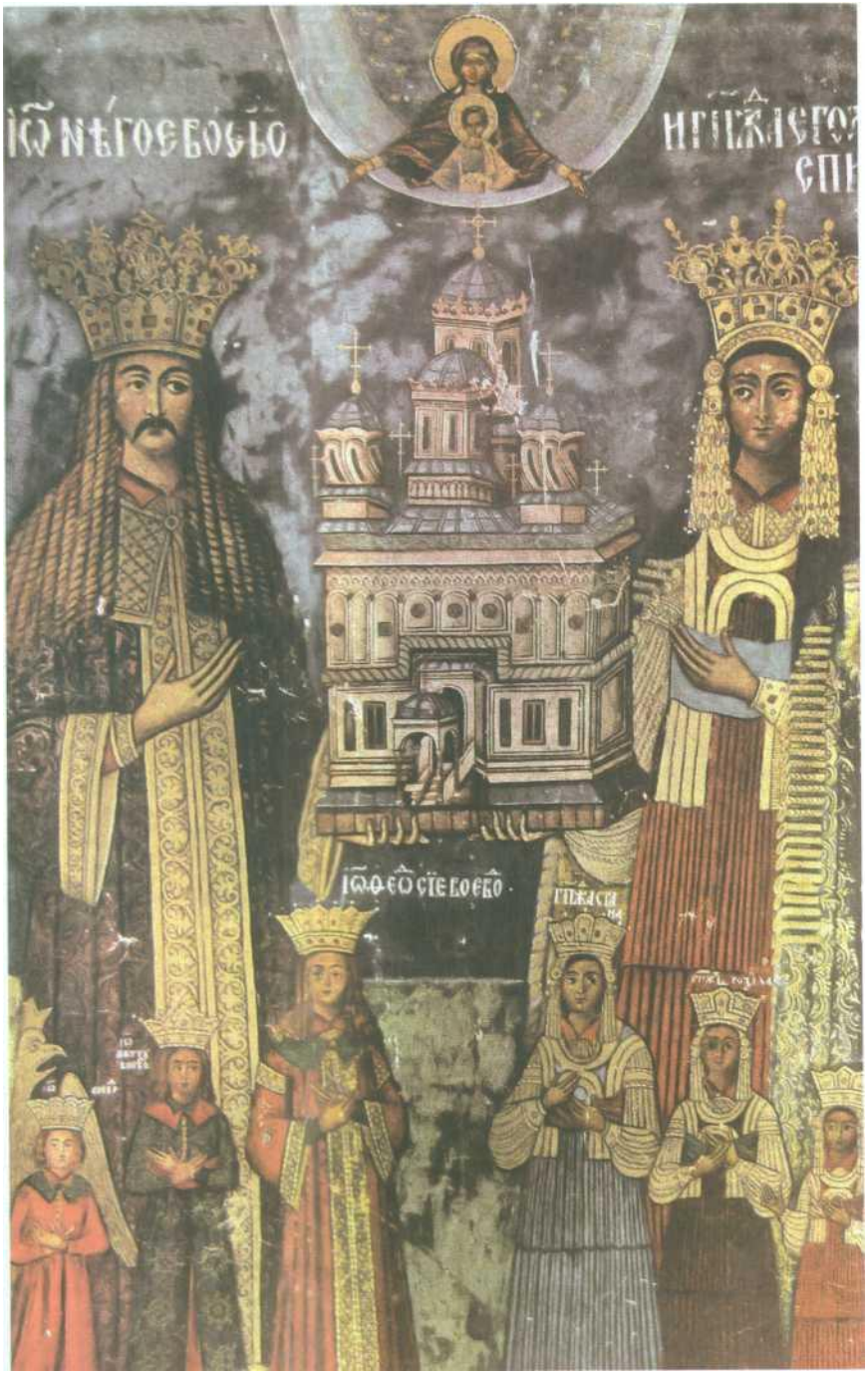

Vechea frescă votivă de la Curtea de Argeş, reprezentând familia domnească

Biserica Mănăstirii de la Curtea de Argeş, *mai mică decât Sfânta Sofia, dar cu adevărat mai frumoasă,* după cum scria Gavriil Protul

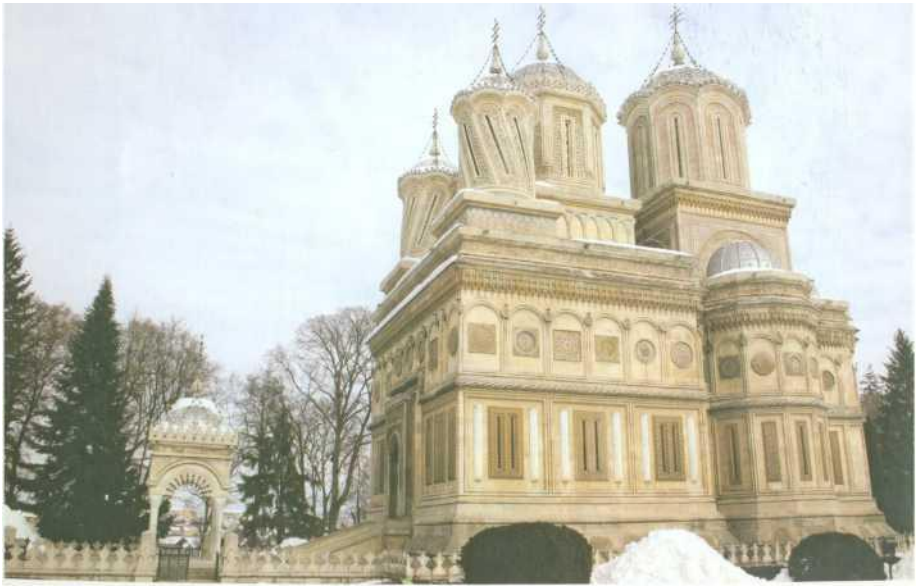

Biserica Mănăstirii Curtea de Argeş, astăzi - necropola familiei domneşti

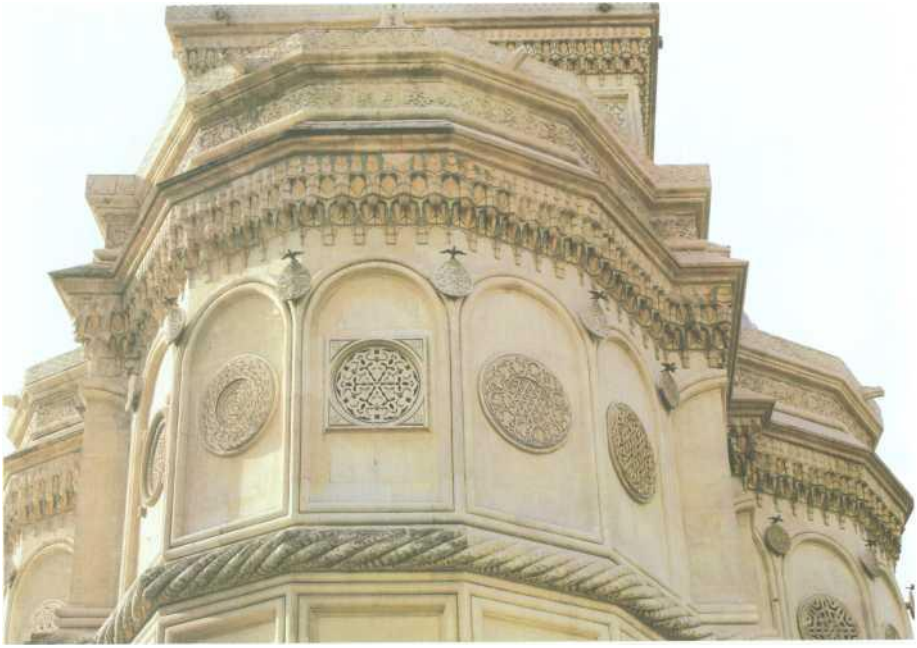

Biserica de la Curtea de Argeş - detalii, broderie în piatră poleită cu aur şi lapis lazuli

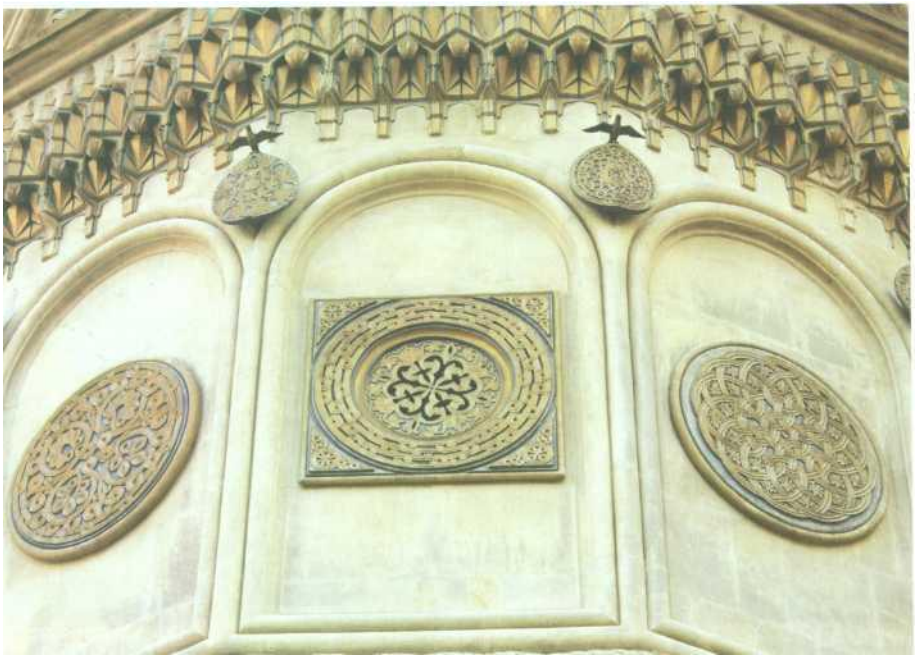

Neagoe Basarab - "Domn cu atâta dor de frumusețe cum nu mai avusesem altul înaintea lui..." (N. Iorga)

Ostrovul, mănăstirea de pe apele Oltului, locul unde Doamna Despina Milița - Monahia Platonida, şi-a petrecut anii văduviei

Schitul Corbii de Piatră poartă şi el pecetea domnească a ctitorului său, Voievodul Neagoe Basarab...Bisericuța de la Corbii de Piatră, interior

Sfântul Munte Athos - Mănăstirea Dionisiu

Turnul de apărare ridicat de Domnul Neagoe Basarab

Acoperişul catoliconului

Dascăl sfânt, ucenic sfânt:

Sf. Nifon Patriarhul şi Sf. Neagoe Basarab. Pictură veche din interiorul raclei Sfântului Nifon

Racla dăruită de domnul muntean pentru păstrarea moaştelor părintelui său duhovnicesc, Patriarhul Nifon

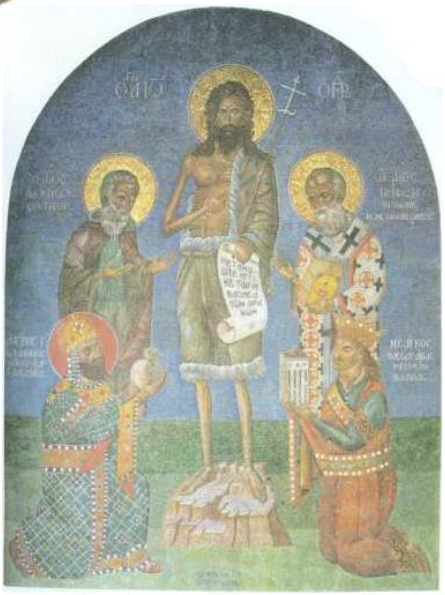

Ctitorii cei mari ai mănăstirii, Alexie Comnenul al II-lea şi Neagoe Basarab - mozaic de la Dionisiu

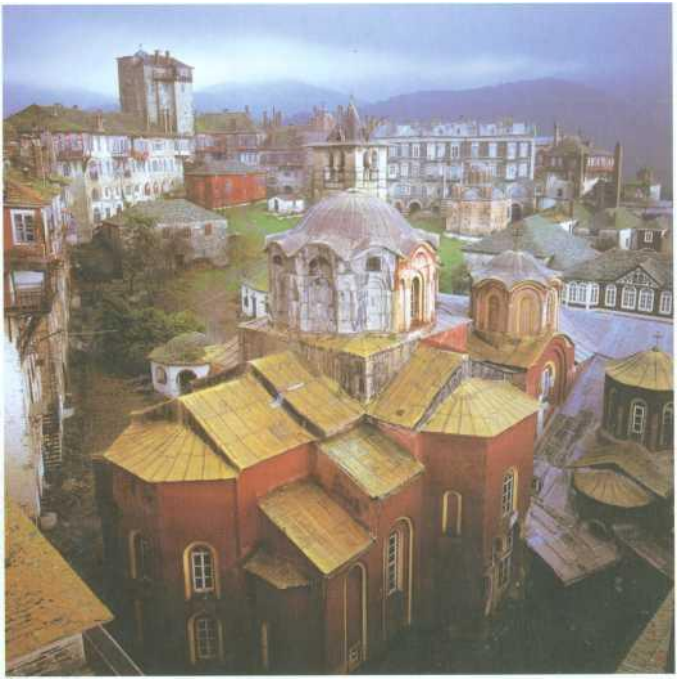

Sfântul Munte Athos - Mănăstirea Vatoped

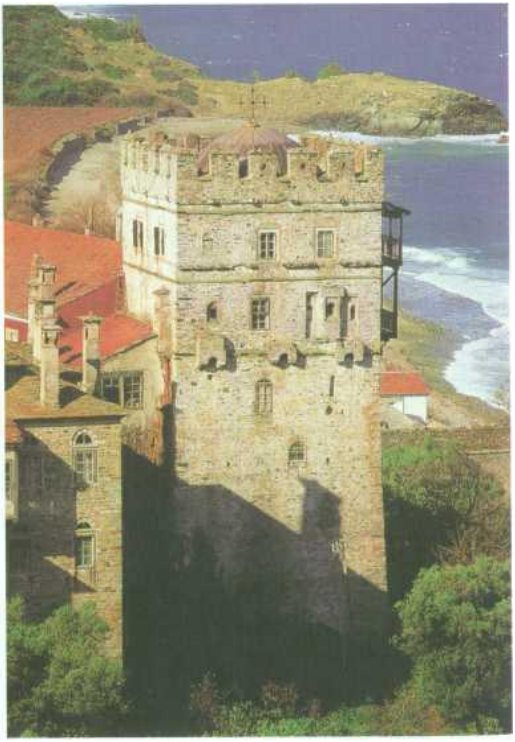

Turnul mare al mănăstirii, ridicat de Domnul Neagoe Basarab

Sfântul Nifon împreună cu ucenicii săi, Sfinții Mucenici Macarie şi Ioasaf, frescă de la metocul Sfântul Andrei al mănăstirii

Panaghiar dăruit mănăstirii de Sfântul Voievod Neagoe Basarab

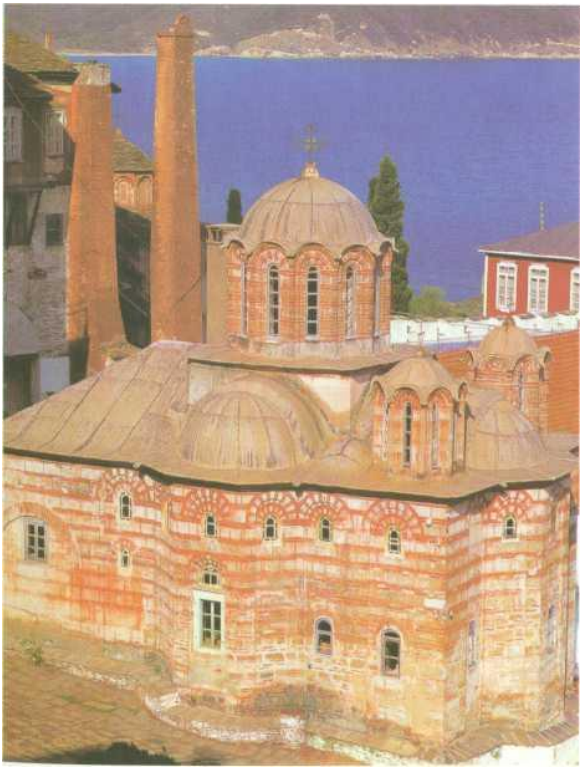

Biserica Sfântului Brâu al Maicii Domnului - Mănăstirea Vatoped, ridicată de evlaviosul domn muntean

Icoana Vimatarissa, căreia Doamna Despina i-a dăruit un măr de aur cu mărgăritare

Imagini din Tetraevanghelul lui Macarie, tipărit în timpul domniei lui Neagoe Basarab, 1512

Fotocopie după un manuscris din secolul al XVI-lea, aflat în Biblioteca Universității din Illinois: scrisoarea lui Manuil din Corint către Domnul Neagoe Basarab

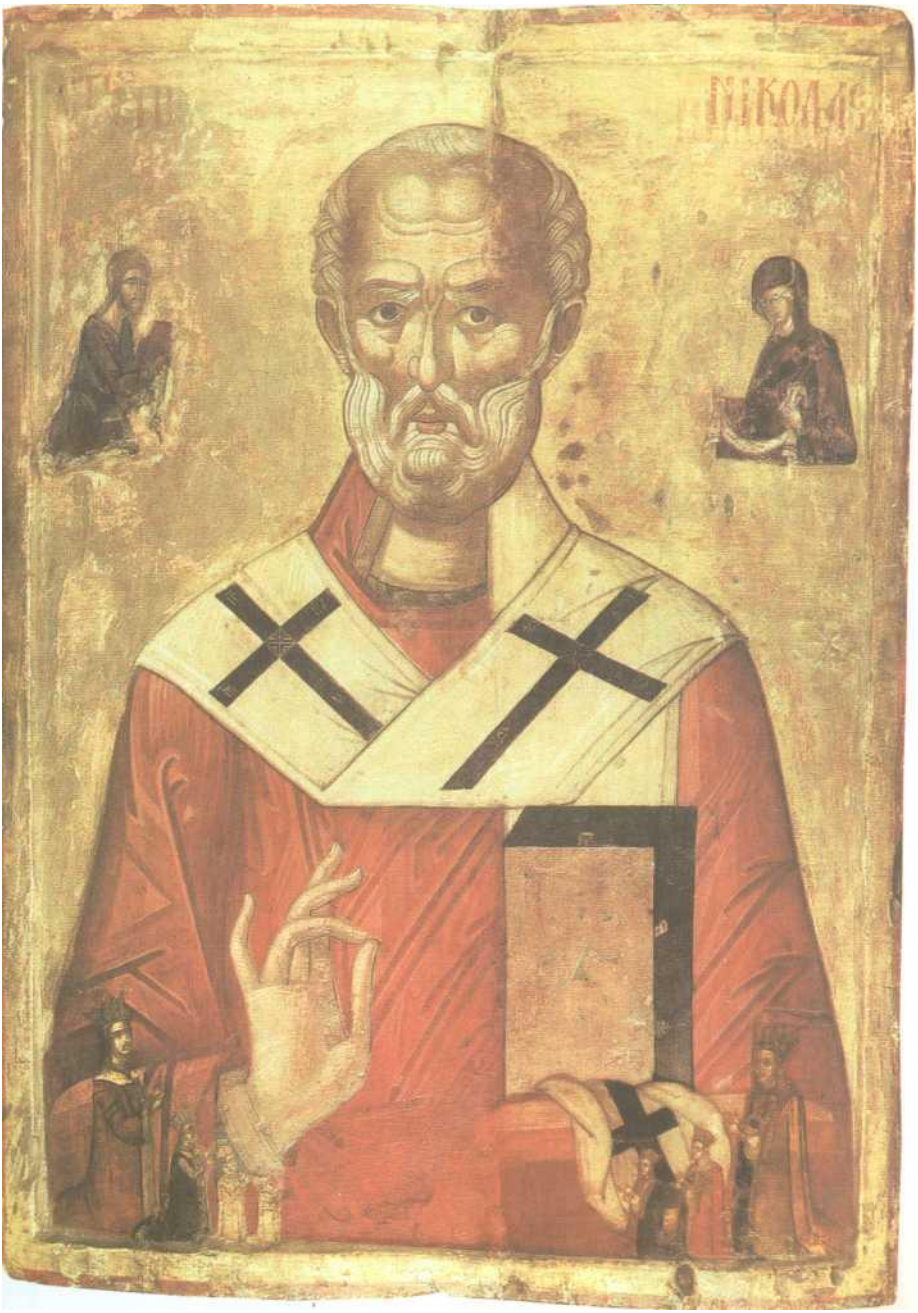

Icoana Sfântului Ierarh Nicolae, având înfățișată, în partea de jos, familia domnească

Icoane zugrăvite de Dobromir

Icoana Pogorârii de pe Cruce o înfățișează pe Doamna Despina cu trupul mort al fiului ei Theodosie în brațe. Deasupra stau scrise cuvintele: “Stăpână, primeşte sufletul robului tău şi du-l pe el Fiului tău!”

Țarul Lazăr, aşa cum a fost zugrăvit în ctitoria de la Argeş. Fragment de frescă ce se află astăzi la Muzeul Național de Artă

Sfinții sârbi Simeon şi Sava alături de „strănepoatele” lor, Despina Doamna cu fiicele Stanca şi Ruxandra

Frumoasa Domniță Ruxandra în vechea frescă de la Curtea de Argeş

Una din cele mai reprezentative icoane ale şcolii de pictură din vremea domnitorului Neagoe Basarb, aflată azi la Muzeul Național de Artă

Cu Sfinții se odihneşte astăzi în ceruri sufletul Voievodului Neagoe Basarab, iar trupul său stă sub lespedea mormântului din ctitoria de la Curtea de Argeş

În urma restaurărilor făcute de Lecomte de Nouy, mormântul Doamnei Despina n-a mai „încăput” în biserica de la Curtea de Argeş.. Lespedea se află azi la Muzeul Național de Istorie.

ASTĂZI, CÂND TOȚI FIII PE CARE I-AM NĂSCUT AU INTRAT IN PĂMÂNT ÎNAINTEA MEA, CÂND ANII MI S-AU ÎMPUȚINAT ȘI EU CA IARBA M-AM USCAT, NU AȘ PUTEA ÎNDURA LUMINA SOARELUI STRĂLUCIND DEASUPRA DE NU AȘ AVEA ÎNTIPĂRIT ÎN SUFLET CHIPUL LUMINOS AL DOMNULUI NEAGOE.

ÎN VIAȚA MĂRIEI SALE AM ÎNVĂȚAT CĂ NU ESTE SFÂRȘIT POCĂINȚEI, NICI DRAGOSTEI DUMNEZEIEȘTI, ȘI CĂ SUFLETUL ÎNSETAT AUPĂ DOMNUL SE VEDE PUREREA LA ÎNCEPUTUL CĂII ȘI NU ȘTIE CĂ SE ÎNALȚĂ ÎN PUTERE ÎN PUTERE ȘI CĂ PUNE SUIȘURI ÎN INIMA SA ...

MONAHIA PLATONIDA
SCHITUL OSTROV, 1551